

ΕΛΛΟΠΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ 1993

ΤΕΥΧΟΣ 16 • ΔΡΧ. 600

«Υπάρχει κάποια (χώρα) Έλλοπία.. με ωραία λιβάδια... γιατί εδώ κατοικούσαν οι Σελλοί, αυτοί που τότε λέγονταν Γραικοί - και τώρα Έλληνες».

(Στράβων. Ζ, 7, 9 C 328 —
—Αριστοτέλους Μετεωρικά*14)

Έλλοπία

Έκδοση

για τα εθνικά θέματα

Ιούνιος - Ιούλιος - Αύγουστος '93

ISSN 1105 -6959

Ιδιοκτησία: «ΕΛΛΟΠΙΑ»,
μη κερδοσκοπική εταιρεία,
Χαβρίου 3,
105 62 ΑΘΗΝΑ
Αθήνα, τηλ. 3241.039

Υπεύθυνος σύμφωνα με το νόμο:
Γιώργος Θ. Ζερβίδης

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού
για 6 τεύχη 3.600 δρχ.
για 12 τεύχη 7.200 δρχ.
Υπηρεσιών: για 12 τεύχη 9.000 δρχ.
— Κύπρος
για 6 τεύχη 6€
για 12 τεύχη 16€
Υπηρεσιών για 12 τεύχη 20€
Εξωτερικού
— Ευρώπη
για 6 τεύχη 25 δολ. Η.Π.Α.
για 12 τεύχη 50 δολ. Η.Π.Α.
— Άλλες χώρες
για 6 τεύχη 26 δολ. Η.Π.Α.
για 12 τεύχη 52 δολ. Η.Π.Α.
— Μαθητών - Φοιτητών
έκπτωση 30%
Αλληλογραφία
Εμβάσματα - Επιταγές:
Περιοδικό Έλλοπία
Χαβρίου 3
105 62 ΑΘΗΝΑ

Εξώφυλλο 16ου τεύχους: Η Παιδίσκη
λεπτομέρεια από την προσευχή της Άννας
στον Δ. τοίχο του νάρθηκα. Μονή Δαφνίου.

Μερικές μόνο από τις διαφημίσεις σ' αυτό
το τεύχος έχουν εμπορικό χαρακτήρα.

Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται

Φωτοστοιχειοθεσία:
«Φοινίκη», Κωλέττη 15,
τηλ. 3612.649

Αναπαραγωγές φιλμ:
«Υψιλον», Εμμ. Μπενάκη 37
Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία:
ΑΘΗΝΑ Α.Ε., Κουμπούρη Ευγενία
Ευριπίδου 87

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αγτζίδης Βλάσης
τηλ. 9331.194
Δεληγιαννάκης-Χυτήρογλου Μανόλης
Ζερβίδης Θ. Γιώργος
Καλουδιώτης Δημήτρης
τηλ. 7644.658
Κοροβίνης Βαγγέλης
τηλ. 8223.623
Μανίκας Νίκος
τηλ. 6715.251
Ορφανουδάκη Νίκη
Τελιγάδας Νίκος
τηλ. 6920.850

ΜΟΝΙΜΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

ΑΘΗΝΑ

Αλεξάνδρου Γιώργος
Ανδρέαδης Γιάγκος
Ατζάμπος Περικλής
Βεργέτη Μαρία
Βουρδουμπάκης Βαγγέλης
Βρανόπουλος Α. Επαμ.
Γεώργμας Κώστας
Γιανναράς Χρήστος
Γκοτσόπουλος Αναστάσιος
Δάλκος Χρίστος
Δανίκας Μιχαήλ
Δημόπουλος Δημήτρης
Ιωάννου Χρήστος
Κ. Αλή
Κακουριώτης Σπύρος
Καραγεωργίου Τασούλα
Καραμπελιάς Γιώργος
Κόρπας Παναγιώτης
Κυριακίδης Γιάννης
Κωφόπουλος Γιώργος
Λαζαρίδης Διαμαντής
Λαζάρου Αχιλλέας
Λάζος Χρήστος
Λιάρος Διονύσιος
Λιολιούσης Κώστας
Λουκέρης Κώστας
Μαστραπάς Σάββας
Μπινιχάκης Θεόδωρος
π. Γεώργιος Μεταλληνός
Ξυδιάς Βασίλης
Πάνου Δημήτρης
Παπαγιαννόπουλος Γιώργος
Παπαθανάκης Σταύρος
Παπασταμάτος Σταμάτης
Πιρπιρής Γιάννης
Πολυχρονίδης Νικόλαος
Ραπτόπουλος Θεόδωρος
Ραπτόπουλος Σωτήρης

Ρηγοπούλου Πέπη
Ροδάκης Περικλής
Σαρρής Νεοκλής
Στοφορόπουλος Θέμος
Σχιζας Γιάννης
Τσουκάτου Στέλλα
Φίλης Δημήτρης
Χατζηναντωνίου Κώστας
Χολέβας Κώστας

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Βακαλόπουλος Κωνσταντίνος
Ζιάκας Θεόδωρος
τηλ. 943403
Τζιούμπας Θανάσης
Φιλανιώτης Τάσος

ΚΑΤΕΡΙΝΗ

Παπαγεωργίου Γιάννης

ΛΕΜΕΣΟΣ

Μακρίδης Ανδρέας
Μακρίδης Κώστας
Παστελλάς Ανδρέας

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Γεωργιάδης Θεόφιλος
Καλλένος Λάμπρος
Καραλιώτας Γιάννης
Κυθραιώτης Γιώργος
Κύρρης Κώστας
Λαζάρου Πέτρος
Μαύρος Λάζαρος
Παναγιώτου Αλέκος
Παύλου Σάββας
Πίγγουρας Λάκης
Προδρόμου Πρόδρομος
Σογκιούρογλου Σίμης
Τζίβας Γιώργος
Χατζηχριστοδούλου Πέτρος

ΧΑΝΙΑ

Μαχαϊρίδης Χρήστος

ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ

Τσίρκας Χρήστος (Μελβούρνη)

ΓΕΩΡΓΙΑ

Καρυπίδης Γιάννης (Τιφλίδα)
Πολιτίδης Χαράλαμπος (Σοχούμι)
Χιονίδης Ηρακλής (Βατούμι)

ΡΩΣΙΑ

Κεσαϊδης Θεοχάρης (Μόσχα)

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΣΤΗΝ ΑΠΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΝΑ ΦΩΝΑΞΟΥΜΕ «ΠΑΡΩΝ»!

Αυτό έγινε κιάλας στο θέμα των Σκοπίων. Μέσα από ένα ζήτημα άμεσης αναφοράς και ορατής απειλής για τον Ελληνισμό είδαμε τα αντανάκλαστικά του λαού μας σε όλο τον κόσμο να ενεργοποιούνται και να σέρνουν την πολιτική μας ηγεσία σε θέσεις που δεν θα είχε ποτέ υποστηρίξει, σε αγώνες που δεν θα είχε πιστέψει και πραγματοποιήσει.

Με αφορμή το Σκοπιανό έχουμε αποκτήσει όλοι μια κεκτημένη ταχύτητα, μια ορμή. Το ότι μπορούσαμε να αλλάξουμε δυσμενέστατους συσχετισμούς ανεξάρτητα από την τελική έκβαση με μια πολιτική που διαμορφωνόταν την τελευταία στιγμή κάτω από τη λαϊκή πίεση, δείχνει πόσα θα μπορούσαμε να πετύχουμε, αν υπήρχε μια δυναμική και σχεδιασμένη πολιτική. Ενδεικτική των δυνατοτήτων της χώρας μας είναι και η δυσανάλογη των αποτελεσμάτων της απήχησης της πρωτοβουλίας της Αθήνας για το Βοσνιακό.

Προς το παρόν πάντως, η έλλειψη του σχεδιασμού που προαναφέρθηκε διαπερνά την ελλαδική οργανωμένη πολιτειακά δράση σε όλες της τις εκφάνσεις. Και αν στο Σκοπιανό υποκαταστάθηκε από τη λαϊκή πίεση, σε ένα αριθμό άλλων θεμάτων παραμένει εμφανής και καταστροφική, όπως για παράδειγμα, με την εγκληματική αδιαφορία που επιδεικνύεται απέναντι στον Ελληνισμό της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Οι Έλληνες της Αμπχαζίας βρίσκονται σήμερα μεταξύ των πυρών των αντιμαχόμενων εθνοτήτων και η φυσική τους εξόντωση από απειλή είναι μια καθημερινή πραγματικότητα. Όμως η Πολιτεία δεν έχει αναλάβει καμιά πρωτοβουλία να τους απομακρύνει από εκεί, όπως έχουν ήδη κάνει το Ισραήλ και η Αρμενία για τους δικούς τους ομογενείς.

Αλλά και όπου την Πολιτεία θέτουν προ των ευθυνών της οι διαρκώς καταφθάνοντες πρόσφυγες από την πρώην Σ. Ένωση, η ανοργανωσιά, ο αιφνιδιασμός και η ενόχληση χαρακτηρίζουν τις κρατικές αντιδράσεις, ίδιες όπως κάποτε απέναντι στους πρόσφυγες του '22. Και δεν μιλούμε απλά για ανοργανωσιά αλλά για παρεμβολή εμποδίων στην ομαλή ένταξη των προσφύγων στην ελλαδική κοινωνία, όπως συνεχώς καταγγέλλουν οι ποντιακοί σύλλογοι και φορείς.

Η ίδια έλλειψη πολιτικής αντανάκλαται στο Βορειοηπειρωτικό. Οι Βορειοηπειρώτες συνεχίζουν να εγκαταλείπουν τις εστίες τους με αμείωτο ρυθμό. Την προοπτική του αφελληνισμού της Β. Ηπείρου μ' αυτό τον τρόπο έχουν επισημάνει τόσο ο Μητροπολίτης Σεβαστιανός όσο και οι Βορειοηπειρωτικοί σύλλογοι και οργανώσεις, που καλούν τον κόσμο να επιστρέψει. Είναι τραγική ειρωνία, σε μια περίοδο όπου τα υποκείμενα του Βορειοηπειρωτικού αγώνα έχουν διαμορφώσει ομόφωνη στρατηγική στην κατεύθυνση της Αυτονομίας, να καταστεί η τελευταία άνευ ουσίας, γιατί δεν θα υπάρχουν ποιοι να παλέψουν γι' αυτή.

Στο Κυπριακό έχουμε κουραστεί να μιλούμε για συνομιλίες και ναυάγια, όπως το τελευταίο στη Νέα Υόρκη, ενώ οι πολιτικές ηγεσίες στην Κύπρο και την Ελλάδα ακόμη προβληματίζονται για την πραγματοποίηση της Πανεθνικής. Η επανατοποθέτηση του προβλήματος ως εισβολής-κατοχής εξακολουθεί να τίθεται μόνο από τη βάση.

Η αλλαγή της πολιτικής της Ελλάδας μπορεί να ξεκινήσει και από τα κάτω. Και όχι απαραίτητα με ογκώδεις συγκεντρώσεις. Πέρα από την εμπειρία του Μακεδονικού, η ανάδυση ενός διεκδικητικού Ποντιακού κινήματος δείχνει το δρόμο όχι μόνο ως παράδειγμα αλλά και ως κλήση για συστράτευση. Μετά την «Αργώ» στην Αθήνα, που πρώτη έθεσε κινηματικά το ζήτημα της γενοκτονίας των Ποντίων, η «Πρωτοβουλία για το Ποντιακό ζήτημα και τα εθνικά θέματα» στη Θεσσαλονίκη δείχνει μια ακολούθητα πορεία. Έχοντας σαν πυρήνα της Ποντίους, ανέκαθεν το πιο οργανωμένο κομμάτι του Ελληνισμού, συσπειρώνει Έλληνες από όλο τον προσφυγικό χώρο διαχρονικά και, βγαίνοντας από τα όρια του Πόντου, θέτει τα ζητήματα και των άλλων κατεχομένων ελληνικών εδαφών (π.χ. Ίμβρος).

Η μετεξέλιξη του κινήματος που είχε σαν αιχμή το Μακεδονικό, μέσα από οργανωμένη παρέμβαση, σε κίνημα διαμόρφωσης και επεξεργασίας συνολικής πολιτικής πρότασης στα εθνικά, είναι

μονόδρομος. Η εθνική συνειδητοποίηση όλο και περισσότερων κομματιών του λαού μας και η ενεργή παρέμβασή τους στα εθνικά προβλήματα θα κρίνει κατά πόσο θα ολοκληρωθεί η μεταστροφή αυτή στην αντιμετώπιση των εθνικών μας θεμάτων. Η παρέμβαση αυτή μπορεί να ξεκινήσει από θέματα άμεσης προτεραιότητας, που προϋποθέτουν οργανωμένη δράση προς κάλυψη του κενού της Πολιτείας.

Στο λιμό που έπληξε τους Έλληνες της Τσαλκας στην Κεντρική Γεωργία το χειμώνα, την αδιαφορία της Πολιτείας προσπάθησαν να καλύψουν τα ποντιακά σωματεία που έστειλαν τρόφιμα και υλικό. Για τους Πόντιους πρόσφυγες μπορούμε, μέσα από τους οργανωμένους φορείς ή και ατομικά να επεξεργαστούμε λύσεις αποκατάστασής τους και ένταξης στην ελλαδική κοινωνία με έμφαση την εγκατάσταση στη Θράκη, ανεξάρτητα από την κρατική κωλυσιεργία. Αντίστοιχα επιβάλλεται η ολόπλευρη υποστήριξη στο αίτημα της Αυτονομίας στο Βορειοηπειρωτικό. Παράλληλα πρέπει να επιδιωχθεί και ο εφοδιασμός των Βορειοηπειρωτών με γεωργικά εργαλεία και υλικό, ώστε να υπάρξουν και πρακτικά κίνητρα μη εγκατάλειψης της περιοχής για βιοποριστικούς λόγους. Στο Κυπριακό η Πανεθνική έχει ήδη ξεκινήσει από τη βάση, με πρωτοβουλία μάλιστα των ιδίων των Κυπρίων, που παρεμβαίνουν στα προβλήματα του Ελληνισμού πιο δυναμικά και με πιο καθαρή άποψη από τους Ελλαδίτες. Και οι τελευταίοι οφείλουμε να ανταποκριθούμε. Να καταργήσουμε στην πράξη τα σύνορα με την Κύπρο και τη Β. Ήπειρο, μέσα από επαφές που καλύπτουν όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας (εμπόριο, πολιτική, αθλητισμός κ.λπ.).

Μπροστά στην αποφασιστικότητα και την ανάληψη πρωτοβουλιών, οι όποιες ανίκανες και απρόθυμες πολιτικές ηγεσίες αναγκάζονται να αρθούν στο ύψος των περιστάσεων ή να ακολουθήσουν ασθμαίνοντας το δρόμο που καταδεικνύει η δυναμική της συνειδητοποίησης της βάσης. Με το Μακεδονικό, η Ρωμιοσύνη άφησε πίσω της τη μια όχθη του Ρουβικώνα. Απομένει να δούμε αν θα την παρασύρει το ρεύμα ή αν θα φτάσει αντίπερα.

Μανόλης Δεληγιαννάκης - Χυτήρογλου

**ΦΕΤΟΣ ΟΙ ΔΙΑΚΟΠΕΣ ΜΑΣ
ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ**

ΣΚΟΠΙΑ ΚΑΙ ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΕΣ

Είναι κοινό μυστικό πως η παρέμβαση του ίδιου του λαού στα εθνικά θέματα δεν αρκεί, αν ταυτόχρονα δεν υπάρξει κατάλληλη πολιτική ηγεσία ικανή να μετατρέψει τη λαϊκή διαθεσιμότητα σε δύναμη, σε γραμμή.

Μάλιστα σε μια εποχή ραγδαίων αλλαγών των τακτικών (γιατί στρατηγικές δεν υπάρχουν) των Αμερικανών και των άλλων μεγάλων δυνάμεων οι κίνδυνοι είναι τεράστιοι.

Παράδειγμα μέγα το πρόβλημα με τα Σκόπια. Έγινε κατορθωτό με τη λαϊκή παρέμβαση να τεθεί το πρόβλημα αυτό κάτω από μια βάση αρχών παρά τη θέληση, την άλλωστε ομολογημένη απ' τον ίδιο, του πρωθυπουργού. Όμως το κλίμα αλλάζει κάθε μέρα και ο πρωθυπουργός που ποτέ δεν πίστεψε στην υπόθεση αυτή τη χειρίζεται με τέτοιο τρόπο, ώστε τελικά να καταφέρει να την εντάξει στα παζάρια διατήρησής του ή όχι στην εξουσία. Τώρα πια υπό την απειλή της πτώσης

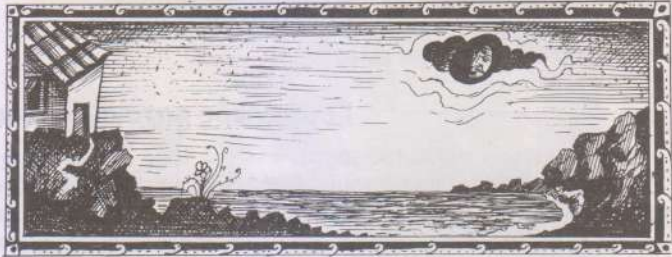
του έχει φύγει από την πολιτική αρχών και έχει περάσει στην πολιτική των «ανταλλαγμάτων». Έτσι για την παράταση των διαπραγματεύσεων —και ενώ έχει κάνει το βήμα του συμβιβασμού αυτός, (προτείνοντας τον όρο Σλαβομακεδονία), χωρίς να κάνει κάποιο αντίστοιχο έστω ο Γκλιγκόρφ— δέχεται να πάνε Αμερικανοί παρατηρητές στα Σκόπια.

Ο κατήφορος αυτός δεν έχει τέλος στο δύσκολο πλαίσιο που διαμορφώνεται στην περιοχή και όταν το εσωτερικό μέτωπο είναι τόσο κακό. Όταν η αντιπολίτευση από την άλλη μεριά τον κατηγορεί γι' αυτή του την πολιτική της ένταξης του προβλήματος στη δυναμική των εκλογικών σκοπιμοτήτων, αλλά εκείνο που στην ουσία του ζητάει είναι να συμβιβαστεί αυτός για να πάψει να διατηρείται στην εξουσία και να μην χρειαστεί να φορτωθούν εκείνοι το πρόβλημα...

Δ.Κ.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Πληροφορούμε τούς συνδρομητές μας ότι δεν μπορούμε πλέον να δεχόμαστε προσωπικές έπιταγές γιατί η διαδικασία είσπραξης είναι χρονοβόρα και δραχμοβόρα· παρακαλείσθε να μās στέλνετε τις συνδρομές σας με ταχυδρομικές έπιταγές ή έντολές/έμβασματα στην ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Οι Τούρκοι και τα μυαλά στα κάγκελα... της ΑΓΕΤ!

Με αφορμή την μεταπώληση της ταιμεντοβιομηχανίας ΑΓΕΤ από την ιταλική Καλτσεστρούτσι, στον ελληνικό τύπο εκφράστηκαν φόβοι μήπως ο νέος αγοραστής είναι τουρκική εταιρεία.

Ο Έλλην υπουργός, ο επί των οικονομικών, κατ' αρχάς επικαλέστηκε τους διεθνείς κανόνες λειτουργίας της αγοράς και δεν απόρριψε αυτό το ενδεχόμενο.

Μόνο που ο κ. υπουργός αγνοεί ότι στην περίπτωση των Τούρκων επιχειρηματιών, οι φυσικοί κανόνες της αγοράς δεν έχουν λειτουργήσει κατά την περίοδο γέννησης του τουρκικού κεφαλαίου. Τότε είχε λειτουργήσει μόνο ο νόμος της βίας, της κλοπής και της ληστείας του πλούτου των γηγενών εθνών που εξοντώθηκαν ή υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν την κατεχόμενη από τους Τούρκους γενέθλια γη.

Οι τρεις κυριώτεροι Τούρκοι επιχειρηματίες από όσους ενδιαφέρονται να κάνουν πίζνες στην Ελλάδα, οι **Ραχμί Κοτς, Μπουλέντ Ετζατζίμπασι** και **Σαρίκ Τάρα** ανήκουν στην κατηγορία των επιχειρηματιών που η αρχική τους περιουσία δημιουργήθηκε από την υφαρπαγή ελληνικών επιχειρήσεων. Όπως έχει καταγγείλει δημόσια ο καθηγητής **Νεοκλής Σαρής**:

«Όλα ανεξαιρέτως τα Holding (όμιλοι επιχειρήσεων) έχουν δημιουργήσει τον πυρήνα τους από την υφαρπαγή ελληνικών ή αρμενικών περιουσιών. Ειδικότερα οι **Ετζατζίμπασι** έχουν μακρά παράδοση. Ο παππούς στη Σμύρνη καταπάτησε ελληνικό φαρμακείο μετά την καταστροφή του 22, ο πατέρας οικειοποιήθηκε τις επιχειρήσεις των Παστελά και Ψάλτη που διώχτηκαν στα Σεπτεμβριανά και στις απελάσεις του 64. Ο εγγονός είναι επικεφαλής των επιχειρηματιών που έχουν σαηνέψει τον πρωθυπουργό μας...».

Τους επιχειρηματίες αυτούς χαρακτηρίζει πολύ εύστοχα η εφημερίδα των Κωνσταντινουπολιτών, Ιμβρίων και Τενεδίων «**Ανατολή**»:

«Αυτοί είναι οι σύγχρονοι Τούρκοι επιχειρηματίες! Κάτω από το λούστρο του μοντέρνου, εξευρωπαϊσμένου, αγγλομαθή με τρόπους, κρύβεται ένας πονηρός πλιατσικολόγος. Προφανώς και στην Ελλάδα ευκαιρίες θα οσμίστηκαν».

Εμείς ρωτούμε:

«Ποιά κακιά μοίρα έλαχε στον ελληνισμό, ώστε η άγνοια, η έλλειψη εθνικής ευαισθησίας και ο καιροσκοπισμός να αποτελούν μόνιμα στοιχεία πολλών πολιτικών μας;»...

...και ζητούμε από τον κάθε κ. Μάνο να σκύψει πάνω στην ιστορία του πολύπαθου ελληνισμού της Ανατολής, να διδαχτεί, να κατανοήσει τον τρόπο γέννησης της τουρκικής αστικής τάξης. Μόνο έτσι θα μπορέσει, εκτός των άλλων, να εισηγηθεί πλαίσιο οικονομικής συνεργασίας Ελλάδας-Τουρκίας!

Β.Α.

Η ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ

Με «την ευκαιρία της ημέρας μνήμης και τιμής της Γενοκτονίας των Ποντίων αδελφών μας», ο **υφυπουργός εξωτερικών**, για τον απόδημο ελληνισμό κ. **Β. Πολυδώρας** έστειλε ένα ιστορικό μήνυμα:

«Η 19η Μαΐου είναι ημέρα εθνικού πόνου και εθνικής μνήμης. Στις 19 Μαΐου θυμόμαστε και τιμούμε τους 353.000 Έλληνες, που εξοντώθηκαν στο μικρασιατικό Πόντο την περίοδο από το 1916 έως το 1923.

Από το 1911 είχαν λάβει απόφαση οι Νεότουρκοι να επιλύσουν με τις γενοκτονίες των γηγενών εθνοτήτων το εθνικό πρόβλημα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Με την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου άρχισε η υλοποίηση της απόφασης. Το 1916 ξεκίνησε η γενοκτονία των Ελλήνων στον Πόντο. Μέχρι το 1923 εξοντώθηκαν 353.000 άτομα, δηλαδή ο μισός ελληνικός χριστιανικός πληθυσμός.

Η Γενοκτονία του ποντιακού ελληνισμού γίνεται εξαιρετικά επίκαιρη στις μέρες μας. Γιατί η περίοδος που άρχισε με την εθνική εκκαθάριση αφ' ενός μεν της Μικράς Ασίας από τους ανεπιθύμητους γηγενείς, αφ' ετέρου δε με την κυριαρχία του ολοκληρωτισμού στον ρωσικό βορρά, πήρε τέλος.

Η ημέρα της 19ης Μαΐου, ημέρα κατά την οποία το 1919 άρχισε η δεύτερη φάση εξόντωσης του ελληνισμού στις εσχατιές του, εκεί στον Πόντο, μας υποχρεώνει να μη σταθούμε σιωπηλοί μπροστά σε μια από τις τραγικότερες σελίδες της σύγχρονης ιστορίας μας. Μας υποχρεώνει να θυμηθούμε, να κατανοήσουμε τα γεγονότα και να προσδιορίσουμε την εθνική μας στάση. Τα γεγονότα εκείνης της περιόδου, όταν τα θύματα των εθνικών εκκαθαρίσεων, των γνωστών ως «ETHNIC CLEANSING» ήταν οι Έλληνες, μας κάνουν ιδιαίτερα ευαίσθητους σε αντίστοιχα φαινόμενα των ημερών μας.

Και από τη Διεθνή Κοινότητα ζητούμε απλά να κινείται αυτή με γνώμονα τις οικουμενικές αρχές του Δικαίου και της Ηθικής. Εμείς το δικαίωμα στη μνήμη και στον πόνο για τον αδικοχαμένο αδελφό το θεωρούμε αυτονόητο και αναφαίρετο.

Το έθνος μας στις δύσκολες ημέρες που περνούμε αντλεί χωρίς εμπάθεια διδάγματα από την ιστορική μνήμη. Εμείς οι Έλληνες, με τη βαθεία ιστορική μας συνείδηση μπορούμε να αντιμετωπίζουμε με αξιοπρέπεια το ιστορικό μας παρελθόν. Και με δύναμη ζωής για το μέλλον».

Γερμανικός ρατσισμός και Τούρκοι μετανάστες

Ένα σημαντικό τμήμα του τουρκικού λαού (περίπου δύο εκατομμύρια με ή χωρίς τους Κούρδους;) υφίσταται τον τελευταίο καιρό το γερμανικό ρατσισμό, τον... πατέρα όλων των ρατσισμών.

Είναι φυσικό ο αγώνας των Τούρκων μεταναστών να έχει τη συμπαράσταση των ελευθέρων ανθρώπων και εθνών όπου γης.

Το σημαντικό αυτό τμήμα του τουρκικού λαού έχει μ' αυτό τον αιματηρό τρόπο την εμπειρία να διαπιστώνει τι σημαίνει ρατσισμός και ας ελπίσουμε πως θα υπάρξουν από το μεταναστευτικό χώρο φωνές για την ανάλογη μεταχείριση που υφίστανται από το τουρκικό κράτος (με τη συμπαράσταση, την ανοχή ή την σιωπή των απλών Τούρκων πολιτών) δώδεκα εκατομμύρια Κούρδων.

Ίσως ακόμα τολμήσει το τουρκικό μεταναστευτικό κίνημα να ξαναδεί το Κυπριακό και να κρίνει αναδρομικά τις συμπεριφορές των Τουρκοκυπρίων στην Κύπρο όπου όντας μια μικρή μειοψηφία κάτω από την καθοδήγηση των ηγετών της Άγκυρας και του Ντεκτάς (αλλά και των Άγγλων) συμπεριφερόταν ως πλειοψηφία και κατάφερε τελικά να μεταβάλει την Κύπρο σε προτεκτοράτο της Άγκυρας και τους ίδιους τους εαυτούς τους σε θύτες αλλά και θύματα προσφυγοποίησης και εκδιώξεων από τις πατρογονικές εστίες.

Ίσως τολμήσει, κρίνοντας πια το τουρκικό μεταναστευτικό κίνημα, να συγκρίνει τις δικές του συνθήκες μ' εκείνες των μουσουλμάνων της Θράκης και να κατακρίνει έτσι τις συμπεριφορές των διαφόρων

Σαδίκ και Φαίκογλου που θέλουν να επαναλάβουν και στη Θράκη το μοντέλο της Κύπρου.

Ίσως το τουρκικό μεταναστευτικό κίνημα τολμήσει να ξαναδεί πιο βαθεία την ιστορία και τις γενοκτονίες των Αρμενίων και των Ελλήνων του Πόντου. Ίσως έτσι μπορέσει να δει το παρόν και το μέλλον και πάψει να καταδιώκει, ακόμα και τώρα, τους (εξ ίσου κυνηγημένους απ' το γερμανικό ρατσισμό) Κούρδους μετανάστες.

Ίσως τέλος και εμείς ως έθνος τολμήσουμε να δούμε που είναι η πηγή του ρατσισμού και να μπορέσουμε να ξεχωρίσουμε που υπάρχει εθνική αφασία, που πατριωτισμός και που ρατσιστικές συμπεριφορές.

Δ.Κ.

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

Στο τέλος Μαΐου έγινε μια σημαντική συνάντηση των Ορθοδόξων Εκκλησιών της **Ελλάδας**, της **Ρουμανίας**, της **Σερβίας**, του **Μαυροβουνίου** και της **Βουλγαρίας**. Θέμα της συνάντησης και της δημόσιας συζήτησης που ακολούθησε στην ασφυκτικά γεμάτη αίθουσα ήταν οι εξελίξεις στα Βαλκάνια, ο ρόλος της Ορθοδοξίας και η συνεργασία των Βαλκανικών λαών. Οι μητροπολίτες Ερζεγοβίνης **Αθανάσιος Γιέφτιτς**, Μαυροβουνίου **Αμφιλόχιος Ράντοβιτς** και Μπάτσκα-Νόβισαντ **Ειρηνάιος Μπούλοβιτς** υπογράμμισαν με τα άψογα ελληνικά τους ότι θεωρούν τους εαυτούς τους

μέλη του απανταχού ελληνισμού. Συμμετείχαν επίσης στη συνάντηση ο ελληνομαθής επίσκοπος Κουπνικίου (Σόφιας) Βουλγαρίας, ο επίσκοπος Μολδαβίας με έδρα το Ιάσιο της Ρουμανίας και ιερωμένοι και θεολόγοι από την Ελλάδα και την Κύπρο.

Η Ορθόδοξη Συνάντηση είναι πλέον γεγονός! Οι υπόγειοι δεσμοί μεταξύ των Ορθοδόξων λαών της Βαλκανικής έχουν ήδη βγει στο προσκήνιο. Το στοίχημα είναι κατά πόσο ο **Ορθόδοξος παράγοντας** θα καταφέρει τελικά να ξαναπαίξει τον ενοποιητικό του ρόλο στην Βαλκανική.

Β.Α.

ΤΟ ΧΡΕΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

του Θέμου Στοφορόπουλου*

Η συζητούμενη εγκαθίδρυση ομοσπονδιακού συστήματος στην Κύπρο θα υπήγαγε, αν ποτέ επεβάλλετο, ολόκληρη την Κυπριακή Δημοκρατία σε καθεστώς τουρκοκρατίας. Με τουρκικό έλεγχο στο βόρειο κρατίδιο, αλλά χωρίς ουσιαστικό ελληνικό έλεγχο στο νότιο, λόγω του πραγματικού συσχετισμού δυνάμεων. Με τουρκικό έλεγχο στα κεντρικά ομοσπονδιακά όργανα, όπου τα τουρκικά βέτο θα επικρατούν των ελληνικών, πάλι λόγω συσχετισμού δυνάμεων. Διότι οι Έλληνες της Κύπρου, αλλά και οι Τουρκοκύπριοι, θα συνεχίσουν να είναι στο έλεος της Άγκυρας, όσο δεν θα υπάρχουν στην Κύπρο — και εν σχέσει με αυτή — ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις επαρκείς για να εξουδετερώσουν το τουρκικό πλεονέκτημα της γεωγραφικής εγγύτητας. Τόσο μάλλον που συζητείται να διατηρηθούν οι λεγόμενες εγγυήσεις των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου, περιλαμβανομένης της διάταξης που η Τουρκία επικαλέσθηκε το 1974 για να εισβάλει στην Κύπρο.

Η Δέσμη Ιδεών του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, η οποία εξακολουθεί, δυστυχώς, να βρίσκεται στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, αναφέρεται σε θεμελιώδη σημεία της στην Ελλάδα — ούτε μπορούσε να είναι αλλιώς.

Η Δέσμη προτείνει να αντικατασταθεί το σύνταγμα που είχε συμφωνηθεί με τις συνθήκες Ζυρίχης-Λονδίνου από ομοσπονδιακό σύστημα, τις συνέπειες του οποίου αναφέραμε.

Το σύνταγμα Ζυρίχης-Λονδίνου, το σύνταγμα του 1960, περιέχεται στη Συνθήκη Εγκαθίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας, η οποία συνήφθη μεταξύ αφ' ενός της Ελλάδας, της Βρετανίας και της Τουρκίας και αφ' ετέρου της Κυπριακής Δημοκρατίας. Για να καταργηθεί, συνεπώς, το σύνταγμα του 1960 πρέπει να συμφωνήσει και η Ελλάδα.

Επίσης η Συνθήκη Εγκαθίδρυσης παραπέμπει στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Θεμελιωδών Ελευθεριών, περιέχει δε και ειδικές διατάξεις, που ρυθμίζουν τα θέματα ιθαγένειας και απαγορεύουν οιαδήποτε αλλοίωση της δημογραφικής σύνθεσης της Κυπριακής Δημοκρατίας, πόσο μάλλον τον μαζικό τουρκοικό εποικισμό που υπέστη και υφίσταται η Μεγαλόνησος.

Με τη **Συνθήκη Εγγύησης**, μία άλλη από τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου, η Ελλάδα (όπως και η Βρετανία και η Τουρκία) εγγυήθηκε τα βασικά άρθρα του συντάγματος του 1960, τα οποία προβλέπουν σύστημα άδικο και δυσλειτουργικό, αλλά πάντως σύστημα διαφορετικό από το ομοσπονδιακό σύστημα που προβλέ-

*Από τις αγωνιστικές κινητοποιήσεις των Κυπρίων Μαθητών

πει η Δέσμη Ιδεών.

Η Δέσμη Ιδεών καλεί την Ελλάδα να μην τιμήσει την υπογραφή της στις συνθήκες Εγκαθίδρυσης και Εγγύησης ως προς όλα αυτά τα θέματα.

Οι ίδιες συνθήκες — οι συνθήκες Εγκαθίδρυσης και Εγγύησης — αναφέρονται και στις βρετανικές βάσεις στην Κύπρο, και η Ελλάδα (όπως και τα άλλα συμβαλλόμενα μέρη) αναλαμβάνει να σέβεται την ακεραιότητα των βάσεων, επί των οποίων, αναφέρεται, διατηρεί η Βρετανία την κυριαρχία της. Ρυθμίζουν, επιπλέον, οι συνθήκες αυτές τα πολλά άλλα, στρατιωτικής φύσης, προνόμια, που ορίζεται ότι η Βρετανία θα έχει στην Κύπρο.

Στη Δέσμη Ιδεών του Γενικού Γραμματέα η Ελλάδα καλείται, εμμέσως αλλά σαφώς, να ανανεώσει την εκ μέρους της αναγνώριση αυτών των αποικιακής φύσεως ρυθμίσεων, οι οποίες αποτελούν τμήμα του πλέγματος, του «πακέτου» συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου. Να δεχθεί, δηλαδή, η Ελλάδα ότι, παρά την κατάργηση βασικών στοιχείων του συνολικού διακανονισμού Ζυρίχης-Λονδίνου, οι Άγγλοι (στην πράξη και οι Αμερικανοί) θα συνεχίσουν να χρησιμοποιούν το μαρτυρικό νησί σαν αβύθιστο αεροπλανοφόρο, για να εξυμνηρετούν τους σκοπούς τους στην περιοχή.

[Οι Αμερικανοί, οι κύριοι πάτρωνες της επεκτατικής Άγκυρας. Και οι Άγγλοι, τους οποίους **δεν** θέτουμε προ του προφανούς διλήμματος: ή θεωρούν ότι η Συμφωνία Εγγύησης του 1960 επιτρέπει μονομερή στρατιωτική επέμβαση προς αποκατάσταση του ζυριχικού καθεστώτος, οπότε έπρεπε να έχουν προ πολλού εκδιώξει, με μονομερείς πολεμικές ενέργειες, τον Αττίλα από την Κύπρο. Ή συμφωνούν μαζί μας ότι μονομερής στρατιωτική επέμβαση απαγορεύεται, οπότε έπρεπε να έχουν προσφύγει στο Συμβούλιο Ασφαλείας, ζητώντας εφαρμογή του κεφαλαίου VII του Χάρτη και πολεμική επιχείρηση του Οργανισμού κατά του Αττίλα].

Δεν τελειώνουν εδώ όσα καλείται η Ελλάδα να δειχθεί, όσα καλείται να δώσει.

Η Ελλάδα καλείται, από τη Δέσμη Ιδεών, να αυξήσει την Ελληνική Δύναμη στην Κύπρο, την ΕΛΔΥΚ, από 950 άνδρες που έχει, σε αριθμό που δεν προσδιορίζεται. (Η Δέσμη προνοεί, συναφώς, την εξίσωση των στρατιωτικών δυνάμεων στην Κύπρο, δηλαδή των ελληνικών και των ελληνικών κυπριακών δυνάμεων αφ' ενός και των δυνάμεων της Τουρκίας και των Τουρκοκυπρίων και εποίκων αφ' ετέρου). Είναι φανερό ότι η μεγαλύτερη ΕΛΔΥΚ θα είναι ο στρατιωτικός όμηρος των Τούρκων, λόγω των παραγόντων γεωγραφικής εγγύτητας και «εγγυήσεων», που θα λειτουργούν υπέρ της Άγκυρας.

Η Δέσμη προβλέπει και συμμετοχή της Ελλάδας σε δύο Επιτροπές, όπου θα βρίσκεται μονίμως σε θέση αδυναμίας.

Πρόκειται για την Προσωρινή Επιτροπή, που θα παρακολουθήσει την εφαρμογή του στρατιωτικού ισοζυ-

γίου που αναφέραμε.

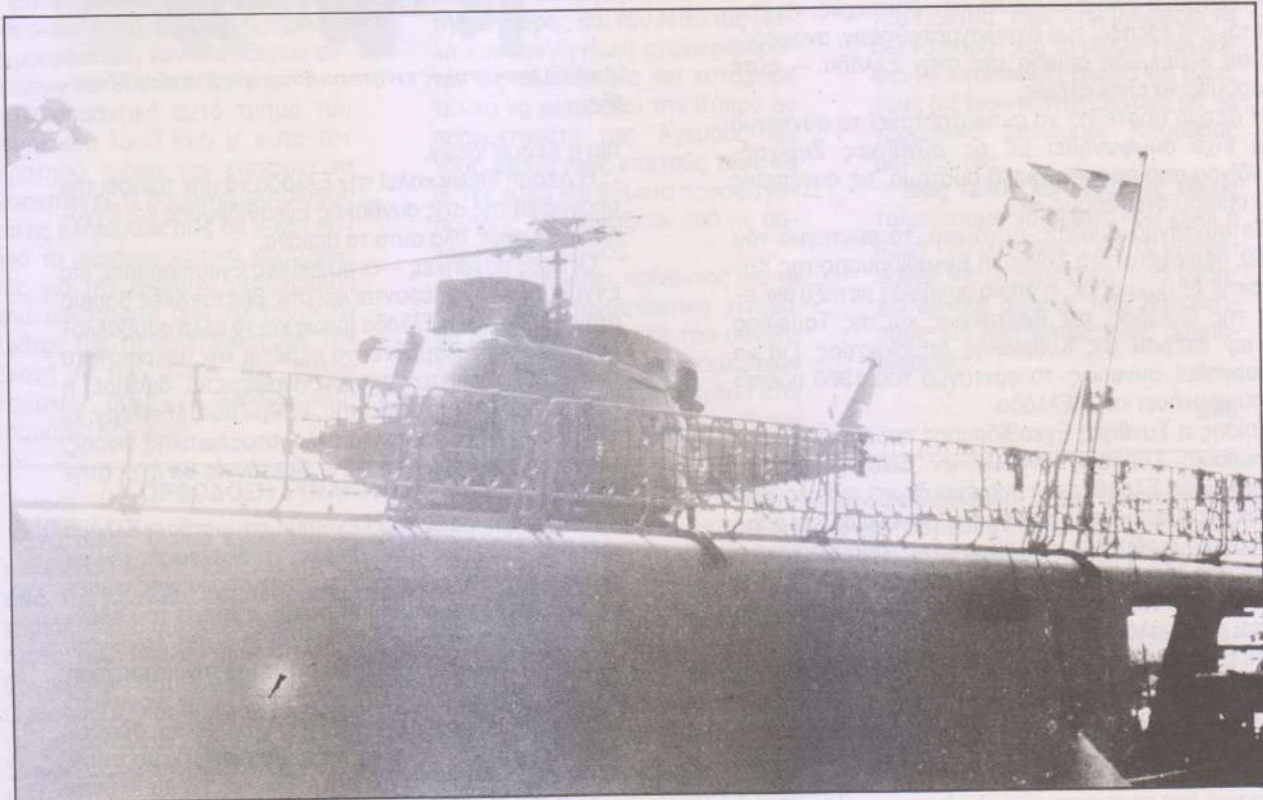
Και για την, ασφαλώς σημαντικότερη, Επιτροπή Παρακολούθησης και Επαλήθευσης, η οποία θα μεριμνά «για την ασφάλεια των δύο κοινοτήτων» και για την πιστή εφαρμογή του όλου διακανονισμού.

Η πρώτη Επιτροπή θα αποτελείται από την Ελλάδα, τους Έλληνες Κυπρίους, την Τουρκία, τους Τουρκοκύπριους (και Εποίκους), την Βρετανία και τη — Δυτικοκρατούμενη— Ειρηνευτική Δύναμη των Ηνωμένων Εθνών. Δύο εναντίον τεσσάρων.

Στη δεύτερη Επιτροπή —στην Επιτροπή Παρακολούθησης και Επαλήθευσης— θα μετέχουν αντιπρόσωποι των τριών εγγυητριών δυνάμεων (Ελλάδας, Τουρκίας και Βρετανίας) και του Προέδρου και του Αντιπροέδρου της Ομοσπονδίας. Δύο εναντίον τριών, ή και δύο εναντίον τεσσάρων, αφού η Ειρηνευτική Δύναμη του ΟΗΕ θα συνεργάζεται με την Επιτροπή.

Η ελλαδική συμμετοχή στην Επιτροπή Παρακολούθησης και Επαλήθευσης υποτίθεται ότι σκοπό θα έχει να φροντίζει εκεί η Ελλάδα για την ασφάλεια και, γενικότερα, για τα συμφέροντα του Κυπριακού Ελληνισμού. Θα βρίσκεται, όμως, η Ελλάδα σε αδυναμία να εκτελέσει το καθήκον της, αφού θα βρίσκεται μονίμως στη μειοψηφία, αφού θα καλείται να υπερασπισθεί ένα δυσμενέστατο, για τον Ελληνισμό, διακανονισμό και, αφού, εν πάση περιπτώσει, το μόνο που, κατά τη Δέσμη, η Επιτροπή θα μπορεί να κάνει θα είναι να προβαίνει σε συστάσεις.

Αν, όμως, έτσι έχουν όσα κάκιστα συνεχίζουμε να συζητούμε, απόλυτα απαράδεκτες θα ήσαν και οι συνέπειες εμπέδωσης της σημερινής κατάστασης

Ή φρεγάτα ΛΗΜΝΟΣ στην Κύπρο

ΤΗΝ ΚΕΡΥΝΕΙΑ ΠΟΤΕ;

«Μια εφημερίδα πλήρης εθνικής εξάρσεως ρωτούσε προχτές, από αφορμή την μεγάλη νίκη του Ελληνικού μπάσκετ εναντίον του τουρκικού τοιούτου:

— Τους πήραμε τα σώβρακα. Την Κερύνεια πότε;

Η απάντηση βέβαια είναι απλή. Και μία:

— Όταν θα πάσουμε να μαστε ξεβράκωτοι!»

Τραγικά ειρωνικό σχόλιο της Απογευματινής της Λευκωσίας (19/3/93), εκφράζει σ' όλο το μέγεθος της την ηττοπάθεια, τον ενδοτισμό και την ντροπή του σύγχρονου ελληνισμού. Η Κερύνεια βρίσκεται εκεί και μας περιμένει. Εμείς απεμπολούμε τις πατρίδες. Πότε θα γίνει δικιά μας; Όταν πάψει να 'ναι σύμβολό μας η λευκή σημαία, η παράδοση άνευ όρων (ή και με όρους), η υπόκλιση στον αντίπαλο. Θά 'πρεπε η κατεχόμενη Κύπρος να γίνεται εφιάλτης, να μας ξυπνά με τρόμο, να μας χαλά τα όνειρα. Δε δικαιούμαστε τον ύπνο του δικαίου, ούτε να κάνουμε όνειρα. Όνειρο είναι η Κερύνεια. Συμβολίζει τη νεοελληνική αλλοτρίωση και την έλλειψη στόχων της πολιτικής μας. Και οι όποιες αθλητικές νίκες δεν είναι παρά θλιβερή παρηγοριά για συμβιασμένους.

Θρασύβουλος Ορ. Παπαστρατής

στην Κύπρο. Θα τις απαριθμήσω συνοπτικά: (1ον) απεμπόληση εδαφών ελληνικών επί χιλιάδες χρόνια, (2ον) οριστική απομάκρυνση μεγάλου μέρους του Κυπριακού Ελληνισμού από τις πατρογονικές του εστίες, (3ον) μόνιμη ομηρία των Κυπρίων Ελλήνων, (4ον) εθνική ταπείνωση και αποδυνάμωση του φρονήματος όλων των Ελλήνων, (5ον) κάκιστο προηγούμενο για τους άλλους τομείς της ελληνοτουρκικής αντιπαράθεσης, (6ον) αύξηση του αριθμού των εποίκων και ενδεχόμενη τουρκική διεκδίκηση μεγαλύτερου «ζωτικού χώρου», (7ον) κίνδυνος τουρκικών προβοκατόρικων ενεργειών για να εξαπολυθεί νέα επιχείρηση Αττίλας.

Οι επιπτώσεις αυτές αφορούν άμεσα και την Ελλάδα.

Υπάρχει, βέβαια, και το ηθικό χρέος της Ελλάδας να στηρίξει πραγματικά την Κύπρο. Το πραξικόπημα του 1974, που απετέλεσε το πρόσχημα για την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, έγινε από Ελλαδίτες, που δεν εκπροσωπούσαν τον λαό και τις ένοπλες δυνάμεις της Ελλάδας, αλλά ήσαν, πάντως, Ελλαδίτες. Στην Κύπρο το πραξικόπημα και η εισβολή έφεραν τους φόνους, τους βιασμούς, την προσφυγιά, τον χωρισμό, τους αγνοούμενους (αυτό το συνεχιζόμενο αίσχος), τα σκλαβωμένα μέρη μας. Στην Ελλάδα, η εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο συνδέθηκε με την αποκατάσταση της δημοκρατίας.

Στην Ελλάδα, τη Μητέρα Πατρίδα, με το όραμα της οποίας Έλληνες Κύπριοι προσέτρεξαν και πολέμησαν σε όλους τους αγώνες του Έθνους και με το όραμα της οποίας θυσιάστηκαν, βασανίστηκαν, βάδισαν προς την αγχόνη οι ήρωες της ΕΟΚΑ.

Η Ελλάδα προσπαθεί να αποφύγει τις υποχρεώσεις της, επαναλαμβάνοντας ότι υποστηρίζει ο,τιδήποτε αποφασίζουν οι Έλληνες της Κύπρου, των οποίων, όμως, οι αποφάσεις καθορίζονται από την αφασία και την ενδοτικότητα της Αθήνας.

Πρέπει επίσης να τονισθεί ότι καμιά εγκυρότητα, τυπική ή ουσιαστική, δεν θα έχει ένα δημοψήφισμα στην Κύπρο για την όποια λύση, που θα διεξήγεται υπό τον εκβιασμό του Αττίλα και θα αφορούσε θεσμοθετημένες παραβιάσεις θεμελιωδών ελευθεριών.

Για να καθορισθεί το μέλλον του Κυπριακού Ελληνισμού, απαιτείται καθολικό αίσθημα ότι η λύση θα είναι στοιχειωδώς δίκαια.

Η λύση αυτή δεν μπορεί να είναι άλλη από την άνευ όρων αποχώρηση όλων των τουρκικών στρατευμάτων και όλων των εποίκων και την αποκατάσταση όλων των ελευθεριών σε ολόκληρη την Κύπρο, ώστε οι Κύπριοι —και μόνον αυτοί— ως αδιαίρετο σύνολο, χωρίς διακρίσεις γλώσσας ή θρησκείας, να καθορίσουν τη μοίρα τους, σύμφωνα με τη δημοκρατική αρχή της πλειοψηφίας και σύμφωνα με τις αρχές προστασίας των μειοψηφιών.

Η Ελλάδα έχει ζωτικό συμφέρον, ηθικό καθήκον και νομική υποχρέωση να καταγγείλει διεθνώς τη συμπεριφορά της Άγκυρας και να αναβαθμίσει συστηματικά τις συνιστώσες της ελληνικής ισχύος, για να επιτύχει την απελευθέρωση των τουρκοκρατούμενων κυπριακών περιοχών.

Η ενδυνάμωση των μέσων της θα επιτρέψει στην Ελλάδα να αντιμετωπίσει την Τουρκία, όχι μόνο στην Κύπρο, αλλά και στο Αιγαίο και στη Θράκη, και, γενικότερα, να ανταπεξέλθει στις δυσκολίες του νέου διεθνούς περιβάλλοντος. Δεν είναι ανέφικτη η διεύρυνση των ελληνικών δυνατοτήτων. ■

Κύπρος και στρατηγική του Ελληνισμού· για μια εθνική στρατηγική

του Παναγιώτη Ήφαιστου*

Οι λέξεις κλειδιά της παρέμβασής μου είναι: **Βιώσιμη λύση.** Εάν δεν υπάρχει δυνατότητα βιώσιμης λύσης, τότε, έγκαιρα, στα πλαίσια μίας πανεθνικής στρατηγικής, θα πρέπει (ή θα πρέπει) να επεξεργασθούμε εναλλακτικές διεξόδους.

Το γεγονός ότι σήμερα, γύρω από το ίδιο τραπέζι, Έλληνες της Κύπρου και Ελλαδίτες συζητούν για μια Εθνική στρατηγική δείχνει την κατεύθυνση που θα πρέπει να ακολουθήσουμε. Επιτέλους, μετά από μια σκοτεινή πενταετία, για να μην πω περισσότερο, Κύπριοι και Ελλαδίτες αρχίζουν να αναγνωρίζουν ότι η ανάπτυξη μιας Εθνικής Στρατηγικής που θα εμπρικλείει έκδηλα και αποτελεσματικά την Μεγαλόνησο, δεν αποδυναμώνει αλλά αντίθετα ενισχύει το Κυπριακό κράτος. Πρέπει να γίνει αντιληπτό, για τους δύσπιστους ή τους κακόβουλους, ότι η Κύπρος κινδυνεύει από την Τουρκία και όχι από την δημοκρατική Ελλάδα. Το μόνο που μπορεί να κάνει η Ελλάδα, ακολουθώντας μια ενεργητική στάση, είναι να ενισχύσει το Κυπριακό κράτος. Επομένως, ανάπτυξη κάθε μορφής σχέσης —και τονίζω το «κάθε μορφής»— μεταξύ της Κύπρου και της Ελλάδος αποτελεί, για να χρησιμοποιήσω όρους στρατηγικής, εξωτερική εξισορρόπηση της Τουρκικής απειλής που αντιμετωπίζει η Κυπριακή δημοκρατία.

Για τις ανάγκες της σημερινής συζήτησης, θα ορίσω την Εθνική στρατηγική ως την δέσμη εκείνη πολιτικών, διπλωματικών, στρατιωτικών και άλλων επιλογών που διασφαλίζουν τα θεμιτά ζωτικά συμφέροντα του Ελληνικού έθνους εντός και εκτός των συνόρων του Ελλαδικού κράτους. Η εθνική στρατηγική συναρτά τα μέσα με τους σκοπούς, επεξεργάζεται τον άριστο συνδυασμό των συντελεστών ισχύος που διαθέτει η χώρα, και υποδεικνύει την επιλογή των αναγκαίων πολιτικοστρατιωτικών μέσων που μεγιστοποιούν τις πιθανότητες επιτυχίας συγκεκριμένων πολιτικών και στρατιωτικών στόχων.

Ως προς την Κύπρο, πέραν συναισθηματικών και ηθικοπολιτικών παραμέτρων, θα μπορούσαν να αναφερθούν τα εξής:

ΠΡΩΤΟ, εκτός των συμβατικών υποχρεώσεων του Ελλαδικού κράτους προς στο Κυπριακό κράτος, η ασφάλεια του ενός δεκάτου του Ελληνικού έθνους που βρίσκεται στον Κυπριακό χώρο, αποτελεί θεμιτό ζωτικό συμφέρον του Ελλαδικού κράτους.

ΔΕΥΤΕΡΟ, η Ελλάδα, για να είναι εις θέση να λειτουργεί ως αξιόπιστος και αποτελεσματικός διεθνής παράγοντας, είναι επάναγκες να δίνει την εικόνα χώρας που υπεραμύνεται των θεμιτών ζωτικών συμφερόντων της εντός και εκτός των συνόρων του Ελλαδι-

κού κράτους. Δεν χρειάζεται πολλές γνώσεις στρατηγικής για να φαντασθεί κάποιος τις επιπτώσεις πάνω στην αποτρεπτική αξιοπιστία του Ελλαδικού κράτους, τυχόν εγκατάλειψη του ενός δεκάτου του Ελληνικού έθνους.

ΤΡΙΤΟ, για να αποφύγει να βρεθεί σε τέτοια θανάσιμα διλήμματα, η στρατηγική του Ελληνισμού θα πρέπει να διασφαλίσει τα πιο κάτω: **Πρώτο,** εσαεί αμυντική και πολιτική κάλυψη του Κυπριακού Ελληνισμού, ο οποίος, για να μπορέσει να επιβιώσει θα έχει πάντοτε —πριν και μετά μια πιθανή λύση— την ανάγκη προστασίας από την μητρόπολη του Ελληνισμού, δηλαδή το Ελλαδικό κράτος. Συναφώς, και λαμβάνοντας υπόψη τους γεωπολιτικούς και γεωστρατηγικούς συσχετισμούς, θεωρώ άκρως επικίνδυνες για την Εθνική Ασφάλεια, τις απόψεις Κυπριακών κύκλων, ιδιαίτερα στους κόλπους της πολιτικής ηγεσίας που ηττήθηκε πρόσφατα, που με την ανοχή —εάν όχι ενθάρρυνση Ελλαδικών κύκλων— υποστηρίζουν με λόγια και με ενέργειες ότι, οι Έλληνες της Κύπρου θα μπορούσαν να επιβιώσουν με το να αποστασιοποιηθούν από την Ελλάδα και με το να προσαρμοσθούν —ως προς την λύση του Κυπριακού— στην Τουρκική θέληση. **Δεύτερο,** εάν η Ελλάδα δεν επιθυμεί να περιπλακεί σε μελλοντικές ολέθριες περιπέτειες που πιθανώς θα τερματίσουν την ανάκαμψη και ανοδική πορεία που επιτεύχθηκε μετά το 1974, η λύση του Κυπριακού θα πρέπει να είναι βιώσιμη. Συναφώς, η λύση θα είναι βιώσιμη εάν μπορεί να λειτουργεί, και για να λειτουργεί θα πρέπει να είναι δημοκρατική, δηλαδή η πλειοψηφία θα κυβερνά και η μειονότητα θα ακολουθεί και θα κατοχυρώνεται. Αποτελεί εθελουφλία και ευσεβοποθισμό, εάν κάποιος πιστέψει ότι υπάρχουν περιθώρια ενδιάμεσων λειτουργήσιμων διευθετήσεων. Εάν υπήρχαν τέτοια περιθώρια, όλα σχεδόν τα πολυεθνικά κράτη του κόσμου θα ήταν ομοσπονδίες σε εθνική βάση. Επίσης, δεν θα είχαμε συρράξεις στην Γιουγκοσλαβία και σε πολλά άλλα σημεία της υδρογείου. Δεν παραγνωρίζω την ανάγκη προσεκτικών χειρισμών για να εξέλθουμε από την τρομακτική παγίδα στην οποία μας έβαλαν οι χειρισμοί των τελευταίων δεκαεννέα χρόνων, ιδιαίτερα των τελευταίων πέντε. Ούτε παραγνωρίζω ότι η ριζική αλλαγή πλεύσης δεν είναι εφικτή χωρίς μια συνολική στρατηγική του Ελληνισμού. Αυτό όμως δεν πρέπει να είναι εμπόδιο για να επισημανθεί ότι το Κυπριακό κράτος, στα πλαίσια των λύσεων που τεκταινούνται, μετατρέπεται σε Τουρκικό εργαλείο εκφυλισμού της ταυτότητας ενός περίπου εκατομμυρίου συμπαγούς Ελληνικού πληθυσμού, βασανιστική διαδικασία προσαρμο-

Η φρεγάτα του πολεμικού μας ναυτικού ΛΗΜΝΟΣ καταπλέει στην Κύπρο, προτού αναχωρήσει για τον Περσικό Κόλπο.

γής τους στην Τουρκική θέληση, μέσον σταδιακής ένταξης τους στον Τουρκικό χώρο, και μεθόδευση παγίδευσης των αμυντικών και εξωτερικών επιλογών του Ελλαδικού κράτους. Συναφώς, τονίζω ότι, το θρυλούμενο νέο κράτος της Κύπρου, μέχρι την στιγμή της πλήρους Τουρκοποίησης του, θα είναι, στα πλαίσια της Ελληνοτουρκικής αντιπαράθεσης, μια διαρκής παγίδα και εργαλείο εκβιασμού κατά του Ελλαδικού κράτους. Δεν δυσκολεύομαι να υποστηρίξω ότι το δόγμα «η Λευκωσία αποφασίζει και η Αθήνα συμπαρίσταται» οδηγεί ακάθεκτα στην εξής κατάσταση: «η Λευκωσία αποφασίζει, η Κύπρος καταστρέφεται, και η Αθήνα παγιδεύεται». Εξ άλλου, η πρόταση «η Λευκωσία αποφασίζει και η Αθήνα συμπαρίσταται», ισοδυναμεί με αναγνώριση του «δικαιώματος ευθανασίας» του ενός δεκάτου του Ελληνισμού.

Δεδομένων των πιο πάνω, τι πρέπει να γίνει;

ΠΡΩΤΟ, ως πρώτο βήμα στα πλαίσια μιας πανεθνικής διάσκεψης, να ληφθεί η πολιτική απόφαση ότι καμία «λύση» δεν θα γίνει αποδεκτή, εάν επιδεινώσει το status quo στην Κύπρο και ενισχύει την Άγκυρα στον πολιτικο-στρατιωτικό συσχετισμό Ελλάδας - Τουρκίας.

ΔΕΥΤΕΡΟ, στα πλαίσια μιας νέας γραμμής πλεύσης, να πληροφορήσουμε όλους τους ενδιαφερομένους ότι η Ελλάδα και η Κύπρος επανατοποθετούνται όσον αφορά την λύση του Κυπριακού. Η λύση πρέπει να είναι βιώσιμη, δηλαδή να στηρίζεται στις αρχές της δημοκρατίας που ισχύουν σε όλα τα αναπτυγμένα κράτη, και ιδιαίτερα στην Ευρώπη, προς την οποία η Κύπρος προσβλέπει.

ΤΡΙΤΟ, να γίνει σαφές σε όλους τους ενδιαφερόμενους, ότι εάν η Τουρκία δεν βιάζεται για λύση, η Ελληνική πλευρά δεν βιάζεται για κακή λύση. Δεν νομίζω ότι υπάρχει διεθνής παράγοντας που να μην αναγνωρίζει στην Ελληνική πλευρά το δικαίωμα να μην προχωρήσει με την αποδοχή μιας μη βιώσιμης λύσης, σε πράξη πολιτικής αυτοχειρίας.

ΤΕΤΑΡΤΟ, νέα προσέγγιση της πιο πάνω μορφής, είναι στην ουσία μια αναβαθμισμένη πρόταση αρχών, που θα πρέπει να συνοδεύεται από όλα τα αναγκαία μέτρα που θα διασφαλίζουν τους Έλληνες της Κύπρου, στο μη κατεχόμενο μέρος του Κυπριακού κράτους (το οποίο κράτος, έτσι και μόνο θα ενισχυθεί αποτελεσματικά). Δεν υπάρχει ανάγκη να αναφερθούμε στην εξυπακουόμενη στρατιωτική πτυχή, η οποία, εάν υπάρχει

πολιτική απόφαση, είναι τεχνικό πρόβλημα. Η πολιτική εντολή πάντως, θα πρέπει να είναι: ένταξη του Κυπριακού χώρου στα πλαίσια μιας συνολικής αποτρεπτικής πολιτικής απέναντι στην Τουρκία. Πέραν αυτού, υπάρχει ένας τεράστιος αριθμός άλλων πιθανών επιλογών, οι οποίες μακροχρόνια, θα έχουν θέσει τον Κυπριακό Ελληνισμό, εάν μέχρι τότε δεν εξευρευθεί βιώσιμη λύση, σε τροχιά προς κάποια μορφή ένταξης του στο Ελλαδικό κράτος, και με τους κατάλληλους διπλωματικούς χειρισμούς, στην ΕΟΚ. Έτσι θα γίνει σε όλους — και κυρίως στην Τουρκία — αντιληπτό και πιστευτό, ότι για την Ελληνική πλευρά, υπάρχει διέξοδος μεταξύ μη λύσης και κακής λύσης. Αυτή η διέξοδος, όχι μόνο βγάζει την Ελληνική πλευρά από αυτό θανάσιμο δίλημμα, αλλά, επιπλέον, μεταθέτει το δίλημμα στην Άγκυρα, διότι δημιουργεί συνθήκες δυνητικής ανατροπής των γεωπολιτικών συσχετισμών. Στην ανάλυση της αποτροπής και στην διεθνή πρακτική, αυτό ονομάζεται «σύζευξη» («coupling»).

ΠΕΜΠΤΟ, υιοθέτηση μιας τέτοιας στρατηγικής μακρόχρονης εμβέλειας, αποδραματοποιεί το Κυπριακό πρόβλημα, και δημιουργεί Τουρκικό δίλημμα μεταξύ λογικής λύσης και σταδιακής απόλλειας των πλεονεκτημάτων με τα οποία εκβιάζει την Ελλάδα τα τελευταία δεκαεννέα χρόνια.

Και μια τελευταία, όχι κατ' ανάγκη αξιολογικού χαρακτήρα παρατήρηση, η στρατηγική μας θα πρέπει να θέσει ως μια πιθανή εναλλακτική μακρόχρονη διέξοδο, πέραν της προαναφερθείσης συζεύξεως, την πλήρη ένταξη της Κύπρου στο Ελλαδικό κράτος. Δηλαδή, εάν ετίθετο το δίλημμα, και εάν αυτό ήτο υπό τις περιστάσεις εφικτό, μεταξύ μιας μη βιώσιμης λύσης και μιας συνομοσπονδίας ή και ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα, κάθε ορθολογιστής Έλληνας δεν μπορεί παρά να ευνοεί το δεύτερο.

Και όμως, ως ένδειξη της φθοράς και του αποπροσανατολισμού μας, αναφέρεται ότι υπάρχουν, στην Κύπρο και στο Ελλαδικό κράτος, Έλληνες που αδιάστατα επιλέγουν μια μη βιώσιμη λύση αντί της εθνικής ολοκλήρωσης. ■

Ο Π.Η. είναι Επ. Καθ. του Πάντειου Πανεπιστημίου· το κείμενο αποτελεί την εισήγησή του στην Ημερίδα (9/4/93) στο Ινστιτούτο Ερευνών και Πολιτικής Στρατηγικής.

Για μια ανανεωμένη γλωσσική παιδεία

του Φίλιππου Κ. Κρητιώτη

«Κάθε σχεδιασμός για τη γλώσσα στην εκπαίδευση, στη διοίκηση, τα μέσα ενημέρωσης και στην επιστήμη είναι εθνική υπόθεση και δεν μπορεί να αποτελεί προϊόν συμβιβασμών, σκοπιμοτήτων ή και περιεργων ατομικών συλλήψεων» έγραφε ο καθηγητής της Γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών κ. Γεώργιος Μπαμπινιώτης σε άρθρο του στο αθηναϊκό «Βήμα»¹ αναφερόμενος στα συμπεράσματα του Συμποσίου με θέμα «Η ελληνική γλώσσα στην Κύπρο σήμερα» που πραγματοποιήθηκε στη Λευκωσία στις 24 και 25 του περασμένου Οκτωβρίου.

Και είχε απόλυτα δίκαιο σε όλες του τις, τόσο καιρίες, διαπιστώσεις για τα κυπριακά γλωσσικά πράγματα, ασχέτως αν κάποιος αγνοούντες και ιδεολογικά προκατειλημμένοι στην Κύπρο έπευσαν να τόν «κατακυρανώσουν» φλυαρούντες εν πλήρει συγχορδία.

Διότι «η γλώσσα δεν είναι μόνο "μέσο" εκφράσεως και επικοινωνίας», ένα εργαλείο δηλαδή, αλλά «για έναν λαό η γλώσσα ενσαρκώνει τη βαθύτερη φυσιογνωμία του, αποτελεί σημείο όπου ανακεφαλαιώνονται κάθε φορά και συναιρούνται όλες οι στιγμές της προηγούμενης διαδρομής του, είναι απόσταγμα από μνήμες και καταβολές, που δένονται καιρία με το είναι του και τον βοηθούν να συνειδητοποιεί διάρκεια ιστορική και ιδιοπροσωπία και να καθορίζει το στίγμα του μέσα στον κόσμο»².

Η απόφαση εκπαιδευτικής-γλωσσικής ανανέωσης

Η ζωτική σημασία της γλώσσας για ένα έθνος γίνεται, επιτέλους, το θεμελιακό υπόβαθρο της εκπαιδευτικής πολιτικής της νέας υπουργού Παιδείας της Κύπρου κ. Κλαίρης Αγγελίδου.

«Θέλω να διαβεβαιώσω όλους» δήλωνε με την ανάληψη των καθηκόντων της, «ότι θα εργασθώ πάρα πολύ σκληρά για να αναβαθμιστεί περαιτέρω η Παιδεία μας. Επίσης επιθυμώ να διαβεβαιώσω ότι η γραμμή θα είναι ελληνοκεντρική και χριστιανοκεντρική, χωρίς να εννοώ ότι θα πάμε στο παρελθόν, αλλά ότι αυτή η πορεία θα οδεύει προς την Ευρώπη προς την οποία τείνουμε και στην οποία βρίσκεται το μέλλον μας»³

Η αναβάθμιση της παιδείας μας στο ιστορικό ελληνοχριστιανικό της πλαίσιο και τον ευρωπαϊκό μας προσανατολισμό βρέθηκε, όμως, αντιμέτωπη μ' ένα καυτό πρόβλημα: το ακάθι της ιδιωτικής αγγλόφωνης εκπαίδευσης που οργιάζει στον τόπο μας.

Ενώπιον της νέας υπουργού τέθηκε, λοιπόν, το ερώτημα αν οι απόφοιτοι των ιδιωτικών σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης edικαιούνται να παρακάθονται στις

Η Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου

προεισαγωγικές εξετάσεις των Ανωτέρων και Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΑΕΙ) της Ελλάδας και της Κύπρου και, μάλιστα, στην αγγλική γλώσσα. Και η κ. Αγγελίδου αποφάσισε ότι «το Υπουργείο Παιδείας αναγνωρίζει ως θέμα αρχής το δικαίωμα των αποφοίτων των ιδιωτικών Σχολών να παρακάθονται στις εισαγωγικές εξετάσεις και να διεκδικούν θέσεις στα ΑΑΕΙ Ελλάδας και Κύπρου με τους ίδιους όρους, με τους οποίους παρακάθονται και οι απόφοιτοι των αντίστοιχων δημόσιων σχολείων», εφόσον «επιτύχουν στα μαθήματα των Ενιαίων Εξετάσεων 1993 που οργανώνει το Υπουργείο αντί για άλλες εξετάσεις προς απόκτηση του ισοδύναμου απολυτηρίου», ότι (και) φέτος «θα βοηθηθούν με την μετάφραση της ελληνικής ορολογίας για τα ειδικά τεχνικά μαθήματα στην αγγλική γλώσσα, στην οποία διδάσκονται» και ότι «στο σύντομο μέλλον σε στενή συνεργασία με τις διευθύνσεις όσων ιδιωτικών σχολείων θα ήθελαν τους αποφοίτους να παρακάθονται στις εισαγωγικές εξετάσεις, να πληρωθούν οι απαραίτητες προϋποθέσεις (αναλυτικά και ωρολόγια προγράμματα), με βάση τις οποίες να διατηρείται η γενική φυσιογνωμία της παρεχόμενης κρατικής εκπαίδευσης και, επομένως, να διασφαλίζεται η δυνατότητα συμμετοχής των αποφοίτων τους στις εξετάσεις για εισαγωγή τους στα ΑΑΕΙ»⁴.

Παρά το γεγονός ότι η απόφαση αυτή της κ. Αγγελίδου εμπεριέχει μια μεγάλη παραχώρηση προς την ιδιωτική εκπαίδευση που συνιστά απαράδεκτη διάκριση εις βάρος της δημόσιας και πλήγμα κατά του κράτους — κληροδοτήμα των εκπαιδευτικών παρατυπιών της απελθούσας κυβέρνησης για το οποίο καμία ευθύνη δεν φέρει, φυσικά, η νέα υπουργός — και που εντοπίζεται στην παροχή ενός, εθνικά ανεπίτρεπτου και θε-

σικά παράνομοι, δικαιώματος στην ιδιωτική αγγλόφωνη παραπαιδεία να επηρεάζει τη γενική μορφή των εισαγωγικών εξετάσεων στα Πανεπιστήμιά μας με τη χρήση της εγκάθετης αγγλικής, εντούτοις η απόφαση αυτή κρίνεται, σ' ένα πρώτο στάδιο, ως ορθή, αφού, όπως αναφέρει και σε ανακοίνωσή της η Οργάνωση Ελλήνων Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης Κύπρου (Ο-ΕΛΜΕΚ), «*αποκαθιστά σε μεγάλο βαθμό τις λεπτές ισορροπίες στον ευαίσθητο χώρο της Παιδείας, η ανατροπή των οποίων προς στιγμή φάνηκε να κλονίζει τα θεμέλια του οικοδομήματος της Δημόσιας Εκπαίδευσης*»⁵.

Αναπροσαρμογή ιδιωτικής Αναβάθμιση δημόσιας Παιδείας

Επικροτούμε αυτού του είδους τις αποφάσεις που σηματοδοτούν μια ανανεωμένη πορεία εκπαιδευτικής και γλωσσικής πολιτικής, που χαράσσουν μια τόσο νέα και, συγχρόνως, τόσο παλιά γραμμή, έρμαιο πολιτικο-δεολογικών συγκυριών και ρευμάτων στο παρελθόν, παραμορφωμένη σε τέτοιο βαθμό ώστε να μην είναι δυνατή σήμερα η αναγνώρισή της. Η εφαρμογή αυτής της απόφασης μπορεί, λόγω της τεράστιας κοινωνιο-γλωσσικής σημασίας που τη συνοδεύει, να αποτελέσει σταθμό στα γλωσσικά πράγματα της Κύπρου και για το μέλλον του τόπου μας.

Κι αυτό για τους εξής λόγους:

Πρώτο, τίθεται μακροπρόθεσμα τέρμα ή, έστω, κάποιος περιορισμός με την προσαρμογή στις γενικές αρχές της δημόσιας παιδείας μιας νεοαποικιακής μορφής (αγγλικής) παραπαιδείας, που λειτουργώντας εκτός των «κοινών» πλαισίων ως στόχος μιας κοινωνικής «ελίτ», παρέκαμπτε το σύνολο και ήταν από τη φύση της ανταγωνιστική και υπονομευτική της κρατικής εκπαίδευσης αλλά και της γενικής φυσιογνωμίας της Κύπρου. Με άλλα λόγια, ο αναχρονιστικός αυτός «θεσμός» ήταν και είναι ένα ξένο σώμα στον κορμό της κυπριακής Παιδείας αλλά και της Κύπρου γενικότερα, αφού το αγγλικό παιδευτικό της σύστημα και πρότυπο (εθνικό, θρησκευτικό, γλωσσικό) δεν έχει καμία σχέση με το ιστορικό και πολιτισμικό πρόσωπο της Κύπρου αλλά, αντιθέτως, προετοιμάζει πολίτες που συντηρούν και διαιωνίζουν το αποικιακό κατεστημένο.

Δεύτερο, αναβαθμίζονται αυτομάτως η ελληνική μας παιδεία και γλώσσα που τόσο καιρία παραμορφωτικά πλήγματα έχουν δεχτεί και δέχονται, γεγονός που, κατ' επέκταση, σημαίνει και ενίσχυση της κρατικής υπόστασης του κυπριακού κράτους, του οποίου η επίσημη γλώσσα δεν είναι καμμία αγγλική αλλά η ελληνική γλώσσα, κατοχυρώνοντας έτσι, τη λαϊκή κυριαρχία και τα απαράγραπτα Ανθρώπινα Δικαιώματα του λαού μας σε σχέση με τη γλώσσα και τον πολιτισμό του. Αυτή, ακριβώς, η κατεύθυνση συνάδει με τις βασικές αρχές που διέπουν μια σύγχρονη και δημοκρατική χώρα, σε αντίθεση με τις χώρες εκείνες —συμπεριλαμβανομένης, δυστυχώς, και της Κύπρου ακόμη— που καταδυναστεύονται από αποικιακές δομές, είτε στην αρχική είτε στη σύγχρονη τους μορφή, μια πραγματικότητα που τόσο έχει ανάγκη η Κύπρος στην πορεία ένταξής της, ως ίσος προς ίσο, στον κορμό των υπόλοιπων χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Ισοπολιτεία - Ευρωπαϊκότητα

Την αντίθεσή τους προς την απόφαση της νέας υπουργού Παιδείας εκφράζουν οι ιδιοκτήτες των ιδιωτικών Σχολών Μέσης Εκπαίδευσης, όπως είναι φυσικό, αφού πλήττονται τα οικονομικά τους συμφέροντα, οι γονείς των παιδιών που φοιτούν σ' αυτές τις σχολές⁶ αλλά και επώνυμοι και ανώνυμοι πολίτες. Βασικά επιχειρήματα που επικαλούνται για να δικαιολογήσουν την αρνητική τους στάση, είναι δύο: Αυτό της ισοπολιτείας και αυτό της ευρωπαϊκότητας. Όσον αφορά το πρώτο επιχείρημα, αυτό δηλαδή της δημοκρατικής ισοπολιτείας μεταξύ των κυπρίων πολιτών, διαπιστώνει κανείς ότι δεν μπορεί να στηριχθεί πουθενά — ισχυρίζονται ότι «*καταστρατηγείται η αρχή της ισοπολιτείας με τη δημιουργία πολιτών α' και β' κατηγορίας*»⁷. Κι αυτό, για τον απλούστατο λόγο ότι αυτοί οι ίδιοι παραβιάζουν και καταστρατηγούν αυτή την αρχή με την επιλογή του αγγλόγλωσσου σχολείου, διαφοροποιούμενοι, μ' αυτό τον τρόπο, από τη μάζα των πολιτών. Αυτό έχει ακόμη μεγαλύτερη σημασία αν λάβει κανείς υπόψη τους ψυχοκοινωνικούς λόγους που ωθούν αυτούς τους γονείς να στέλνουν τα παιδιά τους σε αγγλόφωνα σχολεία και που δεν είναι άλλοι από την υποτίμηση της ελληνικής παιδείας και γλώσσας και του αισθήματος της ανωτερότητας που νομίζουν ότι τους

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Με μία πρωτοφανή γιά τά έλληνικά δεδομένα συγκέντρωση καθηγητών πανεπιστημίου και συγχρόνως άνωτάτων άξιωματικών έ.ά., έλαβε χώρα από 21-24/5/93 στό Έθνικό Ίδρυμα Έρευνών, τό συνέδριο πού όργάνωσε τό ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ μέ τίτλο «Ό Έλληνισμός σήμερα — κρίση και ύπέρβαση».

Τό συνέδριο πού άφησε τίς καλλίτερες έντυπώσεις γιά τήν όργάνωση και τό επίπεδο του άκροατηρίου, κάλυψε κατά τόν καλλίτερο δυνατό τρόπο όλα σχεδόν τά έθνικά θέματα τής χώρας μας και γενικότερα του έλληνισμού.

Συνολικά έγιναν 22 εισηγήσεις από καθηγητές πανεπιστημίων τής ήμεδαπής και τής Βιέννης καθώς και από στρατηγούς έ.ά. και τών τριών όπλων.

Στό συνέδριο παρέστη και μίλησε ό π. Πρόεδρος της Έλληνικής Δημοκρατίας κ. Χρ. Σαρτζετάκης, ένώ τήν έναρξη τών έργασιών του κήρυξε ό πρόεδρος τής Άκαδημίας Άθηνών κ. Κων/νος Δεσποτόπουλος.

Τό συνέδριο παρακολούθησαν πλέον των χιλίων ατόμων.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΠΙΝΙΧΑΚΗΣ

προσάδει η αγγλική εκπαίδευση και γλώσσα που αποτλεί γι' αυτούς το πρότυπο παιδείας και που θα τους επιτρέψει να ενταχθούν, κατά τη γνώμη τους, σε μια ξεχωριστή κατηγορία (γαλαζοαίματων) πολιτών, διάφορη από αυτή των «κοινών».

Σχετικά, τώρα, με το επιχείρημα της ευρωπαϊκότητας, του ευρωπαϊκού προσανατολισμού της Κύπρου δηλαδή, κι εδώ το επιχείρημα αυτό αποδεικνύεται σαθρό και αβάσιμο. Διότι, βασική συνιστώσα των καταστατικών αρχών της Κοινότητας, που σε διεθνές επίπεδο στηρίζονται στην ισότητα των κρατών μελών και σε εθνικό στις αρχές της ισοπολιτείας και της Δημοκρατίας που αναφέραμε πιο πάνω, είναι ο σεβασμός της εθνικής γλώσσας και ταυτότητας κάθε χώρας μέλους. Δεν υπάρχει κοινοτική χώρα, μα ούτε και καμιά σύγχρονη ανεπτυγμένη δημοκρατική χώρα που να αποδέχεται στους κόλπους της μια ξένη προς τον πολιτισμό και τη γλώσσα της παιδεία, μια παιδεία που λειτουργεί ανταγωνιστικά προς την εγχώρια αλλά και εις βάρος του όλου κοινωνιογλωσσικού περιγύρου και που απο-

τελεί τον υπ' αριθμό 1 κίνδυνο ανατροπής του υπάρχοντος ιστορικού κατεστημένου προς όφελος της (μιλάμε, εδώ, για την αλλοτριωτική άλωση της ελληνικής γλώσσας από την αγγλική στην Κύπρο). Μια τέτοια παράδοση παιδευτική και γλωσσική αντίληψη ούτε καν σαν ιδέα δεν αναδύεται σε χώρες με σύγχρονη δημοκρατική υπόσταση, γιατί αυτού του είδους, πραγματικά περιέργες, συλλήψεις είναι άκρως προσβλητικές και υποτιμητικές για ένα λαό και, κάτι τέτοιο, δεν αποτελεί τίποτε άλλο παρά ένα αντιδημοκρατικό χαρακτηριστικό υποανάπτυκτων χωρών του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου.

Εν κατακλείδι, θα πρέπει να επαναλάβουμε και πάλι ότι σε κάθε γλωσσικό προγραμματισμό, είτε πρόκειται για την εκπαίδευση είτε για άλλους τομείς του κρατικού και κοινωνικού σώματος, δηλαδή τη διοίκηση, τα μέσα ενημέρωσης, την επιστήμη κ.τ.λ., η κατεύθυνση που δίδεται θα πρέπει να είναι σύμφωνη με τα ιστορικά και εθνικά χαρακτηριστικά (καταγωγή, πολιτισμό) του λαού μιας χώρας —αδιαμφισβήτητα στοιχεία της Δημοκρατίας και των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Η νέα υπουργός Παιδείας κ. Αγγελίδου έδωσε με την ανανεωμένη γλωσσική πολιτική της το προσωπικό της στίγμα στον τομέα της αρμοδιότητάς της. Αναμένουμε, τώρα, και από τους νέους υπεύθυνους της διοίκησης, των μέσων ενημέρωσης, της επιστήμης, του τουρισμού και οπουδήποτε αλλού, να δώσουν το δικό τους γλωσσικό δείγμα γραφής. Διότι η εθνική γλώσσα ενός λαού είναι το ίδιο το πρόσωπο και η ίδια του η ζωή, η γλώσσα «δεν είναι ζήτημα ορισμού», όπως πολύ σωστά μας λέει ο κ. Μπαμπινιώτης, αλλά «αποτέλεσμα διεργασιών αιώνων» και, γι' αυτό, «υπεραπλουστεύσεις, λαϊκισμοί και "εκπτώσεις" σε θέματα παιδείας και γλώσσας δε χωράνε»⁸.

Κισσόνεργα, Πάφου

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η γλώσσα στην Κύπρο σήμερα, 15-11-92.
2. Καλιόρης, Γ., *Παρεμβάσεις II - Γλωσσικά*, Εξάντας, Αθήνα 1986, σελ. 102-103.
3. Κυπριακές Εφημερίδες 3-3-93.
4. Ο.π.π., 6-3-93.
5. «Ό Φιλελεύθερος» 11-3-93.
6. Βλ. Επιστολές Προέδρου Συνδέσμου Ιδιωτικών Σχολών Μέσης Παιδείας, «Ελευθερία της Γνώμης» 2-3-93 και Συνδέσμου Γονέων και Κηδεμόνων Ιδιωτικών Σχολών Μέσης Παιδείας, «Σημερινή» 28-2-93.
7. «Ό Φιλελεύθερος» 6-3-93.
8. Η γλώσσα στην Κύπρο...

Γενικόν Βιβλιοπωλείον

ΑΘΗΝΑ: Σόλωνος 94, τηλ. 3615147
ΠΕΙΡΑΙΑΣ: Άγ. Κων/νου 5, τηλ. 4223389

ΠΑΡΟΥΣΙΑ

ΤΟ ΔΙΚΑΙΟΝ ΕΙΝΑΙ ΑΚΑΤΑΠΟΝΤΙΣΤΟΝ

του Ανδρέα Χριστοφίδη

Το πιο σημαντικό από όλα τα ιστορικά κείμενα που είχε την τύχη η ανθρωπότης να διαθέτει, το έργο του Θουκυδίδη, αντικείμενο έχει την υποδειγματική μελέτη της Ελλάδας ως σπαράζεται από ολέθρια εμφύλια διαμάχη, και ως οδηγείται από το λαμπρό φως μιας χρυσής εποχής προόδου σε όλους τους τομείς στο λυκόφως μιας παρακμής. Μα και το ίδιο το κείμενο του Θουκυδίδη, από τα πιο φωτεινά Ελληνικά μνημεία, κάποτε το αγνοούμε εμείς, για να το διαβάσουν οι ξένοι και να μας συμβουλευούν από καθέδρας χρησιμοποιώντας τη δική μας θαυμαστή γλωσσική διατύπωση και τη δική μας μνημειακή παράδοση.

Η ιστορική προοπτική είναι απαραίτητη για την εθνική μας ισορροπία. Νικήσαμε τελικά στο Έλιο και απλώσαμε θαλασσινή επικράτεια στη Μεσόγειο. Τους Πέρσες διχασμένοι πρώτα και ενωμένοι καλύτερα ύστερα τους νικήσαμε και δώσαμε μια περίοδο πνευματικής ακμής που δεν ξεπεράστηκε ακόμα. Με τον Αλέξανδρο και όλοι μαζί, δύο γενεές ύστερα από τον ολέθριο διχασμό που είναι γνωστός ως Πελοποννησιακός πόλεμος, διασώσαμε τον ελληνικό πολιτισμό κι αλλάξαμε τη μορφή του γνωστού τότε κόσμου πάνω σε βάσεις που έκτοτε διακρίνονται ακόμα, 2000 χρόνια πιο αργά. Διχασμένοι υποταχτήκαμε στους Ρωμαίους, μα διασωθήκαμε με την ισχύ του πνεύματος, κατακτητές όντας υπόδουλοι για να επιβιώσουμε ως το επικρατούν στοιχείο στην Ανατολική Ρωμαϊκή αυτοκρατορία, την αφετηρία της Βυζαντινής χιλιετίας. Για δέκα αιώνες διαδοτές και αμύντορες της καθόλου Ευρωπαϊκής πια παραδόσεως (γιατί εδώ βρίσκονται οι ρίζες της Ευρώπης) υποκύψαμε στον Τούρκο κατακτητή, αποσυντεθειμένοι από εσωτερικές έριδες και δολοπλοκίες. Για τετρακόσια χρόνια δουλεύαμε τη μεγάλη αφόρητη δουλειά, συντηρώντας καθ' όλο το δούλειον ήμαρ κάτι περισσότερο από τη μισή αρετή μας ως ο Όμηρος μελωδεί. Μη βρίσκοντας διέξοδο προς τα έξω ή προς τα άνω συνδεθήκαμε με τις ρίζες μας γυρεύοντας τους δημιουργικούς βλαστούς που θα μας κρατούσαν σε εγρήγορση καθώς θα περιμέναμε την παλιγγενεσία. Από το 1821 αγωνισθήκαμε για την αποκατάσταση των συνόρων. Η Μικρασιατική τραγωδία μας συνέτριψε για να επαναζιωθούμε με το έπος του 40-41 και την αντίσταση. Το έπος ήλθε απροσδόκητα για όλους, εκτός για εκείνους που διατηρούν την ιστορική προοπτική.

Σήμερα χρειαζόμαστε περισσότερο από κάθε τι άλλο αυτή την ιστορική προοπτική. Οι Έλληνες της Κύπρου εντός των τειχών και το Έθνος έξω των τειχών αντιμετωπίζουν θανασίμους κινδύνους. Είναι καλό να ενθυμούμεθα ότι μετά την παλιγγενεσία ο μετέπειτα κυβερνήτης της Ελλάδος Ιωάννης Καποδίστριας απήντησε στις 3 Οκτωβρίου του 1827 σε σχετικό ερώτημα του Βρεττανού πρέσβευος:

«Το Ελληνικόν γένος αποτελούσι πάντες οι άνθρωποι, οίτινες από της αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως δεν επαύσαντο πρεσβεύοντας την ορθόδοξον θρησκείαν, λαλούντες την γλώσσαν των πατέρων αυτών και έμειναν υπό την πνευματικήν και κοσμικήν δικαιοδοσίαν της Εκκλησίας αυτών, οιανδήποτε χώραν της Τουρκίας και αν κατώκουν».

Εις την επόμενη ερώτησιν του Άγγλου διπλωμάτου «Ποία όρια εκτάσεως χωρογραφικής αξιοί η Ελλάς;» ο Καποδίστριας απήντησε:

«Τα όρια ταύτα από το 1821 καθορίζονται από του αίματος του εκχυθέντος εις τα σφαγεία των Κυδωνιών, της Κύπρου, της Χίου, της Κρήτης, των Ψαρών και του Μεσολογίου».

Και εμείς, οι Έλληνες της Κύπρου, συμμετέχουμε έτος με έτος στους εορτασμούς της Παλιγγενεσίας ως υπόδουλοι στους Τούρκους, είτε ως πωληθέντες από τους Τούρκους, είτε ως υπόδουλοι των Βρεττανών, είτε ως ημιανεξάρτητοι, είτε, σήμερα, ως ημικατεχόμενοι και αντιμετωπίζοντας το φάσμα της ολοκληρωτικής καταστροφής.

Και επαναλαμβάνουμε για 155 χρόνια τον πανηγυρικών του πρώτου κοσμήτορος της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, Αναστασίου Λευκία, με άφατον χα-

ράν αλλά βαθυτάτην πικρίαν:

«*Ὡς γὰρ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων ἐπὶ τοῖς τῆς Ἑλλάδος γενομένοις δυστυχίμασι, τὸν τῆς ἐλευθερίας πόθον τοῖς Ἑλλήνων πασὶν ἐνέπνευσεν, τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς μαχομένους ἐνίσχυσε, τῆς Ὀθωμανικῆς τυραννίας τὴν Ἑλλάδα ἀπῆλλαξε καὶ ἐλευθέραν ἀνέδειξεν.*»

Σε μας ἀπέμεινεν ὁ πόθος τῆς ἐλευθερίας, αἰεὶ ὑπάρχων καὶ αἰεὶ μετακινούμενος.

*Δυστυχισμένα πλάσματα
τῆς πλέον δυστυχισμένης
φύσεως - τελειώνομεν
ἕνα θρήνον καὶ εἰς ἄλλον
πέφτομεν πάλιν*

*Ἡμεῖς κατεδικάσθημεν
ἄθλιοι, κοπιασμένοι
πάντα τὰ κατατρέχομεν
ἀλλὰ ποτέ δεν φθάνομεν
τὴν εὐτυχίαν*

Αὐτὴ ἡ εὐτυχία εἶναι ἡ Ἐλευθερία, καθὼς ὁ Κάλβος ἀκολουθεῖ σημασιολογικὰ τὸν Θουκυδίδη ποὺ καθόρισεν ὅτι τὸ εὐλεύθερον εἶναι τὸ εὐδαιμόν. Καὶ κατηγορούμεθα ὅτι κατατρέχομεν ὀπίσω ἀπὸ τὴν Ἐλευθερίαν, ὅπως ὁ Κάλβος εἶπε γιὰ τοὺς ἥρωες τοῦ '21. Ἀλλὰ εμεῖς πάντα εὐρισκόμεθα ὀπίσω, ἔστω καὶ ἀν περιορίσαμε στο ελάχιστο τὶς ἐπιδιώξεις μας καὶ εγίναμεν ὀλιγαρκεῖς τῆς Ἐλευθερίας.

Ὁ μεγάλος δάσκαλος τοῦ γένους, ὁ δικός μας συμπατριώτης Ροδινός, στο «Περὶ Ἡρώων» ἔργο τοῦ ἀναφέρεται στὴν δουλεία, ποὺ ἐκάλυπτε καὶ προ αἰῶνων τὴν παλαιόθεν Ἑλ-

ληνίδα Κύπρον, καὶ προσέφερε παραμυθίαν:

«*Ὡ γλυκυτάτη μου πατρίδα, ὦ εὐλογημένο μου νησί ἔχοντας τέτοια λοιπὸν θρέμματα καὶ γεννήματα εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου παρακαλοῦσι δια τ' ἐσένα τὸν κοινὸν δεσπότην, εἰλπίζε εἰς αὐτόν καὶ εἰς τὰς εὐχὰς ἐκείνων καὶ παρηγορήσου δια τὴν δυστυχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται κατὰ τὸ παρὸν, διότι ὁ Θεὸς ὁ παιδεύων καὶ πάλιν ζώμενος δεν σε θέλει ἀλησμονῆσει...*»

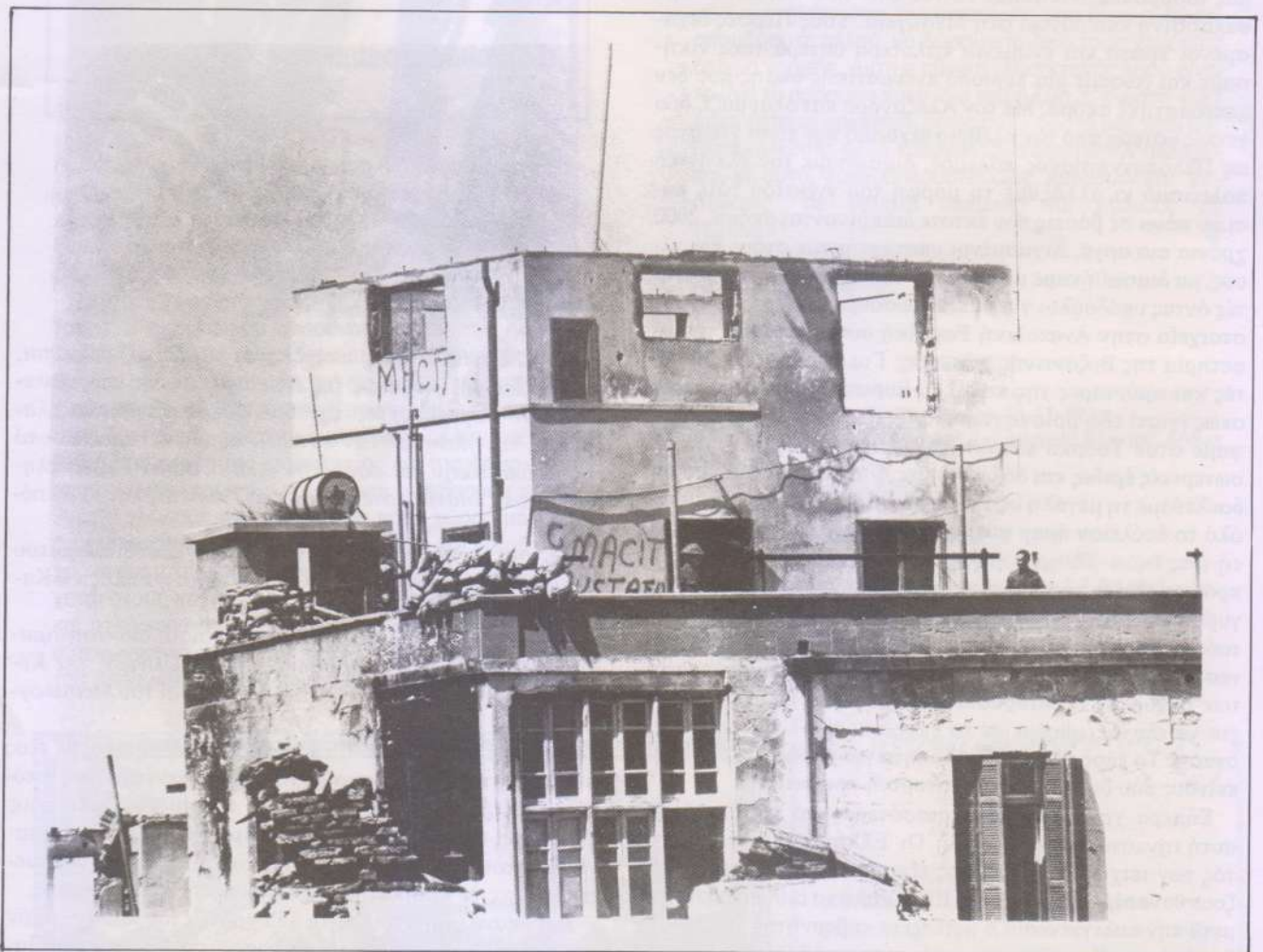
Εἰς τὴν δυστυχίαν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται κατὰ τὸ παρὸν, γράφει ὁ Ροδινός πρὶν ἀπὸ ἑκατοντάδες χρόνια.

Τὸ παρὸν ἐκτείνεται καὶ διαστέλλεται δι' ἡμᾶς, ἐνῶ τὸ μέλλον παραμένει ὄχι ἀσφές, ὅπως εἶπεν ὁ Θαλής, ἀλλὰ ζοφερό. Εὐτυχῶς ὑπάρχει καὶ τὸ παρελθόν.

Κι ὁ Θεὸς ζώμενος δεν θέλει λησμονῆσει ἐκείνους μόνο ποὺ δεν ἀπολησμονοῦν οἱ ἴδιοι τὸν εαυτό τους.

Ἐλέχθη — καὶ σωστά — ὅτι ὁ ἀγώνας τοῦ ἀνθρώπου ἐναντίον τῆς ὀμῆς βίας εἶναι ὁ ἀγώνας τῆς Μνήμης ἐναντίον τῆς Λήθης.

Ἡ ἱστορικὴ μας μνήμη καλύπτει χιλιετίες καὶ συντηρεῖται ἀπεφθῆ, παρὰ τὶς συντονισμένες προσπάθειες νὰ παραχαραχθῇ. Γεγονὸς εἶναι, ὅπως ἤδη ἐλέχθη, ὅτι ὄχι πλέον μόνον ἡ νῆσος Κύπρος, ἀλλὰ τὸ ἔθνος γενικώτερα ἀπειλεῖται.

Τουρκικό φυλάκιο στὴν πράσινη γραμμὴ· Λευκωσία, 2 4 75

Αλβανία, Βουλγαρία, Σκόπια, Βοσνία, που προορίζεται ως η πρώτη Ισλαμική Δημοκρατία στην Ευρώπη, και Τουρκία, φυσικά, απειλούν από βορρά και εξ ανατολών την Ελλάδα.

Στην περίπτωση μας, όμως η απειλή δεν είναι δυνητική, ο εχθρός ευρίσκεται εντός των πυλών, μέσα από τις οποίες επέρασε όταν άφρονες, σε συνθήκες διχασμού, άνοιξαν διόδον τον Ιούλιον του 1974.

Και πέραν των κατακτηθέντων ήδη εδαφών, παρουσιάζεται ο εισβολεύς να επιδιώκει την πλήρη προσάρτηση της ιδιαίτερας μας πατρίδος.

Η εις τα εναντίον μεταβολή, η περιπέτεια κατά τον Αριστοτέλη, που επήλθε στις τύχες μας, επιβάλλει σήμα κινδύνου, στο οποίο ο πανταχού Ελληνισμός πρέπει να ακροασθή, γιατί το σήμα κινδύνου ηχεί και για το Έθνος.

Η Κύπρος από του 1974 παρουσιάζει την εικόνα του τοπίου που περιέγραψαν ο Εμπεδοκλής προ δύομισι χιλιάδων ετών για ανάλογη περίπτωση:

«Έκλαψα και θρήνησα όταν αντίκρυσα τον ασυνήθη χρόνον, όπου το φονικό και η οργή και τα φύλλα των άλλων θανάτων, περιφέρονται στον ζόφο πάνω από το λιβάδι του ολέθρου».

Η φοβερή εικόνα φαίνεται να παραμερίζεται από το προσκηνίο του Λογικού, ως την ανοικοδόμηση των ελεύθερων περιοχών προχωρεί με ραγδαίους ρυθμούς και δημιουργεί παρακμακές συνθήκες ευδαιμονισμού και κοσμοπολιτισμού.

Αλλά η κατάσταση επιδεινείται και οι κίνδυνοι αυξάνουν, όχι μόνο για την Κύπρο αλλά γενικότερα για το Έθνος. Η ήρεμη επιφάνεια των πραγμάτων καλύπτει σκοτεινά σχέδια που κρύπτονται στην υφαλοκρηπίδα του πελάγους και στα χθόνια της Γης, ως εποφθαλμιούνται από βορρά και εξ ανατολών, αλλά και μέσα στις πύλες των τειχών μας που κατεκρημνίσθηκαν από τις ορδές του Αττίλα.

Η περίπτωση της Κύπρου αποτελεί ένα τραγικό παράδειγμα μιας καλοπροαίρετης προσπάθειας διαδοχικών κυβερνήσεων να επιτευχθεί λύση ενός προβλήματος με μονομερείς υποχωρήσεις που ο εχθρός εκτιμά ως αδυναμίες.

Έχουμε όμως ευτυχώς ανεξάντλητες δυνάμεις. Δεν επιζήσαμε τρεις χιλιάδες χρόνια σ' αυτόν τον τόπο, μακριά από το φυσικό μας προστάτη, στο επίκεντρο των διαβάσεων ληστών, εμπόρων, κατακτητών και αρπάγων, εξαρτημένοι από ισχυρότερους και αιχμάλωτοι μιας Γεωγραφικής μοίρας, επειδή είχαμε την τύχη με το μέρος μας. Το αντίθετο συνέβη.

Την τύχη μας, σε ό,τι αφορά στην επιβίωσή μας, την πήραμε στα χέρια μας και από γενεά σε γενεά, μέσα από το κρυφό σχολειό της Ρωμηοσύνης, επιβιώσαμε όταν οι ισχυροί χάνονταν και συντηρηθήκαμε όταν δυνατότεροι από εμάς διελύθησαν εις τα εξών συνετέθησαν.

Ελλάς εμή, Ελλάς νεότης τε φίλη και όσα πεπάσμη, αναφωνεί ο Γρηγόριος ο Νανζιανζηνός που έβλεπε τότε, όπως εμείς σήμερα, ότι η Ελλάς είναι η νεότης μας και όλα όσα έχουμε.

Γνωρίζουμε τι δεν εξαρτάται από εμάς. Αλλά, ακριβώς επειδή λειτουργούν οι παράγοντες που δεν ελέγχουμε, θα πρέπει να μετρήσουμε τι είναι εκείνο που εξαρτάται από εμάς και αυτό να αξιοποιήσουμε ως το πλεονέκτημά μας σε ένα αγώνα που παρουσιάζεται άνισος.

Αυτό που εξαρτάται από εμάς είναι να μη χαλάσουμε μό-

νοι μας το δίκαιο που έχουμε, αλλά ομόγνωμοι γύρω από συγκεκριμένη γραμμή, αποφασισμένοι καθώς αρμόζει σε Έλληνες που επιβίωσαν άφθαρτοι μέσα στους αιώνες στη μακρυνότερη άκρη από την επικράτεια του Ελληνισμού, να οικοδομήσουμε το τείχος της πολιτικής μας θελήσεως και αντιστάσεως, για να προασπίσουμε, ομονοούντες, με πείσμα, συνέπεια και αγωνιστική διάθεση όσα μας κληροδότησαν γενεές προγόνων.

Ας μην απελπιζόμαστε.

«Οράς δίκην άναυδον ουχ ορωμένην εύδοντι και στείχοντι και καθημένω».

Βλέπεις ότι η Δικαιοσύνη δεν ομιλεί, δεν φαίνεται σ' αυτόν που κοιμάται, σ' αυτόν που βαδίζει αμέριμος, σ' αυτόν που κάθεται.

Μ' ανοικτά πάντα κι άγρυπνα τα μάτια της ψυχής μας ως συνειδητοποιήσουμε, όρθιοι πάντα, ότι η Δίκη πάντα επί τέρμα νωμά, όλα στο τέλος διακυβερνά.

«Εάν μη ανέλπιδά ζητήσει ου αν ανεύροιο», σημαίνει ο Ηρακλειτικός Λόγος.

Άγρυπνοι, όρθιοι και ομονοούντες είμαστε εις θέσιν να σωθούμε και να ζήσουμε ελεύθεροι.

Το γάρ παρά δίκαν γλυκύ / πικρότατα μέγει τελευτά

Πικρότατο τέλος περιμένει ότι ευχάριστο κερδήθηκεμε αδικία.

Αναζητείται ο οδηγός νταλίκας για τον αγνοούμενο

ΒΟΛΟΣ

«Νικόλαος Γιαννακόπουλος του Δημητρίου, γεννηθείς το 1941, Έλληνας». Με τα στοιχεία αυτά είναι καταχωρισμένος στους καταλόγους αγνοουμένων από την εισβολή του Αττίλα του κυπριακού υπουργείου Εξωτερικών, ο υπαξιωματικός από το Μουζάκι Καρδίτσας, πατέρας δύο παιδιών, ο οποίος πριν από 3,5 μήνες έστειλε στους δικούς του μήνυμα ζωής, μέσω οδηγού νταλίκας. Ωστόσο άγνωστος παραμένει ο —κατά πληροφορίες— Βολιώτης οδηγός της νταλίκας, ο οποίος μετέφερε το μήνυμα από τα Άδανα της Τουρκίας, όπου κρατείται επί 19 χρόνια ο Έλληνας υπαξιωματικός. Η υπηρεσία αγνοουμένων του υπουργείου Εξωτερικών δηλώνει πως «δεν μπορεί να κάνει κάτι εφόσον δεν βρεθεί και δώσει στοιχεία ο οδηγός της νταλίκας που μετέφερε το μήνυμα ζωής του Καρδιτσιώτη αιχμαλώτου». Αντίθετα η κυπριακή πρεσβεία στην Αθήνα που πληροφορήθηκε το γεγονός δηλώνει ότι θα μεταφέρει στη δική της υπηρεσία τα στοιχεία και θα εξερευνήσει το θέμα αμέσως. Πιθανή είναι και η βοήθεια από την πλευρά του ελληνικού τμήματος της Διεθνούς Αμνηστίας.

(Αναδημοσίευση από την «ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ» της 14/5/93)

ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗ Β. ΗΠΕΙΡΟ

(τό "γιατί" και τό "πώς" ένός πανεθνικοῦ αἰτήματος)

του Ἀναστασίου Γκοτσόπουλου*

«**Τ**ονίζουμε ότι τό Βορειοηπειρωτικό ζήτημα παραμένει ἐκκρεμές· ἀποφασίζουμε νά υποστηρίξουμε και νά προωθήσουμε τήν αὐτονομία τῆς Β. Ἡπείρου, ὅπως αὐτή ἀπορρέει ἀπό τίς διατάξεις τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς Κέρκυρας τοῦ 1914».

Τά ἀνωτέρω σημεῖα περιλαμβάνει μεταξύ ἄλλων τό ψήφισμα πού ἐγκρίθηκε ὁμόφωνα ἀπό τή συνάντηση τῶν ἐκπροσώπων τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἑλληνισμοῦ (Ἀθήνα, 16-18/10/92). Θά πρέπει νά σημειωθεῖ ἡ ἐντονότατη ἐκπροσώπηση τῆς ΟΜΟΝΟΙΑΣ στή συνάντηση αὐτή (Σ. Κυριαζάκης Γεν. Πρόεδρος, Θ. Σιάφρας & Δ. Κίκκης Ἀντιπρόεδροι, Βαγγ. Παπαχρήστος Γραμματέας, & Θ. Βεζιάνης Πρόεδρος Αργυροκάστρου).

Πρὶν προχωρήσουμε στό «γιατί» και τό «πώς» τῆς Αὐτονομίας, εἶναι ἀναγκαῖο νά διευκρινισθεῖ:

α) Τό αἶτημα τῆς Αὐτονομίας συναρτᾶται ἄμεσα μέ τήν ἐφαρμογή τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς Κέρκυρας (5/17-5-14), τό ὁποῖο και οἱ Ἀλβανοὶ ἔχουν ἀποδεχθεῖ.

β) Οἱ Β/Ἡπειρώτες ἀπαιτοῦν, μέσα στά πλαίσια τοῦ ἀλβανικοῦ κράτους, νά αὐτοδιοικοῦνται και νά ρυθμίζουν οἱ ἴδιοι τά τοῦ σπιτιοῦ τους.

γ) Ἡ Αὐτονομία τῆς Β. Ἡπείρου δέν συναρτᾶται ἄμεσα μέ τήν ἀντίστοιχη τῶν Ἀλβανῶν τοῦ Κοσσυφοπεδίου. Ἡ δεύτερη ὡς καταλύτης και μόνον μπορεῖ νά χρησιμοποιεῖται γιά τήν προώθηση τοῦ αἰτήματος τῶν Β/Ἡπειρωτῶν.

δ) Εὐχή και ἀγώνας τῶν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς Β/Ἡπειρωτῶν εἶναι νά ἐπιτευχθεῖ μέ εἰρηνικά μέσα και ὄχι μέ στρατιωτικές ἐμπλοκές.

ε) Ἡ διεκδίκηση τῆς Αὐτονομίας μέ κανένα τρόπο δέν πρέπει νά ἀντιδιασταλεῖ πρὸς τά ἀπαράγραπτα δικαιώματα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους και τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τῆς Β. Ἡπείρου! Ἡ φράση τοῦ Γ. Παπανδρέου ἀπό τό ἐπίσημο βῆμα τῆς Βουλῆς (12-6-60) «*ἡ διεκδίκησίς μας διὰ τήν Β. Ἡπειρον παραμένει ἱερὰ και ἀπαράγραπτος*» παραμένει ἀκλόνητη και διατηρεῖ μέχρι σήμερα ἀναλλοίωτη τήν ἐνταση και τήν ἀλήθεια τῆς. Κανένας δέν δικαιούται νά ἀπεμπολήσει τά δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ χρησιμοποιώντας ὡς ἄλλοθι τήν Αὐτονομία...

Το «γιατί» τῆς Αὐτονομίας

Ἀλλά σέ τί θά ὠφελήσει τό Β/Ἡπειρωτικό Ἑλληνισμό ἡ ἐφαρμογή τοῦ δικαιώματος τῆς Αὐτονομίας; Στή σημερινή ἱστορική συγκυρία, ἡ Αὐτονόμηση τῆς Β. Ἡπείρου εἶναι ἡ μοναδική λύση γιά τή σωτηρία τῆς,

ἀλλά και γιά τήν ἐδραίωση τῆς εἰρήνης στήν εὐρύτερη περιοχή, διότι:

1) Παρέχεται ὀλοκληρωμένη προστασία τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ: ἐλευθερία θρησκείας, παιδείας, γλώσσας, πολιτιστικῆς ἀνάπτυξης. Ἡ ὑπαρξη ὀργανῶν δημόσιας τάξης («χωροφυλακή») μέ στελέχη μόνο ἀπό τό ντόπιο πληθυσμό ἀποτελεῖ οὐσιαστική ἐγγύηση προστασίας τῶν δικαιωμάτων τοῦ πληθυσμοῦ.

2) Θά ἀποτελέσει τό οὐσιαστικώτερο βῆμα στήν κατεύθυνση τῆς βελτίωσης τῶν σχέσεων ἀλβανικοῦ κράτους και Β/Ἡπειρωτῶν. Πολιτική σταθερότητα στήν Ἀλβανία δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει παράλληλα μέ τή στέριση τῶν βασικῶν δικαιωμάτων τῆς μειονότητας.

3) Ἡ ὑπαρξη πολιτικῆς σταθερότητας ἔχει ἄμεσα ἀντίκτυπο στήν οικονομική και κοινωνική ἀνάπτυξη και πρόοδο, τόσο τοῦ Β/Ἡπειρωτικοῦ χώρου ὅσο και ὀλοκληρῆς τῆς Ἀλβανίας. Μόνο ὑπό σταθερές πολιτικές συνθήκες στή Β. Ἡπειρο, μποροῦν νά μποῦν ἑλληνικά κεφάλαια και ἐπιχειρήσεις. Καμμία ἀσφάλεια, ἐντονότατη γραφειοκρατία, προκλητικές παρεμβάσεις τῆς κεντρικῆς διοίκησης παρουσιάζονται σήμερα, ὅταν πρόκειται γιά κεφάλαια ἑλληνικῆς προέλευσης...

Ἀλλά και ἡ Β/Ἡπειρώτες πού ἐργάζονται προσωρινά στήν Ἑλλάδα, μόνο ὑπό καθεστῶς Αὐτονομίας θά μπορέσουν νά ἀξιοποιήσουν στόν τόπο τους τίς οικονομίες πού συγκέντρωσαν ἐδῶ.

4) Ἡ φυγή τῶν Β/Ἡπειρωτῶν δέν ὀφείλεται μόνο σέ οικονομικούς λόγους. Χαρακτηριστικό εἶναι τό ὅτι δεκάδες νέα παιδιά ἔχουν φύγει μόλις ἔλαβαν τήν πρόσκληση νά ὑπηρετήσουν τή θητεία τους στά βόρεια σύνορα. Ἡ πολιτική ἐγγύηση σέ συνδυασμό μέ τήν οικονομική ἀνάπτυξη θά ὀδηγήσουν τούς Β/Ἡπειρώτες και πάλι στόν εὐλογημένο τόπο τους.

5) Τέλος, μόνο τό καθεστῶς τῆς Αὐτονομίας θά μετατρέψει πραγματικά τό Β/Ἡπειρωτικό χώρο σέ γέφυρα φιλίας και συνεργασίας μεταξύ Ἑλλάδας και Ἀλβανίας, και σέ παράγοντα σταθερότητας τῆς περιοχῆς μας. Ἄς μή κρυβόμαστε: ἡ οἰκοδόμηση μέτρων φιλίας και ἐμπιστοσύνης οὔτε λεκτικά γίνεται, οὔτε ἐπιθυσία τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὅμως παρά τά πιό πάνω θετικά σημεῖα τῆς Αὐτονομίας, κάποιοι διατυπώνουν ἀντιρρήσεις: δέν εἶναι τώρα ἡ κατάλληλη ἐποχή γιά τήν Αὐτονομία; ἡ κατάσταση στή Βαλκανική δέν μπορεῖ νά ἀνεχθεῖ τέτοια αἰτήματα; οἱ σύμμαχοί μας δέν θά μᾶς υποστηρίξουν; δίνουμε ἄλλοθι στήν Τουρκία γιά νά ζητήσει αὐτονομιακό καθεστῶς στή Δ. Θράκη; ἀκούγονται ὡς πιό βασικές ἐνστάσεις.

Σχετικά με τις πιο πάνω ενστάσεις, είναι αναγκαίο να παρατηρήσουμε:

i) Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι στην Άλβανία διακυβεύονται τεράστιοι οικονομικά, πολιτικά και στρατηγικά συμφέροντα. Τό εκδηλο ενδιαφέρον Ιταλικών, Γερμανικών και Άραβικών κεφαλαίων, ή αγορά από ξένους τεράστιων εκτάσεων για τουριστική και όχι μόνο αξιοποίηση, ή σχεδιασμός οδικής - σιδηροδρομικής σύνδεσης Δυρραχίου - Μαύρης Θάλασσας, ή στρατιωτική συνεργασία με Τουρκία, ή είσοδος ή σύνδεση με Διεθνείς Όργανισμούς (ΔΑΣΕ, ΝΑΤΟ, Διάσκεψη Ίσλαμικών Κρατών, Συμβούλιο Εύρώπης), είναι χαρακτηριστικά σημεία του διεθνούς ενδιαφέροντος για τη γείτονα.

ii) Η Άλβανία κρατά στα χέρια της τό Κοσσυφοπέδιο· έναν ώρολογιακό μηχανισμό στο κέντρο της Σερβίας, στο λίκνο του σερβικού έθνους. Οι κινήσεις Άλβανικών στρατιωτικών μονάδων στα σύνορα με την Σερβία (Απρίλιος - Μάιος 1993) και οι δηλώσεις Άλβανών αξιωματούχων για στρατιωτική επέμβαση στη Σερβία θά προκαλούσαν γέλια, αν δεν υπήρχε εκδηλο τό ενδιαφέρον Άλλων κρατών για τό Κόσσοβο. Η επίσημη ύποδοχή του Άλβανού ήγέτη Ρουγκόβα στην Αμερική και ή κατανόηση πού βρήκε εκεί από στελέχη του Λευκού Οίκου μαρτυρούν την έπιτυχία της Άλβανικής έξωτερικής πολιτικής στο σημείο αυτό.

Άλλωστε, μετά την ουσιαστική νίκη της Σερβίας στο Βοσνιακό μέτωπο, τό Κόσσοβο είναι τό μοναδικό σημείο για να βρísκεται ή Σερβία σε συνεχή ένταση και έπιφυλακή, από έξωβαλκανικά συμφέροντα· αυτό άκρι-

βώς είναι τό πρόβλημα της περιοχής μας:

iii) Οι έξωβαλκανικές ήγεσίες, μή γνωρίζοντας την ιστορία των βαλκανικών λαών, ένεργούν άπλουστεύοντας τά μεγέθη και σχηματοποιώντας τά προβλήματα της περιοχής. Άγνοούν τις ιστορικές καταβολές των λαών της χερσονήσου και κατ' αυτό τον τρόπο περιπλέκουν άντί νά επιλύουν τά προβλήματα: Έτσι βλέπουμε την Εύρώπη να συμβάλλει από τη μία ένεργητικά στην όξυνση του Γιουγκοσλαβικού και στή συνέχεια να στέκεται άμήχανη και άναποτελεσματική να παρέμβει θετικά. Την εύκαιριακή και κοντόφθαλμη πολιτική των άπειλών του άμερικανικού παράγοντα διαδέχεται ή άτακτη ύποχώρηση μπροστά στή σταθερότητα του σερβικού λαού.

iv) Όμως τά προβλήματα της περιοχής δεν περιορίζονται μόνο στο Γιουγκοσλαβικό: «τό σύνολο σχεδόν των Βαλκανικών μας γειτόνων τρέφει προαιώνιες και έπαρκώς θεμελιωμένες βλέψεις επί των γειτόνων του, ενώ την ίδια στιγμή στο έσωτερικό των κρατών πού φιλοδοξούν να αναθεωρήσουν διεθνή σύνορα υπάρχουν ισχυρές μειονότητες πού ύποθηκεύουν τη σημερινή έδαφική τους άκεραιότητα» παρατηρεί εύστοχα ό Γ. Καπόπουλος (Καθημερινή 31-1-92). Οι διεκδικήσεις των Μολδαβών, των Ούγγρων, της Τρανσυλβανίας και Νότιας Σλοβακίας, των Άλβανών Κοσσυφοπεδίου και Σκοπίων, Βουλγαρίας επί των Σκοπίων, Ίταλίας επί της Κροατίας (περιοχή Ίστρις) είναι ένδεικτικές. Στις περισσότερες από τις πιο πάνω «συνοριακές προσημειώσεις» άπαιτείται κλονισμός των διεθνών συνόρων και όχι διπλό άυτονομιακό καθεστώς.

Άρτα Αύλώνας· και έδω οι Άλβανοί δεν έπιτρέπουν έλληνικά σχολεία. Άπαγορεύουν όμως και τη λειτουργία έλληνικών φροντιστηρίων. Τά έλληνόπουλα μαθαίνουν τη γλώσσα και την ιστορία μέσα στην έκκλησία του χωριού τους (Φωτ. ΣΦΕΒΑ)

ν) Παρά τόν ύποτονικό τόνο μέ τόν όποιο θέτομε —όταν αυτό γίνεται— τό πρόβλημα τής Έλληνικής Μειονότητας, έν τούτοις τό διεθνές ένδιαφέρον τόν τελευταίο καιρό είναι έντονο. Οί συχνές επίσκεψεις και συναντήσεις μέ τήν ήγεσία τής ΟΜΟΝΟΙΑ άξιωματούχων τής άμερικανικής Πρεσβείας και Διεθνών Όργανισμών είναι χαρακτηριστικές. Επί πλέον δέ ό διεθνής τύπος τόν τελευταίο χρόνο έχει έκτενείς αναφορές. Έντυπωσιακό ήταν τό πρωτοσέλιδο δημοσίευμα τής —όχι φιλελληνικής— Wall Street Journal (4-3-93 βλ. ΕΛΛΟΠΙΑ τ. 15 / Άνοιξη '93 σ. 12) σχετικά μέ τούς κινδύνους πού υπάρχουν γιά τόν Έλληνισμό από τυχόν έκρηξη στό Κοσσυφοπέδιο.

vi) Ό κίνδυνος νά συνδεθεϊ τό αίτημα τής Β. Ήπειρου μέ αντίστοιχη διεκδίκηση τής Τουρκίας επί τής Θράκης δέν ύφίσταται διότι: α) δέν ύπάρχει στή Θράκη πληθυσμιακή ύπεροχή τής μουσουλμανικής μειονότητας· β) τό status τής μειονότητας τής Θράκης είναι δεδομένο από τή Συνθήκη τής Λωζάννης (1923), ή όποια δέν προβλέπει κανένα ιδιαίτερο καθεστώς, ένώ γιά τούς Βορειοηπειρώτες ύπάρχει τό προηγούμενο του Πρωτοκόλλου τής Κέρκυρας (1914)· γ) ή τουρκική πολιτική ούτε μαθήματα περιμένει από μάς, ούτε άλλοθι επιζητεί γιά νά προωθήσει τίς επιδιώξεις της και δ) και άν ακόμα ύπήρχε ό κίνδυνος αυτός, μέ ποιά λογική ή ήθικη μπορούμε έμεις οί Νεοέλληνες νά δώσουμε... αντίπαροχή σέ δυνάστη τμήμα του Έλληνισμού γιά χάρη τής δικής μας άνικανότητας νά κρατήσουμε άκέραιη τήν πατρίδα μας; Άλλοίμονο άν μπορούμε στό δίλημμα: διεκδίκηση γιά τή Β. Ήπειρο ή σωτηρία τής Θράκης; τότε θά χάσουμε και τά δύο και όχι μόνο αυτά...

vii) Η όποια καθυστέρηση στή διεκδίκηση τής Αύτονομίας ίσοδυναμεί μέ ούσιαστική άρνησή της. Δέν άρκει ό ένδιάθετος πόθος, ό όποιος εκφράζεται μόνο λεκτικά. Άπαιτούνται συντονισμένες και προσεκτικές ένέργειες τώρα. Αύριο ίσως είναι άργά: ή τραγικότητα του Β/Ήπειρωτικού χώρου είναι εκδηλη και στόν άπλό επισκέπτη (βλ. ΕΛΛΟΠΙΑ τ. 15 σ. 12-14). Όπως προχωρεί ή κατάσταση, τό αίτημα τής Αύτονομίας σέ λίγο θά είναι άνυπόστατο μή ύπαρχούσης τής Β. Ήπειρου.

Τό «πώς» τής Αύτονομίας

Ποιά είναι λοιπόν ή διαδικασία και οί ένέργειες γιά έπίτευξη τής Αύτονομίας; (ας έπιτραπει νά δανειστώ όρισμένες προτάσεις πού κατ' επανάληψη έχει κάνει ό Μητροπολίτης Κονίτσης κ. Σεβαστιανός).

1) Η ήγεσία τής ΟΜΟΝΟΙΑΣ, εφαρμόζοντας τήν άπόφαση τήν όποια και ή ίδια ψήφισε (Άθήνα, 16-18/10/92), ύποχρεούται νά θέσει τό αίτημα τής Αύτονομίας στήν άλβανική πολιτική ήγεσία. Μόνο έτσι ή ΟΜΟΝΟΙΑ εκπληρώνει τήν άποστολή της: μόνο έτσι γίνεται έκφραστής τών πόθων του Έλληνισμού τής Β. Ήπειρου. Οί Β/Ήπειρώτες τήν έμπιστεύτηκαν και στάθηκαν στό πλευρό της· δέν δικαιούται τώρα νά τούς εκθέσει...

2) Η έλληνική κυβέρνηση καλεϊται νά προωθήσει και νά ύποστηρίξει τό δίκαιο αίτημα τής Αύτονομίας στό διεθνή φορα. Η μέχρι τώρα πολιτική τής μή διεκδίκησης, ή διστακτικότητα στήν άνάπτυξη πρωτοβουλιών, τό μέν έλληνικό κράτος τό κάνει καταγέλαστο, τούς

Αρμάδες Χειμάρρας: έδώ οί Άλβανοί δέν επιτρέπουν έλληνικά σχολεία. Τά βορειοηπειρωτόπουλα μαθαίνουν έλληνική γλώσσα, ιστορία και θρησκευτικά σέ ιδιωτικά φροντιστήρια (φωτ. ΣΦΕΒΑ)

δέ Βορειοηπειρώτες αφήνει έρμαιο στά χέρια του άλβανικού έθνικισμού. Η στάση του Άλβανου Πρωθυπουργού στήν πρόσφατη επίσκεψη στήν Άθήνα (17-5-93) κατέστησε σαφή τήν άναποτελεσματικότητα τής πολιτικής πού άκολουθεϊται άπέναντι στή γείτονα.

3) Σύσσωμος ό Έλληνισμός πρέπει νά στηρίξει τήν άπαίτηση τών Β/Ήπειρωτών γιά Αύτονομία: πολιτικά κόμματα, πνευματική ήγεσία, κοινωνικοί φορείς, πρέπει νά σταθούμε άρωγοί στό δίκαιο τής Β. Ήπειρου.

4) Μπροστά στόν άγώνα πρέπει νά μπούν και πάλι οί Βορειοηπειρώτες: αυτοί πού στά χρόνια τής δικτατορίας κράτησαν τόν Έλληνισμό, πρέπει νά ύποβληθούν σέ μία άκόμη θυσία: στις κρίσιμες αυτές στιγμές ή πατρίδα τους τούς θέλει κοντά της: πρέπει νά έπιστρέψουν στό χωριά τους μέ πρωτοπόρους τούς δασκालους, τούς γιατρούς, τούς γεωπόνους, τούς μαθητές... Ναι! νά έρθουν στήν Ελλάδα νόμιμα μέ άδεια έποχιακής έργασίας, αλλά ή μόνιμη κατοικία τους πρέπει νά παραμείνει ή Β. Ήπειρος.

5) Παράλληλα όμως χρειάζεται οικονομική στήριξη ό τόπος γιά νά αναπτυχθεϊ και οί άνθρωποι γιά νά ζήσουν, και ή εύθύνη έδώ βαρύνει τόν Μητροπολιτικό κέντρο, είτε ως ιδιωτική πρωτοβουλία, αλλά κυρίως ως κρατικός σχεδιασμός και ύλοποίηση τών εξαγγελιών γιά επενδύσεις στό Βορειοηπειρωτικό χώρο.

Ό δρόμος γιά τήν Αύτονομία δέν πρόκειται νά είναι στρωμένος μέ ροδοπέταλα: οί δυσκολίες θά είναι πολλές: οί κίνδυνοι περισσότεροι. Άπαιτείται άκλόνητη πίστη στό δίκαιο του αίτήματος και συστράτευση όλου του Έλληνισμού στόν κοινό μας άγώνα. ■

* Ό Άναστάσιος Γκοτσόπουλος είναι Πρόεδρος τής ΣΦΕΒΑ

Η ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

του Παναγιωτίδη Ναθαναήλ*

Με βάση τη συνθήκη της Λωζάνης¹, η ελληνική μειονότητα της Κων/πολης και η μουσουλμανική της Δυτικής Θράκης έχουν το δικαίωμα, στα σχολεία τους, να διδάσκονται τη μητρική τους γλώσσα και τη θρησκεία τους. Έτσι, η καθιέρωση της ελληνικής γλώσσας, ως μειονοτικής, για την ελληνική μειονότητα της Κων/πολης —μειονότητα, γλωσσικά, ομοιογενή— είναι σύμφωνη με τις διατάξεις της συνθήκης της Λωζάνης, ενώ αντίθετα η καθιέρωση της τουρκικής γλώσσας, ως ΜΟΝΗΣ μειονοτικής, για τη μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης —μειονότητα, γλωσσικά, ανομοιογενή— έρχεται σε ευθεία αντίθεση με τις διατάξεις της παραπάνω συνθήκης.

Απόρροια αυτού του γεγονότος είναι: Οι μουσουλμάνοι Αθίγγανοι, ιδιαίτερα, όμως οι μουσουλμάνοι Πομάκοι, αυτόχθονο θρακικό φύλο, που εξισλαμίσθηκε² τον 17ο αιώνα και το οποίο δεν έχει καμιά γλωσσική και εθνοφυλετική συγγένεια με τους τουρκογενείς μουσουλμάνους της Δυτικής Θράκης, να υφίστανται χρόνια τώρα ένα γλωσσικό και κατ' επέκταση πολιτισμικό ευνουχισμό.

Αναλυτικότερα:

Το ελληνοτουρκικό μορφωτικό πρωτόκολλο της 20-12-1968, που υπέγραψε το δικτατορικό καθεστώς της Ελλάδας με την Τουρκία, στο σχετικό Κεφάλαιο (I. Μειονοτική γλώσσα) αναφέρει: «I. Η έπιτροπή συνιστά, όπως τό ύφιστάμενον καθεστώς έν τῷ θέματι τῆς χρήσεως έν ταῖς μειονοτικαῖς σχολαῖς τῆς μειονοτικῆς καί τῆς ἐπίσημου γλώσσης, ἐξακολουθήση ἐφαρμοζόμενον έν τῷ μέλλοντι ὡς καί κατά τό παρελθόν. Εἰδικώ-τερον:

α) Τά μέχρι σήμερον εἰς τήν ἐπίσημον γλώσσαν διδασκόμενα μαθήματα θά διδάσκωνται καί έν τῷ μέλλοντι εἰς τήν αὐτήν γλώσσαν.

β) Ἡ διδασκαλία πάντων τῶν ἄλλων μαθημάτων θά γίνεται εἰς τήν μειονοτικὴν γλώσσαν ἀνευ ἐξαιρέσεως».

Ξεκινώντας από τη β' παράγραφο, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι η διάταξη αυτή, σε ό,τι αφορά τη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης, αντιτίθεται στη συνθήκη της Λωζάνης, γιατί η γλώσσα των μουσουλμάνων της Θράκης δεν είναι μόνο μία.

Επομένως, οποιοσδήποτε ισχυρισμός ότι με την παράγραφο αυτή «ἐπιβεβαιούται ἡ ἀρχή τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας τῆς χρήσεως τῆς τουρκικῆς γλώσσης ἐντός τῶν μειονοτικῶν σχολείων³» είναι ερμηνεία εντελώς αυθαίρετη.

Ὡς προς την πρώτη παράγραφο, που κάνει λόγο για

Τό Δημοτικό σχολεῖο τοῦ πομακικοῦ χωριοῦ Μάκρης

τα μαθήματα που πρέπει να διδάσκονται στην επίσημη γλώσσα με βάση το μέχρι τότε καθεστώς, θα πρέπει να σημειωθεί ότι το τότε υφιστάμενο καθεστώς δεν ήταν καθόλου σαφές, αναφορικά με τη μειονοτική και επίσημη γλώσσα της μουσουλμανικής εκπαίδευσης στη Θράκη. Δεδομένου ότι δεν υπήρχε (κι ακόμη δεν υπάρχει) διάταξη, όχι μόνο διακρατικής συμφωνίας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, ἀλλ' ούτε καν εσωτερικού Δικαίου, που να καθόριζε ποια μαθήματα του Δημοτικού Σχολείου θα διδάσκονται στην επίσημη γλώσσα και ποια στη μειονοτική, επικρατούσε μια πολυμορφία σχολείων στο χώρο της μειονότητας. Υπήρχαν σχολεία της λεγόμενης συντηρητικής πτέρυγας της μειονότητας (παραδοσιακοί μουσουλμάνοι), στα οποία τις περισσότερες ώρες τα παιδιά διδάσκονταν διάφορες περικοπές του Κορανίου και στα οποία, όπως ήταν φυσικό, κυριαρχούσε η αραβική γλώσσα.

Σε άλλα πάλι σχολεία ο μουσουλμάνος δάσκαλος δίδασκε το μάθημα της τουρκικής γλώσσας και των

θησκευτικών (αραβική γλώσσα) κι όλα τα υπόλοιπα μαθήματα τα δίδασκε χριστιανός δάσκαλος (ελληνική γλώσσα).

Τέλος, υπήρχαν σχολεία στα οποία δεν υπηρετούσαν χριστιανοί δάσκαλοι κι όλα τα μαθήματα διδάσκονταν στην τουρκική γλώσσα από μουσουλμάνο δάσκαλο.

Με αυτά τα δεδομένα λοιπόν, θα ήταν έξω από κάθε λογική, η πιο πάνω διάταξη του ελληνοτουρκικού μορφωτικού πρωτοκόλλου της 20-12-1969 να ερμηνευτεί ότι: «*άναγνωρίζεται τό μέχρι σήμερα ισχύσαν εις τήν πρᾶξιν καθεστώς, δυνάμει του οποίου ώρισμένα μαθήματα διδάσκονται εις τήν ελληνικήν (Ιστορία, Γεωγραφία, Πατριδογνωσία και Έλληνική Γλώσσα) πάντα δέ τά λοιπά εις τήν τουρκικήν γλώσσαν*»⁴ για τον απλούστατο λόγο ότι το μέχρι τότε ισχύσαν καθεστώς δεν ήταν αυτό. Προφανώς, η ερμηνεία αυτή, που συνετέλεσε: α) Να καθιερωθεί μία και μόνη μειονοτική γλώσσα (τουρκική) στο χώρο της πρωτοβάθμιας μουσουλμανικής εκπαίδευσης· και β) τα περισσότερα μαθήματα να διδάσκονται στην τουρκική, στηρίχθηκε στις υπ' αριθ. 90965/8-9-1953 και 28767/5-4-65 αποφάσεις του Υπουργείου Παιδείας.

Όμως και η πρώτη και η δεύτερη αναφέρονται στη γλώσσα που πρέπει να διδάσκονται τα μαθήματα σε δύο συγκεκριμένα σχολεία (Γυμνάσια) της Μέσης Εκπαίδευσης. Ειδικότερα: η υπ' αριθ. 90965/8-9-1953 Υπουργική απόφαση αναφέρεται αποκλειστικά στο Γυμνάσιο «Τζελάλ Μπαγιάρ» της Κομοτηνής και ορίζει, εκτός των άλλων, ποια μαθήματα θα διδάσκονται στην ελληνική και ποια στην τουρκική γλώσσα, ενώ η υπ' αριθμ. 28767/5-4-65 απόφαση του Υπουργού Παιδείας κάνει λόγο για το ίδιο θέμα αναφορικά με το Μειονοτικό Γυμνάσιο Ξάνθης.

Γίνεται λοιπόν σαφές ότι η, κατά παράβαση της συνθήκης της Λωζάνης, εθιμική καθιέρωση της τουρκικής γλώσσας ως μόνης μειονοτικής και η διδασκαλία όλων σχεδόν των μαθημάτων του Δημοτικού Σχολείου στην τουρκική, συνετέλεσαν ώστε η εκπαίδευση που παρέχεται σήμερα στη μειονότητα να παρουσιάζει χαρακτηριστικά έντονα τουρκοκεντρικά. Μια πρώτη συνέπεια ενός τέτοιου εκπαιδευτικού συστήματος είναι ότι αποτρέπει τους απόφοιτους των Δημοτικών Σχολείων

Πομάκισσα μητέρα στην 'Αγριανή Έβρου

απ' το να συνεχίζουν τη φοίτησή τους σε σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της χώρας, αφού η πρόσβαση στα ελληνικά Τ.Ε.Ι. και Α.Ε.Ι. με αυτές τις συνθήκες και λόγω των γενικών εξετάσεων είναι σχεδόν αδύνατη.

Από την άλλη, παιδιά προσοντούχα, που επιζητούν τη μόρφωση και διαθέτουν τους ανάλογους οικονομικούς πόρους, προσανατολίζονται αναγκαστικά προς το τουρκικό εκπαιδευτικό σύστημα και, αφού εξασφαλίσουν το πιστοποιητικό «νομιμοφροσύνης» από το τουρκικό Προξενείο Κομοτηνής, συνεχίζουν τις σπουδές τους στη γειτονική χώρα κάτω από την επιρροή της Άγκυρας.

Δημοτικό σχολείο στο χωριό Πάχνη

Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και η αδυναμία ένταξης και προσαρμογής στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα να δημιουργούν ένα φαύλο κύκλο, μέσα στον οποίο αναπαράγεται η κοινωνική υποβάθμιση και εντείνονται οι κοινωνικές διακρίσεις, φαινόμενα που σε κάθε περίπτωση χρησιμοποιούνται από τη «φάμπρικα» του εθνικού αποχρωματισμού ως πρώτη ύλη για την κατασκευή αλλοτριωμένης εθνικής συνείδησης.

Με βάση τα παραπάνω, επιτακτικά παρουσιάζεται η ανάγκη να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις εκείνες, που θα επιτρέψουν στη μειονότητα εντελώς αβίαστα να κάνει τις δικές της επιλογές. Γιατί όταν σε μια χώρα, όπως είναι η δική μας, η εκπαίδευση συνδέεται άμεσα με την κοινωνική κινητικότητα και η απόκτησή της συνεπάγεται κοινωνική άνοδο, ενώ η έλλειψή της κοινωνική καθήλωση, φυσικό είναι η παροχή εκπαίδευσης σε όλους να αντιμετωπίζεται ως αίτημα κοινωνικής δικαιοσύνης και για την υλοποίησή του να απαιτείται παρέμβαση του κράτους, δηλαδή θετική δράση της πολιτείας για την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών σε όλους. Σκοπός κάθε σωστής κοινωνικοποίησης είναι η δημιουργία ελεύθερης και αυτοδύναμης προσωπικότητας. Εκπαίδευση και γενικότερα Παιδεία, που δεν έχει στον πυρήνα της το αίτημα για ελευθερία, δεν οδηγεί στην αυτοπραγμάτωση και αυτοολοκλήρωση των ατόμων. Και τότε, μοιραία, άτομα και κοινωνία παρουσιάζονται να λειτουργούν πολωτικά και αντιθετικά και όχι διαλεκτικά.

Ένα εκπαιδευτικό σύστημα με ελληνοκεντρικό προσανατολισμό, που ταυτόχρονα θα σεβόταν τη θρησκευτική και γλωσσική ταυτότητα της μειονότητας, θα είχε στο χώρο αυτό ευεργετικές επιδράσεις διπλής κατεύθυνσης:

Από τη μια, θ' αποτελούσε διέξοδο και στήριγμα και θ' απαγγίστρωνε από την ομηρία του Τουρκικού Προξενείου Κομοτηνής τους μουσουλμάνους εκείνους, που δεν «αλληθωρίζουν» προς ανατολάς και θέλουν να ζήσουν και να ευημερήσουν στην ευρύτερη ελληνική κοινωνία ως έλληνες πολίτες σε πλήρη ισονομία και ισοπολιτεία. Και από την άλλη, θα αποθάρρυνε την επανάκαμψη εκείνων που σπεύδουν στη «μητέρα πατρίδα» για να μορφωθούν, γιατί θα έμεναν πλέον «ανεπάγγελτοι».

Κοντολογίς, η αναμόρφωση της μουσουλμανικής εκπαίδευσης και η προσαρμογή της στις νέες εκπαιδευτικές κοινωνικές και εθνικές συγκυρίες καθίσταται πλέον επιτακτική, γιατί το σημερινό εκπαιδευτικό σύστημα της μειονότητας, πέραν των άλλων μειονεκτημάτων που παρουσιάζει, επιτρέπει στην Άγκυρα, στήνοντας διάφορους εκβιαστικούς μηχανισμούς, να διαμορφώνει την εθνική συνείδηση των μουσουλμάνων της Θράκης.

Για τη χώρα μας αποτελεί πλέον εθνικό στραβισμό να ανέχεται ένα κομμάτι του ελληνικού πληθυσμού να «μορφώνεται πανεπιστημιακά» και να «επιμορφώνεται συνειδησιακά» στην Τουρκία και στη συνέχεια να επανακάμπτει στη Θράκη για να ασκεί ρόλο επιμορφωτή για το τμήμα εκείνο της μειονότητας, που από έλλειψη οικονομικής δυνατότητας και, κυρίως, από έλλειψη πολιτικής πρόσβασης, δεν μπόρεσε να μεταβεί στην Τουρκία και παρέμεινε αμόρφωτο.

Κάποτε η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης, όσο κι αν αυτό ακούγεται παράξενα, αποτελούσε το σοβαρότερο προς δυσμάς ανάχωμα της ιδεολογίας του παντουρκισμού.

Λάθη όμως και έλλειψη εθνικής στρατηγικής εβδομήντα χρόνων οδήγησαν στη σημερινή κατάσταση.

Ωστόσο, θα ήταν ένας ακόμη κρίκος στην εβδομηντάχρονη αλυσίδα των λαθών το να θεωρήσουμε τη μειονότητα υπόθεση εθνικής «τελειωμένη» και να υιοθετήσουμε ισοπεδωτική προς όλους τους μουσουλμάνους της Θράκης συμπεριφορά. Και σήμερα ακόμη η κατάσταση είναι **αντιστρέψιμη**.

Αρκεί να υπάρξουν πολιτική βούληση και επιστημονική μελέτη και έρευνα του προβλήματος. ■

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλέπε άρθρα συνθήκης 40 και 45.
2. Για τον εξισλαμισμό των Πομάκων βλ.: Μυρτίλου Αποστολίδη: «Η δια των αιώνων εθνική φυσιογνωμία της Θράκης». Αρχείο Θρακικού Θησαυρού, Τόμ. Η, σελ. 121.
3. Έτσι ερμήνευσε το δικτατορικό καθεστώς την παραπάνω παράγραφο του ελληνοτουρκικού πρωτόκολλου (Δ.Τ 4282-93/18-1-1969 ΥΠΕΞ).
4. ό.π.

* Σχολικός Σύμβουλος Α'βάθμιας εκπαίδευσης Νομού Ροδόπης.

ΤΟ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΟ ΔΙΛΗΜΜΑ

Β' ΜΕΡΟΣ

ΤΟΥ Δημήτρη Καλουδιώτη

Στο πρώτο μέρος αυτής της μικρής ανάλυσης προσπαθήσαμε να επιχειρηματολογήσουμε ότι ο πόλεμος στην πρώην Γιουγκοσλαβία δεν ήταν αναπόφευκτος. 'Ότι αποφασιστικό ρόλο, στο να καταλήξει το «επίγειο» αίτημα των εθνοτήτων της Γιουγκοσλαβίας για σοβαρές αλλαγές σε φοινηκή σύρραξη, έπαιξε η επέμβαση του διεθνούς παράγοντα¹. Στα πλαίσια αυτής της εκτίμησης σ' αυτό το δεύτερο μέρος επιχειρούμε να προσδιορίσουμε τις ελληνικές δυνατότητες για ένα ειρηνευτικό ρόλο στα Βαλκάνια.

Η ελληνική στάση

Το ερώτημα που υπάρχει για την ελληνική εξωτερική πολιτική, τα τελευταία δύο χρόνια θα μπορούσε να συνοψιστεί ως εξής: Πώς έγινε δυνατό, η γνωστή πολιτική ηγεσία μας, να «παρακούει» στις δυτικές επιλογές και να δημιουργεί συνεχώς προσκόμματα στην Κοινοτική και γενικότερα τη δυτική πολιτική στα Βαλκάνια; Γιατί είναι παγκοίμως γνωστό ότι η Ελλάδα, με συμφωνία (ρητή ή άρρητη) των δύο μεγάλων κομμάτων, παρενέβαλε όσο της επέτρεπαν οι συνθήκες και οι ικανότητες των ηγετών μας, προσκόμματα στην ευρωπαϊκή (αλλά και στην αμερικανική όταν υπήρξε) πολιτική στη Γιουγκοσλαβία.

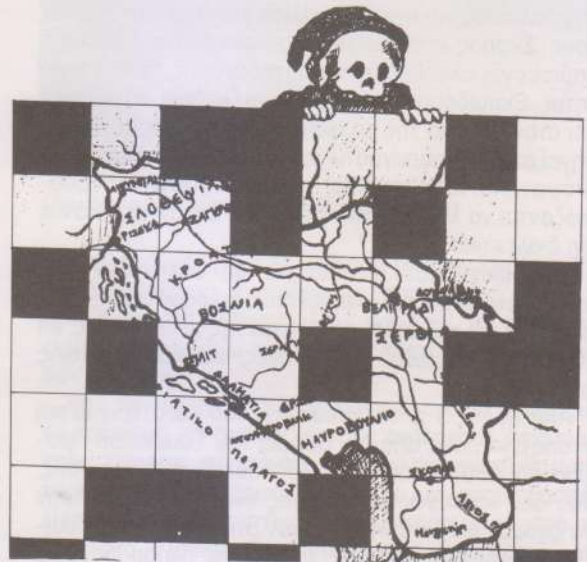
Οι Σέρβοι, σ' όλα τα επίπεδα και σ' όλους τους τόνους, διακηρύσσουν ότι χρωστούν χάριτες στον ελληνικό λαό, την κυβέρνηση και τις πολιτικές δυνάμεις. Είναι η «παραδοσιακή» ελληνοσερβική φιλία; Είναι ο φόβος επανόδου, μέσω της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας, της Τουρκίας στα Βαλκάνια;

α) Είναι, πρώτον, ο καταλυτικός ρόλος που έπαιξε το θέμα των Σκοπιών στη δημιουργία ενός νέου κλίματος στη χώρα. Ενός κλίματος που επιτρέπει διαφορετικούς σχεδιασμούς από αυτούς της δεκαετίας του '80. Μέσω των πιέσεων που διαμορφώθηκαν από μια ιδιάιυτη παρέμβαση του λαϊκού παράγοντα, εξαναγκάστηκε η πολιτική ηγεσία (κυβέρνηση και αντιπολίτευση)² να υπερβεί και τις συνήθειες και τις διαθέσεις της. Μάλιστα, το γεγονός ότι η εμμονή στην ονομασία και την μη αναγνώριση δεν οδήγησε στην επέκταση του πολέμου, δικαιώνει μέχρι στιγμής, έστω και γι' αυτό και μόνο το λόγο, την ελληνική στάση στα Σκόπια.

β) Το δεύτερο στοιχείο πράγματι συνδέεται με τη Σερβία αλλά κατά διαφορετικό, από αυτόν της «παραδοσιακής φιλίας» που προβάλλεται, τρόπο. Η αίσθηση ότι με την ευρωπαϊκή πολιτική προωθείται η διάλυση της Σερβίας, μιας χώρα που μαζί με την Βουλγαρία και την Ελλάδα αποτελούν το ζωτικό τρίγωνο των Βαλκανίων, αναζωπύρωσε εφιαλτικές μνήμες.

Ελληνική Βαλκανική πρωτοβουλία

Πολλοί ισχυρίζονται ότι το μεγάλο βάρος που έδωσε

η Ελλάδα στο Σκοπιανό είναι εμπόδιο για την άσκηση μιας συνολικής πολιτικής στα Βαλκάνια. Μια τέτοια επιχειρηματολογία είναι αστήρικτη γιατί, πρώτα απ' όλα, θεωρεί ότι η άσκηση εξωτερικής πολιτικής είναι θέμα μόνο λογικών επεξεργασιών. Αγνοείται δηλαδή ότι, μέσω της λαϊκής στάσης στο Σκοπιανό, άλλαξε το κλίμα άσκησης εξωτερικής πολιτικής στη χώρα μας.

Από άλλες πάλι πλευρές, η εμμονή της χώρας σε μια «σκληρή» πολιτική στο Σκοπιανό (στην οποία, είναι κοινό μυστικό ομολογημένο άλλωστε από τον ίδιο τον κ. Μητσούτση, σύρθηκε η κυβέρνηση αλλά και η αντιπολίτευση) αλλά και οι «παρασπονδίες» μας στις επεμβάσεις και ιδιαίτερα στην αντιμετώπιση της Σερβίας, θεωρήθηκαν ως η αιτία απομόνωσης και απώλειας του κύρους της χώρας, ιδιαίτερα στον Ευρωπαϊκό Βορρά. Μάλιστα η Ελλάδα κατηγορήθηκε ως υποθάλασσα τον σερβικό επεκτατισμό και σε επίπεδο κοινής γνώμης ότι σιωπά μπρος στα εγκλήματα πολέμου των Σέρβων³.

Είναι γεγονός ότι υπήρξαν ομοβροντίες συκοφαντικές για τη χώρα μας, όπως επίσης είναι γνωστό ότι οι

ίδιοι ομοβροντούντες κύκλοι καμιά εκτίμηση δεν έθρεψαν και πριν δύο χρόνια για την ελληνική... περίπτωση. (Ο φιλελληνισμός του τέλους της δικτατορίας και της δεκαετίας του '70 ως γνωστόν είχε εξαντληθεί από καιρό. Άλλωστε ανατρέχοντας στα «φιλελληνικά» κύματα —και στα «μισελληνικά»— που κατά καιρούς αναπτύσσονται στην Εσπερία, σ' όλο το νεώτερο εθνικό μας βίο, πολλοί ιστορικοί μας δεν δυσκολεύονται να ανάκαλύπτουν μια έμμομη χρησιμοθηρία)⁴.

Εκείνο που όντως συνέβη, αυτό τον τελευταίο καιρό, μέσω της εξωτερικής μας πολιτικής, ήταν να θεωρηθεί η χώρα μας ως παράγοντας σημασίας στην περιοχή των Βαλκανίων, που δεν μπορεί να αγνοηθεί. Μέσω της στάσης της στο Σκοπιανό και κατ' επέκταση στο Γιουγκοσλαβικό, η Ελλάδα «εισήλθε» στο διεθνή στίβο. Άλλωστε η διάσκεψη των Αθηνών, η παρουσία του πρωθυπουργού στο «κοινοβούλιο» των Σέρβων της Βοσνίας και η παγκόσμια αναφορά σ' αυτήν, επικύρωσε και συγκυριακά αυτήν την είσοδο.

Σήμερα είναι φανερό πως οι γερμανικής, κυρίως, έμπνευσης σχεδιασμοί της 16ης Δεκεμβρίου 1991 και της 4ης Απριλίου 1992 (αναγνωρίσεις) έχουν αποτύχει. Στο τραπέζι υπάρχουν νέοι προβληματισμοί (από το σχέδιο Βάνς - Όουεν, που ως σύλληψη στηρίζεται στο γνωστό πνεύμα επέκτασης της διαίρεσης ως τις επεμβατικές σκέψεις των Αμερικανών) χωρίς οριστικές καταλήξεις.

(Ως τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές, το σχέδιο Βανς-Όουεν δεν φαίνεται να έχει τύχη, αν και το κεντρικό από τακτική άποψη αυτή τη στιγμή είναι η επάνοδος σε διαδικασίες συζητήσεων, γιατί κανένα σχέδιο δεν μπορεί να μπει άμεσα χωρίς ειρηνικές διαδικασίες σε εφαρμογή. Από αυτή την άποψη, η ακραία, κριτική που γίνεται στο σχέδιο Βανς-Όουεν, είτε ως σχέδιο σφαγιασμού των Σέρβων και επομένως μια «Βάρκιζα» τους, είτε ότι «νομιμοποιεί» τα πολεμικά κέρδη των Σέρβων, είναι μάλλον δευτερεύουσα).

Οι πολιτικές της Δύσης, λοιπόν, βρίσκονται σε αδιέξοδο, δεν μπορούν να λύσουν τα προβλήματα, ούτε σχεδιάστηκαν στο όνομα των ίδιων των βαλκανικών λαών.

Σε άλλες αναλύσεις μας στην Ελλοπία είχαμε υποστηρίξει ότι δύο είναι οι πολιτικές που μπορούν να εφαρμοστούν στα Βαλκάνια. Η μια θα είναι επεμβατική και θα στηρίζεται τελικά στην Τουρκία (είναι άλλωστε η μόνη χώρα που με σταθερό τρόπο υποστηρίζει τη στρατιωτική επέμβαση και προσφέρεται να συμμετάσχει) και η άλλη θα είναι ειρηνική και θα έχει κέντρο αναφοράς τη χώρα μας.

Το αν η πρώτη θα είναι ευρωπαϊκής προέλευσης, κυρίως γερμανικής, ή αμερικανικής, αυτό σε τίποτα δεν ενοχλεί την Τουρκία. Οι διαφορές Αμερικανών και Γερμανών θα εκτονωθούν πάνω στο σώμα των Βαλκανίων, όπως μέχρι τώρα εκτονώνονται στο σώμα της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Άλλωστε αυτές οι διαφορές δεν έχουν τόσο το χαρακτήρα «ενδοϊμπεριαλιστικών» ανταγωνισμών, όσο το χαρακτήρα διαμαχών... κύρους (αφού δεν υπάρχουν στόχοι).

Υπό αυτές τις συνθήκες, μια πολιτική για διαρκή και δίκαιη ειρήνη, καλά σχεδιασμένη, δεν σημαίνει ότι θα βρίσκει τη μόνιμη αντίδραση των ΗΠΑ ή της Ευρώπης. Υπό τα σημερινά αδιέξοδα, μπορεί να «συρθούν» και

αυτοί σε άλλες πιο δίκαιες αντιμετώπισεις. Επειδή και τα αδιέξοδα θα κρατήσουν χρόνια και οι επεμβάσεις δεν θεωρούνται περίπατος ευτυχώς.

Χαρακτηριστική από αυτή την άποψη είναι η αμηχανία της νέας αμερικανικής ηγεσίας, η οποία φλερτάρει και την παραδοσιακή θέση επέκτασης, υπό την Τουρκία, του συστήματος «ασφάλειας» της Ανατολικής Μεσογείου και στα Βαλκάνια, αλλά και αναζητεί ένα όχημα απεμπλοκής της και ειρηνεύσης στην περιοχή.

Χαρακτηριστική είναι η, υπό το βάρος της ηθικής κρίσης (εδώ έχουμε την κατάρρευση μιας δυτικού τύπου νομενκλατούρας), εξουδετέρωση της Ιταλίας και ουσιαστικής εκτόπισής της από το βαλκανικό παιχνίδι.

Στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει κλονιστεί η εμπιστοσύνη στους γερμανικούς σχεδιασμούς, μετά την αποτυχία τους.

Είναι και αυτοί σοβαροί λόγοι που επιτρέπουν ακόμα και σε μια περιφερειακή, σαν τη δική μας, χώρα την άσκηση πολιτικής στο φυσικό της χώρο, τα Βαλκάνια.

Στην Ελλάδα προβάλλεται σήμερα σαν βαλκανική στρατηγική η δημιουργία ορθόδοξου τόξου σαν απάντηση στο μουσουλμανικό τόξο που προωθεί, **ανεπιτυχώς**, η Τουρκία. Άλλωστε ο εμπνευστής του είναι πια νεκρός.

Η λογική του τόξου αντανάκλα την αίσθηση περικύκλωσης της σερβικής ηγεσίας και την προσπάθειά της να απαντήσει στα θρησκευτικά χαρακτηριστικά που οι μουσουλμάνοι της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης (και μερικοί εθελοντές), μέσω του «αφελούς» Ιζεμπέκοβιτς, προσπαθούν να προσδώσουν. Ένας ιερός πόλεμος στα Βαλκάνια θα υπηρετούσε όντως το ισλαμικό τόξο που απέτυχε να προωθήσει η Τουρκία. Ένας ιερός πόλεμος δεν είναι παρά μια πρωτόλεια «αντιιμπεριαλιστική» απάντηση στα σημερινά σύνθετα προβλήματα των Βαλκανίων. Είναι μια άλλη μορφή των πολιτικών εθνικής καθαρότητας που επιβλήθηκαν στα Βαλκάνια. Και είναι χαρακτηριστικό ότι φορείς τέτοιων ρατσιστικών τελικά αντιμετώπισεων είναι ομάδες που διακρίνονται για τη μονομέρεια και το δογματισμό τους. Το ζήτημα δεν είναι να διχαστούν ανεπιστρεπτά Βαλκάνια, αλλά να υπάρχει μια νέα ενοποίηση, που θα στηρίζεται στη χειραφέτηση και ειρηνική συνύπαρξη των λαών της.

Στη χώρα μας, η λογική του τόξου στηρίζεται στην επίσης «χρησιμοθηρική» άποψη περί της ορθοδοξίας ως του μόνου μέσου συνοχής και άσκησης της ηγεμονικής θέσης της Ελλάδας στα Βαλκάνια. Όντως η Ελλάδα έχει ένα ρόλο μορφωτικής και πολιτιστικής ηγεμονίας στα Βαλκάνια. (Η διάσκεψη των Αθηνών την επανυπενθύμισε). Είναι όμως λάθος να μερικοποιείται. Η ηγεμονία αυτή δεν είχε και δεν μπορεί να έχει τα χαρακτηριστικά περιφρόνησης ή ληστείας των βαλκανικών λαών. Είναι μια πρόκληση ευθύνης για το ελληνικό έθνος. Δεν είναι του παρόντος, αλλά η «φυσική» αυτή δυνατότητα δεν στηρίζεται μόνο στο παρελθόν, αλλά και στη σύγχρονη πραγματικότητα, στο γεγονός ότι η Ελλάδα, παρά τις καθυστερήσεις της δικτατορίας, είναι μια χώρα ανοιχτή στους διεθνείς προβληματισμούς, ενώ οι άλλες χώρες της Βαλκανικής έμειναν στην απομόνωση του υπαρκτού σοσιαλισμού.

Για ένα ειρηνευτικό περίγραμμα

1. Για την προώθηση μιας βαλκανικής πολιτικής η Ελλάδα πρέπει, όχι να γίνει δέσμια της σερβικής εμπιστοσύνης και να συρθεί σε μια περιπέτεια χωρίς τέλος, αλλά να χρησιμοποιήσει τη σερβική φιλία και εμπιστοσύνη, για να λειτουργήσουν κάποιες **αρχές** στα Βαλκάνια. Για να βοηθηθεί η Σερβία να βγει από το αδιέξοδο της συνέχισης του πολέμου. Η νικηφόρα έκ-

βαση του οποίου δεν αποτελεί εγγύηση αλλά, αν δεν αξιοποιηθεί, μπορεί να είναι το μπούμεραγκ και για την ίδια τη Σερβία. Η εξόντωση των μουσουλμάνων και ο ιερός πόλεμος δεν μπορεί να είναι βαλκανική στρατηγική εμβέλεια.

2. Στα Βαλκάνια υπάρχουν **οι βασικές χώρες**, οι οποίες μπορούν να στηρίξουν μια βαλκανική χειραφέτηση, οι οποίες μπορούν και πρέπει να συνεννοηθούν. Οι χώρες αυτές είναι η Ελλάδα, η Βουλγαρία, η Σερβία και κατά δεύτερο η Αλβανία και η Ρουμανία (βρίσκεται κάπως έξω από τα σημαντικά, σήμερα, προβλήματα των Βαλκανίων). Η Κροατία και η Σλοβενία, με μια δίκαιη διευθέτηση των συνόρων τους με τη Σερβία, φαίνεται να κινούνται σε άλλο πολιτιστικό χώρο. Η Ελλάδα πρέπει και μπορεί σήμερα να επιδιώξει μια συνεννόηση με τη Βουλγαρία και τη Σερβία και αυτό μπορεί να οδηγήσει στην απαρχή της ειρήνευσης στα Βαλκάνια. Καμμία βαλκανική πολιτική δεν μπορεί να έχει μέλλον χωρίς και τις τρεις αυτές χώρες. (Το γεγονός ότι οι τρεις χώρες είναι πληθυσμιακά ισοδύναμες επιτρέπει την εφαρμογή ενός μοντέλου συνεργασίας και εμπιστοσύνης).

3. Υπάρχουν μειονότητες στα Βαλκάνια που δικαιούνται ελευθεριών και εξασφαλίσεων, που σε πολλές περιπτώσεις μπορούν να οδηγήσουν ως την αυτονομία τους. Μια αυτονομία πού, στα πλαίσια μιας βαλκανικής συνεννόησης, χωρίς το φόβο της Τουρκίας και φιλόδοξων επεκτατιστών, θα ισοδυναμεί με αυτοδιάθεση. Στα πλαίσια δηλαδή μιας συνεννόησης των κύριων βαλκανικών χωρών, μπορεί το πρόβλημα των μειονοτήτων να χάσει την οξύτητα που έχει σήμερα. Άλλωστε σήμερα οι κύριες χώρες της Βαλκανικής μπορούν να έλθουν σε προσεγγίσεις χωρίς τις δυσπιστίες που τούς «επέβαλλε» το διπολικό σύστημα. Στα πλαίσια αυτών των συνεννοήσεων, θα μπορούσαν να ιδωθούν με διαφορετικό τρόπο και το πρόβλημα του Κοσσυφοπέδιου, και των Σκοπιών αλλά και της Βόρειας Ηπείρου.

4. Η Ελλάδα δεν μπορεί να πρωταγωνιστήσει σε μια βαλκανική πολιτική αφήνοντας απ' έξω τα δικά της εθνικά προβλήματα και εκκρεμότητες. Μια τέτοια «πατσιφιστική» λογική, που συζητιέται στη χώρα μας, δεν έχει καμμία δυνατότητα επιτυχίας. **Δεν μπορεί η Ελλάδα να κάνει βαλκανική πολιτική, χωρίς να εντάξει σ' αυτήν το Κυπριακό, το Σκοπιανό και το Βορειοηπειρωτικό.** Επίσης η Ελλάδα δεν μπορεί να αφήσει έξω από μια βαλκανική πολιτική τις σχέσεις της με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και της ΗΠΑ. Σχέσεις που, μέσω μιας βαλκανικής πολιτικής αλλά και μέσω της αξιοποίησης του ομογενειακού και μεταναστευτικού Ελληνισμού, μπορούν να πάρουν ένα πιο ισότιμο χαρακτήρα. Να λειτουργήσει η Ελλάδα ως διάμεσος ισότιμων σχέσεων της Κοινότητας με τα Βαλκάνια και τα Βαλκάνια στο σύνολό τους ως διάμεσος διάλογος με τον Ανατολικομεσογειακό μουσουλμανικό κόσμο και χώρο.

Μια επεξεργασμένη πολιτική αρχών για τα Βαλκάνια, μια πολιτική που θα προσιδιάζει στα πολιτισμικά ήθη, στην ενότητα και το πολυπολιτισμικό του βαλκανικού ιστορικού χώρου, θα έχει στόχο να βάλει σε μια διαδι-

κασία επίλυσης τις εκκρεμότητες και θα προωθήσει τη βαλκανική συνεννόηση. Για να πάσουν να είναι τα Βαλκάνια η ζώνη των επεμβάσεων, των πειραματισμών στις μεταβατικές περιόδους, η ζώνη του αίματος. Να ξαναλειτουργήσουν ως χώρος διασταύρωσης ιδεών και πολιτισμών, ως οικουμενικός χώρος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ακόμα και ο Λ. Χατζηπροδρομίδης, που θεωρεί ότι πηγή όλων των δεινών των λαών της Γιουγκοσλαβίας είναι ο Μιλόσεβιτς και ο σερβικός σοβινισμός και «δικαιώνει» τις Εσικικές επεμβάσεις, έγραφε στην Ελευθεροτυπία της 18-5-93: «... Αντίθετα μπορούμε να κατηγορήσουμε την Ε.Κ. ότι δεν παρενέβη νωρίτερα, το 1988, 89 (σε συνθήκες ειρήνης δηλαδή), τότε που μπορούσε, ίσως, να σωθεί η Γιουγκοσλαβία».

2. Στην Ελλοπία επιμένουμε να επιχειρηματολογούμε μια, κάπως, δύσκολη άποψη. Ενώ θεωρούμε, για όλους τους λόγους, ξεπερασμένη την πολιτική ηγεσία, ιδιαίτερα τους «ιστορικούς» γέροντες, υποστηρίζουμε ότι μέσω μιας ιδιότυπης παρέμβασης του λαϊκού παράγοντα αλλά και ηγετικών τμημάτων του Ελληνισμού (Ομογενειακός Ελληνισμός, εξελίξεις στην Κύπρο, αλλά και αντιπολιτεύσεις μέσα στα μεγάλα κόμματα στην Ελλάδα) έχει αρχίσει να διαμορφώνεται ένα πλαίσιο στοιχειώδους εθνικής παρουσίας και πολιτικής. Όσο, βέβαια, η αντίφαση δεν λύνεται, όσο η νέα πορεία είναι στα χέρια αυτής της ηγεσίας, κινδυνεύει, κάθε στιγμή, να οδηγηθεί σε κατάρρευση. Ο ίδιος ο ελληνικός λαός να κουραστεί και να ξαναγυρίσει στους αδιέξοδους δρόμους της ιδιότυπης, της ηττοπάθειας και της εθνικής αφασίας.

3. Η θεωρία, περί αναλογίας του σερβικού επεκτατισμού με τον επεκτατισμό του Σαντάμ Χουσεϊν ή με τον αντίστοιχο ισραηλινό, δεν είναι σοβαρή. Τα παραδείγματα αυτά διαμορφώθηκαν και συντηρήθηκαν υπό την προστασία των υπερδυνάμεων. Αντίθετα η Σερβία, κατέχοντας μια ενδιάμεση θέση στο γιουγκοσλαβικό μωσαϊκό, βρέθηκε να απειλείται με διάλυση, εν ονόματι των ασκήσεων επέμβασης του Γκένσερ.

Είναι όντως θεμελιακό το ζήτημα των εγκλημάτων πολέμου, που βαρύνει όμως όλες τις πλευρές. Αλλά μόνο στα πλαίσια ενός σοβαρού κινήματος ειρήνης και στα πλαίσια μιας μη επεμβατικής πολιτικής θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί. Άλλωστε οι αναλυτές, που στοιχειωδώς σέβονται τον ε-

αυτό τους, τονίζουν τις ευθύνες όλων των πλευρών και χαρακτηρίζουν ως πρωταίτιους τους Σέρβους. Η στάση όμως αυτή δεν είναι συνεπής. Γιατί εκείνο που χρειάζεται είναι ένα ηθικό, ναι ηθικό, **κίνημα καταδίκης** τέτοιων ενεργειών που θα έφερνε ένα κλίμα περιορισμού τους, και όχι να χρησιμοποιείται και η επιχειρηματολογία περί των εγκλημάτων πολέμου, ως μέσον περάσματος της προπαγάνδας της μιας πλευράς.

4. Για τη στάση της Δύσης, το «φιλελληνισμό» και το «μισελληνισμό» του 19ου αιώνα βλέπε και: Έλλη Σκοπετέα «Το πρότυπο βασίλειο και η μεγάλη ιδέα». Εκδόσεις «Πολύτυπο» 1989: «Τα κενά της πληροφόρησης τα κάλυπταν οι εκάστοτε πολιτιστικές προτιμήσεις της Ευρώπης, οι οικονομικές επιλογές, η διπλωματική αδημονία, ή όποιος άλλος συναφής παράγοντας μεροληψίας. Τα κρούσματα «ανυπακοής» του Βασιλείου στις αποφάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων ή τα κρούσματα ενοχλητικής για την Ευρώπη «αναρχίας» μπορούσαν να ερμηνευτούν από τους Ευρωπαίους δημοσιογράφους ως αξιόποινα τεκμήρια ανικανότητας των Ελλήνων να αυτοκυβερνηθούν, ή να αποτελέσουν έναυσμα για την αναζήτηση, οπουδήποτε, παρόμοιων τεκμηρίων. Η ανθελληνική δημοσιογραφία αποκτούσε έτσι μια όψη στενά συνδεδεμένη με την ασφυκτική παρουσία της Ευρωπαϊκής διπλωματίας μέσα στο Βασίλειο» σελ. 223 και αλλού.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

**ΓΙΑ Ν'ΑΠΟΦΥΓΟΥΜΕ
ΕΝΑ ΝΕΟ ΔΙΧΑΣΜΟ**

Ας διαβάσουμε για τις πραγματικές αιτίες του πρώτου.

Στη νέα έκδοση του κλασικού πια βιβλίου «Η ΔΟΞΑ ΚΑΙ Ο ΔΙΧΑΣΜΟΣ» του καθηγητού Π. Κ. ΕΝΕΠΕΚΙΑΗ.

Ο αυθεντικός καθρέφτης της πολιτικής γενεαλογίας της σύγχρονης Ελλάδας από τα μυτικά αρχεία Βιέννης, Βερολίνου, Βέρνης..

Εκδοτικός οίκος
Σ.Ι. Ζαχαρόπουλος & ΣΙΑ ΟΕ
Σταδίων 5, ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 32.31.525 - 32.25.011
Πραξιτέλους 141, ΠΕΙΡΑΙΑΣ
ΤΗΛ. 41.16.530

Βαλκάνια και διανοούμενοι

του Μιχαήλ Γ. Δανίκα

Γιά τήν διακήρυξη τῶν 374

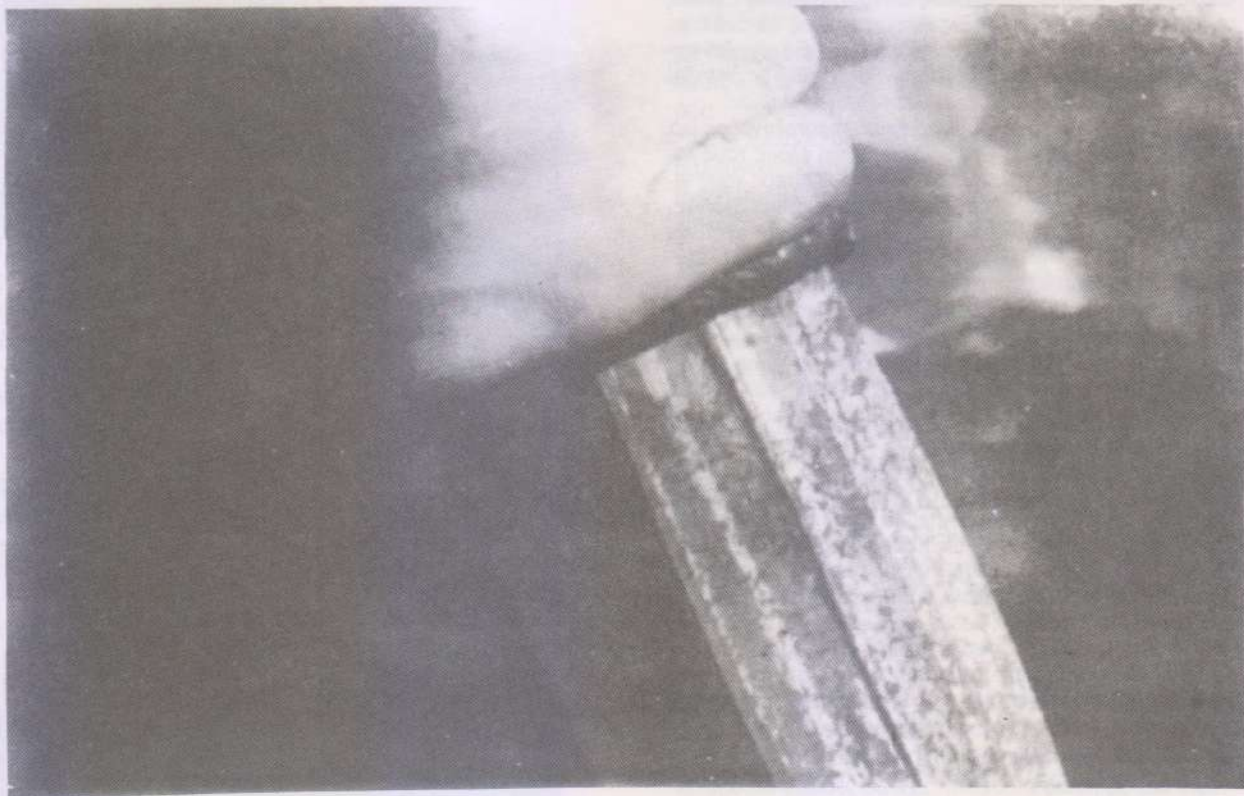
Τό κείμενο τῶν 374 μικροεπαγγελματιῶν τῆς διανοήσεως ἔτυχε μεγάλης δημοσιότητος ἀπό —ὄχι καί τόσο φιλελληνική— ἐφημερίδα τῆς Ἑλβετίας, τήν "Journal de Geneve". Ἡ ἐν λόγω ἐφημερίς —γνωστή ἀπό τήν πύρινη ἀρθρογραφία της γιά τά δίκαια τῶν «Σλαβομακεδόνων» τῆς Ἑλλάδος— δημοσίευσε σέ φύλλο της τοῦ Ἀπριλίου 1993 ἐκτεταμένη ἀνταπόκριση ἀπό τήν Ἀθήνα γύρω ἀπό τούς «μοναχικούς» καί «ἡρωικούς» διανοουμένους πού ἀπεφάσισαν νά ἐναντιωθοῦν στό κύμα τοῦ «ἐξαλλου σωβινισμού πού σαρώνει τήν Ἑλλάδα». Βέβαια ἡ ἀνταπόκριση προχωροῦσε κι ἄλλο: ὅτι δῆθεν στήν Ἑλλάδα δέν ὑπάρχει ἡ δυνατότητα ἐλεύθερης ἐκφράσεως, ὅτι ὁποῖος ἀποκλίνει ἀπό τήν «ἐθνική γραμμή» πάνω στό Μακεδονικό κινδυνεύει μέ φυλακή, ὅτι τό κλίμα γιά τούς σκεπτομένους διαφορετικά εἶναι πλέον ἀνυπόφορο καί τέτοια ἄλλα πολλά.

Εἶναι δύσκολο νά φαντασθοῦμε πού μπορεῖ νά εἶχε ἀπήχηση ἓνα τέτοιο κείμενο, ὅπως αὐτό τῶν 374: μέσα στήν Ἑλλάδα, ὅπου ἐπικρατεῖ μιά σπάνια λαϊκή ὁμο-

ψυχία γιά τό θέμα τῶν Σκοπίων, ἡ ἔξω ἀπό αὐτήν, ὅπου οἱ ἄσπονδοι φίλοι μας εἶναι οὐκ ὀλίγοι;

Διανοούμενοι «εἰρημιστές»

Πρόσφατα, δύο —πολυδιαφημισμένοι καί πολυπροβεβλημένοι— διανοούμενοι, ὁ Μπερνάρ Ἀνρί-Λεβί καί ὁ Ἐλί Βίζελ ἐκδηλώθηκαν ὑπέρ τῆς στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως τῶν δυτικῶν στήν Βοσνία - Ἑρζεγοβίνη. Μάλιστα ὁ πρῶτος, πάλαι ποτέ ὀργανισμένος διανοούμενος καί σήμερα καλοβολεμένος διεθνιστής, ζήτησε τήν ἄρση τοῦ ἐμπάργκο ὀπλων γιά τούς Μουσουλμάνους γιά νά μπορέσουν, ὅπως εἶπε, «νά ὑπερασπίσουν τούς ἑαυτούς των ἀπό τόν σερβικό ἱμπεριαλισμό». Εἶναι ἀπορίας ἄξιον τό πῶς πρώην εἰρηνοφιλοῖ —ὁ Ἐλί Βίζελ ἔχει μάλιστα τιμηθῆ μέ τό Νόμπελ εἰρήνης τό 1986— ἔχουν ἐν μίᾳ νυκτί μεταμορφωθῆ σέ πολεμοχαρεῖς καί ἰσλαμολάγνους. Νά μή κατανοοῦν ἄραγε οἱ ἐν λόγω πολυδιαφημισμένοι διανοούμενοι ὅτι τά προτεινόμενα ἀπ' αὐτούς μέτρα θά προκαλέσουν ἀκόμη περισσότερη αἱματοχυσία, ἀκόμη περισσότερα δάκρυα;

Η Μουσουλμανική μειονότητα της Βουλγαρίας και οι σχέσεις της με την Τουρκία

Β' ΜΕΡΟΣ

του Γιάννη Κυμιωνή

Η αντιπαράθεση της Ένωσης Δημοκρατικών Δυνάμεων και του Σοσιαλιστικού Κόμματος στη μετα-σοσιαλιστική Βουλγαρία και ο ρόλος του Κινήματος για τα Δικαιώματα και τις Ελευθερίες

Η συμπεριφορά του καθεστώτος βρήκε αντίθετους τους αντιφρονούντες Βούλγαρους διανοούμενους και συντέλεσε στην οργάνωση των πρώτων κινημάτων αντίδρασης των μουσουλμάνων, που εξελίχθηκαν στο Κίνημα για τα Δικαιώματα και τις Ελευθερίες [ΚΔΕ]³⁰. Ήδη από τις 10.12.1989 ο πρόεδρος Τ. Ζίβκωφ απηλλάγη πραξικοπηματικά των καθηκόντων του και η κυβέρνηση, κάτω από ισχυρές πιέσεις ανακάλεσε το διάταγμα του εκβουλαρισμού των ονομάτων³¹. Έκδηλο ενδιαφέρον για τη μειονότητα — και τις πολύτιμες ψήφους της — έδειξε η Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων, ο χαλαρός σχηματισμός της τότε αντιπολίτευσης και μετέπειτα συμπολίτευσης, περιλαμβάνοντας στο πολιτικό πρόγραμμά της την ανάγκη του «σεβασμού των ανθρωπίνων, γλωσσικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων» των μουσουλμάνων³² με το από 10-1-1990 διακομματικό κείμενο «κοινής πολιτικής»³³. Οι αλληπάλληλες εκλογικές αναμετρήσεις (Ιούνιος 1990: βουλευτικές εκλογές, Αύγουστος 1990: προεδρικές εκλογές, Οκτώβριος 1991: βουλευτικές εκλογές διενεργηθείσες από την κυβέρνηση εθνικής ενότητας, που στο μεταξύ είχε συγκροτηθεί) ανέδειξαν την ΚΔΕ σε ρυθμιστικό παράγοντα της βουλγαρικής πολιτικής και των εξελίξεων, λόγω του πολωτικού πολιτικού κλίματος μεταξύ των δύο μεγάλων κομμάτων (ΕΔΔ και Σοσιαλιστικό [πρώην κομμουνιστικό]), της επέτρεψαν να στηρίξει κοινοβουλευτικά την κυβέρνηση της ΕΔΔ αποσπώντας ανταλλάγματα για τη «βελτίωση» της θέσης της μειονότητας και να κρίνει με τις ψήφους των οπαδών της το αποτέλεσμα του δεύτερου και τελευταίου γύρου των προεδρικών εκλογών (Φεβρουάριος 1992) με νικητή τον υποψήφιο της ΕΔΔ³⁴.

Ο ρυθμιστικός ρόλος του ΚΔΕ, ελέω εκλογικού συστήματος, εξ αρχής υπερτιμήθηκε από την ηγεσία του, για να φθάσει ο ηγέτης του Α. Ντογκάν να ομιλεί ανοικτά για επιστροφή του έκπτωτου μονάρχη και την αποκατάσταση της μοναρχίας στη Βουλγαρία³⁵ ή να απαιτεί την αντικατάσταση του πρωθυπουργού της χώρας Φ. Ντιμιτρώφ³⁶, αφού προηγουμένως, με αντιφατική τακτική, είχε στηρίξει αρχικά κοινοβουλευτικά

την κυβέρνησή του, για να άρει την εμπιστοσύνη της αργότερα³⁷. Η στήριξη της κυβέρνησης Ντιμιτρώφ με ισχυρά ανταλλάγματα³⁸ και η όλη πολιτεία του ΚΔΕ το έφθειραν με γοργούς ρυθμούς, όπως φανερώνουν τελευταίες αξιόπιστες δημοσκοπήσεις³⁹.

Η ανυπαρξία συμπαγούς ή και πολυάριθμου βουλγαρικού εθνικού πληθυσμού στο έδαφος της Τουρκίας, για να λειτουργήσει ως αντίβαρο στους μουσουλμάνους της Νότιας Βουλγαρίας, προσέδωσε ιδιαίτερη δυναμική στη μειονότητα, στην οποία, σε περιόδους κρίσεων, εμφανιζόταν η Τουρκία ως ο «φυσικός» προστάτης. Η τουρκική κυβέρνηση καθ' όλη τη διάρκεια του μεταπολέμου είχε τηρήσει εφεκτική στάση, εναλλάσσοντας τη μετριοπάθεια με τις έντονες διαμαρτυρίες, προς ικανοποίηση των συμφερόντων της εξωτερικής της πολιτικής⁴⁰.

Η επίκληση της αρχής των «καλών γειτονικών και φιλικών σχέσεων» αντικαταστάθηκε με τον καιρό με συχνές προσφυγές στα διεθνή fora και τους οργανισμούς για την προστασία της «τουρκικής» μειονότητας, καθώς και πλήθος δημοσιευμάτων⁴¹. Η κατάσταση χειροτέρευσε ως προς τη μεταχείριση των μειονοτικών, παρά την υπογραφή του Πρωτοκόλλου του Βελιγραδίου (23.2.1988)⁴², που στόχευε στη βουλγαρο-τουρκική πολιτική και οικονομική συνεργασία⁴³.

Η περίοδος της έντασης στις βουλγαρο-τουρκικές σχέσεις φαίνεται να πέρασε προς το παρόν λόγω της κοινοβουλευτικής στήριξης της κυβέρνησης της ΕΔΔ από το ΚΔΕ, η εκλογική δύναμη του οποίου εντοπίζεται ακριβώς στις περιοχές της νότιας Βουλγαρίας και της Βάρνας και του Πύργου, όπου και κατοικούν συμπαγείς μουσουλμανικοί πληθυσμοί. Οι μουσουλμάνοι της υπόλοιπης Βουλγαρίας ολοένα εγκαθίστανται στις νότιες περιοχές σε έγγειες ιδιοκτησίες, που φέρονται να αγοράστηκαν με χρήματα της τουρκικής κυβέρνησης χάρη στο νέο αγροτικό νόμο, που θα δημιουργήσει τουρκοκούς θυλάκους γεωργικής ιδιοκτησίας^{44, 45}. Χαρακτηριστικό στοιχείο της αλλαγής στην εξωτερική πολιτική της Βουλγαρίας αποτελούν οι κατά καιρούς δηλώσεις των ιθυνόντων της κυβέρνησης της ΕΔΔ για τον «ευρωπαϊκό προσανατολισμό της Βουλγαρίας», την άσκηση πολιτικής «ίσων αποστάσεων με τους γείτονές της», καθώς και την προβολή της Βουλγαρίας ως της «γέφυρας συνεργασίας μεταξύ των χωρών της περιοχής»⁴⁶.

Ειδικά στις σχέσεις της με την Τουρκία, η κυβέρνηση της ΕΔΔ επέδειξε ασυνήθιστη διαλλακτικότητα, σε

σημείο ενδοτισμού ή και άρνησης κυριαρχικών της δικαιωμάτων⁴⁷. Η προώθηση των βουλγαρο-τουρκικών σχέσεων στο στρατιωτικό τομέα⁴⁸, η βεβαιωμένη απόφαση για την επίλυση των διμερών διαφορών⁴⁹ χωρίς αυτά να έχουν καταγραφεί⁵⁰, μεσομακροπρόθεσμα θα αποτελέσουν εκ νέου σημεία τριβής μεταξύ των δύο χωρών. Μολονότι αμφιμερώς τονίζεται ότι οι σχέσεις των δύο κρατών είναι «σημαντικός σταθεροποιητικός παράγοντας στα Βαλκάνια» και ότι πλέον οι βουλγαρο-τουρκικές σχέσεις χαρακτηρίζονται από «ταχεία βελτίωση»⁵¹, εντούτοις κατά αποτέλεσμα μόλις σε μεμονωμένους τομείς οικονομικής συνεργασίας⁵² πιστεύεται ότι οι δύο χώρες θα καταλήξουν.

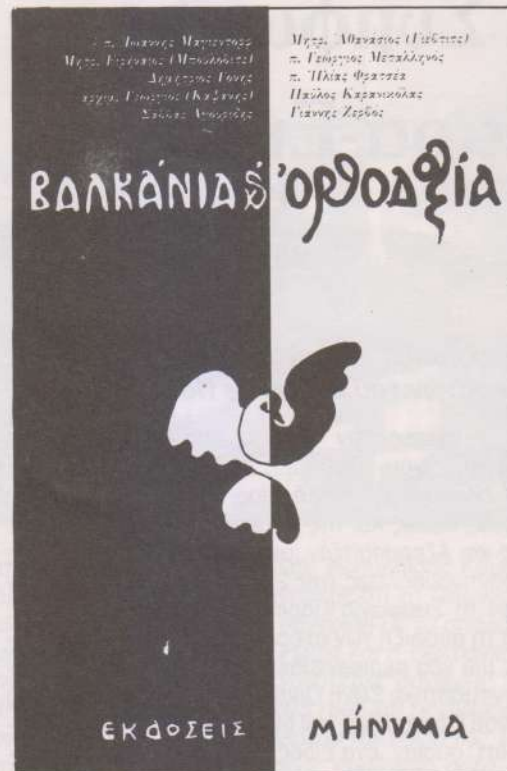
Τα παραπάνω δίνουν την εντύπωση νίκης των μουσουλμάνων και με τη σειρά τους ενισχύουν την αντιμουσουλμανική δυσφορία των χριστιανών Βουλγάρων, σε σημείο ώστε να ιδρυθεί από αυτούς η «Πανεθνική Επιτροπή Υπεράσπισης των Εθνικών Δικαιωμάτων», να προβάλλεται ο ελληνοβουλγαρικός άξονας ως η λύση για την αντιμετώπιση της μουσουλμανικής πλημμυρίδας και να καταδικαστούν οι απόπειρες όξυνσης των σχέσεων με την Ελλάδα, όπως αυτό επιχειρήθη με την προβολή αξιώσεων περί δήθεν βουλγαρικών αποζημιώσεων στη Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη⁵³. Η συσπείρωση περί το Σοσιαλιστικό Κόμμα των δυνάμεων που αντιτίθενται στην τουρκική διείσδυση στην Βουλγαρία και η φανερή απέχθεια της ηγεσίας του Κόμματος για την πολιτική των μουσουλμάνων⁵⁴ φαίνεται πως τείνει να βρει ανταπόκριση και στους κόλπους της κυβερνώσας ΕΔΔ. Οι ανησυχίες ανώτατων

Βουλγάρων στρατιωτικών αξιωματούχων για την ενίσχυση του τουρκικού στρατού στα νότια σύνορα της Βουλγαρίας και την υπερβολική θωράκιση της Ανατολικής Θράκης⁵⁵ θα πρέπει να συνεξεταστούν με το «άνοιγμα» της βουλγαρικής πολιτικής προς την Ελλάδα για συνεργασία και ανταλλαγή εμπειρίας στην οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στον Εύξεινο Πόντο, θέμα από τα ύψιστης σημασίας για τις βουλγαροτουρκικές σχέσεις⁵⁶. Συνεξεταστέο ζήτημα θα πρέπει επίσης να θεωρηθεί η προσβολή του θρησκευτικού αισθήματος της συντριπτικής πλειοψηφίας του βουλγαρικού λαού, όπως αποτυπώθηκε με την ωμή επέμβαση της Κυβέρνησης της ΕΔΔ στα εσωτερικά του Βουλγαρικού Πατριαρχείου⁵⁷, που επηρέασε καταλυτικά τη βουλγαρική χριστιανική κοινή γνώμη ως εγχείρημα και των μουσουλμάνων.

Από την παρουσίαση που προηγήθηκε, φάνηκε ότι η κρίση στις σχέσεις Βουλγαρίας-Τουρκίας, εξαιτίας της μειονότητας των Βουλγάρων μουσουλμάνων δεν είναι χωρίς ιστορικό και πολιτικό υπόβαθρο. Ο βαθμιαίος εκτουρκισμός της εθνικής συνείδησης πληθυσμών μη τουρκικής καταγωγής δυστυχώς αποτελεί πραγματικότητα δύσκολα ανατρεψίμη, ενώ η ευκαιρική συμμαχία της ΕΔΔ και της ΚΔΕ δύσκολα θα διατηρηθεί υπό όποια μορφή στο εγγύς ή απώτερο μέλλον, πολλώ δε μάλλον ο από στιγμή σε στιγμή καταρρέων «άξονας» Άγκυρας-Σόφιας. ■

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

30. Βλ. Α. Ντογκάν, συνέντευξη στη «ΔΙΕΘΝΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ», τεύχος 11.
31. Ό.π., σμ. 27.
32. Πρβλ. Engelbrekt K.: *RELATIONS WITH TURKEY: A REVIEW OF POST-ZHIVKOV DEVELOPMENTS*, "REPORT OF EASTERN EUROPE", 26/4/1991, σ. 7.
33. Ιορδανίδη Κ.: *Βουλγαρία στο ΕΛΙΑΜΕΠ - Η Αμυντική πολιτική των Βαλκανικών Κρατών*, Αθήνα 1991, σ. 128.
34. Αποτελέσματα εκλογών Α' γύρου: συνδυασμός Ζέλεφ-Ντιμίτροβα 44,81%, Βουλκάνωφ-Βοντενισάρωφ 30,4%, Γκάντσεφ-Μπέρον 16,8%, Σέντωφ-Σαπάρεφ 2,21%. Αποτελέσματα Β' γύρου: Ζέλεφ 53%, Βουλκάνωφ 47%.
35. Βλ. ανακοίνωση βουλγαρικού ΥΠΕΞ 14.10.1992.
36. Βλ. δηλώσεις Α. Ντογκάν 22.9.1992, 7.10.1992.
37. Βλ. ψήφο εμπιστοσύνης από ΚΔΕ στην Κυβέρνηση (29.7.1992) και την καταψήφισή της από την ΚΔΕ (29.10.1992).
38. Κατά τη θερινή κοινοβουλευτική Σύνοδο του Συμβουλίου της Ευρώπης 6 Βούλγαροι βουλευτές απέσχον της ψηφοφορίας για την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία, η οποία έγινε δεκτή με συντριπτική πλειοψηφία (6.7.1992).
39. Δημοσκόπηση 3.9.1992.
40. Βλ. Hoffmann, ό.π., σ. 45.
41. Βλ. Μανωλοπούλου-Βαρβιτσιώτη, ό.π.
42. Βλ. Stoyanov, ό.π., σ. 3 επ.
43. Κατά το προηγούμενο έτος η Βουλγαρία είχε καταγγείλει την Τουρκία για υπονόμευση της ειρήνης στα Βαλκάνια καθ' ότι ο τούρκος πρωθυπουργός Οζάλ στις αρχές Σεπτ. 1987 είχε δηλώσει ότι το «πρόβλημα της τουρκικής μειονότητας στη Βουλγαρία» η Τουρκία σκοπεύει να το «επιλύσει, όπως το έλυσε στην Κύπρο». Βλ. Γιαλλουριδή Χ. - Αλειφαντή Σ.: *Τα Βαλκάνια στο σταυροδρόμι των εξελίξεων*, Αθήνα 1988, σ. 161.
44. Ό.π., σμ. 43.
45. Σε αυτή την περίπτωση είναι λογικό να θεωρήσουμε τη Ρουμανία ως δυνάμει εμπλεκόμενο μέρος στη «διένεξη», λόγω του χρονίζοντος ρουμανοβουλγαρικού προβλήματος της Δοβρουτσάς. Από αυτή την άποψη δεν είναι ανεξήγητη η συχνά επαναλαμβανόμενη ένταση στις σχέσεις Ρουμανίας-Βουλγαρίας (π.χ. βλ. το επεισόδιο της 12.11.1991 εξ αφορμής περιβαλλοντικής ρύπανσης). Βλ. Χολέβα Κ.: *Μειονότητες και μη οντότητες στη βαλκανική σκακιέρα*, «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ», 20/2/1992, σ. 21, Velichi N.C.: *LA CONTRIBUTION DE L'EMIGRATION BULGARE DE VALACHIE A LA RENAISSANCE POLITIQUE ET CULTURELLE DU PEUPLE BULGARE (1762-1850)*, "BALKAN STUDIES", 16 (1975), σ. 202.
46. Δηλώσεις Γκάνεφ 17.12.1991, 6.5.1992, 1.7.1992, δηλώσεις Λούντσεφ 14.11.1991.
47. Δεν έχει διαψευσθεί ακόμη το από Ιουνίου 1992 εκπονηθέν σχέδιο του βουλγαρικού ΓΕΣ για τη διέλευση από το βουλγαρικό έδαφος τουρκικών μονάδων με κατεύθυνση της Γιουγκοσλαβία.
48. Δηλώσεις κατά την επίσκεψη Βούλγαρου Αρχηγού Αεροπορίας στην Τουρκία (27.3.1992).
49. Επιστολή Γκάνεφ σε Τσετίν από 12.8.1992, δηλώσεις Λούντσεφ 17.3.1992.
50. Κυριότερα διμερή θέματα προβάλλονται εκατέρωθεν η οριοθέτηση των χωρικών υδάτων, της υφαλοκρηπίδας και του χώρου ελέγχου εναέριας κυκλοφορίας στον Εύξεινο Πόντο, η διευκόλυνση των ταξιδιών και η ρύθμιση του προβλήματος των περιουσιών των μουσουλμάνων.
51. Δηλώσεις κατά την επίσκεψη Γκάνεφ στην Άγκυρα 9.12.1991.
52. Βλ. το από 11.9.1992 πρωτόκολλο της 11ης Συνόδου

- της Μικτής Βουλγαροτουρκικής Κυβερνητικής Επιτροπής Οικονομικής, Επιστημονικής και Τεχνολογικής Συνεργασίας με θέμα τις διμερείς οικονομικές ανταλλαγές και τις αρχές συνεργασίας στους τομείς ενέργειας (η Τουρκία δήλωσε «έτοιμη» να εγκαταστήσει στη Βουλγαρία... 50 υδροηλεκτρικές μονάδες ισχύος ως 50 μεγαβάτ), τουρισμού, μεταφορών και τηλεπικοινωνιών.
53. Βλ. δηλώσεις Ντογκάν 17.3.1992.
54. Ενώ με τη διακήρυξή του της 8.11.1991 το Σοσιαλιστικό Κόμμα δεν αναγνώριζε τη νομιμότητα του ΚΔΕ, στις 20.10.1992 το Σ.Κ. από κοινού με την ΚΔΕ παρέπεμψαν το Συμβούλιο του Πρωθυπουργού Ντιμιτρώφ Κ. Μίτσεφ για δήθεν σκάνδαλο προμήθειας όπλων στα Σκόπια και προκάλεσαν την παραίτηση της Κυβέρνησης.
55. Βλ. συνέντευξη Τύπου Α/ΓΕΕΔ Βουλγαρίας 25.10.1991, δηλώσεις Βουλγάρων ιθυνόντων στο Γ.Γ.ΔΕΕ 6.11.1991, επίσκεψη του Αναπληρωτή ΥΠΕΞ Dobren στην Αθήνα για συνεννοήσεις με σκοπό την αντιμετώπιση της δραστηριότητας της Τουρκίας στο ΝΑΤΟ 22.9.1992.
56. Η Άγκυρα, με την από 10.12.1991 διακοίνωσή της στη βουλγαρική πρεσβεία στην Τουρκία, είχε ζητήσει η Σόφια να μη χορηγεί άδειες για έρευνες κοιτασμάτων πετρελαίων στην υφαλοκρηπίδα του Νότιου Εύξεινου Πόντου, η οποία «δεν έχει οριοθετηθεί σαφώς», ενώ από 18.3.1992 είχαμε μεθοριακό επεισόδιο από παραβίαση των βουλγαρικών χωρικών υδάτων από τουρκικά αλιευτικά, γεγονός που προκάλεσε (23.3.1992) ελληνοβουλγαρικές συνομιλίες.
57. Η από 10.3.1992 προσπάθεια της ΕΔΔ να εκδιώξει τον Πατριάρχη συνοδεύτηκε από «αίτημα» τριών Μητροπολιτών για την αντικατάσταση του Πατριάρχη (26.5.1992), «αίτημα» που οδήγησε στον αποσχηματισμό τους από την Ιερά Σύνοδο (27.7.1992).

Η Συμφωνία Παρα-Ευξείνιας Συνεργασίας

Α' ΜΕΡΟΣ

του Ανάργυρου Παπαδόπουλου

Η διακήρυξη Οικονομικής Συνεργασίας των κρατών του Ευξείνου Πόντου

Οι ηγέτες των οκτώ παρακτίων κρατών του Ευξείνου Πόντου: Τουρκίας, Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Μολδαβίας, Ουκρανίας, Ρωσίας, Γεωργίας, καθώς και της Αρμενίας, της Ελλάδας, Αλβανίας και Αζερμπαϊτζάν, μετείχαν στη διάσκεψη της Κωνσταντινουπόλεως, στις 25 Ιουνίου 1992, όπου υπέγραψαν τη Συμφωνία Παραευξείνιας Συνεργασίας με σκοπό τη σύσφιξη των σχέσεών τους και τη συνεργασία σε μία νέα περιφερειακή οικονομική ένωση, η οποία ονομάστηκε Ζώνη Οικονομικής Συνεργασίας του Ευξείνου Πόντου. Με την οικονομική αυτή ζώνη ιδρύεται, κατ' ουσίαν, ένα είδος Κοινής Αγοράς των κρατών της Μαύρης Θάλασσας, όπου δίνεται προτεραιότητα στην ανάπτυξη των οικονομικών σχέσεων των εν λόγω κρατών, τη βελτίωση των συναλλαγών με ταυτόχρονη μεταφορά αυτών από το επίπεδο των διμερών διακρατικών σχέσεων σε ένα πολυμερές πλαίσιο, καθώς επίσης τη σημασία του εμπορίου για την ανάπτυξη ειρηνικών σχέσεων μεταξύ των λαών.

Παράλληλα με την υπογραφή της Συμφωνίας Παραευξείνιας Συνεργασίας, οι ένδεκα ηγέτες υπέγραψαν ένα κείμενο πολιτικών δηλώσεων —κατ' ουσίαν μία διακήρυξη αρχών— τη Διακήρυξη του Βοσπόρου. Η Διακήρυξη του Βοσπόρου περιέχει γενικές πολιτικές αρχές οι οποίες πρέπει να διέπουν τη συνεργασία των παραευξείνιων κρατών. Η διακήρυξη περιλαμβάνει τις αρχές του κράτους δικαίου, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το σεβασμό και την υποχρέωση εφαρμογής του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, τα κείμενα της ΔΑΣΕ, τη διακήρυξη των Παρισίων, την επιθυμία νομιμότητας των πράξεων των κρατών και της πρωταρχικής σημασίας του διαλόγου, την αντίθεση στην τρομοκρατία, την υπεροχή της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς, την αποκήρυξη του πολέμου και της εν γένει βίας ως μηχανισμού επίλυσης των διαφορών, καθώς και την επιθυμία ειρηνικής διευθέτησης των διενέξεων μεταξύ των συμβαλλομένων μερών.

Η ιδέα της δημιουργίας της Ζώνης Οικονομικής Συνεργασίας: σκοποί. Ο ρόλος της Τουρκίας

Την ιδέα συνεργασίας των κρατών του Ευξείνου Πόντου υιοθέτησε και πρότεινε πριν από τρία χρόνια ο Τούρκος πρόεδρος κ. Τουρκοκούν Οζάλ, ο οποίος είχε

τονίσει την ανάγκη στενότερης συνεργασίας στον οικονομικό και πολιτικό τομέα των παρακτίων κρατών της Μαύρης Θάλασσας. Ο Τούρκος πρόεδρος είχε υπεραμυνθεί της συνεργασίας αυτής ως εναλλακτικής επιλογής της Τουρκίας έναντι της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας. Όμως, η μεταβολή των διεθνών συνθηκών οδήγησε σε δύο σημαντικές διαφοροποιήσεις, με επίκεντρο την πρώην Σοβιετική Ένωση.

Η επιθυμία στενότερης συνεργασίας της Τουρκίας κυρίως με τη Σοβιετική Ένωση και τα Βαλκανικά κράτη αποτελούσε αφενός προϊόν των ποικίλων δυσχερειών εντάξεως της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και αφετέρου ένα διπλωματικό εγχείρημα της Άγκυρας με σκοπό να καταστεί γέφυρα περιορισμού και αμβλύνσεως της καψυποψίας και αντιπαλότητας ανάμεσα στους δύο στρατιωτικούς συνασπισμούς. Το διπλωματικό αυτό εγχείρημα της Τουρκίας προσομοίαζε στην ιταλική πρωτοβουλία με σκοπό τη δημιουργία μίας Πενταγωνικής συνεργασίας η οποία προϋπέθετε, και αυτή, τη σταδιακή και ομαλή υπέρβαση της αντιπαρθέσεως των δύο στρατιωτικών συνασπισμών.

Η δεύτερη διαφοροποίηση προκύπτει από τη διάλυση της Σοβιετικής Ενώσεως και την ανάδυση έξι νέων ανεξαρτήτων κρατών στην περιοχή του Ευξείνου Πόντου: Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Μολδαβία, Γεωργία, Ρωσία, Ουκρανία. Η οικονομική αδυναμία και η πολιτική

αστάθεια των νέων κρατών της πρώην Σοβιετικής Ενώσεως και η συνακόλουθη διάλυση του ανατολικού στρατιωτικού συνασπισμού αποτελούν νέες ευκαιρίες-προκλήσεις για την Τουρκία στην προσπάθειά της να παίξει ηγετικό ρόλο στη νότια περιοχή της Σοβιετικής Ενώσεως και να αναδειχθεί σε υπολογίσιμη οικονομικοπολιτική περιφερειακή δύναμη.

Ο νέος ρόλος της Τουρκίας —σύμφωνα με τουρκικές πηγές— συνίσταται, αφενός στην προσπάθεια προσεγγίσεως των οικονομιών των νέων ανεξαρτήτων κρατών και την παροχή κάθε δυνατής βοήθειας για τη μετάβασή τους στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς, τη διεύρυνση και θεσμοθέτηση των νέων μορφών των οικονομιών τους, και αφετέρου στη διάλυση της εντυπώσεως ότι η πολιτική της Τουρκίας καθοδηγείται από παντουρκικές ή παντουρανικές ιδέες. Παρά το γεγονός αυτό, ο τουρκικός τύπος έφθασε στο σημείο να ομιλεί για τη δημιουργία μιας Κοινής Αγοράς των τουρκόφωνων λαών ως μια μοντέρνα εκδοχή του παντουρκισμού.

Ανεξαρτήτως του οικονομικού χαρακτήρα της νέας πρωτοβουλίας, η Συμφωνία Παρευξείνιας Συνεργασίας εντάσσεται στο γενικότερο σχέδιο της τουρκικής πολιτικής, το οποίο στοχεύει στην προώθηση των πολιτικών σχέσεων με τα κατά πλειοψηφία μουσουλμανικά κράτη και τις τουρκικές και μουσουλμανικές μειονότητες οι οποίες διαβιούν στα νεοσύστατα κράτη. Η ανεξαρτητοποίηση των τουρκόφωνων δημοκρατιών του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας προσφέρει την ευκαιρία στην Τουρκία, να διεισδύσει όχι μόνο οικονομικώς αλλά και πολιτικώς και πολιτιστικώς στα νέα κράτη, γεγονός το οποίο θα μπορούσε θεωρητικώς να καταλήξει στη δορυφοροποίηση των κρατών αυτών. Χαρακτηριστικές είναι οι δηλώσεις του Τούρκου πρωθυπουργού Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, ο οποίος τόνισε ότι «η Τουρκία αποτελεί τώρα την καρδιά του Τουρκικού κόσμου, που εκτείνεται από την Αδριατική μέχρι το Σιλικό Τείχος...», ο δε Τούρκος υπουργός των εξωτερικών Χικμέτ Τσετίν δήλωσε ότι η χώρα του είναι αποφασισμένη να διασφαλίσει τον ιστορικό ρόλο που της ταιριάζει, με στόχο τη δημιουργία μιας Ευρασιατικής ζώνης ειρήνης και σταθερότητας, η οποία με άξονα την Άγκυρα θα αποτελεί, τώρα πιά, όχι μόνο το τελευταίο άκρο του πεδίου εκτάσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, αλλά προέκταση αυτής, η οποία είναι δυνατόν να εκτείνεται μέσω των Βαλκανίων έως την Κεντρική Ασία. Οι δηλώσεις αυτές οδηγούν αβίαστα στο συμπέρασμα ότι η Τουρκία τείνει να ενισχύσει το ρόλο της στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας με σκοπό την αύξηση του ειδικού ρόλου της στους δυτικούς Ευρωπαϊκούς Οργανισμούς —ιδιαίτερα στο NATO και την ΕΟΚ— με την ελπίδα ότι η ισχυροποίηση της θέσης της στην περιοχή θα μπορούσε να οδηγήσει στην τελική ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Η διάσκεψη της Κωνσταντινούπολης επέτρεψε, τελικώς, στην Τουρκία να προβληθεί, παρά τις εσωτερικές της δυσχέρειες, ως η ισχυρότερη οικονομικώς χώρα της περιοχής, η μόνη η οποία θα μπορούσε να ενισχύσει τους δεσμούς συνεργασίας με τις υπόλοιπες χώρες —άλλοτε αντίπαλες στη διάρκεια του ψυχρού πολέμου— στην προσπάθειά τους για οικονομική ανασυγκρότηση και εκδημοκρατισμό. Χαρακτηριστικό εί-

ναι το δημοσίευμα της ρωσικής εφημερίδας Κομοσόλσκαγια Πράβδα, η οποία ανέφερε ότι «η Τουρκία ήταν εκείνη που ξεχώρισε σε σύγκριση με τα υπόλοιπα συμβαλλόμενα μέρη. Ενώ η Ρωσία και η Ουκρανία, οι οποίες ουσιαστικώς είναι μεγαλύτερες δυνάμεις, κατατρύχονται από τα προβλήματά τους και τις διαφορές τους, η Τουρκία δεν χάνει καθόλου τον καιρό της, επιζητώντας να παίξει ένα διαρκώς ευρύτερο ρόλο, όχι μόνο στη συγκεκριμένη περιοχή αλλά σε ολόκληρο το κόσμο».

Η διάσκεψη της Κωνσταντινούπολης παρόλο που χαρακτηρίστηκε ως διπλωματική επιτυχία της Τουρκίας, επισκιάστηκε από τις επιφυλάξεις που διατύπωσε ο πρόεδρος της Γεωργίας Έντβαρντ Σεβαρντάτζε, ο οποίος επισημαίνοντας την κρισιμότητα των καταστάσεων, υπογράμμισε το γεγονός ότι δεν είναι δυνατόν να ευοδωθεί οικονομική συνεργασία χωρίς ανάλογη πολιτική. Πρότεινε δε την ίδρυση μιας Συμμαχίας των κρατών της Μαύρης Θάλασσας η οποία θα έχει την έδρα της στην Κωνσταντινούπολη και θα ελέγχεται από μία Επιτροπή Υπουργών Άμυνας, μία Επιτροπή Υπουργών Εξωτερικών και ένα όργανο επιφορτισμένο με την πρόληψη και διευθέτηση των διενέξεων που θα ανέκυπταν μεταξύ των κρατών-μελών. Ορισμένοι άλλοι ηγέτες παραδέχθηκαν ότι, υπό τις σημερινές συνθήκες, οι συμφωνίες αυτού του είδους είναι ανεπαρκείς, εξέφρασαν δε την ανησυχία τους για το αόριστο και γενικόλογο ύψος της διακηρύξεως, αφήνοντας να εννοηθεί ότι οι δεσμεύσεις θα έπρεπε να είναι πιο συγκεκριμένες.

Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι η Συμφωνία Παρευξείνιας Συνεργασίας έχει εξαιρετικά χαλαρούς δεσμούς, δεν διαθέτει μόνιμα όργανα, ούτε καν μια υποτυπώδη γραμματεία, και απέχει κατά πολύ από το να χαρακτηρίζεται ως οικονομική κοινότητα. Το τουρκικό υπουργείο των εξωτερικών έχει προτείνει μια ετήσια συνάντηση των υπουργών εξωτερικών της ενώσεως και τη διεκπεραίωση των εργασιών μέσω ειδικών επιτροπών.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Η οικονομική και πολιτική κατάσταση των συμβαλλομένων μερών.

Η ΓΕΝΟΚΤΟΝΟΣ ΤΟΥΡΚΙΑ

9 Φεβρουαρίου 1915:

«Προς τους Διοικητές Στρατιωτικών Μονάδων»

Συμφώνως προς διαταγές της Αυτοκρατορικής Κυβερνήσεως, ολόκληρον το αρμενικόν έθνος πρέπει να εξολοθρευθή. Επιστάται ιδιαίτερος η προσοχή εις τας κατωτέρω ενεργείας:

α) Όλοι οι άνω των πέντε ετών τουρκικής υπηκοότητας Αρμένιοι πρέπει να απομακρυνθούν από τας πόλεις και να σφαγούν.

β) Όλοι οι υπηρετούντες εις τον αυτοκρατορικόν στρατόν Αρμένιοι πρέπει να αποσπασθούν αθορύβως από τας μονάδας των, να οδηγηθούν εις απομακρυσμένας περιοχάς και να τυφεκισθούν.

Ο Υπουργός Στρατιωτικών
Εμβέρ Πασάς»

9 Σεπτεμβρίου 1915:

«Προς την Νομαρχίαν Χαλεπίου:

Το δικαίωμα ζωής και εργασίας των Αρμενίων επί του τουρκικού εδάφους καταργείται πλήρως. Η κυβέρνησις, αναλαμβάνουσα τας ευθύνας επί του θέματος τούτου, έχει διατάξει να μην εξαιρεθούν ούτε τα βρέφη εις το λίκνον των.

Ο Υπουργός Εσωτερικών
Ταλαάτ»

13 Σεπτεμβρίου 1915:

«Προς την Νομαρχίαν Χαλεπίου:

Συμφώνως και προς προγενεστέρα κοινοποιήσιν, γνωρίζομεν υμίν ότι η κυβέρνησις έχει αποφασίσει την ολοσχερή εξόντωσιν των εις Τουρκία διαβιούντων Αρμενίων. Πας όστις ήθελεν αντιτεθεί εις την διαταγήν ταύτην, δεν δύναται να αποτελέι πλέον μέλος της διοικήσεως.

Άνευ ουδεμιάς διακρίσεως δια τας γυναίκας, τα παιδιά και τους αναπήρους, οσονδήποτε τραγικά και αν είναι τα μέσα εξοντώσεως και αφού καταπνιγή η φωνή συνειδήσεως, πρέπει να τεθή τέρμα εις την ύπαρξίν των.

Ο Υπουργός Εσωτερικών
Ταλαάτ»

Τη γνησιότητα των επισήμων αυτών εγγράφων —βάσει των οποίων εξολοθρεύτηκε το μεγαλύ-

του Θέμου Στοφορόπουλου *

τερο μέρος του αρμενικού έθνους— τη γνησιότητα των εγγράφων αυτών (και άλλων παρομοίων) επιβεβαίωσαν εμπειρογνώμονες κατά τη δίκη του Σογομόν Τεχλιριάν, που εξετέλεσε τον Ταλαάτ, και, για το λόγο αυτό, το Δικαστήριο του Βερολίνου θεώρησε δικαιολογημένη την πράξη του Αρμένιου εκείνου πατριώτη και τον αθώωσε.

Η Γενοκτονία των Αρμενίων δεν αποτελεί, στην τουρκική ιστορία, μια μεμονωμένη μελανή σελίδα. Αντίθετα, η Γενοκτονία των Αρμενίων χαρακτηρίζει την πάγια φύση και συμπεριφορά του τουρκικού κράτους και της τουρκικής κοινωνίας. Συμπεριφορά που προσαρμόζεται στις περιστάσεις, αλλά που δεν μεταβάλλεται, ως προς την ουσία της.

Όπως ομολογούν, εμμέσως αλλά σαφέστατα, οι ίδιοι οι Τούρκοι, με τη συνεχιζόμενη άρνησή τους να αναγνωρίσουν το γεγονός της Γενοκτονίας των Αρμενίων.

Ο αμερικανός κοινωνιολόγος Χόροβιτς γράφει: «Η μοίρα των Αρμενίων φανερώνει πως διαφορετικές μορφές κρατικής εξουσίας και διαφορετικές άρχουσες τάξεις μπορούν να αναπαράγουν την κατάλληλη ιδεολογία και να κινητοποιήσουν τον αναγκαίο, για την εξόντωση ενός λαού, μηχανισμό θανάτου. Ο Σουλτάνος άρχισε την εξολόθρευση της αρμενικής μειονότητας εν ονόματι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι Νεότουρκοι συνέχισαν τη διαδικασία εν ονόματι του τουρκικού εθνικισμού. Οι Κεμαλικοί αποτελείωσαν αυτή τη διαδικασία εν ονόματι του «εκσυγχρονισμού και της δημοκρατίας». Έτσι, από το 1823 ως το 1923, περίπου 1.800.000 Αρμένιοι εξοντώθηκαν, ενώ άλλο ένα εκατομμύριο Αρμένιοι εξορίστηκαν, χωρίς ούτε μία πολιτική ή στρατιωτική ελίτ μέσα στο (τουρκικό) κράτος ν' αναλάβει την ευθύνη για τον τερματισμό της σφαγής».

Γιατί; Διότι η «ιδεολογία», για την οποία μιλάει ο Χόροβιτς, αποτελεί μόνιμο τουρκικό γνώρισμα.

Πρόκειται για κράμα ιμπεριαλισμού, ρατσισμού και θηριωδίας.

Τη Γενοκτονία των Αρμενίων συνοδεύουν σφαγές των Ασουρο-Χαλδαίων της Τουρκίας.

Οι Νεστοριανοί και οι Σύριοι Χριστιανοί αποτελούν, επίσης, αντικείμενο διωγμών.

Οι Έλληνες του Πόντου εκτοπίζονται και σφαγίζονται.

Το 1922 οι Τούρκοι καίνε τη Σμύρνη. Όσοι από τους κατοίκους δεν δολοφονούνται ή δεν προλαβαίνουν να περάσουν με πλοία στην Ελλάδα, στέλλονται σε στρα-

Τούρκοι εκτελεστές «ποζάρου», μπροστά από τά θύματά τους, Άρμένιους

τόπεδα εργασίας, στην ενδοχώρα της Μικράς Ασίας. Οι περισσότεροι εξοντώνονται από την πείνα και τις κακουχίες. Στη Διάσκεψη της Λωζάννης η τουρκική κυβέρνηση αρνείται να δεχθεί την επιστροφή των Ελλήνων προσφύγων, επιμένει δε και επιτυγχάνει την **υποχρεωτική** ανταλλαγή πληθυσμών.

Κατά το διάστημα μέχρι το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, οι Τούρκοι δεν εγκαταλείπουν την αντιμειονοτική τους πολιτική και εμμένουν στον επεκτατισμό τους προσαρτώντας την περιοχή Αλεξανδρέττας.

Ο Ναζισμός και ο Τουρκισμός διαπιστώνουν τη στενή τους συγγένεια και αλληλοεπηρεάζονται. Ο Τούρκος πολιτειολόγος Κεμάλ Καρπάτ γράφει: «η ιδεολογία του παν-τουρκικού ρεύματος μπορεί να περιγραφεί ως μείγμα ρατσισμού και φασισμού, ναζιστικών μύθων και συνθημάτων (...) και διακρίσεων εις βάρος όλων των ομάδων που δεν θεωρούνται τουρκικές».

Μιλώντας προς επιτελείς του Τρίτου Ράιχ, ο Χίτλερ έλεγε: «Έχω δώσει διαταγή σε ειδικές μονάδες των Ες-Ες να βαδίσουν μες το πολωνικό έδαφος σκοτώνοντας χωρίς οίκτο άνδρες, γυναίκες και παιδιά. Στο κάτω-κάτω, ποιος μιλάει πια σήμερα για τις σφαγές των Αρμενίων;»

Ο παντουρκιστής ηγέτης Νιχάλ Αντζίζ, που προσπαθούσε να ντύνεται και να μιλάει όπως ο Χίτλερ, πρόσβευε ότι, μετά το τέλος του πολέμου, η Τουρκία ώφειλε να καταλάβει **τουλάχιστον** την Κύπρο, τη Συρία, το Ιράκ, το Ιράν και το ρωσικό Αζερμπαϊτζάν.

Οι Γερμανοί μαζί σχηματίζουν στρατιωτικές μονάδες από αυτόμολους τουρκόφωνους των σοβιετικών περιοχών που είχαν προσωρινά καταλάβει.

Ο Τούρκος Πρέσβυς στο Βερολίνο προτείνει στο Γερμανό Υφυπουργό Εξωτερικών να οργανώσει η Νέα Τάξη του Άξονα ένα «τουρανικό» κράτος στα εδάφη ανάμεσα στη Μαύρη Θάλασσα και την Κασπία.

Το φθινόπωρο του 1942, οι Τούρκοι, ελπίζοντας ότι θα πέσει το Στάλινγκραντ, συγκεντρώνουν στρατεύμα-

τα στα σύνορα με τον Καύκασο.

Οι διπλωματικές ενέργειες του τουρκικού ιμπεριαλισμού αφορούν και ολόκληρη την κεντρική Ασία, ακόμη και τις τουρκόφωνες περιοχές της Κίνας, ενώ καλύπτουν όλα τα εδάφη που κάποτε ανήκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος δίνει επίσης στην Τουρκία την ευκαιρία να λάβει νέα μέτρα κατά των μειονοτήτων. Είκοσι ηλικίες Ελλήνων, Αρμενίων και άλλων μη μουσουλμάνων στρατολογούνται και στέλνονται σε ειδικά στρατόπεδα συγκεντρώσεως στα ενδότερα της Μικράς Ασίας. Έκτακτος φόρος επί της περιουσίας επιβάλλεται στους Αρμένιους, στους Έλληνες και σε άλλες μειονότητες. Αργοπορία καταβολής του σήμαινε εκτόπιση, πάλι σε στρατόπεδα της Κεντρικής Μικράς Ασίας, όπου εκποτισθέντες πέθαναν από το κρύο και τις κακουχίες.

Η μεταπολεμική περίοδος θα δει την ολοκληρωτική εκδίωξη των Ελλήνων από την Τουρκία, με την επιδρομή εναντίον τους στην Πόλη το Σεπτέμβριο του 1955 (που πλήττει και την εκεί αρμενική κοινότητα), με τις απελάσεις και τη συστηματική καταπίεση, με τις μαζικές δημεύσεις, το κλείσιμο των ελληνικών σχολείων, τους βιασμούς και τους φόνους στην Ίμβρο.

Σε συνδυασμό με τον τουρκικό επεκτατισμό στο Αιγαίο, στην Ελληνική Θράκη και στην Κύπρο, με την εισβολή και την κατοχή, στην οποία φανερώνονται ξανά, χωρίς προσωπείο, τα τουρκικά γνωρίσματα που περιγράφουμε.

Το ίδιο, βέβαια, ισχύει για την συμπεριφορά της Άγκυρας έναντι των Κούρδων, που τους αναγκάζει να πάρουν τα όπλα.

Οι συνθήκες της περιόδου που τώρα διανύουμε δημιουργούν στην Τουρκία την επιθυμία να επιδιώξει ξανά την πραγματοποίηση νεο-οθωμανικών στόχων. Πρόκειται για τις προσπάθειες δημιουργίας των περίφημων «τουρκικών τόξων» στα Βαλκάνια και στην Κεντρική Ασία.

Στο πλαίσιο αυτό, η Άγκυρα επιχειρεί να παρέμβει

στη Βουλγαρία, στα Σκόπια και στην Αλβανία και επιδιώκει ένοπλη επέμβαση στη Βοσνία.

Υποστηρίζει τους Αζέρους στην άρνησή τους να δεχθούν ότι η πλειοψηφία —το 80%— στο Ναγκόρνο Καραμπάχ, που είναι αρμενική (όπως στην Κύπρο η πλειοψηφία —το 82%— είναι ελληνική) ότι στο Καραμπάχ (στο Αρτσάχ όπως είναι το αρμενικό του όνομα) η πλειοψηφία έχει το αναφαίρετο, το αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα να καθορίσει το μέλλον αυτής της περιοχής, ότι πρέπει να γίνει σεβαστή η θέληση των Αρμενίων του Καραμπάχ για Ένωση της περιοχής τους με την Αρμενία. Τόσο μάλλον, που το Καραμπάχ είναι αρμενικό εδώ και χιλιάδες χρόνια (όπως η Κύπρος είναι ελληνική).

Στην προσπάθεια ν' αποκλεισθεί η άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των Αρμενίων, χρησιμοποιούνται τα γνωστά μέσα.

Η ανατριχιαστική σφαγή του Σουμγκάιτ (στις 26, 27 και 28 Φεβρουαρίου 1988) θυμίζει, με τον τραγικότερο τρόπο, όσα, κακώς, ορισμένοι θέλουν να ξεχνούν.

Από το 1988, οι Αρμένιοι του Καραμπάχ πολεμούν εναντίον των στρατιωτικών δυνάμεων του Αζερμπαϊτζάν. Τις επιδιώξεις του οποίου υποστηρίζει, φυσικά, η Άγκυρα, για τους δικούς της λόγους. Σε ομιλία του στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στις 29 Ιανουαρίου 1992, ο Υπουργός Εξωτερικών της Αρμενίας τονίζει: *«η Κοινότητα οφείλει να έχει τα μάτια της δεκατέσσερα, μήπως η Τουρκία, σε μια εποχή που καταρρέουν οι παλιές αυτοκρατορίες, προσπαθήσει να δημιουργήσει τη δική της σε αυτή την περιοχή».*

Λίγο πριν από το θάνατό του, και κατά τη διάρκεια επισκέψεώς του στις κεντροασιατικές δημοκρατίες, ο Οζάλ δηλώνει ότι *«αν συνεχισθεί ο πόλεμος Αρμενίων και Αζέρων, η Τουρκία θα επέμβει υπέρ των μουσουλμάνων αδελφών της και θα λύσει το αρμενικό πρόβλημα κατά τον ίδιο τρόπο που επέλυσε το Κυπριακό».*

Από το χαρακτήρα του τουρκικού κράτους, και της κουλτούρας που επικρατεί στη γειτονική χώρα, υποφέ-

ρει και ο ίδιος ο τουρκικός λαός, ζώντας σε ένα ιδιότυπο αυταρχικό, ανελεύθερο καθεστώς, κατά καιρούς συγκαλυμμένο, αλλ' όχι γι' αυτό λιγότερο πραγματικό, με συνεχείς και μαζικές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Αυτά, όμως, δυστυχώς, καθόλου δεν σημαίνουν πως οι τουρκικές μάζες, βυθισμένες όπως είναι στην παράδοσή τους, διαφωνούν με τις σταθερές του Τουρκισμού.

Το γεγονός ότι στην Τουρκία στηρίζεται —στηρίζοντάς την— το αμερικανοκρατούμενο Διεθνές Σύστημα, η «Νέα Παγκόσμια Τάξη», για να ελέγχει τις εξελίξεις σε τρεις καίριες περιοχές — στις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας, στα Βαλκάνια και στη Μέση Ανατολή — το γεγονός αυτό λέει πολλά για τη «Νέα Παγκόσμια Τάξη».

Αντιμέτωποι με την κατάσταση αυτή, τι μπορούμε, Αρμένιοι και Έλληνες, να κάνουμε;

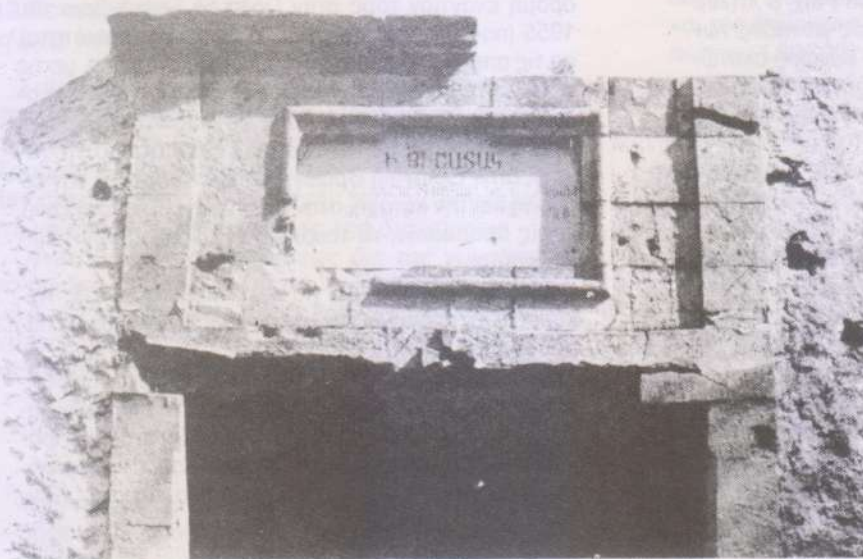
Δεν μπορούμε να υποταχθούμε στα σχέδια του Συστήματος. Διότι αυτό θα σήμαινε την υποταγή μας στην πολιτική ηγεμονία της Άγκυρας, ίσως και περαιτέρω εδαφικό ακρωτηριασμό των χωρών μας.

Ούτε μπορούμε, χωρίς βαρύτατες συνέπειες, να διαπράττουμε το λάθος το οποίο —ύστερα από τις εμπειρίες των τελευταίων ετών— θα μπορούσε να ονομασθεί «λάθος Νταβός»: συνομιλίες, δηλαδή, με τους Τούρκους, δήθεν φιλικές με αυτούς προσεγγίσεις και απόπειρες διευθετήσεων ή συνεργασίας, τις οποίες η τουρκική αρπακτικότητα χρησιμοποιεί εις βάρος όσων διαπράττουν το λάθος αυτό.

Το «λάθος Νταβός» στηρίζεται στη λανθασμένη εκτίμηση ότι ο Τουρκισμός είναι κάτι διαφορετικό από αυτό που είναι, ή ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί για σκοπούς άλλους από τους δικούς του, ή ότι είναι δυνατόν να ακολουθηθεί, έναντι των Τούρκων, τακτική προσωρινών, υποτίθεται, υποχωρήσεων ή συμβιβασμών.

Τρία ιστορικά παραδείγματα αυτού του λάθους:

Το 1920, η Δημοκρατία της Αρμενίας —νομιζοντάς

Άρμενικό μοναστήρι στην κατεχόμενη από τους Τούρκους Κύπρο, κατεστραμμένο από τους εισβολείς

Έξοδος από τη Μικρασία

ότι μπορούσε να έλθει σε συνδιαλλαγή με τους Τούρκους— διεξάγει μαζί τους διαπραγματεύσεις και υφίσταται αφόρητες πιέσεις, υπό τις οποίες φθάνει να συναινέσει στην παραχώρηση αρμενικών εδαφών στην Τουρκία. (Ευτυχώς, η συμφωνία εκείνη δεν έχει νομική ισχύ, διότι την υπέγραψαν εκπρόσωποι κυβέρνησης που είχε ήδη χάσει την εξουσία στην Αρμενία).

Το 1921 συνάπτονται οι Συνθήκες Μόσχας και Καρς, με τις οποίες η Σοβιετική Ρωσία παραχωρεί στην Τουρκία τις αρμενικές επαρχίες Καρς και Αρνταχάν. Στις διαπραγματεύσεις δεν έλαβαν μέρος ούτε αντιπρόσωποι της Αρμενίας, ούτε —κατά τουρκική απαίτηση— άλλοι Αρμένιοι. Η Σοβιετική Ρωσία τα δέχθηκε όλα αυτά, εκλαμβάνοντας τους Κεμάλιστές ως «αντιίμπεριαλιστές αγωνιστές», καιτοι, όπως σωστά παρατηρεί ένας Άγγλος μελετητής, «οι Κεμάλιστές, με την ασίγησθη δίψα τους για προσαρτηση εδαφών, ήσαν μια ακριβής απομίμηση των Σουλτάνων». (Τα στοιχεία αυτά παίρνω από το βιβλίο του Ιωσήφ Κασσεσιάν: Το ζήτημα του Καραπάγ).

Θυμίζω ότι το 1989 η κυβέρνηση της Σοβιετικής Αρμενίας κατήγγειλε τις δύο Συνθήκες του 1921, ως άδικες και ως έχουσες επιβληθεί με τη βία στην Αρμενία.

Η λεγόμενη φιλία Βενιζέλου-Ατατούρκ στηρίχθηκε σε μονόπλευρες υποχρεώσεις που ανέλαβε η Αθήνα, η οποία ανταμείφθηκε με το γνωστό τουρκικό τρόπο. Η Τουρκία συνέχισε την πολιτική της κατά της ελληνικής μειονότητας. Και όταν άρχισε η γερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδας, τα τουρκικά στρατεύματα θα αποσυρθούν από τα τουρκοβουλγαρικά σύνορα, ώστε να μπορέσουν οι Γερμανοί να συγκεντρώσουν τις δυνάμεις τους στο μέτωπο Μακεδονίας - ελληνικής Θράκης.

Οφείλουμε, Έλληνες και Αρμένιοι, ν' απαλλαγούμε από τις ψευδαισθήσεις. Είμαστε υποχρεωμένοι ν' αντιμετωπίσουμε την πραγματικότητα που αποτελεί η Τουρκία, αυξάνοντας τις δυνατότητές μας, στρατιωτικές και πολιτικές.

Και, βεβαίως, συνδυάζοντας τις δυνάμεις μας.

Την ελληνοαρμενική συμμαχία επιτάσσει η ανάγκη συντονισμένης αντιμετώπισης του εχθρού και τα γεωπολιτικά δεδομένα: ο Ελληνισμός αποτελεί εμπόδιο σε τουρκική επέκταση προς δυσμάς και η Αρμενία προς ανατολάς.

Αλλά υπάρχει και η βαθύτατη συμπάθεια που ενώνει τους δύο λαούς, αποτέλεσμα της ιστορικής μας πορείας, της πνευματικής μας συγγένειας, της κοινής θρησκείας, των αρμενικών κοινοτήτων στην Ελλάδα και την Κύπρο και της ελληνικής στην Αρμενία.

Οι συνδυασμένες προσπάθειές μας θα καταβάλλονται τόσο από τα κράτη μας —από την Αρμενία, την Ελλάδα και την Κύπρο— όσο και από την κοινωνία των πολιτών στα κράτη αυτά, αλλά και από τις ανά τον κόσμο ομογένειές μας.

Θυμάμαι ότι το 1974, αμέσως μετά την μεταπολίτευση, αντιπροσωπεία Αρμενίων των Ηνωμένων Πολιτειών είχε επισκεφθεί τον Υπουργό Εξωτερικών της Ελλάδας και είχε προτείνει τη στενότερη δυνατή συνεργασία. Δυστυχώς, δεν δόθηκε συνέχεια από ελληνικής πλευράς. Ίδια ήταν η τύχη και άλλων αρμενικών βολιδοσκοπήσεων.

Θα ήθελα να διευκρινίσω ότι αυτό που επιβάλλεται είναι κοινή ελληνοαρμενική δράση, συστηματική και αποτελεσματική, για την αναβάθμιση των εθνικών δυνάμεων και την απόκτηση και άλλων συμμαχών και διεθνών ερεισμάτων. Αυτό που δεν χρειάζεται είναι η συνηθισμένη, αναμικτή πρακτική της ελλαδικής κρατικής διπλωματίας των ανεξόδων μειδιμάτων και των πρωτοκόλλων που παραμένουν γράμμα νεκρό.

Οι στόχοι δεν μπορεί παρά να είναι:

- Η δικαίωση του αγώνα στην Κύπρο και στο Καραπάγ.
- Η αναγνώριση και καταδίκη των Γενοκτονιών Αρμενίων και Ποντίων.
- Η απελευθέρωση και επιστροφή στην Αρμενία των τουρκοκρατούμενων αρμενικών εδαφών.
- Στο Αιγαίο, η άσκηση του δικαιώματος επέκτασης των ελληνικών χωρικών υδάτων στα 12 μίλια.
- Στην ελληνική Θράκη, ο τερματισμός υπονόμησης της ελληνικής κυριαρχίας από την Τουρκία.
- Η επιστροφή του Ελληνισμού στην Πόλη, την Ίμβρο και την Τένεδο.

Χωρίς να ξεχνούμε τον Πόντο και την Ιωνία.

Όσοι χρόνος και αν χρειασθεί. ■

* Ομιλία στην πολιτική εκδήλωση για την 78η επέτειο της γενοκτονίας του Αρμενικού Λαού από την Τουρκία το 1915, που οργάνωσε η Αρμενική Εθνική Επιτροπή Ελλάδος, στις 25 Απριλίου 1993.

Με το βλέμμα στραμμένο στην Κεντρική Ασία:

ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΙ ΠΑΝΤΟΥΡΚΙΣΜΟΣ

του Μιχαήλ Γ. Δανίκα

Οι νικηφόρες στρατιωτικές επιχειρήσεις των Αρμενίων έναντι των Αζέρων στην περιοχή του Ναγκόρνι-Καραμπάχ τον Απρίλιο του 1993 υπήρξαν άφορμή και πάλι για την καταγραφή των διαθέσεων της τουρκικής ηγεσίας στην περιοχή του Καυκάσου αλλά και γενικότερα στην Κεντροασιατική περιοχή. Πολλοί Τούρκοι πολιτικοί ετάχθησαν υπέρ μιας τουρκικής στρατιωτικής επέμβασης στην Αρμενία. Ας θυμηθούμε π.χ. ότι ο Τ. Όζάλ δήλωσε ότι «Τί μπορούν να κάμουν οι Αρμένιοι αν βομβαρδίσουμε μερικά συνοριακά (με την Τουρκία) χωριά τους; Μήπως να εισβάλουν στην Τουρκία;» ενώ ο Μεσουτ Γιλμάζ τόνισε πως «Η ιστορική φράση του Κεμάλ "ειρήνη στην χώρα μας, ειρήνη στον κόσμο" δεν ισχύει πλέον». Τελικά η Τουρκία δεν εισέβαλε στην Αρμενία και η παντουρκική ρητορεία του Τ. Όζάλ δεν ακολουθήθηκε από ανάλογες πράξεις, το δε Αζερμπαϊτζάν ζήτησε στην συνέχεια βοήθεια από το όμοδοξό του σιιτικό Ιράν.

Βλέποντας την διπλωματική κινητικότητα της Τουρκίας στην Υπερκαυκασία και την Κ. Ασία, το ερώτημα που τίθεται είναι: ποιά είναι η πιθανότητα επιτυχίας των παντουρκικών σχεδίων στις δύο τουτες προαναφερθείσες περιοχές. Νομίζω πως, παρά τις κάθε άλλο παρά εύκαταφρόνητες προσπάθειες της Τουρκίας, η πολιτική της προσκρούει —για την ώρα τουλάχιστον— σε τρεις παράγοντες: (1) στο ότι το Ιράν, η Σ. Αραβία αλλά και το Πακιστάν έχουν βλέψεις στην κεντροασιατική περιοχή, θέλοντας και αυτά να προσεταιρισθούν τις χώρες που πρόσφατα απέκτησαν την ανεξαρτησία τους, (2) στις άλυτες ακόμη εθνικές διαμάχες μεταξύ των πρόσφατα ανεξαρτήτων κρατών, και (3) στο χαμηλό βιοτικό επίπεδο των χωρών αυτών και στα τεράστια οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

Πολλοί κάνουν το λάθος να θεωρούν την κεντροασιατική περιοχή ως εθνολογικά ομοιογενή, στην οποία οι κάτοικοι μιλούν μία γλώσσα που είναι πολύ κοντά στην τουρκική. Αυτή η θεώρηση είναι λανθασμένη. Οι κάτοικοι του Καζακστάν π.χ. δεν μπορούν να καταλάβουν την γλώσσα της «τουρκικής μητέρας - πατρίδας»! Στο συνέδριο του περασμένου φθινοπώρου στην Κωνσταντινούπολη, όπου έλαβαν μέρος η Τουρκία καθώς και όλες οι Κεντροασιατικές χώρες, η κοινή γλώσσα ήταν η ρωσική. Παρά δε το ότι η Τουρκία έχει ήδη αρχίσει μέσω δορυφόρου την μετάδοση τηλεοπτικών προγραμμάτων στα Κεντροασιατικά κράτη, η επίδραση των προγραμμάτων αυτών —τουλάχιστον για

την ώρα— θα είναι περιορισμένη: η συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων των χωρών αυτών δεν διαθέτουν τηλεοράσεις!

Μία άλλη επίσης σπουδαία πτυχή του όλου προβλήματος είναι το ότι σ' όλες αυτές τις χώρες η παλαιά κομμουνιστική ελίτ βρίσκεται ακόμη στην εξουσία — για τον απλούστατο λόγο ότι οι άνθρωποι αυτοί ήταν οι μοναδικοί με κυβερνητική πείρα. Η ύπαρξη της ελίτ αυτής στην κυβέρνηση καθιστά μάλλον δύσκολο το έργο των θερμοκεφάλων παντουρκιστών.

Άφησα τελευταίο τον κεφαλαιώδη ρόλο που καλείται και πάλι να παίξει στην περιοχή —καθώς και στα ευρύτερα παγκόσμια πράγματα— η Ρωσία. Θάταν μάλλον άπιθανο να παραμείνη η Ρωσία αδιάφορη για την τύχη των Ρωσικών μειονοτήτων που ζούν στις πέντε κεν-

τροασιατικές ισλαμικές χώρες (ας σημειωθεί ότι Ρώσοι είναι τό 8% του πληθυσμού του Ούσμπεκιστάν, τό 10% του πληθυσμού του Τουρκμενιστάν, τό 8% του πληθυσμού του Τατζικιστάν, τό 21% του πληθυσμού του Κιργιστάν και τό 38% του πληθυσμού στο Καζαχστάν)². Οι πρόσφατα ανεξαρτητοποιημένες μουσουλμανικές χώρες είναι αρκετά αδύναμες για να επιβιώσουν χωρίς να συνάψουν οικονομικές αλλά και στρατιωτικές σχέσεις με την Μόσχα (νά ξεχάσουμε άραγε τό ότι, ακόμα και σήμερα, ρωσικά στρατεύματα βρίσκονται σχεδόν σ' όλες τις υπερκαυκάσιες αλλά και κεντροασιατικές δημοκρατίες); Και φυσικά, ούτε ή Τουρκία ούτε και τό Ίράν θά μπορούσαν να έπωμισθούν τό βάρος αυτό.

Θά ήταν παράλογο, έν τούτοις, τά ανωτέρω νά μάς κάνουν νά εφησυχάζουμε. Η Τουρκία ήδη καλεϊ στά πανεπιστήμιά της ύποτρόφους από τις χώρες αυτές κατά χιλιάδες. Ίσως ό παντουρκισμός δέν είναι τόσο επικίνδυνος για τώρα. Είναι πιθανό όμως νά αποδειχθί θανατηφόρος στις δεκαετίες πού έρχονται, όταν πλέον οι σημερινοί ύπότροφοι τής τουρκικής κυβερνήσεως θά έχουν άναδειχθί σέ ύψηλά κυβερνητικά αξιώματα στις χώρες τής καταγωγής τους. Είναι ένα φρικτό αλλά ρεαλιστικό ένδεχόμενο, κάτι πού θά έπρεπε νά προκαλέση τήν προσοχή τής διπλωματίας μας. Είμαστε όμως σέ θέση νά σχεδιάσουμε εθνικά για τά έπόμενα 20-30 χρόνια; ■

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ίδε τό άρθρο του Bassam Tibi, "Der Blick nach Osten" (Pantürkismus und politischer Islam - Bürde oder Aufwertung?), Die Welt, 19/5/93.

2. Ίδε τό άρθρο "A gathering war of ideas", Newsweek, 3/2/92. Οι ισλαμικές δημοκρατίες τής Κ. Ασίας είναι οικονομικά εξηρητημένες από τήν Ρωσία. Οι Ρώσοι κατέχουν — ακόμα και τώρα— τις θέσεις κλειδιά στον τεχνικό και έπιστημονικό τομείς, σέ σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ένεργείας καθώς και στην ιατρική. Ο γνωστός Ρώσος πολιτικός Vladimir Zhirinovsky τόνισε χαρακτηριστικά: «[Ακόμη και μετά τήν διάλυση τής Σοβιετικής Ένώσεως] είμαστε και θά παραμείνουμε οι κυρίαρχοι [στην κεντροασιατική περιοχή].»

Αιτία του παρόντος πονήματος είναι η εξής πάγια απορία μου: Γιατί η αντίληψή μας για το έθνος να είναι σαν την κλίνη του Προχρούστη; Γιατί να μην είναι «πλουραλιστική» ώστε να χωράει όλους τους Έλληνες, ανεξαρτήτως πολιτικοθηρησκευτικών τοποθετήσεων; Ο αλληλοαποκλεισμός, το άσπρο-μαύρο, η αμοιβαία μονοπώληση του πάλαι ποτέ Κοινού των Ελλήνων από τους σύγχρονους μανιαίους, που αποτελούν τις συνιστώσες του, μου φαινόταν πάντοτε σαν το κυριότερο πρόβλημα, όπως εγώ τουλάχιστον το γνώρισα, ζώντας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα...

Ο κύκλος των ερευνών μου, που ξεκίνησαν εδώ και δέκα χρόνια, ολοκληρώθηκε με την πρόταση ότι τα έθνη είναι διαπλεκόμενοι σχηματισμοί παραδόσεων, ενταγμένοι κατά κανόνα σε διάφορες «οικογένειες εθνών» ή μορφές «οικουμένης». Κι αυτήν ακριβώς την πρόταση διατυπώνω με τούτο το βιβλίο. Το ανά χείρας Έθνος και Παράδοση είναι η προσωπική μου απάντηση στο αίτημα για μια πλουραλιστική νοηματοδότηση του έθνους.

ΕΚΚΛΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ*

1. Ως ελεύθεροι άνθρωποι, χωρίς εθνικές, φυλετικές, θρησκευτικές ή άλλες προκαταλήψεις και χωρίς διεκδικητικές προθέσεις ή επιδιώξεις, ενεργούντες υπό το φως της Παγκόσμιας Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ηνωμένα Έθνη, 1948) και των Αρχών της ειρηνικής συνύπαρξης και αλληλεγγύης των λαών και συμφώνως προς τις Διεθνείς Συμβάσεις για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς (UNESCO, Παρίσι 1972), τον Ευρωπαϊκό Πολιτισμό (Συμβούλιο της Ευρώπης, Παρίσι 1954), την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης, (Συμβούλιο της Ευρώπης, Γρανάδα 1985) και την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς (Συμβούλιο της Ευρώπης, Μάλτα 1992), εμείς, πολίτες της Παγκόσμιας Κοινότητας, **ΚΑΛΟΥΜΕ ΤΟΥΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ**, προς τους οποίους απευθύνουμε την έκκληση αυτή:

1.1. Να αποδεχθούν ότι, Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΥ ΣΟΦΙΑΣ (ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ) ΣΤΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ¹

- α) Από κτίσεώς του, το 537 μ.Χ., εκφράζει και υπηρετεί την λατρευτική αντίληψη και το πνεύμα των δημιουργών του: της Ορθοδόξου Χριστιανικής Εκκλησίας.
- β) Είναι σύμβολο θρησκευτικής και ιστορικής μνήμης πλήθους ανθρώπων και λαών, το οποίο μεταφέρει ζωντανές απο γενεά σε γενεά πανίσχυρες, προαιώνιες αξίες.
- γ) Είναι ένα αρχιτεκτονικό μνημείο ανυπέρβλητης τελειότητας και ανυπολόγιστης αξίας για την Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Κληρονομιά².
- δ) Έχοντας συγκεράσει σε μια μοναδική ενότητα θεμελιώδεις ανθρώπινες ιδέες και αξίες Ανατολής και Δύσης, απευθύνεται σε κάθε μέλος της Παγκόσμιας Οικογένειας, αφού είναι αφιερωμένος στο σπέρμα όλων των επί γης θρησκειών: εις την του Θεού Σοφίαν.

1.2. Να αναγνωρίσουν ότι ο Ναός αυτός είναι

- α) Οικουμενικό Σύμβολο της Ορθοδόξου Χριστιανικής Εκκλησίας, ως κορωνίδα της Βυζαντινής περιόδου, της μεγαλύτερης διακεκριμένης περιόδου της Παγκόσμιας Ιστορίας.

- β) Κορυφαίο Μνημείο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, ως αριστούργημα της Τέχνης του ανθρώπινου πνεύματος.

1.3. Να διακηρύξουν ότι

ως θεματοφύλακες των Αρχών, επί των οποίων βασίζονται οι ανωτέρω Συμβάσεις, ιδιαίτερα δε

- ★ ότι η προστασία των μοναδικών και αναντικατάστατων Μνημείων της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς ενδιαφέρει ιδιαίτερα όλους τους λαούς της γης, σε οποιοδήποτε λαό και αν ανήκουν αυτά και
 - ★ ότι η κληρονομιά αυτή αποτελεί ουσιώδες στοιχείο της συλλογικής μνήμης και ταυτότητας των σημερινών ανθρώπων και πρέπει να διατηρηθεί και να παραδοθεί στις επόμενες γενεές ως ανεκτίμητη μαρτυρία για το παρελθόν,
- α) Θα αποδώσουν τον οφειλόμενο σεβασμό στο αριστούργημα αυτό, το οποίο αποτελεί ξεχωριστό κεφάλαιο πολιτιστικής και ιστορικής ταυτότητας και πηγή έμπνευσης και δημιουργίας για το παρόν και το μέλλον.
 - β) Θα αναλάβουν την ευθύνη και υποχρέωση για τη διαφύλαξη και φροντίδα του αιώνιου αυτού θησαυρού.
 - γ) Θα απαλλάξουν το Ναό αυτό και τον περιβάλλοντα χώρο, στην έκταση που η ίδια η ακτινοβολία και μεγαλοπρέπεια του Ναού το επιβάλλουν, από κάθε παραμόρφωση του Χρόνου και της Ιστορίας, η οποία αλλοιώνει το πνευματικό, αισθητικό, ιστορικό και μεταφυσικό του μεγαλείο.

1.4. Να δηλώσουν ότι

- ★ ως Θεματοφύλακες της Αρχής η οποία διέπει τις ανωτέρω Συμβάσεις, ότι δηλαδή η προστασία και διαφύλαξη των Μνημείων της ανθρωπίνης Κληρονομιάς εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη λειτουργική ένταξή τους στη σύγχρονη κοινωνική ζωή, και
- ★ αναγνωρίζοντας ότι ο δεσμός του Ναού αυτού με την θρησκευτική και ιστορική μνήμη της Ορθοδόξου Χριστιανικής Εκκλησίας υπήρξε και είναι πάντοτε δεσμός σώματος και ψυχής, «*ούκ έστι δε ή ψυχή χωριστή του σώματος*»³ θα εργασθούν για να αποδοθή ο Ναός στην Ορθόδοξο Χριστιανική Εκκλησία, η οποία αποτελεί την «εντελέχειά» του και να επαναλειτουργήσει με τη διακονία των ιερών της, ώ-

Ἡ Ἁγία-Σοφία

στε να επανεύρει

Το άχραντον της δικής του λειτουργίας
την εξαύλωση του δικού του φωτός
το μυστήριο των δικών του ευωδιών
τη μαγεία των δικών του ψαλμών.

2. Απευθύνοντας την Ἐκκληση αυτή προς την Κυβέρνηση της Τουρκικής Δημοκρατίας, της οποίας τα κυριαρχικά δικαιώματα επί του κτίσματος του Ναού δεν αμφισβητούμε, διακηρύσσουμε την πεποίθησή μας ότι η απόδοση του Ναού στο φυσικό του κόσμο, την Ορθόδοξο Χριστιανική Ἐκκλησία, θα αποτελέσει εξαιρετική τιμή για το Τουρκικό Ἔθνος και ιδιαίτερης σημασίας χειρονομία καλής θελήσεως και αλληλεγγύης προς όλα τα γειτονικά του Ορθόδοξα Χριστιανικά Κράτη.
Η Ορθόδοξος Χριστιανική Θρησκεία, όπως και η Μουσουλμανική Θρησκεία, δεν είναι νεκρό παρελθόν αλλά ζωντανό παρόν. Ο Ναός της Αγίας Σοφίας δεν αποτελεί ένα Μνημείο που ανήκει στο παρελθόν, αλλά αντιπροσωπεύει μια Πίστη ζωντανή και παρούσα. Είναι, λοιπόν, φυσικό και λογικό να επανεύρει ο Ναός την αρχική του λειτουργία, αυτή για την οποία και οικοδομήθηκε.
3. Απευθυνόμενοι προς όλες τις Χριστιανικές Ἐκκλησίες και την Παγκόσμια Κοινότητα εν γένει, τους καλούμε να υιοθετήσουμε το αίτημά μας και να το προωθήσουν με κάθε πρόσφορο τρόπο.
4. Απευθυνόμενοι, τέλος, προς κάθε ελεύθερο πολίτη όλου του κόσμου, τον καλούμε να προσυπογράψει την Ἐκκλησή μας, διαδηλώνοντας έτσι εμπράκτως την πίστη του στις αρχές της ειρηνικής συνύπαρξης, και αλληλεγγύης των λαών.
Η Πολιτιστική Κληρονομιά ανήκει εξ ίσου σε όλους.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Αποσπάσματα περιγραφών του Ναού από Βυζαντινούς

«... ὑπέρβασις τοῦ οὐρανόυ στερεώματος...»

... ὡ ἀπέραντον θόλον ἀκτίνες φωτός ἐκφέρουσι...»⁴

«... τὸ τῶν ψιθύρων ἄκουσμα πληρούμενον...
καθυποτάξαι τὸ ἐξωτερικόν μεγαλεῖον ταῖς ἀνάγκαις
τῆς ἐσωτερικῆς κατανύξεως»⁵.

«... ἀπὸ τοῦ γενικοῦ σχήματος ἄχρι τοῦ ἐλαχίστου λίθου

καθυποβάλλονται τῇ ἁρμονίᾳ τοῦ μέτρου... οὔτε τι ὑπέρ ἄγαν

οὔτε τι ἐνδεῶς ἔχουσα...

τό τε ἐνδοθεν καὶ τό ἐκτός... ἡλίου μαρμαρυγῆς ὑπερφυῖως πλήθει...

κάλλει δέ ἀμυθῆτῳ ἀποσέμνυται... νικᾷ μέντοι ἡ τῶν ψηφίδων αὐγή...

τό ἐπὶ γῆς ἐπουράνιον σφαίρισμα... οὐκ ἀνθρωπεῖα δυνάμει ἢ

τέχνῃ ἀλλὰ Θεοῦ ροπῇ τό ἔργον τοῦτο ἀποτετέρονευται...»⁶

«... ἔστι γάρ ὄντως οὐκ ἀνθρωπίνου θριάμβου τέλος ἀλλὰ νὰς ὦ

καλὸς ποιῶν τοῦνομα τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας ἐπεφήμισε...»⁷

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βυζαντινή ονομασία του Ναού: «Ναός της του Θεού Σοφίας» («Σοφίαν καλοῦσιν οἱ Βυζαντινοὶ τον Νεών, επικαιριώτατα τῷ Θεῷ την επωνυμίαν απεργασάμενοι»).

2. Βλ. Παράρτημα.

3. Αριστοτέλης, «Περὶ Ψυχῆς».

4. Θεοφάνης, ιστορικός του βου μ.Χ. αιώνα.

5. Αγαθίας, νομικός και ιστορικός του βου μ.Χ. αιώνα.

6. Προκόπιος, ιστορικός του βου μ.Χ. αιώνα.

7. Μανουήλ Χρυσολωράς, λόγιος του 14ου μ.Χ. αιώνα.

* Την ἔκκληση αυτή απηύθυνε στους Διεθνείς Οργανισμούς ο Δημοκρατικός Ανανεωτικός Σύνδεσμος (Δ.Α.Σ.). Η «Ελλοπία» συμφωνώντας απόλυτα με την πρωτοβουλία, αλλά και με το συγκεκριμένο περιεχόμενο της ἔκκλησης, την αναδημοσιεύει.

Η Τουρκία στην ΕΟΚ

Οι πρόσφυγες στη Μικρασία και τον Πόντο

Όνειρα και όνειρα
πήγαν χαμένα
κι είν' από τα λάθη σου
όλα γκρεμισμένα...

Μ. Χριστοδουλόπουλος

του Μανόλη Δεληγιαννάκη-Χυτήρογλου

Πίσω από τα όνειρα

Η αίτηση της Τουρκίας για ένταξη στην ΕΟΚ και η φιλολογία για επικείμενη εισδοχή της έχει προσδώσει τελικά μια νέα διάσταση στο αίτημα των προσφύγων για επιστροφή: Υποστηρίζεται λοιπόν ότι, ανεξαρτήτως της θελήσεως των τουρκικών αρχών, οι πρόσφυγες, στα πλαίσια της ελεύθερης μετακίνησης και εγκατάστασης μεταξύ χωρών-μελών της ΕΟΚ, θα αρχίσουν να παλιννοστούν στα χώματα εκείνα από τα οποία διώχτηκαν 70 χρόνια πριν, ευθύς μόλις ενταχθεί η Τουρκία στην ΕΟΚ (Ελλοπία τ. 13). Παράλληλα, υπάρχουν μεμονωμένες περιπτώσεις προσφύγων που προχωρούν ήδη από σήμερα στην αγορά των πατρογονικών τους εστιών στον Πόντο (Ελληνικός Πόντος τ. 3). Επιπλέον, προχωρώντας παραπέρα, μια άποψη στον προσφυγικό χώρο υποστηρίζει την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΟΚ, οραματιζόμενη μια αναβίωση του Βυζαντίου, με τους Έλληνες πολιτιστικούς ηγέτες σε έναν ελληνοτουρκικό σχηματισμό εντός ΕΟΚ. Προς επίρρωση των επιχειρημάτων της, αυτή η άποψη επικαλείται την εικόνα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, με τους Έλληνες σε θέσεις κλειδιά του κρατικού μηχανισμού και τους χριστιανούς κυρίαρχους της οικονομίας.

Αναμφισβήτητα μια τέτοια οπτική προσπαθεί να προτείνει πρακτικές απαντήσεις σε ζητήματα που αποτελούν αγωνίες του προσφυγικού Ελληνισμού. Πα' όλα αυτά, στηρίζεται σε ορισμένες παραδοχές που δεν είναι καθόλου αυτονόητες, και γι' αυτό ενδέχεται να αποδειχτεί ανεδαφική. Ας δούμε όμως τις παραδοχές αυτές:

α) Η παλιννόστηση θα γίνει υπό την αιγίδα της ΕΟΚ και γι' αυτό απρόσκοπτα. Ίσως, τύποις, έτσι να είναι τα πράγματα (και Ελλοπία τ. 13, σελ. 54). Όμως, οι πρόσφυγες, δεν θα πηγαίνουμε σαν κάποιον Ευρωπαίο τεχνοκράτη στη Μ. Ασία, που ούτε σχέση έχει με το χώρο ούτε θα έρχεται με προοπτική να μείνει. Θα επιστρέψουμε σε χώματα δικά μας, όπου το επικυρίαρχο κράτος θα είναι τουρκικό. Και η πείρα δείχνει ότι οι Τούρκοι είναι πολύ αποτελεσματικοί στο να παραβιάζουν διεθνείς κανόνες, να αθετούν τις υποχρεώσεις τους, να επιβάλλουν τετελεσμένα. Με ποικίλους τρό-

πους θα προσπαθήσουν να αποτρέψουν μια τέτοια παλιννόστηση και η ΕΟΚ δεν θα μπορέσει να τους σταματήσει. Ακόμα και αν κάποιο Ευρωπαϊκό δικαστήριο δικαιώσει τους παλιννοστούντες, οι Τούρκοι δεν πρόκειται να πτοηθούν. Όπως στην Πόλη, Ίμβρο, Τένεδο, θα επιδιώξουν να προβάλουν εμπόδια στην παλιννόστηση αφενός, αφετέρου να αποθαρρύνουν τρομοκρατώντας μας, όσους επιστρέψουν.

β) Η Τουρκία, μέλος όντας της ΕΟΚ, δε θα έχει πια βλέψεις κατά των Ελλήνων ούτε θα εμποδίσει την παλιννόστηση. Εδώ το ευκαίριο θεωρείται δεδομένο. Δεν επιθυμούν οι Τούρκοι να μπουκ στην ΕΟΚ για να αλλάξουνε μυαλά. Άλλωστε θα είχαμε τέτοιες ενδείξεις, αν ήταν διατεθειμένοι να αλλάξουν πολιτική ώστε να γίνουν δεκτοί στην ΕΟΚ. Αυτή η παραδοχή παραγνωρίζει την ιδεολογία του τουρκικού κράτους, πάνω στην οποία αυτο-οικοδομήθηκε, και που συνίσταται στην αφομοίωση και εκτουρκισμό των λαών εντός του, μη μπορώντας να ανεχτεί την παρουσία συγκροτημένων εθνικών μειονοτήτων στα όριά του. Πολύ περισσότερο δεν θα δεχτεί την επανασύσταση των ελληνικών κοινοτήτων στη Μ. Ασία και τον Πόντο. Μια τέτοια επιστροφή, πέρα από όσα κακά για τους Τούρκους αυτή καθεαυτή σημαίνει, θα δημιουργήσει προηγούμενο για πολλούς άλλους λαούς - θύματα της τουρκικής πολιτικής. Αρμένιοι της διασποράς και της καυκάσιας Αρμενίας με καταγωγή από τουρκοκρατούμενα εδάφη θα επιχειρήσουν επίσης επιστροφή. Λαοί αγνοούμενοι της Μικράς Ασίας, παραδειγματιζόμενοι θα ξαναβρούν μια καταπιεσμένη και απωθημένη συνείδηση και θα διεκδικήσουν το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασής τους. Ουσιαστικά θα μιλάμε για διάλυση του τουρκικού κράτους. Γι' αυτό οι Τούρκοι θα αντιδράσουν δυναμικά στην επιστροφή, γι' αυτό και εμείς πρέπει να έχουμε μια συνολική πολιτική σ' αυτό το ζήτημα, που θα λαμβάνει υπ' όψη της όλες τις παραμέτρους του ζητήματος.

Υπό το παραπάνω πρίσμα θα πρέπει να εξετάσουμε και την προοπτική να κυριαρχήσουν ξανά οι Έλληνες στην οικονομία της Μικρασίας, που εκφράζεται σαν βεβαιότητα στα πλαίσια μιας ανεμπόδιστης παλιννόστησης. Ήδη, βέβαια, μιλάμε για χριστιανική μάλλον παρά ελληνική κυριαρχία, αν γυρίσουν όλοι οι διωγμέ-

Πόντιοι πρόσφυγες στην Κέρκυρα, 20/1/1923

νοι λαοί. Αυτό θα γίνει αν αφεθούν ελεύθεροι να αναπτυχθούν, γι' αυτό και δεν θα γίνει όσο το κράτος υποδοχής θα είναι ένα κράτος, που σημαία του έχει την ισοπέδωση των υπηκόων του υπό την ιδεολογία του τουρκισμού, που σκοπό του έχει να μην επιτρέψει σε μειονότητες να υπάρχουν στα όρια του και σ' αυτή την κατεύθυνση έχει διαμορφώσει ιδεολογικούς μηχανισμούς και δικλίδες που αποκλείουν την ανάπτυξη μίας ταυτότητας εθνικής διάφορης από την τουρκική. Το τουρκικό κράτος έχει σήμερα πλήρη συνείδηση των κινδύνων που το απειλούν από την ελεύθερη δράση άλλων εθνών στο εσωτερικό του. Σ' αυτά τα πλαίσια, δεν μπορούν των Ελλήνων οι κοινότητες να φτιάξουν άλλο γαλαξία. Στα πλαίσια του τουρκικού κράτους δεν μπορεί να επαναληφθεί η Ρωμανία, ή έστω η προκεμαλική Μικρά Ασία.

Για να λάβουμε τα όνειρα εκδίκηση

Φαίνεται δηλαδή πως μια άποψη που θα εξαντλούνταν στη χρησιμοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχει η ΕΟΚ ώστε να επιτύχει επιστροφή, θεωρεί το ζήτημα ως τεχνικής φύσεως περισσότερο, και τη λύση του ως αντιμετώπιση διοικητικών και γραφειοκρατικών δυσκολιών, ενώ είναι ξεκάθαρα πολιτικό. Γι' αυτό υποτιμά τις τουρκικές αντιδράσεις, που θεωρεί ότι θα ξεπεραστούν, αν υπάρξουν, μέσω των αρμοδίων οργάνων της ΕΟΚ. Παραγνωρίζει το γεγονός ότι πρόκειται για ζήτημα αρχής, και το υποβιβάζει σε κάποιο πρόβλημα που απλά λύνεται γιατί τα ενδιαφερόμενα μέρη τυχαίνει να ανήκουν στον ίδιο υπερεθνικό οργανισμό. Γι' αυτό άλλωστε και οποιαδήποτε τυχόν τέτοια ρύθμιση δεν πρόκειται να περιλαμβάνει πρόσφυγες που μετά την Καταστροφή κατέφυγαν στη Ρωσία ή σε υπερπόντια εδάφη και στερούνται ελληνικής υπηκοότητας.

Τα παραπάνω δεν σημαίνουν βέβαια ότι οι δυνατότητες που προσφέρει η ΕΟΚ δεν θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν στην κατεύθυνση της επιστροφής των προσφύγων. Θα πρέπει όμως να ενταχθούν σε μια άλλου τύπου πολιτική, της οποίας θα είναι ένα από τα μέσα και όχι ο σκοπός.

Αρχικά θα πρέπει να επιστημανθεί ότι αντίστοιχη δυνατότητα εγκατάστασης στην Ελλάδα θα υπάρχει και από τουρκικής πλευράς. Αυτό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί από την Άγκυρα στη Θράκη, ώστε να αλλοιωθεί η πληθυσμιακή σύνθεση της περιοχής και να εποικισθεί η περιοχή από Τούρκους. Αυτή η προοπτική είναι ήδη γνωστή και λαμβάνεται υπ' όψη από την Ελλάδα. Φόρμουλα που πιθανόν να προωθηθεί θα περιλα-

βάνει αμοιβαία —γιατί δεν γίνεται μονομερής— μη εφαρμογή του δικαιώματος ελεύθερης εγκατάστασης για τις δύο χώρες.

Όμως, μια στρατηγική που θα επιχειρήσει να εκμεταλλευθεί τακτικά τη δυνατότητα εγκατάστασης από μια χώρα της ΕΟΚ στην άλλη, ώστε να εξασφαλίσει την επιστροφή των προσφύγων στις εστίες τους, πρέπει να υπερβεί την Εοκική προοπτική. Γιατί το ζητούμενο δεν είναι να μετακομίσει ένας εργαζόμενος για κάποια χρόνια από τη μια χώρα στην άλλη. Είναι να αποκατασταθεί μια αδικία 70 χρόνων, να ξαναβρούν τη ρίζα τους άνθρωποι που διώχτηκαν από τη γη τους και έπεσαν θύματα γενοκτονίας. Από αλλού λοιπόν αρχίζει η συγκρότηση αυτής της στρατηγικής. Όταν μας ξαναδεχτεί, η Τουρκία δεν πρέπει να δέχεται κάποιους Έλληνες εργαζόμενους αλλά τους από αιώνες κατοίκους αυτής της γης, τους Έλληνες Μικρασιάτες και Πόντιους που σφαγίασε, εξόντωσε κι έδιωξε. Πρέπει να δεχεται πίσω τα θύματα της πολιτικής της που, ίδια σήμερα, πυροδοτεί εντάσεις σ' όλη την ανατολική Μεσόγειο.

Αυτό προϋποθέτει αποκήρυξη της πολιτικής γενοκτονιών και αφομοίωσης και ανάληψη των σχετικών ευθύνων. Προϋποθέτει εκδημοκρατισμό του τουρκικού κράτους, αφού τέτοια αποκατάσταση δεν μπορεί να γίνει μόνο για τους Έλληνες: αφορά όλους τους λαούς-θύματα των Τούρκων. Και είναι καθαρό ότι ανάληψη της ευθύνης σημαίνει παράλληλα και αποκατάσταση των εκδιωχθέντων στα μέρη τους. (Ελλοπία τ.8, Τι μας χωρίζει από τους Τούρκους). Αυτό υπερβάνει ήδη τα όρια της ΕΟΚ. Μόνο Έλληνες από την Ελλάδα και Αρμένιοι από την Ελλάδα και τη Γαλλία θα μπορούν να επωφεληθούν από την ελευθερία εγκατάστασης και μετακίνησης που παρέχει η ΕΟΚ. Αντίθετα, μια προηγούμενη αποκατάσταση θα περιλαμβάνει όλους τους πρόσφυγες, Άρμενιους της καυκάσιας Αρμενίας, της Αργεντινής και της Καλιφόρνιας, Έλληνες του Καυκάσου, Ρωσίας, Ουκρανίας και της διασποράς, Λαζούς και Τσερκέζους, και άλλους λαούς που δεν τελειώνει η αναφορά τους. Δηλαδή η ΕΟΚ ούτε η αρχή ούτε το τέλος αυτής της προσπάθειας μπορεί να είναι, ούτε καν το μέσο που θα εξασφαλίσει επιστροφή μέσα από τη δικαίωση. Ας παίξει όμως ένα ρόλο Ιθάκης η ΕΟΚ. Ας είναι αυτή η αφορμή που θα μας κάνει να επεξεργαστούμε μια πολιτική επί του θέματος. Ας μας δώσει το ερέθισμα να θεωρούμε την επιστροφή εφικτή, να αρχίσουμε συνεννοήσεις οι πρόσφυγες σ' όλο τον κόσμο, όλοι οι διωγμένοι λαοί της περιοχής με την προοπτική της επανόδου. ■

Η συγκέντρωση της 19ης Μαΐου στη Θεσσαλονίκη: Σταθμός και αφετηρία

του Φωκίωνα Φουντουκίδη

Μηνύματα προς όλες τις κατευθύνσεις στέλνει η εντυπωσιακή σε όγκο και παλμό συγκέντρωση που οργάνωσε στις 19 Μαΐου η οργάνωση «Πρωτοβουλία για το Ποντιακό Ζήτημα και τα Εθνικά Θέματα» στη Θεσσαλονίκη.

Σχεδόν πέντε χιλιάδες άτομα κατέκλυσαν ασφυκτικά την πλατεία Αγίας Σοφίας, που είχαμε χρόνια να τη δούμε τόσο γεμάτη, καθώς οι διάφορες άλλες εκδηλώσεις στον ίδιο χώρο ακολούθησαν τα τελευταία χρόνια μια φθίνουσα πορεία.

Επρόκειτο, κατ' αρχήν, για τη μεγαλύτερη σε όγκο συγκέντρωση που έκανε ποτέ ο ποντιακός χώρος στη Θεσσαλονίκη.

Πιστοποιεί ότι η διαδικασία αφύπνισης και ιστορικής αυτογνωσίας της νεοελληνικής κοινωνίας δεν ήταν ένα περιστασιακό ξεσηκωμα μ' αφορμή το θέμα της Μακεδονίας, αλλά αποκτά ένα μόνιμο χαρακτήρα σε όλο το εύρος των εθνικών θεμάτων.

Τα τολμηρά διεκδικητικά ζητήματα δεν γίνονται πλέον αντικείμενο καπηλείας από εθνικιστικές ομάδες και ακραίες οργανώσεις, αλλά αγκαλιάζουν και αφορούν το σύνολο της νεοελληνικής κοινωνίας.

Το μήνυμα προς την πολιτική εξουσία είναι ότι η άκρατη υποσχαιολογία δεν καλύπτει πλέον την ώριμη ανάγκη για ουσιαστική και αποτελεσματική παρέμβαση σε ζητήματα μνήμης και ιστορικής διεκδίκησης. Η ιστορία επιστρέφει στην Ελλάδα. Εβδομήντα χρόνια μετά, στον Πόντο, και τρεις χιλιάδες χρόνια μετά στη Μακεδονία.

Εάν τα πολιτικά κόμματα δεν κατανοήσουν αυτή την ιστορική ωριμότητα, τότε δύο δρόμοι απομένουν: Ο επικίνδυνος και αποφευκταίος δρόμος του Εθνικισμού ή —η περισσότερο υγιής εκδοχή— η οργάνωση μορφών διεκδίκησης της ιστορικής αυτογνωσίας.

Το μήνυμα αφορά και τις κορυφαίες ποντιακές οργανώσεις, που επιμένουν στο μίζερο επαρχιωτισμό τους και έχουν καταντήσει μουσειακά φολκλόρ. Οι κορυφαίες ποντιακές οργανώσεις, σπαρασσομένες από εσωτερικές έριδες, κατέδειξαν πλήρη ανικανότητα στο να εμπνεύσουν την κοινωνία σε ζητήματα ιστορικής μνήμης και διεκδίκησης. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Πανελλήνια Ομοσπονδία Ποντιακών Σωματείων, σε αντίστοιχη εκδήλωση για την 19η Μαΐου που πραγματοποιήσε στις 16 (!) Μαΐου, παρά την επιστράτευση πολιτικών (Σαμαράς), είχε παταγώδη αποτυχία, συγκεντρώνοντας μετά βίας λίγο περισσότερα από 300 άτομα. Η μετεξέλιξη αυτών των οργανώσεων από φολκλόρ σε χώρους παραγωγής εθνικής ιδεολογίας είναι ιστορική ανάγκη.

Από την άλλη, μια νέα οργάνωση, βασισμένη σε εντελώς διαφορετικούς όρους και δομές, η «Πρωτοβουλία για το Ποντιακό Ζήτημα και τα Εθνικά Θέματα», κάνοντας την υπέρβαση των παραδοσιακών αδυναμιών των ποντιακών οργανώσεων (αντιπαραθέσεις), κατάφερε να εμπνεύσει και να κινητοποιήσει την κοινωνία της Θεσσαλονίκης στο ζήτημα της αναγνώρισης της γενοκτονίας των 350 χιλιάδων Ελλήνων του Πόντου, που παραμένει αδικαίωτο ακόμη και σήμερα. ■

Στιγμιότυπο από την συγκέντρωση που πραγματοποιήθηκε στην Θεσσαλονίκη

Ο ΑΓΙΟΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΑΣ ΣΤΗΝ ΚΑΠΑΡΤΙΝΚΑ

της Νατέλα (Φωτεινής) Καλαϊτσιδου*

Πολύ ενδιαφέρουσα ιστορία έχει η εκκλησία του Αγίου Παντελεήμονα στο χωριό Καμπαρντίγκα του Γκελεντζίκ. Στα 1866 ο τσάρος της Ρωσίας έδωσε άδεια στους Έλληνες και τους Αρμένιους πρόσφυγες από την Τουρκία να εγκατασταθούν στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας. Τότε άρχισε η μετακίνηση των Ελλήνων-Ποντίων στην περιοχή του Γκελεντζίκ. Φορτωμένες άμαξες με τα οικιακά σκεύη με τους γέρους και τα παιδιά να σέρνονται στους δρόμους, από το ένα χωριό στο άλλο, στην παραλία της Μαύρης Θάλασσας, στο Κουμπάν (σημερινή περιοχή του Κρασνοντάρ). Οι περισσότεροι αρρώσταιναν στο δρόμο. Πέθαιναν. Παρ' όλα αυτά συνέχιζαν το δρόμο τους. Η μετανάστευση εξακολούθησε μερικές δεκαετίες.

Σχετικά με την ιστορία της εκκλησίας του Αγίου Παντελεήμονα ένας λαϊκός θρύλος λέει ότι μια φορά από την Καμπαρντίγκα (στα παλιά λεγότανε Αλεξαντρία) περνούσε μια άμαξα γεμάτη με πρόσφυγες. Στην άκρη του χωριού όμως σταμάτησαν τα άλογα και δεν προχωρούσαν. Τι δεν έκανε ο αμαξάς, αλλά τα άλογα δεν ξεκινούσαν. Οι χωριανοί, που παρακολουθούσαν έδιναν, ο καθένας με τον τρόπο του συμβουλές στον αμαξά. Αλλά και πάλι η άμαξα έμεινε πετρωμένη. Ένας γέρος όμως ρώτησε τους πρόσφυγες μήπως έχουν κάτι ξεχωριστό στην άμαξά τους. Και αλήθεια: είχαν μέσα κρυμμένη την εικόνα του Αγίου Παντελεήμονα. Ο γέρος τούς είπε ότι πρέπει να την αφήσουν σ' αυτό το χωριό. Έτσι και έκαναν. Ύστερα από αυτό τα άλογα συνέχισαν το δρόμο τους. Οι κάτοικοι του χωριού Καμπαρντίγκα, για να τιμήσουν τον Άγιο, έχτισαν την εκκλησία με το όνομά του.

Στις 1-9-1892 άρχισε να λειτουργεί η εκκλησία του Αγίου Παντελεήμονα. Ο πρώτος παπάς της λεγότανε Αβραάμ Τριανταφύλλοβ.

Πέρασαν χρόνια. Την εποχή του σταλινισμού που γκρέμισαν τις εκκλησίες, η Ελένη Κωνσταντινίδη, που ήταν τότε καθαρίστρια στο Σοβιέτ του χωριού, άκουσε τους ανθρώπους του Σοβιέτ που έλεγαν ότι θα γκρεμίσουν την εκκλησία τους. Γρήγορα τέλειωσε τη δουλειά της και έφυγε στους συγγενείς της για να πει τα άσχημα νέα. Με το θείο της πήραν μερικές εικόνες (ό-

ποιες πρόλαβαν) και τις κρύψανε. Βέβαια πρώτη πήραν την εικόνα του Αγίου Παντελεήμονα και τη φύλαξαν. Πέρασαν δύσκολα χρόνια πολλά άντεξαν και υπόφεραν πολλά βάσανα οι Έλληνες. Πολλοί πήγαν στην εξορία ή στη φυλακή. Δεν έχασαν όμως την πίστη τους και περίμεναν τις καλύτερες ημέρες. Ήλπιζαν ότι κάποτε πάλι θα έχουν τη δική τους εκκλησία. Η ελπίδα άρχισε να πραγματοποιείται. Πριν από δύο χρόνια άρχισαν οι χωριανοί να χτίζουν το ναό του Αγίου Παντελεήμονα, μάζεψαν μερικά λεφτά. Ακόμα και το ποντιακό συγκρότημα «ΠΟΝΤΙΟΣ» έκανε μερικά κοντσέρτα και έδωσε τα λεφτά που κέρδισε στην εκκλησία. Τώρα στη Ρωσία είναι πληθωρισμός και για αυτό δεν μπορούμε να την ολοκληρώσουμε. Έχουμε κτίσει μόνο τους τοίχους. Κάθε χρόνο στις 9 του Αυγούστου έχουμε μεγάλη γιορτή, την ημέρα του Αγίου Παντελεήμονα. Μαζεύονται εδώ οι Έλληνες από παντού.

Με ελπίδα και πίστη περιμένουμε τη βοήθεια από την Ελλάδα.

* Η Ν.Κ. είναι δασκάλα στην Καπαρντίγκα της περιοχής Κρασνοντάρ στη Ρωσία.

Η απαράδεκτη στάση του ελληνικού κράτους απέναντι στους Έλληνες πρόσφυγες

του Χρήστου Σοφιανίδη*

Πολλές φορές αναγκάζεται κανείς να καταγγέλλει πράγματα και γεγονότα, όχι επειδή δεν έχει να κάνει κάτι πιο ευχάριστο, αλλά επειδή εξωθείται από τις «καταστάσεις» που κάποιοι επίμονα προωθούν με μοναδικό σκοπό την εξυπηρέτηση των προσωπικών συμφερόντων τους. Στο επίπεδο της συνηθισμένης καθημερινότητας το φαινόμενο αυτό έχει συμπληρώσει όλα τα κενά των ορίων ανεκτικότητας. Όμως, τα πράγματα αλλάζουν όταν αυτοί που εξωθούνται να καταγγείλουν είναι Έλληνες πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα για μόνιμη εγκατάσταση μαζί με τα δεκάδες χιλιάδες παιδιά τους, οι «καταστάσεις» είναι διάφορα νομοθετήματα που αθόρυβα και ύπουλα θεσμοθετούνται εις βάρος τους για να εξυπηρετηθούν συμφέροντα κυκλωμάτων και οι «κάποιοι» είναι αυτοί που πληρώνονται από τα χρήματα των φορολογουμένων για να δουλεύουν για τον εαυτό τους. Ο λόγος γίνεται για τους πολυδοκιμαζόμενους Έλληνες του Πόντου, που έρχονται από την πρ. Σοβ. Ένωση και για την κοντόφθαλμη ρουσφετολογική δράση εναντίον τους η οποία υιοθετείται από υπουργούς μέσω νομοθετικής καθιέρωσης.

Καθ' όλη την πολύχρονη ενασχόλησή μου με τα σημαντικά προβλήματα των Ελληνοποντίων από την πρ. Σοβ. Ένωση αποκαλύπτονταν η ασχετοσύνη και ο λωποδυτισμός πολλών παραγόντων που υποτίθεται ότι έπρεπε να είχαν ασχοληθεί με το θέμα. Στις περισσότερες περιπτώσεις μόνο προβλήματα δημιουργήσαν στις νεοεγκαταστημένες οικογένειες.

Όταν μετά την περεστρόϊκα (1986 και μετά) άρχισε ο ερχομός του δεύτερου μεγάλου ρεύματος των Ελλήνων του Πόντου από την πρ. Σοβ. Ένωση (το 1ο μεγάλο κύμα των Ελληνοποντίων της πρ. Σοβ. Ένωσης ήρθε τα έτη 1965-66) οι αρμόδιες υπηρεσίες και οι διάφοροι υπουργοί δεν ήσαν καν ενήμεροι για το μεγάλο εθνικό ζήτημα που λέγεται «Ελληνισμός της πρ. Σοβ. Ένωσης». Παρ' όλο που η μαζικότητα του ερχομού κατά έτος ήταν εμφανέστατα αύξουσα —άρχισε να αυξάνεται από το 1986 και μετά— και συνεπώς σε συνδυασμό με άλλα δεδομένα ήταν εύκολα προβλέψιμος ο μεγάλος αριθμός των ερχόμενων οικογενειών, τα Υπ. Εξωτερικών, Εσωτερικών, Δημ. Τάξεως, Οικονομικών πιάστηκαν κυριολεκτικά στον ύπνο κατά το ξέσπασμα του κύματος: των εισερχόμενων οικογενειών το 1989. Δεν είχαν συνειδητοποιήσει καν περί τίνας πρόκειται. Δυστυχώς το ελλαδικό κράτος βρέθηκε και πάλι απροετοίμαστο, όπως πάντα συμβαίνει στα μεγάλα εθνικά ζητήματα. Οι νεοερχόμενες οικογένει-

ες βρέθηκαν ακάλυπτες στην ελλαδική επικράτεια και ανακάλυψαν με τον πιο άμεσο τρόπο τη γύμνια της ελλαδικής πραγματικότητας. Το βάρος των αναγκών τους μοιραία ανέλαβαν τα συγγενικά και φιλικά πρόσωπα (εάν υπήρχαν) και οι Σύλλογοι των Ποντίων εν μέρει, αντικαθιστώντας την απύσχα πολιτεία. Οι κρατικές υπηρεσίες δεν ήταν ικανές (και ούτε τώρα είναι), όχι μόνο να επιλύσουν τα προβλήματα των νεοερχόμενων οικογενειών, αλλά ούτε να τα εντοπίσουν. Ξοδεύτηκαν άπειρες ώρες (και από τον υπογράφοντα) σε παραστάσεις και στο να συντάσσονται υπομνήματα στους αρμόδιους υπουργούς και παράγοντες. Από τις απαντήσεις (και την ανυπαρξία απαντήσεων) προέκυψε το συμπέρασμα ότι ο ύπνος καλά κρατεί. Ακόμα και από τις δύο συζητήσεις που έγιναν στην Βουλή, στις 15/5/90 και 30/3/92 μετά από τις σχετικές επερωτήσεις, προκύπτει ότι οι Ελληνοπόντιοι της πρ. Σοβ. Ένωσης κυρίως στις δικές τους δυνάμεις μόνο μπορούν να έχουν εμπιστοσύνη. Αγωνιζόμενες όλα αυτά τα χρόνια για τη διευθέτηση των βασικών προβλημάτων, που αντιμετωπίζουν οι νεοερχόμενες οικογένειες (κοινωνική ασφάλιση, στρατολογικά, εκπαιδευτικά, τελωνεία, κατοχύρωση των επιστημόνων, επιβίωση κ.ά.) προέκυψε η διαπίστωση ότι μερικοί κρατικοί «λειτούργοι» δεν επιθυμούν την προκοπή αυτών των ανθρώπων. Αντιθέτως, ευκαιρίας δοθείσης, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για να τους εκθέσουν στην κοινή γνώμη εξυπηρετώντας άλλα συμφέροντα (ακόμα μένουν αναπάντητα από το 1991 τα υπομνήματα που υποβλήθηκαν στα Υπ. Μεταφορών και Εξωτερικών για τα περιφραγμένα αυτοκίνητα).

Τα Κοινοτικά προγράμματα δεν προωθούνται, εάν, όπως φαίνεται, δεν εξασφαλιστούν πρώτα οι ρουσφετολογικές ανάγκες από τα σχετικά κονδύλια (βλέπε επιδοτούμενο πρόγραμμα εκμάθησης της νεοελληνικής γλώσσας για 1500 άτομα που έπρεπε να είχε αρχίσει και τελειώσει μέσα στο 1992 από το Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. και τη Γ.Γ.Α.Ε.). Από το ποσό των τριακοσίων εκατομμυρίων δολλαρίων, που εγκρίθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης το 1990 για την εγκατάσταση Ελληνοποντίων από την πρ. Σοβ. Ένωση, έχουν δρομολογηθεί προς αυτή την κατεύθυνση ελάχιστα ποσά και για τα υπόλοιπα επικρατεί ασάφεια¹. (Σημειωτέον ότι στη διεκδίκηση της χρηματοδότησης στο Στρασβούργο το 1990 είχαν λάβει μέρος και φορείς των Ποντίων με χρηματοδότηση της Γ.Γ.Α.Ε. όπως ο Παμποντιακός Σύλλογος «Η Αργώ» και η Ο.Π.Σ.Ν.Ε., πλην όμως απ' ό,τι φαίνεται τα κονδύλια δεν χρησιμοποιούνται για την εγκα-

τάσταση των Ελληνοποντίων της πρ. Σοβ. Ένωσης). Από έρευνα που πραγματοποιήθηκε στους ελληνικούς οικισμούς της πρ. Σοβ. Ένωσης προκύπτει ότι η παρουσία του επίσημου ελληνικού κράτους εκεί είναι ανύπαρκτη σε όλα τα επίπεδα. Το 1991 στο 1ο Πανσοβιετικό συνέδριο των Ελλήνων της πρ. Σοβ. Ένωσης η επίσημη Ελλάδα έλαμψε δια της απουσίας της και την τελευταία ημέρα του συνεδρίου, αφού συνειδητοποιήθηκε η γκάφα που θα συντελούνταν, έφτασε εσπευσμένα ο κ. Αναγνωστόπουλος (ο τότε γεν. γραμματέας λαϊκής επιμόρφωσης) και με την άνεση της αερολογίας που χαρακτηρίζει τους σύγχρονους «ρήτορες» υποσχέθηκε να σταλούν δεκαπέντε δάσκαλοι από την Ελλάδα. Όσο έχω επαφή με τους ελληνικούς φορείς στην πρ. Σοβ. Ένωση, ακόμα περιμένουν τους δασκάλους. Όταν όμως ένας δάσκαλος από την Ελλάδα πήγε εθελοντικά στις εκεί ελληνικές περιοχές για να διδάξει τη νεοελληνική γλώσσα, το Υπ. Παιδείας τον έθεσε σε διαθεσιμότητα (περίπτωση του κ. Νικολαΐδη). Δυστυχώς, όσα αναφέρθηκαν και θα αναφερθούν πιο κάτω φαίνονται «ξεθωριασμένα» μπροστά στις τεράστιες ευθύνες που βαρύνουν τους παράγοντες του Υπουργείου Εξωτερικών για τη στάση που πήρσαν ως προς τον ελληνικό πληθυσμό που εγκλωβίστηκε στη ζώνη πολεμικών συγκρούσεων της Αμπχαζίας και Γεωργίας. Οι παράγοντες του υπουργείου: υπουργοί, διευθυντές των αρμόδιων δ/νσεων, σύμβουλοι κ.ά., φέρνουν βαρύτερες ευθύνες συνενοχής για το αίμα των Ελλήνων που χύθηκε και χύνεται εκεί, για τους χιλιάδες πρόσφυγες περιπλανώμενους συνεπεία των λη-

στειών, βιασμών και στρατολόγησής τους από τις αντιμαχόμενες πλευρές. Ευθύνονται διότι εν γνώσει αμέλησαν το καθήκον τους να προστατεύσουν το εθνικό συμφέρον εκτός των ορίων της Ελλάδας, με την απραξία τους συνέβαλαν στην επέκταση των επιδρομών ενάντια στους Έλληνες, δεν μερίμνησαν να απομακρύνουν έστω και μέρος του ελληνικού πληθυσμού που για μήνες περίμενε στο λιμάνι του Σουχουμιού εκτεθειμένος στις καιρικές συνθήκες και τις βαρβαρικές διαθέσεις των ντόπιων, όπως έκαναν άλλες χώρες με τους ανθρώπους τους. Για το σημαντικότερο αυτό θέμα των Ελλήνων του Καυκάσου είχε συνταχθεί ειδική έκθεση από επιτροπή, στην οποία συμμετείχε και ο υπογραφόμενος, και η οποία στάλθηκε στον πρωθυπουργό, Υπ. Εξωτερικών, κόμματα, το Σεπτέμβριο του 1992. Όμως αυτό που έπραξαν οι άλλες χώρες σχεδόν αμέσως, «δεν μπορούν» μέχρι και σήμερα να το κάνουν οι στενοκέφαλοι του γραφειοκρατικού και πολιτικού κατεστημένου της Ελλάδας. Το Ισραήλ χρησιμοποίησε έκτακτες πτήσεις και απομάκρυνε μήνες τώρα τους Ισραηλίτες της Αμπχαζίας. Η Ρωσία και η Αρμενία επίσης (παρά τον πόλεμο που διεξάγει) απομάκρυναν τους ομοεθνείς τους από την εμπόλεμη ζώνη.

Οι μόνοι και προδομένοι που έμειναν εκεί είναι οι Έλληνες και προδόθηκαν από την Ελλάδα στην οποία προσέβλεπαν. Ποιος θα δώσει λόγο για την προδοσία που συντελέστηκε;

Ποιος θα διενεργήσει έρευνα για απόδοση των ευθυνών;

Μέχρι σήμερα στην Ελλάδα έχουν έρθει για μόνιμη εγκατάσταση πάνω από 60.000 Έλληνες της πρ. Σοβ. Ένωσης. Και ενώ έπρεπε να είχε τεθεί σε λειτουργία ολοκληρωμένος μηχανισμός ενημέρωσης, κατατοπισμού και ειδικών ρυθμίσεων γι' αυτούς, από την άφιξη έως την ενσωμάτωσή τους στην παραγωγική διαδικασία, αφέθηκαν στο ατελείωτο γραφειοκρατικό ελλαδικό κατεστημένο το οποίο δημιούργησε πληθώρα προβλημάτων από την πρώτη ημέρα του ερχομού τους. Μάλλον, από την πρώτη ημέρα της επαφής τους με τον τρόπο λειτουργίας του ελλαδικού κράτους, αν λάβουμε υπ' όψη την γεωργιανο-αρμενική μαφία που έχει ριζώσει εντός και εκτός της ελληνικής πρεσβείας της Μόσχας και ευημερεί εις βάρος των Ελληνοποντίων οι οποίοι «καλούνται» να «λαδώσουν» με «πράσινα» για να πάρουν έγκαιρα τη βίζα.

Μετά από επιμονή των συλλογικών οργάνων των Ποντίων για δημιουργία ενιαίου κρατικού φορέα που θα είχε ως αντικείμενο την υποδοχή των νεοερχομένων οικογενειών από την πρ. Σοβ. Ένωση, το 1990 στήθηκε το Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης των Παλινοσοστώντων Ομογενών Ελλήνων (Ε.Ι.Υ.Α.Π.-Ο.Ε.). Έως σήμερα, αφού εξυπηρέτησε σε στελέχωση τις τοπικιστικές προτιμήσεις των ανωτάτων αρμοδίων παραγόντων του Υπ. Εξ. (θα μπορούσε να ονομαστεί «Ίδρυμα συγχωριανών του τάδε Υπ. Εξωτερικών» κ.λπ.) λειτούργησε πιο πολύ ως φορέας παραπλάνησης και εξώθησης των νεοερχομένων στη Β. Ελλάδα χωρίς ουσιαστική υποδομή. Οι νεοερχόμενοι βρέθηκαν στη θέση να πίνουν μολυσμένο νερό, να γκετοποιούνται στο περιθώριο και να ακούνε υβριστικές προσβολές από τους ακατάρτιστους υπαλλήλους του Ιδρύματος που χρωστούν το μισθό τους σ' αυτούς.

Πολλοί από τους νεοερχομένους, μη έχοντας τι να αναμένουν από το υποσχόμενο πρόγραμμα του πιο πάνω Ιδρύματος (στο μεγαλύτερο ποσοστό καταδικάζονται σε ανεργία), αναζητούν αλλού δυνατότητες αποκατάστασης.

Ο ερχόμενος πληθυσμός των Ελληνοποντίων είναι υψηλού βαθμού μόρφωσης και κατάρτισης (περίπου το 35% είναι πτυχιούχοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης²). Αυτό αποτέλεσε για μερικούς κοντόφθαλμους πολιτικάντιδες φοβία για τη ρουσφετολογική τους πελατεία με αποτέλεσμα να ορθώνουν συνειδητά εμπόδια. Το αποκορύφωμα του κρετινισμού είναι η 52853 Υπουργική Απόφαση του πρ. Υπουργού Υγείας και Πρόνοιας, που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 6698/92, με την οποία γίνεται «ειδική» ρύθμιση για τους Ελληνοπόντιους γιατρούς από την πρ. Σοβ. Ένωση. Η «ρύθμιση» αυτή έχει αποκλειστικό σκοπό την αποκοπή μορίων κυρίως από τους πιο πάνω γιατρούς κατά το διορισμό τους σε περιφερειακά και αγροτικά ιατρεία. Με λίγα λόγια ο προηγούμενος Υπ. Υγείας και Πρόνοιας κ. Σούρλας, για να εξασφαλίσει προτιμητέες θέσεις σε κάποιους προστατευόμενους του περιβάλλοντός του, αποφάσισε ότι ένας Έλληνας χειρουργός με πολυετή εμπειρία από την πρ. Σοβ. Ένωση έχει τα ίδια κριτήρια με ένα φρε-

σκοβγαλμένο τελειόφοιτο Ιατρικής Σχολής στην Ελλάδα. Βεβαίως, δεν ήταν ανάγκη να αναφέρεται στην περιβόητη απόφαση ότι «ελήφθησαν υπ' όψη οι ανάγκες της Υπηρεσίας». Αν στο πιο πάνω ΦΕΚ αναφερόταν ότι ο πρ. Υπουργός Υγείας έχει να τακτοποιήσει κάποιον φεσκοβγαλμένο - προστατευόμενο του της Ιατρικής θα ήταν πιο κατανοητός και ίσως θα προκαλούσε λιγότερο ρατσισμό και αγανάκτηση. Εκτός αυτού, για να είναι σίγουρο ότι δεν θα ξεφύγει κανείς από τους Ελληνοπόντιους γιατρούς από την πρ. Σοβ. Ένωση του αυθαίρετου πετσοκόματος, επέβαλαν και γραπτές εξετάσεις σ' αυτούς για απόκτηση άδειας εξάσκησης επαγγέλματος (λες και θα χρησιμοποιήσουν στους ασθενείς στυλό αντί για νυστέρι). Και αυτό, γνωρίζοντας ότι ο σταλινισμός κατέστρεψε βίαια πριν από 55 χρόνια τα ελληνικά σχολεία εκεί στην πρ. Σοβ. Ένωση. Τα στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα και το συνταγματικό δίκαιο φωνάζουν: να επαναφερθεί η διάταξη περί καθορισμού κριτηρίων για διορισμό γιατρών σε Α.Ι., Υ.Σ., Π.Ι. και Κ.Υ. στην αρχική της μορφή όπως ίσχυε πριν τις 23/10/93.

Ίδια σχεδόν κατάσταση επικρατεί όσον αφορά και τα άλλα Υπουργεία (Εμπορίου, Οικονομικών, Εξωτερικών, Δημ. Τάξεως κ.λπ.) στους αρμοδίους των οποίων έχουν υποβληθεί σωροί υποημιμάτων με επισήμανσεις και προτάσεις για ανακούφιση των νεοεγκαταστημένων οικογενειών. Δεν ήσαν, όμως ικανοί να «καταπιούν μασημένη τροφή» που τους δόθηκε. Φαίνεται τη μόνη γλώσσα που δεν καταλαβαίνουν είναι αυτή των εγγράφων, δεν διστάζουν όμως να δώσουν σε τρίτους ευκαιρίες και «αρπαχτές» εις βάρος των Ελληνοποντίων από την πρ. Σοβ. Ένωση (βλέπε: Υπ. Οικονομικών + Κυκλώματα = αφορολόγητα αυτοκίνητα, Υπ. Εμπορίου + κυκλώματα = παραεμπόριο εις βάρος των νεοεγκαταστημένων οικογενειών, τελωνεία + ιδιωτικές εταιρείες = εκμετάλλευση των νεοαφιχθεισών οικογενειών στα τελωνεία κ.λπ.).

Από τη μεριά του το Υπ. Δημόσιας Τάξεως, ενώ επικαλείται έλλειψη αστυνομικών όταν πρόκειται για σοβαρές υποθέσεις (ληστείες τραπεζών, περιφρούρηση της ασφάλειας των πολιτών κ.λπ.), στέλνει ομάδες-ομάδες τους αστυνομικούς στις λαϊκές αγορές για να σκουντάνε τα γυναικόπαιδα και τα γερόντια των νεοεγκαταστημένων οικογενειών (βλέπε εκτός άλλων και το υπ' αρ. 1014/22/27-ΙΑ/15-3-93 σήμα της Δ/νσης Αστυνομίας Αθηνών) που αναγκάζονται να πωλούν το διασωθέν κομμάτι του μόχθου μιας ζωής στα πεζοδρόμια για να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους τον πρώτο καιρό. Δηλαδή, περισσεύουν αστυνομικοί για να κτυπούν με κλωτσιές και ρόπαλα νεοεγκαταστημένες γυναίκες και άντρες (βλέπε δικαστική υπόθεση στις 20/4/92 στα Νέα Δικαστήρια με δύο «Ζητάδες», που προσβάλλουν τη στολή της Αστυνομίας) και δεν περισσεύουν για την προστασία των πολιτών και στόχων από τους κοινούς εγκληματίες (βεβαίως και είναι πιο ακίνδυνο να κτυπούν τους ήσυχους αυτούς ανθρώπους από το να αφοπλίσουν π.χ. την τσιγγάνικη μαφία και συμμορίες που αλωνίζουν τα Ν. Λιόσια με αποκορύφωμα τα γεγονότα της 7/5/93 όταν τραυμάτισαν, πυροβολώντας με καραμπίνες, πολλούς ανθρώπους — ανάμεσα στους οποίους και τον υποδιοικητή του τοπικού τμήματος). Οι διώξεις στις λαϊκές αγορές συνεχι-

Οι έλληνοπόντιοι διαδηλώνουν για τα δίκαιά τους, μπρός από τη βουλή των Έλλήνων

ζουν να υφίστανται, παρ' όλο που έχει επισημανθεί ότι είναι εύκολο να διακρίνει κανείς τους ομογενείς Πόντιους που ήρθαν για μόνιμη εγκατάσταση (υπάρχει ένδειξη στα διαβατήριά τους) από τους αλλοδαπούς τουρίστες (γεωργιανοί, αρμένιοι, άραβες κ.λπ.) που έχουν κατακλύσει τους δρόμους ασκώντας καθαρά κερδοσκοπικό παραεμπόριο. Βεβαίως, συνυπεύθυνοι για το πρόβλημα είναι οι «αρμόδιοι» του Υπ. Εμπορίου και Εξωτερικών που, ενώ έχουν δεχθεί σωρεία υπομνημάτων και καταγγελιών, αδιαφορούν, ίσως επειδή δεν έχουν να κερδίσουν τίποτε αξιόλογο γι' αυτούς από την υπόθεση. Έπρεπε οι νεοεγκαταστημένοι Έλληνοπόντιοι από την πρ. Σοβ. Ένωση να διαδηλώσουν δι-αμαρτυρόμενοι στους δρόμους της Αθήνας (στις 9 και 28 Απριλίου 1993 με διοργανωτή τον Παμποντιακό Σύλλογο «Η Αργώ», Καλλιθέας) για να αρχίσει κάποια αργοκίνητη διαδικασία επανεξέτασης των προβλημάτων, ανάμεσα στα οποία και αυτό της διάθεσης της οικοσκευής.

Για τους αγαπητούς συμπατριώτες από την πρ. Σοβ. Ένωση, με τον ερχομό τους στην ελλαδική επικράτεια, αρχίζουν άλλες «στημένες» δοκιμασίες. Εκεί στην πρ. Σοβ. Ένωση, ήξεραν γιατί έπρεπε να διατηρηθούν Έλληνες και τιμωρήθηκαν γι' αυτό από το σταλινικό και μετασταλινικό καθεστώς. Εδώ στην Ελλάδα, πρέπει να αντέξουν στον λωποδυτισμό των εκάστοτε κυβερνήσεων, όπως άντεξαν οι παππούδες τους από τις αρχές του αιώνα μας και που τάισαν μέχρι τις ημέρες μας τους κομπιναδόρους του γραφειοκρατικού κατεστημένου της Ελλάδας (βλ. ανταλλάξιμη περιουσία, καταθέσεις Έλληνοποντίων στην Τράπεζα της Ελλάδας μέσω του ελληνικού προξενείου στη Μόσχα το μεσοπόλεμο κ.λπ.). Το ίδιο γραφειοκρατικό κατεστημένο σήμερα δεν είναι (;) σε θέση να ξεχωρίσει τους Έλληνοπόντιους πρόσφυγες από την πρ. Σοβ. Ένωση από τους αλλοεθνείς, αφού, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των ίδιων, στα υπάρχοντα επιδοτούμενα μαθήματα (όπως σ' αυτά της νεοελληνικής γλώσσας) ένα σημαντικό ποσοστό συμμετεχόντων δεν είναι Έλληνοπόντιοι.

Επίσης, στα προγράμματα υποδοχής γίνονται δεκτοί αλλοεθνείς και απορρίπτονται οικογένειες Έλληνοποντίων της πρ. Σοβ. Ένωσης (αναφορές στο Κέντρο Φιλοξενίας Ποντίων του Αγ. Ι. Ρέντη Πειραιά, όπου φιλοξενούνται πολλές οικογένειες Αρμενίων, ενώ δεν γίνονται δεκτές λόγω «κορσεσμού» οι οικογένειες Έλληνοποντίων).

Δεν έχει εξεταστεί ακόμα το γεγονός (γιατί, και ποιους δεν βολεύει;) ότι οι Έλληνοπόντιοι, που έρχονται για μόνιμη εγκατάσταση από την πρ. Σοβ. Ένωση, ζητούν να οικοδομήσουν οι ίδιοι τους μόνιμους συμπαγείς οικισμούς τους, αρκεί να τους παραχωρηθεί ρυμοτομημένη γη (Αν. Μακεδονία κ.λπ.) με τα απαραίτητα δίκτυα υποδομής (ύδρευση, ηλεκτρική ενέργεια, τηλέφωνο κ.λπ.) και να χρηματοδοτηθούν οι ίδιοι με τα σχετικά κονδύλια που προορίζονται για τον πιο πάνω σκοπό. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται πολύ πιο σύντομα η στέγαση των νεοερχομένων Έλληνοποντίων, αφού θα εξαλειφθούν οι χρονοβόρες διαδικασίες δημοπρασιών, αναθέσεων κ.λπ. και εξοικονομούνται μεγάλα ποσά που δεν θα περιέρχονται στους μεσάζοντες και εργολάβους ως γενικά έξοδα και εργολαβικά οφέλη. Με τον σωστό σχεδιασμό στις προς ρυμοτόμηση εκτάσεις (χώροι νοσοκομείων, σχολείων, δημ. υπηρεσιών κ.λπ.) και με ανάλογα αναπτυξιακά προγράμματα επιτυγχάνεται η επιθυμητή συμπαγής εγκατάσταση των Έλληνοποντίων από την πρ. Σοβ. Ένωση, αλλά και επιλύεται το πρόβλημα της ανεργίας, αφού οι ίδιοι θα οικοδομήσουν και θα αναπτύξουν τους συμπαγείς οικισμούς τους. ■

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Επερώτηση - συζήτηση στην βουλή στις 30/3/92.
2. Στοιχεία του Υπ. Εξ. κατά την συζήτηση στην βουλή στις 30/3/92.

* Ο Χρήστος Σοφιανίδης είναι αντιπρόεδρος του Παμποντιακού Συλλόγου «Η Αργώ».

Η προσφυγοποίηση του τελευταίου
μικρασιατικού πληθυσμού

Η φυγή των Ελλήνων της πρώην ΕΣΣΔ στην Ελλάδα. Αίτια και προσδοκίες

του Βλάση Αγτζίδη

Οι Έλληνες στην Κεντρική Ασία

Όταν λέμε Κεντρική Ασία, εννοούμε την περιοχή ανατολικά της Κασπίας Θάλασσας, που ορίζουν το Τουρκμενιστάν, το Ουζμπεκιστάν, το Τατζικιστάν, το Κιργιζιστάν και το Καζαχστάν. Αποτελούν τις πιο φτωχές περιοχές της παλιάς Σοβιετικής Ένωσης. Εκτός από το Τατζικιστάν, που γλωσσικά και φυλετικά ανήκει στον ιρανικό ινδοευρωπαϊκό κλάδο, οι υπόλοιποι είναι τούρκοι¹⁴ λαοί, μουσουλμάνοι σουνίτες στο θρήσκευμα.

Σήμερα ζουν 60.000 Έλληνες, κυρίως στο Καζαχστάν και στο Ουζμπεκιστάν. Όπως μας είπε ο πρόεδρος του «Ελληνικού Συλλόγου Έως» της πρωτεύουσας του Καζαχστάν Άλμα Άτα, Σπιρίδων Κοσμερίδης:

«Στη Δημοκρατία μας, σε μια τεράστια έκταση 2.7 εκ. χλμ. μένουν περίπου 47.000 Έλληνες, που είναι διασκορπισμένοι παντού σε μικρές ομάδες. Η πολιτιστική μας δραστηριότητα είναι ανύπαρκτη για αντικειμενικούς λόγους. Εμείς εδώ ζητάμε πλήρη πολιτική αποκατάσταση καθώς και αποζημίωση για την υλική και ηθική φθορά που υποστήκαμε. Θέλουμε επίσης να δημιουργηθεί ελληνική αυτονομία στη Ρωσία. Οι Έλληνες, παρ' όλο που είναι αρχαιότατοι κάτοικοι αυτής της γης, έχουν κατατήσει σήμερα να ζητούν τα στοιχειώδη δικαιώματα. Όλοι μας περιμένουμε τη βοήθεια της Ελλάδας».

Οι Έλληνες βρέθηκαν στην Κεντρική Ασία από τις αρχές της δεκαετίας του '30, όταν ο χώρος αυτός χρησιμοποιήθηκε ως αποδέκτης των Ελλήνων που αντέδρασαν στη σταλινική κολλεκτιβοποίηση. Συνολικά περίπου 200.000 Έλληνες μεταφέρθηκαν από τα παράλια της Μαύρης Θάλασσας στις στέπες της Κεντρικής Ασίας. Μεταφέρθηκαν στις περιοχές που άρχισε να αναπτύσσεται η μονοκαλλιέργεια του βαμβακιού. Αρκετοί επίσης στάλθηκαν στα ορυχεία, όπως για παράδειγμα οι Έλληνες κάτοικοι της πόλης Κεντάου του Καζαχστάν¹⁵.

Οι Έλληνες δεν είχαν κανένα δικαίωμα για την ανάπτυξη του εθνικού τους πολιτισμού. Η σταλινική πολιτική είχε και άλλο ένα στόχο: την αφομοίωση και τον εκρωσισμό του ελληνικού πληθυσμού.

Το 1949, στην πρωτεύουσα του Ουζμπεκιστάν, στην Τασκένδη, έφτασε και μια άλλη ομάδα Ελλήνων: αυτή των πολιτικών προσφύγων. Οι ηγεσίες των πολιτικών προσφύγων αντιμετώπιζαν τους εξορισμένους Πόντιους ως «εχθρούς του λαού».

Ακόμα και σήμερα υποβόσκει η αντίθεση μεταξύ

Καζακστάν· ο τελευταίος άποχαιρειτισμός

των δύο ελληνικών ομάδων της Τασκένδης. Λίγοι είναι οι Πόντιοι που έχουν διαβεί την είσοδο του «Ελληνικού Πολιτιστικού Κέντρου» στην Πενταγκογκίσκαγια Ούλιτσα, που είχε παραχωρήσει το Κόμμα στους καταδιωγμένους πολιτικούς πρόσφυγες.

Ο Κ.Σ. περιγράφει τις αιτίες για τις οποίες φεύγουν οι Έλληνες από την Κεντρική Ασία:

«Η πρώτη αιτία είναι ότι οι Έλληνες θέλουν απλώς να πάνε στην πατρίδα τους. Η δεύτερη αιτία είναι ότι, με την ανακήρυξη των ανεξάρτητων χωρών, αντί να είναι καλύτερη η ζωή έχει γίνει χειρότερη. Η ζωή για τους Έλληνες έγινε πιο πολύπλοκη. Άλλοι νομίζουν ότι εδώ έχασαν όλες τις ηθικές τους αξίες και θα τις αποκτήσουν ξανά στην Ελλάδα. Οι Έλληνες είχαν ως βάση της ηθικής το σεβασμό προς τους μεγαλύτερους και τη συνοχή της οικογένειας. Αυτά, με τη ζωή σε αυτό το περιβάλλον, έχουν χαθεί. Σε αυτό προστίθεται ο πολιτισμός, η θρησκεία, η γλώσσα. Πολλοί που φεύγουν από το Καζαχστάν γνωρίζουν ότι οικονομικά θα ζήσουν χειρότερα. Αλλά πηγαίνουν εκεί συνειδητά. Ένα μέρος των Ελλήνων καταλαβαίνει ότι εκεί μπορείτε να αποκτήσετε ευκολότερα τις υλικές ανέσεις. Τρίτη κατηγορία ανθρώπων είναι αυτοί που, βλέποντας τους συγγενείς και τους φίλους να φεύγουν, λένε: θα φύγω και εγώ.

Το μεγάλο ρεύμα φυγής από το Καζαχστάν εξηγείται απ' το ότι δεν είναι ιστορική πατρίδα των Ελλήνων. Τίποτα δεν τους δένει με αυτόν τον τόπο. Εδώ είναι εξορισμένοι. Φεύγουν για την Ελλάδα, γιατί δεν νοιώθουν ασφάλεια σε κανένα μέρος της πρώην ΕΣΣΔ. Ας υποθέσουμε ότι γίνονται εδώ στο Καζαχστάν με τους

Έλληνες αυτά που έγιναν με τους Τούρκους Μεσχέτους στο Ουζμπεκιστάν¹⁵. Τι θα κάνει ο δικός μας λαός; Πού θα βρει φιλόξενη γωνιά μέσα στην παλιά Σοβιετική Ένωση τώρα που κάθε έθνος νοιάζεται μόνο για τον εαυτό του;»

Ο Ν.Μ. από το Μπισκέκ της Κιργιζίας λέει για την μετανάστευση από την περιοχή του:

«Οι Έλληνες φεύγουν από την Κιργιζία, γιατί υπέφεραν πολύ. Από το 1942 που τους εξόρισαν στη Σιβηρία υπέφεραν πολύ. Κατάφεραν βέβαια να επιβιώσουν. Τώρα άρχισαν οι φασαρίες. Στο Κιργιζιστάν και στο Ουζμπεκιστάν οι μουσουλμάνοι χτυπιούνται μεταξύ τους. Οι μεγαλύτεροι φοβούνται ότι μπορεί να γίνει ό,τι το 1942¹⁷. Από την Κεντρική Ασία εδώ και καιρό ήθελαν να φύγουν για την πατρίδα. Πολλοί, που είχαν ελληνικά διαβατήρια, έπαιρναν βίζα για την Ελλάδα από το ελληνικό προξενείο, αλλά το Κόμμα δεν τους άφηνε να φύγουν.

Σήμερα φεύγουν γιατί φοβούνται για τη ζωή τους. Πενήντα χρόνια υποφέρουν οι Έλληνες. Νομίζουν ότι στην Ελλάδα θα είναι καλύτερα. Ότι τα παιδιά τους δεν θα κινδυνεύσουν».

Στην Τασκένδη, πρωτεύουσα του Ουζμπεκιστάν, συναντήσαμε έναν Έλληνα από μια γειτονική πόλη του Καζαχιστάν. Μας περιέγραψε την κατάσταση:

«Μόλις άρχισε η φιλελευθεροποίηση, άνοιξα μια κοπερατίβα. Δηλαδή μια ιδιωτική επιχείρηση. Όταν άρχισε να εμφανίζεται ο εθνικισμός των μουσουλμάνων κατά των χριστιανών, εμείς φοβόμασταν να κυκλοφορήσουμε τα βράδυα. Το πρόβλημα όμως δεν έμεινε μόνο εκεί. Μια μέρα άγνωστοι έβαλαν φωτιά και μου κατέστρεψαν την επιχείρηση. Κατέστρεψαν και τις άλλες επιχειρήσεις που άνοιξαν οι Έλληνες. Εμείς εδώ είμαστε στο έλεος συμμοριών που χρησιμοποιούν το εθνικό και θρησκευτικό προκάλυμμα.

Πριν λίγο καιρό, στο τελωνείο του Τιμκέντ, «άγνωστοι» έβαλαν φωτιά και κατέστρεψαν τις συσκευασμένες οικοσκευές περίπου 60 ελληνικών οικογενειών που ετοιμάζονταν να φύγουν για την Ελλάδα. Αυτό έγινε, γιατί προηγούμενα τις είχαν κλέψει και με τη φωτιά σκέπασαν την κλοπή. Τώρα ετοιμάζομαι να φύγω για την Ελλάδα».

Η ιδεολογία της μετανάστευσης, οι ελληνικές οργανώσεις και το Συνέδριο των Ελλήνων στο Γελεντζίκ

Οι Έλληνες σήμερα προσπαθούν να στήσουν τις οργανώσεις τους σε κάθε γωνιά της πρώην ΕΣΣΔ που κατοικεί ελληνικός πληθυσμός και αισίως έχουν ξεπεράσει τις εξήντα. Στο Σοχούμι είχε δημιουργηθεί το 1980 μια από τις μαζικότερες και δυναμικότερες ελληνικές οργανώσεις της ΕΣΣΔ. Το όνομά της ήταν «Επιστροφή». Ο Γ.Γ. της οργάνωσης Γιώργος Πυροβολίδης λέει:

«Η οργάνωσή μας ξεκίνησε με κύριο στόχο να πιέσει τις αρχές για να μας επιτρέψουν να φύγουμε από την ΕΣΣΔ. Η οργάνωσή μας είχε 5.000 μέλη και έβγαζε παράνομη εφημερίδα. Δεχτήκαμε πολλές πιέσεις από την ΚαΓκεΜπε. Μας συνέλαβαν και μας έδιωξαν από τις δουλειές. Την «Επιστροφή» όμως δεν κατάφεραν να τη διαλύσουν!».

Στην ιδρυτική πράξη της οργάνωσης «Επιστροφή» διαβάζουμε:

«Η αιτία της προσπάθειας των Ελλήνων να φύγουν για την Ελλάδα είναι ότι συνειδητοποιούν ότι δεν υπάρχει άλλη δυνατότητα εθνικής αυτοσυντήρησης εκτός των συνόρων της Ελλάδας. Ο λόγος δημιουργίας της «Επιστροφής» είναι ότι οι σοβιετικές αρχές αντιδρούν στο φυσικό δικαίωμα των Ελλήνων να φύγουν από την ΕΣΣΔ για την εθνική τους πατρίδα¹⁸.

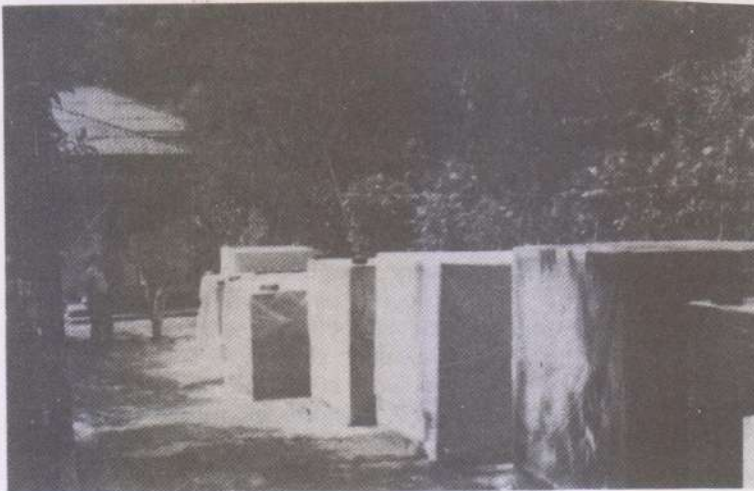
Ο Χ.Γ. Πολιτίδης, ένας από τους βασικούς υπέρμαχους της αυτονομίας των Ελλήνων στη Ρωσία και της παραμονής στις θεωρούμενες ελληνικές περιοχές της Μαύρης Θάλασσας, είπε:

«Η γενοκτονία και η εθνοκτονία μαζί, σε βάρος του λαού μας, άλλαξαν ριζικά τη δημογραφική κατάσταση στις παραθαλάσσιες περιοχές του Κουμπάν, της ανατολικής Κριμαίας, του Ντονμπάς και άλλων χωρών, όπου παραδοσιακά κατοικούν οι Έλληνες. Οι Έλληνες, που κάποτε αποτελούσαν την πλειοψηφία εδώ, έγιναν μειοψηφία... Η αποκατάσταση που άρχισε το 1955 δεν τελείωσε ως σήμερα. Δεν έχουμε αυτονομία, ούτε εθνικο-εδαφική μορφή διακυβέρνησης, για να αρχίσει το έργο της αναγέννησης των Ελληνοποντίων... Συνέπεια όλων αυτών είναι η μετανάστευση... Αντιμετωπίζουμε μια τρομερή προοπτική: ο λαός που φύλαξε τη γλώσσα του Ομήρου, του Αισχύλου... κινδυνεύει να εξαφανιστεί ως εθνική ολότητα.

Στις συνθήκες που πολλές Δημοκρατίες ανακηρύσσουν ως επίσημη τη γλώσσα του γηγενούς έθνους, οι Έλληνες κινδυνεύουν να ξεχάσουν όχι μόνο την ελληνοποντιακή διάλεκτο αλλά και τη ρωσική γλώσσα. Η

Σχολικό βιβλίο για τα ελληνόπουλα της ΕΣΣΔ· η άρχικη πρωτοβουλία για την έκδοση σχολικών βιβλίων ανήκει στη συγγραφέα, ελληνίστρια Μ.Α. Ρίτοβα.

Οικογένεια Ποντίων στο Σοχούμι έτοιμάζεται να μεταναστεύσει στην Ελλάδα.

συνειδηση του λαού μας δεν του επιτρέπει να δεχτεί το διαχωρισμό σε δεκάδες γλωσσικές ομάδες και την παραπέρα συγχώνευσή του με τον υπόλοιπο πληθυσμό και γι' αυτό εγκαταλείπει τη χώρα. Το ερώτημα: "ποιον συμφέρουν όλα αυτά;" μένει χωρίς απάντηση, επειδή αυτά δεν συμφέρουν κανένα».

Ο Ι. Παρασκευόπουλος, εκπρόσωπος των ελληνικών συλλογών του Καζαχστάν, είπε:

«Σήμερα στο Καζαχστάν η μετανάστευση έχει αποκτήσει γενικό χαρακτήρα. Μπορούμε να τη σταματήσουμε: Θα απαντούσα: όχι! Οι άνθρωποι έκαναν την επιλογή τους. Ταπεινωμένοι, πάντα καταδικώμενοι, έχοντας χάσει τα σπίτια τους, την περιουσία τους, την αξιοπρέπειά τους, όλη τους τη ζωή ζούσαν με τη σκέψη ότι θα βρουν κάποτε καταφύγιο, πατρίδα... Δεν έχουν αυταπάτες για τη θαυμάσια ζωή στην Ελλάδα. Όμως ξέρουν ότι από κει πια δεν θα τους εκτοπίσουν πουθενά και τα παιδιά τους θα είναι Έλληνες και θα μιλάνε ελληνικά».

Ο Γ. Χαραλαμπίδης, εκπρόσωπος των Ελλήνων του Σότσι, είπε:

«Δυσ παράγοντες καθορίζουν ένα ανεπανόρθωτο πρόβλημα, συνέπεια του οποίου θα είναι ο αφανισμός του λαού μας: η μετανάστευση και η αφομοίωση. Τι αναγκάζει τους Έλληνες να μεταναστεύουν; Σύμφωνα με το σοβιετικό τύπο, βασικά το επίπεδο ζωής. Ναι, ασφαλώς. Το κυριότερο όμως, που ο τύπος το αποσιωπά, είναι η διαφύλαξη του εθνους».

Προϋποθέσεις για την αναστροφή του μεταναστευτικού ρεύματος: Αυτονομία και επιχειρηματική δράση

Ο Β.Σ. Κοτάνωφ, εκπρόσωπος των ελληνικών οργανώσεων της Τσαλκας από την Κεντρική Γεωργία, επισήμανε ότι:

«Τελευταία, εξ αιτίας των εθνικών διενέξεων, αυξηθηκαν οι μεταναστευτικές τάσεις. Σε σχέση με αυτά ο λαός μας βλέπει δύο λύσεις για τη διάσωση του εθνικού του πολιτισμού. Η πρώτη λύση: οργανωμένη ολική μετανάστευση από τη Σοβιετική Ένωση στην Ελλάδα. Στο πρώτο στάδιο να γίνει η μετανάστευση των πιο νέ-

ων, εκείνων που έχουν ειδικότητα. Σε σχέση με αυτό υποστηρίζουμε τις μόνιμες επαφές με το ελληνικό κράτος και τα σωματεία. Είχαμε πολλές επαφές με τις αρχές της Βόρειας Ελλάδας. Ταξιδέψαμε στις βόρειες περιοχές της Ελλάδας για να διερευνήσουμε τις δυνατότητες εγκατάστασης εκεί του πληθυσμού μας... Η δεύτερη λύση που βλέπουμε είναι η μετοίκηση και η εγκατάσταση στις περιοχές της Ρωσικής Δημοκρατίας. Μιλάμε για αυτονομία, για να παραμείνουν οι Έλληνες συγκεντρωμένοι, έτσι που να μπορούν να διατηρήσουν τα έθιμά τους, να αναπτύξουν τον πολιτισμό τους. Πρέπει να το καταλάβουμε ότι, αν οι Έλληνες δεν θα κατοικούν συγκεντρωμένοι, δεν μπορεί να γίνεται λόγος για αναγέννηση, για ανάπτυξη του πολιτισμού».

Τα ερωτήματα, που αναπόφευκτα οδηγούσαν στο αίτημα της Αυτονομίας, διατύπωσε ο Ν.Α. Αρεόπουλος, εκπρόσωπος των Ελλήνων της Ατζάριας Γεωργίας:

«Πώς θα ζούμε στην τ. ΕΣΣΔ στο μέλλον; Όπως και τώρα: Σκορπισμένοι απ' άκρη σ' άκρη της τ. Σοβιετικής Ένωσης, από τη Μολδαβία ως το Βλαδιβοστόκ, πάντα υπό τον κίνδυνο του αφανισμού, χάνοντας σιγά σιγά τη γλώσσα μας, τα τραγούδια μας, χωρίς Έλληνες διανοούμενους, χωρίς σχολεία, εφημερίδες —αυτά που πρέπει να έχουν όλοι οι λαοί—, χωρίς τη θέση μας στο κρατικό σύστημα της χώρας, στο Σύνταγμά της;»

Η δημιουργία Αυτόνομης Ελληνικής περιοχής, ως προϋπόθεσης για τη μη αφομοίωση των Ελλήνων, υποστηρίχθηκε από πολλούς ομιλητές στο Συνέδριο. Αυτό ήταν το κύριο σκεπτικό που οδήγησε στην υπερψήφιση της Αυτονομίας.

Υπέρ της Αυτονομίας τάχθηκαν κυρίως οι εκπρόσωποι των περιοχών που απειλούνται από τους εθνικισμούς, όπως στην Κεντρική Ασία και στην Υπερκαυκασία. Ο εκπρόσωπος της πόλης Τσιμκέντ του Καζαχστάν δήλωσε:

«Όλοι θα καταφύγουμε πρόσφυγες στην Ελλάδα, αν δεν δημιουργηθεί αυτόνομη δική μας περιοχή...»

Η εκπρόσωπος ενός ελληνικού συλλόγου από την Τιφλίδα της Γεωργίας έκλεισε την τοποθέτησή της με το εξής συμπέρασμα:

«Η μόνη λύση για να αισθάνεται ασφαλής ο ελληνι-

σμός είναι να έχει μια περιοχή δικιά του. Γι' αυτό ψιφίζω Αυτονομία, ακόμα και αν χάσω και τη ζωή μου».

Τις ίδιες απόψεις είχαν και οι απλοί άνθρωποι, τους οποίους συναντήσαμε σε διάφορα μέρη της πρώην ΕΣΣΔ. Ο Γ.Τ. από τη Νότια Ρωσία είπε:

«Η απειλή της αφομοίωσης είναι αυτό που αναγκάζει τους ανθρώπους να σκέφτονται την αναχώρηση για την Ελλάδα. Είναι δύσκολο να αφήσουν τα μέρη που ζουν εδώ. Οπότε, αν υπήρχε μια εναλλακτική λύση, η δυνατότητα να υπήρχε αυτονομία εδώ —και απ' αυτή την πλευρά δεν θα ήταν βρισιά το να είσαι Έλληνας— τότε οι Έλληνες που ζουν εδώ θα παρέμεναν εδώ. Με τον όρο, βέβαια, αυτή η Αυτονομία να είχε στενές σχέσεις με την Ελλάδα. Για πολλά χρόνια οι Έλληνες δεν είχαν τις δυνατότητες να αναπτυχθούν ως Έλληνες. Εάν είχαν αυτή τη δυνατότητα, να νοιώθουν ασφαλείς και να αναπτυχθούν εδώ ως ισότιμοι πολίτες, θα σκέφτονταν να ζήσουν εδώ».

Ο Σ.Κ. από το Καζαχστάν είπε:

«Πολλοί πιστεύουν ότι αν υπήρχε κάποια Αυτόνομη Δημοκρατία των Ελλήνων στην ΕΣΣΔ, θα σταματούσε το ρεύμα φυγής προς την Ελλάδα. Και πιο πολύ αυτή τη γνώμη για Αυτονομία έχουν οι Έλληνες του Καζαχστάν. Γιατί αν υπήρχε Αυτόνομη Δημοκρατία, οι Έλληνες θα ήταν νομικά εξασφαλισμένοι να αναπτύξουν τη γλώσσα τους, τον πολιτισμό τους. Ενώ, όπως είναι τώρα σκορπισμένοι στο Καζαχστάν και σ' όλη τη Ρωσία, δεν έχουν αυτό το νομικό πλαίσιο και θα χαθούν».

Μετά το Συνέδριο, ο πρόεδρος του δευτεροβάθμιου οργάνου, δήλωσε:

«Αν δεν υλοποιηθεί το αίτημά μας για δημιουργία Αυτόνομης Ελληνικής περιοχής, θα ζητήσουμε τη μαζική μεταφορά μας στην Ελλάδα με την επίβλεψη των διεθνών οργανισμών. Γιατί η μη αναγνώριση του δικαιώματος να έχουμε δικιά μας περιοχή, οδηγεί το έθνος μας στην πλήρη αφομοίωση και αυτό είναι ωμή βία».

Εάν η δημιουργία Αυτόνομης Ελληνικής Περιοχής —ένα αίτημα που οι τελευταίες δραματικές εξελίξεις το κάνουν **απραγματοποίητο**— αποτελεί έναν παράγοντα που θα απέτρεπε τη μαζική έξοδο των Ελλήνων της πρώην ΕΣΣΔ προς την Ελλάδα, η ζωντανή επιχειρηματική ανάπτυξη των Ελλήνων μειώνει την τάση εξόδου σε αυτά τα στρώματα.

Η ανάπτυξη των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων των Ελλήνων Ποντίων της πρώην ΕΣΣΔ είναι ένα σχετικό άγνωστο ζήτημα. Από το 1987 επιτράπηκε η ίδρυση ιδιωτικών επιχειρήσεων. Από τους πρώτους που εκμεταλλεύτηκαν το μέτρο αυτό ήταν οι Έλληνες της ΕΣΣΔ, οι οποίοι είχαν παραδοσιακή σχέση με το εμπόριο και κάποτε, πριν την επικράτηση του ολοκληρωτισμού, κατείχαν ένα μεγάλο μερίδιο της ρωσικής αγοράς.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Η στάση των ντόπιων της πρώην

ΕΣΣΔ απέναντι στην μετανάστευση των Ελλήνων Ποντίων. Οι πολίτες και ο τύπος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

14. Οι Ανατολικοί Τούρκοι της Κεντρικής Ασίας είχαν στρατευθεί στις αρχές του αιώνα μας και μέχρι την επικράτηση των μπολσεβίκων, κάτω από τη σημαία των παντουρκιστικών ιδεωδών. Βέβαια οι λαοί της περιοχής δεν είχαν διαμορφώσει σε βάθος μια εθνική συνείδηση, εφ' όσον οι κοινωνίες τους βρίσκονταν σε φεουδαρχικό στάδιο ανάπτυξης. Η πολιτική των μπολσεβίκων στη συνέχεια, με την τεχνητή πολυδιάσπαση του χώρου, με την ανάδειξη ασήμαντων διαλέκτων σε κρατικές γλώσσες, με την εξόντωση της διανοήσης τη δεκαετία του '30 με την κατηγορία του παντουρκισμού, κατάφερε να διαμορφώσει ξεχωριστές εθνικές συνειδήσεις στις σοβιετικές δημοκρατίες της κεντρικής Ασίας.

15. Π. Πομπουρίδης, ό.π., σελ. 4-11.

Β. Αγτζίδης ό.π., σελ. 220-270.

16. Εννοεί το αιματηρό πογκρόμ που εξαπόλυσαν το 1989 οι Ουζμπεκοί κατά των Μεσεχτινών στην κοιλάδα της Φεργκανά. Οι οικονομικές διαφορές μεταξύ των ντόπιων και των εξορισμένων το 1949 Τούρκων από τη Μεσεχτία της Γεωργίας, τροφοδότησε τον εθνικό ανταγωνισμό και τη ρατσιστική ιδεολογία.

17. Ο ερωτώμενος εννοεί τις εξορίες. Καταγόμενος από περιοχή της Νότιας Ρωσίας, στις οποίες η εκτόπιση του ελληνικού πληθυσμού έγινε το 1942, θεωρεί συμβολική την ημερομηνία αυτή.

18. «Βζγκλιάντ β προσλόγε ι μπουντουσεγιε», παράνομο ρωσόφωνο περιοδικό *Επιστροφή*, Σοχούμι, Αύγουστος 1988.

Στο ίδιο τεύχος, σελ. 2, υπάρχει ένα ποίημα με τίτλο «Στην Ελλάδα», που δείχνει το κλίμα της ελλαδολατρίας που κυριαρχούσε στους Έλληνες Πόντιους της ΕΣΣΔ:

Στα πόδια σου φέρνω την αγάπη μου
ω πατρίδα! μήπως δεν γνώριζες
το γιο σου με πρόσωπο σκυθρωπό,
μήπως υπήρχαν λίγα βάσανα;

Εμείς μπορέσαμε
να περάσουμε όλα:
διωγμούς, φτώχεια,
του πολέμου τον κυκλώνα.
Εμείς επιζήσαμε.

Αν ήξερες εσύ
πως εμείς βασανιζόμασταν
αιχμαλωτισμένοι
στους βαρβάρους
Πεντακόσια φρικτά χρόνια
Εμείς τραγουδούσαμε
τον ύμνο της ζωής
Εμείς δοξάζαμε τον Χριστό
Της ξενιτειάς το μικρό ψωμί
καταπίναμε με δάκρυα,
αλλά οι βάρβαροι δεν ήξεραν
ότι των Ελλήνων τις ψυχές
δεν μπορείς να καταστρέψεις
και να κάψεις.

27 ΧΡΟΝΙΑ

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΙΔΗΣΕΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΤΩΝ

ΜΙΧΑΗΛ ΔΕΦΝΕΡ

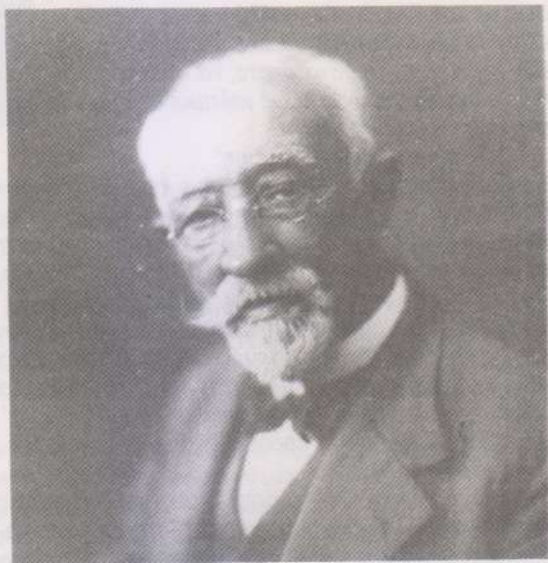
Ένας έλληνολάτρης φιλόλογος

του Όθωνα Μ. Δέφνερ

Ο Δρ. Μιχαήλ Δέφνερ, διακεκριμένος φιλόλογος, αρχαιολόγος και νεοελληνιστής, και απόγονος παλιάς γερμανικής οικογενείας που οι ρίζες της χάνονται πέρα απ' τό μεσαίωνα, γεννήθηκε στην πόλη Ντοναουβέρτ της Βαυαρίας. Σπούδασε στο Μόναχο και στη Λειψία. Ήρθε για πρώτη φορά στην Ελλάδα για τις ανάγκες της διδακτορικής του διατριβής, η οποία έπιγραφόταν «Νεογκρέκα», ήτοι η φθογγολογία και προφορά της νεοελληνικής. Τόσο του άρεσε ο τόπος, ώστε τό 1871 εγκαταστάθηκε μόλιμα στην Αθήνα και έλαβε την ελληνική ύπηκοότητα. Διετέλεσε ύφηγητής της συγκριτικής γλωσσολογίας και της λατινικής φιλολογίας και γλώσσας στό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Περίφημη κατέστη ή «Λατινική» του «Μέθοδος», ή οποία κατά τούς ειδικούς ήταν ή καλύτερη μέθοδος για νά μάθει κανείς λατινικά και γαλούχησε γενιές φιλολόγων και νομικών. Ως διευθυντής της Εθνικής Βιβλιοθήκης, την έκουγχρόνισε μέ εύρωπαϊκά πρότυπα και είναι ο μόνος διευθυντής της που τόν παραδεχόταν σέ κείμενά του ο Έμμαουήλ Ροϊδης, ο οποίος ύπηρέτησε κι αυτός στην ίδια θέση.

Τό «μειζον έργον» του Δέφνερ όμως ήταν οι πάμπολλες περί τσακωνικής διαλέκτου πραγματείες του, βασισμένες σέ έπιτόπια μελέτη στην περιοχή της Τσακωνιάς στην Πελοπόννησο, σπουδαιότερη εκ τών οποίων είναι τό άρτιότατο «Λεξικόν της Τσακωνικής Διαλέκτου» (1923). Μέ τίς μελέτες του αυτές απέδειξε έπιστημονικά πέρα από κάθε άμφισβήτηση ότι ή τσακωνική διάλεκτος δέν ήταν σλαβογενής, όπως μέχρι τότε πιστευόταν, αλλά καταγόταν άπευθείας από την αρχαία λακωνική. Λόγω αούτων τών έργασιών του, που τόν κατέστησαν τόν κυριότερο έρευνητή της τσακωνικής διαλέκτου, άνακηρύχτηκε έπίτιμος δημότης Λεωνιδίου, ή δέ φωτογραφία του ύπάρχει μέχρι σήμερα άναρτημένη στην κεντρική αίθουσα του δημαρχείου της πόλης. Επίσης έπισκέφτηκε τά νότια παράλια του Εύξεινου Πόντου και συνέγραψε άνέκδοτο «Λεξικόν της Τραπεζουντιακής Διαλέκτου» συγκείμενο έξ 9.500 λέξεων, τό οποίο εδώρησε στην Ακαδημία Αθηνών.

Ως αρχαιολόγος άνέσκαψε τό ναό του Απόλλωνα στην Σκύρο και άνακηρύχτηκε επίσης έπίτιμος δημότης Σκύρου. Πήγε άκόμα για μικρό χρονικό διάστημα στην Κρήτη και μέσα στ' άλλα έγραψε και τό «Οδοπορικαί Έντυπώσεις άπό την Δυτικήν Κρήτην», όπου διατύπωσε πολύ πρωτότυπες έλληνοκεντρικές άπόψεις του περί του μινωικού πολιτισμού. Έγραψε επίσης και τά άνυπέρβλητα «Παραμύθια» του, τά οποία, σύμφωνα μέ τούς βιογράφους του Σλήμαν, τά διάβαζε ή Σοφία

Ό Μ. Δέφνερ σέ ηλικία 82 ετών

Σλήμαν στα παιδιά της. Άν και τό φιλολογικό έργο του Μιχαήλ Δέφνερ ήταν γραμμένο στην αρχαίζουσα καθαρεύουσα της έποχής, τό λογοτεχνικό του (τά παραμύθια) είναι γραμμένο σέ άπλή και ρέουσα δημοτική πριν άπ' τόν Ψυχάρη. Μάλιστα, διαφώνησε άργότερα μέ τόν Ψυχάρη για όρισμένες άκρότητες του τελευταίου. Χρημάτισε ο Δέφνερ και έπιμελητής τών βασιλικών βιβλιοθηκών αλλά και προσωπικός καθηγητής του Έλευθερίου Βενιζέλου στην γερμανική. Έξέδιδε επίσης την εβδομαδιαία έφημερίδα «Νέα Ελλάς».

Δέν ήταν όμως μόνο άνθρωπος της θεωρίας, αλλά και της πράξης: Ό Δέφνερ, ως άποκλειστικός αντιπρόσωπος του γερμανικού οίκου Κρούπ στην Ελλάδα, σχεδίασε, μαζί μέ τόν στρατηγό Δαγκλή, τό περίφημο όρειβατικό πυροβόλο, μέ τό οποίο πολεμήσαμε μεταγενέστερα τούς Ιταλούς στην Άλβανία. Οί Ιταλοί δέν μπορούσαν νά φανταστούν ότι θά τούς χτυπούσαμε άπό τά βουνά μέ κανόνια, τά οποία λύνονταν και μεταφερόντουσαν πάνω σέ μουλάρια.

Η Ελλάδα, τιμώντας μετά θάνατον τό άξιο τέκνο της, εδώσε σέ ένα δρόμο μπροστά στό Πρώτο Νεκροταφείο Αθηνών τό όνομά του. Η πολυσύχναστη οδός Δέφνερ θυμίζει στους άνύποπτους περαστικούς την έρατεινή μορφή μιάς πολυπρόικιστης προσωπικότητας της νεώτερης ιστορίας μας, που ώφέλησε ποικιλότητα τόν τόπο, βοηθώντας τόν νά διαβεί τή λεωφόρο τών πεπρωμένων του. ■

Ο ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΕΞΑΝΔΡΑΠΟΔΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

του Ανδρέα Μακρίδη*

Το Συνέδριο για την ελληνική γλώσσα και οι επιθέσεις εναντίον του κ. Μπαμπινιώτη

Το Συνέδριο για την Ελληνική γλώσσα στην Κύπρο, που οργάνωσε η κίνηση πολιτών για τα εθνικά θέματα τον περασμένο Οκτώβρη, ανέφλεξε πραγματικά τις εφησυχάζουσες συνειδήσεις των Κυπρίων, πυροδότησε όμως ταυτόχρονα και την οργανωμένη αντίδραση των ελληνομάχων Νεοκυπρίων και άλλων αποπροσανατολισμένων «ανεξαρτησιακών».

Η πεισματική, όσο και υπονομευτική πολεμική τους εκδηλώθηκε υπό μορφή απερίγραπτων δημοσιευμάτων στις εφημερίδες, επικεντρώθηκε δε εναντίον του καθηγητή της γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών Γ. Μπαμπινιώτη, ο οποίος, ως ομιλητής του Συνεδρίου, υπεστήριξε, ότι «η γλωσσική επιμειξία» στην Κύπρο «έχει φθάσει σε οριακό και επικίνδυνο σημείο».

Ασφαλώς η μειοδοτική αυτή συναγωγή των Νεοκυπρίων, η οποία μισεί κάθε ελληνικό στοιχείο σ' αυτό τον τόπο και μοχθεί για τον αφανισμό του, θα συνιστούσε αμελητέα μειοψηφία φωνασκούντων νάνων, αν δυστυχώς δεν αποτελούσαν οι ίδιοι και το ανακτοβούλιο αυτού του κράτους, ως Σύμβουλοι του Προέδρου Βασιλείου και προϊστάμενοι σε νευραλγικές θέσεις της δημόσιας υπηρεσίας (όμως η αξιοκρατία δεν μπορεί να οικοδομηθεί πάνω στην αναξιοκρατία, γιατί ένα τέτοιο οικοδόμημα είναι του τύπου Βαβέλ, που σύντομα θα καταρρεύσει).

Η επίθεση αυτή των Νεοκυπρίων υπήρξε αναντίλεκτα άδικη, άτοπη και σαφώς υποβολιμαία. Εκθέτω επί τούτου μερικές απόψεις:

- Ουδείς από τους θορυβηθέντες *παρευρέθη στο γνωστό Συνέδριο για την Ελληνική γλώσσα. Ουδείς υπήρξε αυτόκοος μάρτυς των όσων ελέχθησαν, μερικοί μάλιστα βιάστηκαν να δημοσιεύσουν την ελληνοβόρα φυλαρία τους προτού καν ανακοινωθούν από ραδιοφώνου ή δημοσιευθούν στον Τύπο οι ομιλίες των εισηγητών του Συνεδρίου. Ως εκ τούτου ο στόχος των επικριτών αυτών υπήρξε επίπλαστος, κατά βούληση και φαντασία. Ο παραλογισμός αγγίζει πραγματικά τα όρια της μανίας, αν συλλογισθεί κανείς ότι, ενώ δεν άκουσαν τους ομιλητές (έτσι ώστε να προκληθεί υπερδιέγερση του παρωχημένου προοδευτισμού τους), εντούτοις τα άρθρα τους υπήρξαν πυροφλεγής και αφρίζοντα.
- Όλα τα βέλη των «επαναστατημένων» αρθρογράφων συγκεντρώθηκαν εναντίον του κ. Μπαμπινιώτη, ως απόπειρα αφορισμού ή εκπαρθύρωσης των

απόψεών του, ενώ η πλειοψηφία των ομιλητών είχε ομοίως εντοπίσει και τονίσει τους σοβαρούς κινδύνους που διατρέχει η ελληνική γλώσσα στην Κύπρο από τους ποικίλους αγγλισμούς και το γλωσσικό ερμαφροδιτισμό. Ασφαλώς η πρόθεση και η σκοπιμότητα της πιο πάνω πολεμικής είναι φανερή. Η ελληνοκτόνος μανία των Νεοκυπρίων έπρεπε να εξοντώσει τον «αναιδή Καλαμαρά», που ήλθε να μας κάνει τον έξυπνο, να μας πουλήσει σοφία και πνεύμα, διασαλεύοντας τη λιμνάζουσα ανεξαρτησιακή μας παράνοια και την υπερ-αρμονική συνύπαρξή μας με τον «ανώτερο» πολιτισμό των Άγγλων. Αντίθετα τους Κυπρίους ομιλητές η Νεοκυπριακή ομήγυρη «απέκρουσε» με την απόλυτη σιωπή της, θεωρώντας ότι τούτο αποτελεί σίγουρο εχέγγυο ενταφιασμού των απόψεών τους.

- Η ανακόλουθη αυτή στάση, παραβιάζοντας κάθε όριο ηθικής και επιβεβλημένης δεοντολογίας, δεν δίστασε να παραχαράξει τη θαυμάσια ομιλία του κ. Καθηγητή, κατασκευάζοντας και θέτοντας στο στόμα του φράσεις και θέσεις που ποτέ δεν είπε. Έτσι, ενώ ο ίδιος υπεστήριξε τη γλωσσολογία και συγκεκριμένα μάλιστα την αγγλομάθεια, κατηγορήθηκε πως υπεστήριξε ότι η αγγλική δεν πρέπει να διδάσκεται στα σχολεία μας και πολλά άλλα φαιδρά. Βέβαια τις ομιλίες έχει μαγνητογραφημένες το ΡΙΚ

και η Λαϊκή Τράπεζα και οποιοσδήποτε μπορεί να διακριβώσει την αλήθεια.

- Η ομόφωνη θέση των εισηγητών του Συνεδρίου, ότι στην Κύπρο παρατηρείται ένας γλωσσικός ερμαφροδιτισμός που φθείρει, ένδον, τον εθνικό μας πολιτισμό, αφού πρώτα αποδόθηκε σε ένα μόνον ομιλητή, έτσι ώστε να ατονίσει η εγκυρότητά της, παρουσιάστηκε έπειτα ως πρωτάκουστον γεγονός και φρικαλέον ψεύδος, που ουδέποτε υπεστηρίχθη ή εκφράστηκε από Κύπριο. Πρόκειται βέβαια για προσπάθεια κρυβής του ήλιου!!!

Οι αγγλισμοί και η ξενομανία των Κυπρίων είναι φαινόμενο πάγκοινο. Ακούστηκε από ραδιοφώνου και τηλεοράσεως, χρησιμοποιήθηκε από την επιθεώρηση και το κυπριακό σκετς, ως στοιχείο πρόκλησης γέλωτος, εγράφη σε σάτυρες, είναι κοινό μυστικό των Κυπρίων.

Εκτός τούτων, πολύ πριν από το Συνέδριο για την Ελληνική γλώσσα δημοσιεύτηκαν από Κυπρίους τεκμηριωμένα άρθρα, εργασίες και βιβλία στο θέμα αυτό, τα οποία οι θορυβηθέντες Νεοκύπριοι ούτε ανασκεύασαν, ούτε αμφισβήτησαν καν. Αναφέρω μερικά:

α) Α. Μακρίδη «Ο άλλος Αττίλας». Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «ΕΛΛΟΠΙΑ» (τεύχος 1, Απρίλιος-Μάιος 1990) και αναδημοσιεύθηκε στη «ΣΗΜΕΡΙΝΗ» σε ολοσέλιδο στις 13-5-1990.

β) Σάββα Παύλου «Η καταπίεση της ελληνικής γλώσσας στην Κύπρο» Αθήνα - Εκδ. Πενταδάκτυλο 1990.

γ) Γιάννη Η. Ιωάννου «Μια ιδεολογική θεώρηση του γλωσσικού μας προβλήματος» Λευκωσία 1988.

δ) «Η Αρκαδο-κυπριότ διάλεκτος». Σημερινή 5-10-1986.

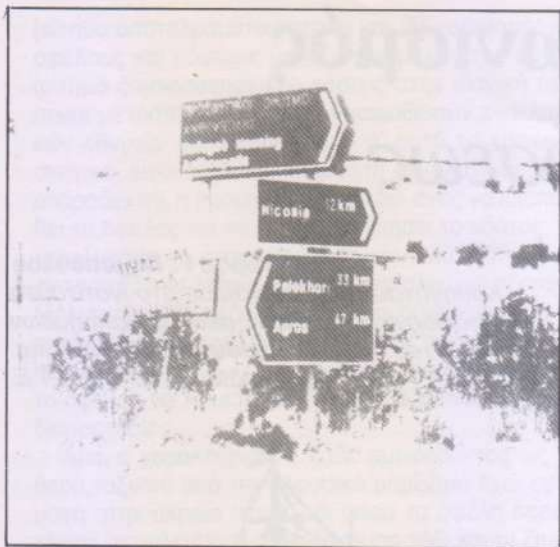
- Βέβαια δύο αντικείμενα, γεγονότα ή φαινόμενα για να είναι συγκρίσιμα πρέπει να είναι ομοειδή. Έτσι, ίσως και οι δύο πλευρές να έχουν δίκαιο!!! Ο κ. Μπαμπινιώτης, οι εισηγητές του Συνεδρίου, τα μέλη της Κίνησης πολιτών για τα εθνικά θέματα και άλλοι πολλοί νοιώθουν Έλληνες, πονούν και αγωνιούν για την Ελλάδα, πιστεύουν ότι η ελληνική γλώσσα είναι η ψυχή μας, γι' αυτό και ανησυχούν και αγωνίζονται για την ανάσχεση της γλωσσικής αυτής καταστροφής.

Αντίθετα οι Νεοκύπριοι, θωρακισμένοι με αναληθσία στο πρόβλημα αυτό, οδεύοντας ανάδρομη πορεία, όχι μόνο δεν νοιώθουν Έλληνες, αλλά αποστρέφονται και μισούν κάθε τι ελληνικό, ομιλούν και αισθάνονται ως «νέον έθνος». Κατά φυσικό λόγο δεν αντιλαμβάνονται και το πρόβλημα της γλωσσικής επιμειξίας, εφ' όσον γι' αυτούς όντως δεν υπάρχει, ούτε και ως ελάσσων κίνδυνος. Έτσι ως μην αναμένει κανείς να τους έχει συμμάχους ή συνεργάτες στην προσπάθεια σωτηρίας της αναξιοπαθούσας γλώσσας μας.

- Τέλος, ουδείς από τους διαφωνήσαντες αρθρογράφους αντέκρουσε με εμπειριστατωμένη έρευνα και επιχειρήματα τις απόψεις των εισηγητών του Συνεδρίου. Η αρνητική τους κριτική οργανώθηκε πρόχειρα και κινήθηκε στο χώρο της γενικότητας και

Φωτογραφία του Δημοτικού Σχολείου Γερολάκκου στην κατεχόμενη Κύπρο

της αοριστίας, της υπεραπλούστευσης και του αυτοσχεδιασμού. Διετύπωσαν γενικές διαπιστώσεις, αναφέρθησαν σε «φαντάσματα» που βλέπουμε και παραισθήσεις, όμως καμιά απόπειρα διερεύνησης ή τεκμηρίωσης δεν υπήρξε. Αντίθετα έκδηλη υπήρξε η πρόθεση της παραποίησης και διαστρέβλωσης όσων ελέγχθησαν από τους εισηγητές του Συνεδρίου.

Το πρόβλημα των αγγλισμών υπάρχει και φθερίζει σταθερά τη γλώσσα μας

Το πρόβλημα όμως υπάρχει, είναι μέγιστον και όντως έφθασε σε οριακά σημεία. Οι αγγλισμοί ως ιερή μανία διακατέχουν τους Κυπρίους όλων των ταξικών στρωμάτων και όλων των μορφωτικών επιπέδων. Πρόκειται για πλημμυρίδα που σαρώνει τον πολιτισμό μας και εκμαυλίζει την εθνική μας υπόσταση. Είναι μια απαράδεκτη γλωσσική έκλυση που αφοπλίζει το λαό μας από το έσχατο αμυντικό του όπλο, τη γλώσσα και τον πολιτισμό.

Δυστυχώς το κυπριακό κράτος, συμπεριφερόμενο ως νεοαποικία των Άγγλων, συντηρεί και γηροκομεί τον εξαγγελισμό που επιχειρήσαν τότε οι Άγγλοι αποικιοκράτες, αυτοαλωνόμενο και με τρόπον ανυποψίαστον. Ο εξαγγελισμός δεν είναι σήμερα μια επιθετική ενέργεια του κατακτητή, εναντίον της οποίας υψώνουμε όλοι την ασπίδα και το σπαθί για να αμυνθούμε. Είναι ο συρμός της εποχής, το σήμα κατατεθέν της μορφωτικής υπεροχής και της ποιοτικής, κοινωνικής διάκρισης το οποίο αυτοκαλλιεργούμε και επιδιώκουμε. Το να σερβίρεις στην ομιλία σου «αγγλικούρες» είναι ένδειξη ανωτερότητας και ελιτισμού, εξίσωση του... «αγγλικουρίζοντος» με τους υπερπολιτισμένους και υπερούσιους Άγγλους, τους οποίους οι πλείστοι θαυμάζουν και έχουν ως πρότυπο.

Η δουλροφροσύνη αυτή, κατάλοιπον της αποικιοκρατικής εποχής, αναβαθμίζεται και ενισχύεται από την ξενομανία που επέφερε ο καταναλωτισμός και η υπεραφθονία, ο νεοπλουτισμός και η τεχνολογική άνοδος της κυπριακής κοινωνίας.

Ταυτόχρονα πρόκειται για μειονεξία, αδικαιολόγητη

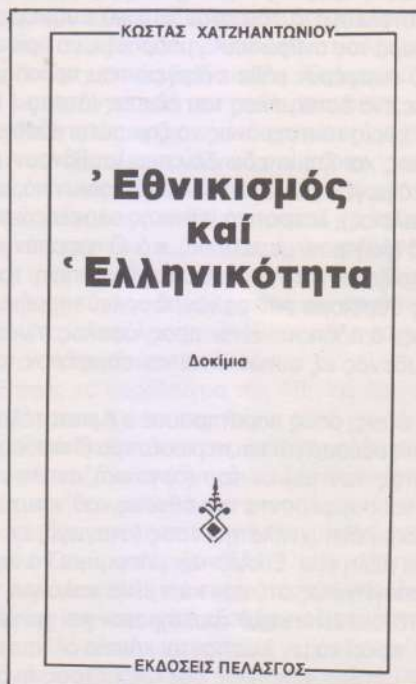
μειονεξία που αισθάνονται πολλοί και την οποία μετέδωσαν και στους άλλους. Συγκρίνοντας στη φτωχή τους συνείδηση την ελλειπή γνώση της ελληνικής ιστορίας που έχουν και το εύρος του ελληνικού πολιτισμού το οποίο αγνοούν, με το μέχρι χθες «καουμπούκο» αγγλοαμερικάνικο πολιτισμό, νομίζουν ότι βυθίζονται σε μια χασοκή ανυπαρξία ή κατωτερότητα, από την οποία θα βγουν μόνο αν υιοθετήσουν την ξένη γλώσσα και τον ξένο πολιτισμό. Η αγγλική γλώσσα (και κάθε τι το αγγλικό) ανάγεται στη σφαίρα της λατρείας ως ο πιο αδιάβλητος γλωσσικός φετιχισμός.

Ασφαλώς ενεργούμε και αυτοβιώνουμε την ύπαρξή μας ως ανιστόρητοι και αμνήμονες που υποβαθμίζουν πρώτα το δικό τους απαστράπτοντα πολιτισμό και αφού υπερβαθμίσουν και αναδομήσουν τον ξένο, αυτοαφοπλίζονται και υποτάσσονται σ' αυτόν.

Δυστυχώς το φαινόμενο έχει αναχθεί σε νοοτροπία προσλαμβάνουσα διαστάσεις μιας άνευ προηγουμένου εκβαρβάρωσης. Πρόκειται για καρκινογόνο εκβλάστημα το οποίο προδιαγράφει την οριστική μας εξαφάνιση από το νησί αυτό. Ο εχθρός έχει απέναντί μας στρατιωτική υπεροπλία, ισχυρή οικονομία, πιστούς εταίρους (νονούς). Δεν έχουμε να αντιτάξουμε τίποτε άλλο παρά την ιστορία και τον πολιτισμό μας και ψυχή αυτού του πολιτισμού είναι η γλώσσα μας.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Συνοπτική παρουσίαση του φαινομένου των αγγλισμών

* Ο Α.Μ. είναι φιλόλογος και αντιπρόεδρος της κίνησης πολιτών για τα εθνικά θέματα στην Κύπρο.

Εθνισμός και Κοινωνισμός

Προβλήματα συμβιώσεως

Β' ΜΕΡΟΣ

του Θεοδώρου Γ. Δημοπούλου
Καθηγητού της Οικονομίας στο Ινστιτούτο
Πληροφορικής και Διοικήσεως Επιχειρήσεων
του Πανεπιστημίου της Στοκχόλμης.
Πρώην Διοικητού της Α.Τ.Ε.

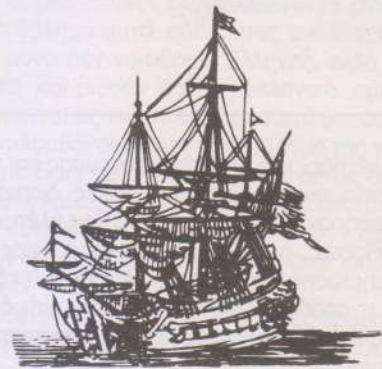
Δ. Το πρόβλημα του Εθνικού Συμφέροντος

Υπάρχει εθνικό συμφέρον και πώς μπορούμε να το ορίσουμε; Υπό την επήρεια του κλασσικού μαρξισμού επεκράτησε σε πολλούς η αντίληψη ότι, αφού κάθε κοινωνία διαιρείται οριζοντίως σε τάξεις με αντίθετα συμφέροντα, δεν υπάρχουν εθνικά συμφέροντα καθ' εαυτά. Κάθε συμφέρον είναι ταξικό. Ό,τι λέγεται εθνικό συμφέρον είναι παραλλαγή ταξικών συμφερόντων τα οποία η άρχουσα τάξη εμφανίζει ως δήθεν εθνικά για να τα νομιμοποιήσει στις εργαζόμενες τάξεις και να δικαιολογήσει τις θυσίες που ζητάει απ' αυτές για την ικανοποίησή τους. Η εργατική τάξη που δεν έχει να μοιράσει τίποτε με τις αδελφές τάξεις των άλλων εθνών δεν έχει κανένα λόγο να συγκινείται και να θυσιάζεται για ό,τι εμφανίζεται ως εθνικό συμφέρον. Εν αντιθέσει προς τη ρήσι του Προέδρου Eisenhower, για τον κλασσικό μαρξισμό, «ό,τι είναι καλό [συμφέρον] για την General Motors δεν είναι καλό και για τις Ηνωμένες Πολιτείες!»

Όμως, εάν παραβλέψουμε την ύπαρξη του φθόνου και τα αποτελέσματά του στην ψυχική ευημερία και συμπεριφορά του ανθρώπου¹⁷, μπορούμε να ορίσουμε ως εθνικό συμφέρον κάθε ενέργεια που προσπορίζει όφελος σε ένα έστω μέλος του έθνους (άτομο / ομάδα / τάξη) χωρίς ταυτοχρόνως να ζημιούται κάποιο άλλο. Όφελος και ζημία εδώ δεν περιλαμβάνουν μόνο οικονομικά μεγέθη αλλά και πολιτικά, κοινωνικά, αμυντικά (ασφαλείας), λυτρωτικά (εθνικής ολοκληρώσεως), δοξαστικά (γοήτρου, μεγαλείου), κ.ά. Ο παραπάνω ορισμός στηρίζεται στην προσθετική αντίληψη του έθνους ως άθροισμα των μελών του, και επομένως, επαγωγικός, ό,τιδήποτε είναι προς όφελός τινος και ζημίαν ουδενός εξ αυτών είναι και συμφέρον του έθνους.

Επειδή όμως, όπως παρατηρούσε ο Αριστοτέλης, το όλον είναι αυθύπαρκτο και περισσότερο (διάφορο) του αθροίσματος των μερών του (οργανική αντίληψη), υπάρχουν και συμφέροντα του έθνους καθ' εαυτά, χωρίς συγκεκριμένη ιχνηλάτησή τους (αναγωγή) σε συγκεκριμένα μέλη του. Επομένως, μπορούμε να ισχυρισθούμε απαγωγικώς ότι, εάν κάτι είναι καλό για το έθνος ως τέτοιο είναι καλό **τουλάχιστον** και για κάποια μέλη του, αρκεί να μη βλάπτονται κάποια άλλα.

Δέσμες μέτρων, είτε προς όφελος μέλους τινός και ζημίαν ουδενός, σύμφωνα με την προσθετική αντίληψη, είτε προς όφελος του έθνους ως τέτοιου, σύμφω-

να με την οργανική αντίληψη, είναι προφανές ότι προάγουν το εθνικό συμφέρον, χωρίς καθ' ανάγκην τούτο να αξιολογείται πάντοτε θετικώς.

Οι ανωτέρω ορισμοί γίνονται λειτουργικοί εάν εισαγάγουμε το κριτήριο της «αποζημιώσεως» (των Hicks-Kaldor) και πούμε ότι, εάν τα μέλη του έθνους που κερδίζουν από μια πολιτική του, τεκμαίρεται ότι δέχονται να αποζημιώσουν αυτά που ζημιούνται απ' αυτή ή που καταβάλλουν το κόστος της, τότε η πολιτική αυτή προάγει το εθνικό συμφέρον. (Αυτό, βέβαια, δεν αποκλείει την επιδίωξη ενός εθνικού συμφέροντος ως καθαρώς πολιτική επιλογή χωρίς να ικανοποιείται το κριτήριο Hicks-Kaldor). Και επειδή οι πόροι για την εφαρμογή μιας εθνικής πολιτικής είναι πάντοτε περιορισμένοι, είναι ευνόητο ότι οι εθνικές επιλογές πρέπει να κατευθύνονται από το κριτήριο της μεγίστης αποδόσεως.

Με βάσι τους δύο συμπληρωματικούς ορισμούς του εθνικού συμφέροντος μπορούμε να ανακαλύπτουμε ευρύτατα πεδία εθνικών συμφερόντων, να κατανοούμε και να εξηγούμε ορθολογικώς τη συμπεριφορά πολλών εθνών στο διεθνή στίβο, χωρίς, όπως είπαμε, καθ' ανάγκην να την αξιολογούμε και θετικά¹⁸. Όπως παρατηρεί ο Finley «η ιστορική [επιστημονική] εξήγηση [ενός φαινομένου] δεν είναι το ίδιο με την ηθική κρίση (αξιολογία) [περί αυτού]»¹⁹. Όμως, ο σωστός χειρισμός ενός προβλήματος δεν μπορεί να προέλθει από ιερά αγανάκτησι και ευσεβείς πόθους αλλά μόνον από την ορθολογική κατανόηση της φύσεως και των αιτίων του.

Έτσι, το όλο θέμα του εθνικού συμφέροντος είναι, σε τελευταία ανάλυση, θέμα (α) επιλογής της πολιτικής εκείνης που μεγιστοποιεί το καθαρό εθνικό όφελος

(αίτημα αποτελεσματικότητας) και (β) κατανομής του οφέλους και κόστους μεταξύ των μελών του έθνους (αίτημα δικαιοσύνης). (Το κόστος στην ιδανική περίπτωση μετράται με την αξία θυσιασθεισών εναλλακτικών εθνικών επιλογών). Μέσα σ' αυτό το κοινωνικό σκηνικό, είναι λογικώς κατανοητή (αξιολογικώς, ίσως, απαράδεκτη), η προσπάθεια του καθ' ενός να ιδιοποιηθεί το όφελος και να κοινωνικοποιησει το κόστος, μετακυλιοντάς το στην ευρύτερη κοινωνία. (*Private appropriation of benefits, social distribution of costs!*). Μάλιστα δε, όσο περισσότεροι είναι οι φέροντες τα βάρη, ώστε να αναλογεί ένα μικρό μέρος στον καθένα, τόσο ευκολώτερο είναι στους λίγους που ιδιοποιούνται το όφελος να τα μετακυλήσουν στους πολλούς χωρίς διαμαρτυρίες.

Άρα, ο χαρακτηρισμός κάθε συμφέροντος ως καθαρά ταξικού από τον κλασικό μαρξισμό έχει εφαρμογή στην ακραία περίπτωση όπου τα οφέλη περιέρχονται αποκλειστικά στην άρχουσα τάξη και οι ζημιές φορτώνονται αποκλειστικά στις υποτελείς τάξεις και δεν γίνεται λόγος για «δικαία» κατανομή τους.

Αυτά, βέβαια, δεν αναιρούν την ορθότητα της μαρξικής (και κεϋνσιανής) αναλύσεως του ισχύοντος συστήματος σύμφωνα με την οποία οι κανόνες λειτουργίας του εξαρτούν την απασχόληση και ευημερία των εργατών από την (επενδυτική) συμπεριφορά / αποφάσεις της κυριάρχου επιχειρηματικής τάξεως και επομένως υπάρχει σχέση υπαρξιακής / κοινωνικής εξαρτήσεως από την κυρίαρχη τάξη, η οποία, εκμεταλλευόμενη τη θέση της, επιβάλλει και τους όρους της. Π.χ. για να επενδύσει η επιχειρηματική τάξη αποσπά **κίνητρα** κερδοφορίας, ενώ, για να εργασθεί αποτελεσματικά και να περιορίσει τις απαιτήσεις της η εργατική τάξη αντιμετωπίζει την **πoinή** της ανεργίας²⁰. Όμως, από τη στιγμή που τα οφέλη και οι δαπάνες κατανέμονται κατά κάποιο ανεκτό, από τους ενδιαφερομένους, τρόπο τότε έχουμε γνήσιες περιπτώσεις εθνικού συμφέροντος και συναίνεσεως.

Υπό το φως της παραπάνω αναλύσεως ο επεκτατισμός και η τάση δημιουργίας αυτοκρατοριών και σφαιρών επιρροής ηγιάζει, όχι από τις τυχόν ισχυρές και χαρακτηριστικές προσωπικότητες, αλλά από τη συναίνεση ή και απαίτηση ευρέων κοινωνικών στρωμάτων που προφανώς ωφελούνται απ' αυτά. Οι προσωπικότητες απλώς συλλαμβάνουν, τα «μηνύματα» και «αιτήματα» των καιρών και ενεργούν καταλλήλως.

Η ανάλυση του εθνικού συμφέροντος ως θέματος αποδεκτής κατανομής του οφέλους και κόστους εξηγεί λογικώς το «παράδοξο» φαινόμενο ανοικτές δημοκρατικές κοινωνίες, όπως η Κλασική Αθήνα, η Βρετανία, η Γαλλία, η Ολλανδία, το Βέλγιο, οι Ηνωμένες Πολιτείες κ.α. με μηχανισμούς κοινωνικώς αποδεκτής κατανομής των πόρων εξουσίας στην Κοινωνία να πρωτοστατούν στη δημιουργία αυτοκρατοριών, ενώ κλειστές αυταρχικές κοινωνίες, όπως η αρχαία Σπάρτη, η Γερμανία, η Ιαπωνία, η Ρωσία/ΕΣΣΔ κ.α., ενδοστρεφείς και συντηρητικές, να εκδηλώνουν την επιθετικότητά τους εκ των υστέρων, είτε, όπως η Σπάρτη που εξαπέλυσε τον Πελοποννησιακό Πόλεμο προληπτικά, από φόβο μήπως η Αθήνα γίνει τελικώς αήτητη²¹, είτε, όπως στον αιώνα μας η Γερμανο-Αυστρία

Οί φίλοι, έργο του Γ. Κόρυμπος

και η Ιαπωνία, για **ανακατανομή** του κόσμου σε σφαιρές επιρροής **και** υπέρ αυτών.

Το παράδειγμα της Αθήνας δείχνει με πλήρη εναντιότητα ότι όσο αναπτύσσεται η Δημοκρατία και πλησιάζει την ιδανική της μορφή, ισονομία - ισηγορία - ισομορία, και η εξουσία διαχέεται στο Δήμο, τόσο μεγαλώνει η ανάγκη μεταφοράς πόρων από το Εξωτερικό. Αυτοί, πέραν των άλλων, εξασφαλίζουν τον ελεύθερο χρόνο και την αμοιβή των πολιτών για τη συμμετοχή τους στις δημοκρατικές διαδικασίες. Έτσι, αφού και οι φτωχοί ωφελούνται από τον επεκτατισμό της Δημοκρατικής Πολιτείας, η συναίνεση και πίεση για ηγεμονισμό, που ταυτίζεται με το εθνικό συμφέρον, γίνεται ευρεία. Η περίπτωση της Κλασικής Αθήνας μάς δείχνει με πλήρη σαφήνεια ότι θα μπορούσε να αποκληθεί (από την πλευρά των κυριαρχουμένων **φαύλος (ζημιογόνος)**, από την πλευρά των κυριαρχούντων **αγαθός (ωφέλιμος) κύκλος δημοκρατίας και επεκτατισμού**). Το καθ' ένα αποτελεί προϋπόθεση και ενισχυτικό παραγοντα αναπτύξεως του άλλου.

Επίσης το παράδειγμα της Αθήνας δείχνει ότι ήταν λανθασμένη η θέση του Λένιν ότι η εργατική τάξη λησμονεί το διεθνιστικό της καθήκον αλληλεγγύης προς τα καταπιεζόμενα έθνη, διότι δήθεν παρασύρεται από μια μικρή εργατική αριστοκρατία συνδικαλιστών που αποκομίζει οφέλη από τον Ιμπεριαλισμό και συναίνει σ' αυτόν. Όπως απέδειξε ο M.I. Finley, στην αρχαία Αθήνα, που αποτελεί την τελειότερη ανάπτυξη της **Δημοκρατίας ως του κατ' εξοχήν πολιτεύματος της ισότητας**, οι «πλούσιοι» έφεραν τα βάρη του πολέμου και της διατηρήσεως της αυτοκρατορίας της, ενώ οι «φτωχοί» απελάμβαναν τα τεράστια εισοδήματα απ' αυτήν. Επομένως, δεν είναι παράδοξο ότι ο Δήμος, υ-

πό την επιρροή και των δημαγωγών, επέζηε για κυριαρχία και επέκτασι²². Τηρουμένων των αναλογιών, έτσι εξηγείται ορθολογικώς ο ηγεμονισμός των ανοικτών δημοκρατικών κοινωνιών στους τελευταίους δύο αιώνες.

Σημειούν τα παραπάνω ότι μοιραίως και νομοτελειακώς πρέπει να υπάρχουν φόρου υποτελείς λαοί για να υπάρξει Δημοκρατία και ανάπτυξη του Πολιτισμού σε άλλους; Είναι ο ηγεμονισμός αναγκαίος κακός, όπως, σύμφωνα με τον **Αριστοτέλη (Πολιτικά)**, η δουλεία και οι κατακτήσεις ήταν αναγκαία κακά;

Εάν θεωρήσουμε ότι το κοινωνικό παίγνιο κατανομή αφορά δεδομένο απόθεμα πλούτου (αγαθών), χωρίς τη δυνατότητα οικονομικής μεγεθύνσεως και προσόδου και, επομένως, είναι αρπακτικό παίγνιο μηδενικού αποτελέσματος, τότε ίσως θα καταλήξουμε στο καταθλιπτικό συμπέρασμα ότι η ευημερία του ενός προϋποθέτει τη δυστυχία του άλλου. Όμως, από την Επιστήμη της Οικονομίας και την πρόοδο της Τεχνολογίας γνωρίζουμε σήμερα τους τρόπους και τους μηχανισμούς με τους οποίους σ' ένα παίγνιο συνεργασίας, με δεδομένους και γνωστούς εκ των προτέρων τους κανόνες του παιγνίου (στηριζομένους στην ελεύθερη διαπραγμάτευση και η συναλλαγή —contracting— με βάσι τη στάθμισι των συμφερόντων των συνεργαζομένων «παικτών» από τους ίδιους), μπορούμε, «παιζόντες» το συνεργατικό παίγνιο θετικού αποτελέσματος, να μεγεθύνουμε με ικανοποιητικούς ρυθμούς τον πλούτο (τα οικονομικά μέσα) και να τον διανείμουμε με κοινωνικώς αποδεκτά κριτήρια. Έτσι θέτουμε τις βάσεις ενός αγαθού κύκλου αναπτύξεως της Δημοκρατίας και της Προόδου, ώστε η επιδίωξι του αρπακτικού παιγνίου μηδενικού αποτελέσματος να αποδεικνύεται καθαρός παραλογισμός. Το βαθύτερο φιλοσοφικό πρόβλημα, βεβαίως, είναι εάν ο άνθρωπος καταυθύνεται πάντοτε από το ορθολογικόν, ή και από το παράλογο, που φέρει μέσα του το σπέρμα της καταστροφής.

Ε. Οι περιπέτειες της Δημοκρατίας και των Εθνικών μας Θεμάτων στο φως της παραπάνω αναλύσεως

Παρατηρείται η εξής ιστορική εμπειρία: χώρες τόσο διαφορετικές μεταξύ τους όσο η Γαλλία, η Αγγλία, η Σουηδία κ.ά. να έχουν σχετικώς ομαλή εξέλιξι, και χώρες, επίσης τόσο διαφορετικές μεταξύ τους όσο η

Πόλη σ' άκροποταμιά, έργο του Γ. Κόρδη

Ελλάδα, η Φινλανδία, η Αυστρο-ουγγρική Μοναρχία, η Γερμανία, η Ρωσική Αυτοκρατορία / ΕΣΣΔ, η Γιουγκοσλαβική Ομοσπονδία κ.ά. να περνούν βασανιστικές πολιτειακές και εθνικές περιπέτειες. Στην πρώτη κατηγορία χωρών παρατηρούμε να «συμφιλιώνεται» και να συμβιώνει σχετικώς άνετα ο εθνισμός με τον κοινωνισμό, ενώ στη δεύτερη υπάρχει πάντοτε μια έντασι στις σχέσεις τους και μια κοινωνικοπολιτική πόλωσι από την οποία υποφέρουν και ο κοινωνισμός (Δημοκρατία) και ο εθνισμός (Εθνική Ολοκλήρωσι). Πώς είναι δυνατόν να εξηγήσουμε ορθολογικώς τις διαφορετικές εμπειρίες;

Ύστερα απ' όσα έχουν εκτεθεί ανωτέρω, η απάντησι είναι εύκολη και πρέπει να αναζητηθεί σε δύο θεμελιώδη αίτια. **Το πρώτο** σχετίζεται με την ιστορική συγκυρία ότι στην πρώτη κατηγορία χωρών το εθνικό πρόβλημα είχε λυθεί πολύ πριν εμφανισθεί και οξυνθεί το κοινωνικό πρόβλημα και το εργατικό κίνημα δεν αντιμετώπισε το δίλημμα εθνική ολοκλήρωσι ή ταξικές κατακτήσεις. Στη δεύτερη κατηγορία χωρών οι περιπέτειες της δημοκρατίας και των εθνικών θεμάτων εξηγούνται με τον **ιστορικό ετεροχρονισμό κοινωνισμού και εθνισμού**, δηλ. με την εμφάνισι και οξύνσι του κοινωνικού προβλήματος πριν λυθεί το εθνικό. **Το δεύτερο** αίτιο σχετίζεται με την αποτυχία του εργατικού κινήματος στις χώρες που είχαν το πρόβλημα, υπό την επήρεια ίσως και του κλασσικού μαρξισμού και δογματισμού που υπεβάθμισε τον εθνισμό, να βρει τη Χρυσή Τομή συμφιλίωσεώς του με τον κοινωνισμό. Αυτό το πρόβλημα (της «συμφιλίωσεως» του εθνισμού με τον κοινωνισμό) παρουσιάζεται με ιδιαίτερη οξύτητα στη Γερμανία και Αυστρία (και αναμφισβητήτως συμβάλλει αποφασιστικώς στην έκρηξι δύο Παγκοσμίων Πολέμων), διότι το κοινωνικό ζήτημα εμφανίζεται εκεί όχι μαζί με άλλα **πριν** από το κίνημα εθνικής ενοποίησης, στη δε Αυστρο-ουγγρική Μοναρχία, που ήταν και πασπερμία εθνών, το κάθε έθνος, συμπεριλαμβανομένου και του κυριάρχου γερμανοφώνου, επεδίωκε πρωτίστως την εθνική του ολοκλήρωσι και χειραφέτησι και μετά την κοινωνική του²³.

Στη χώρα μας παρατηρείται ενωρίς απολυτοποίησης της καθέτου / οριζοντίου φύσεως έθνους / κοινωνίας από την Κομμουνιστική Αριστερά και τη Βασιλο-«εθνικόφρονα» Δεξιά και αναπτύσσεται μια ιδιότυπος αντιπαράθεσι «λαικοφροσύνης» και «εθνικοφροσύνης», ένας οξύτατος διπολισμός που στις ανώμαλες περιόδους εξεβίαζε την ένταξι των πολιτών στο ένα ή το άλλο στρατόπεδο.

Η Κομμουνιστική Αριστερά, που μονοπωλούσε σχεδόν τον κοινωνισμό (πριν εμφανισθεί το ΠΑΣΟΚ δεν ανεπύχθη, ως γνωστόν, αξιόλογο δημοκρατικό σοσιαλιστικό κίνημα), απέτυχε να αντιμετωπίσει σωστά το πρόβλημα της εθνικής ολοκλήρωσεως ως πραγματικό και φλέγον, αφήνοντάς το στη Δεξιά.

Το ΚΚΕ (και το ΑΚΕΛ στην Κύπρο), που η τύχη τάφερε να αναλάβουν να υπηρετήσουν τον κοινωνισμό μέσα σε έθνος με οξύτατα προβλήματα ολοκλήρωσεως, χωρίς ποτέ δική τους ανάλυσι του εθνικού και κοινωνικού ζητήματος, αντελαμβάνοντο το διεθνισμό (ένα από τα «εικονίσματα», κατά τη γνωστή ρήσι του Χ. Φλωράκη) ως ευθυγράμμισι με τα εκάστοτε κρατικά συμφέροντα της ΕΣΣΔ, το δε εθνισμό ως ιδεολογία

'Ο Ναύτης, έργο του Γ. Κόρδη

της «Αντίδρασης» και ανάθεμα. Έτσι π.χ.: (α) Παρουσιάζεται να επιχαιρεί το ΚΚΕ για τη μεγαλύτερη εθνική καταστροφή του ελληνισμού στη μακραιώνα ιστορία του, τη Μικρασιατική, και υπερηφανεύεται από το «Ριζοσπάστη» ότι βοήθησε κι αυτό σ' αυτήν, διότι η Μικρασιατική εκστρατεία εστρέφεται, όπως έγραφε, κατά της Νέας (δηλ. προοδευτικής!) Τουρκίας, προς την οποία, προφανώς, ησθάνετο καθήκοντα διεθνικής αλληλεγγύης. (β) Το ΚΚΕ συναινεί και προωθεί μέχρι και την περίοδο του Εμφυλίου Πολέμου τη δημιουργία ανεξαρτήτου Μακεδονίας, εκχωρώντας ελληνικά εδάφη, διότι, προφανώς, αυτή θα ήταν υπό την επιρροή της πατρίδας του Σοσιαλισμού, της ΕΣΣΔ. (γ) ΚΚΕ και ΑΚΕΛ τηρούν σιγήν ιχθύος έναντι της γενοκτονίας των εκατοντάδων χιλιάδων Ελλήνων της ΕΣΣΔ και των Βορειο-ηπειρωτών στην Αλβανία. (δ) ΚΚΕ και ΑΚΕΛ απουσιάζουν ουσιαστικά από τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα της Κύπρου για την Ένωση. (ε) Οσάκις φαίνεται να υποστηρίζουν τον εθνισμό, αυτό γίνεται είτε σύμφωνα με την εργαλειακή αντίληψη της βραχυχρονίου αξιοποιησεώς του για αύξηση της επιρροής τους, για να τον εγκαταλείψουν μετά, χρησιμοποιώντας την αυξημένη επιρροή τους για όξυνση των διεκδικητικών αγώνων και ταξικές κατακτήσεις. (στ) Το ΚΚΕ δεν καταδικάζει αμέσως την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974, περιμένοντας να δει πρώτα πώς θ' αντιδράσει η ΕΣΣΔ, το δε ΑΚΕΛ εμπόδιζε μέχρι προσφάτως ακόμα και την αίτηση εντάξεως της Κύπρου στην ΕΟΚ, κάτι που συμφωνούσε και με την πολιτική της ΕΣΣΔ κ.λπ. Δύο αξιολογώτατοι διανοούμενοι και ηγετικά στελέχη του ΚΚΕ, Κορδάτος και Μάξιμος διαγράφονται από το κόμμα ακριβώς γιατί διαφωνούν με τη γραμμή του στα εθνικά θέματα. Έτσι, με αυτή την πολιτική απέτυχε (εκτός της περιόδου της Κατοχής που έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία του ΕΑΜ) να γίνει μαζικό κίνημα με υπολογίσιμα εκλογικά ποσοστά, παρά την υιοθέτησι και προβολή, εκ μέρους του, οιασδήποτε διαμαρτυρίας, οιασδήποτε ομάδος.

Σχετικά με την τύχη των εθνικών μας θεμάτων, παρατηρείται και το εξής τραγελαφικό: Να εγκαταλείπονται, για διάφορους λόγους, ζωτικά εθνικά θέματα από το ευρύ πολιτικό φάσμα και να χαρίζονται στην Άκρα (αντιδημοκρατική) Δεξιά, να αξιοποιεί με εγκληματική ανευθυνότητα η τελευταία το μονοπώλιο που της χάρισαν επ' αυτών για αύξηση της επιρροής της, και μετά να χρησιμοποιείται η ταύτισι Εθνισμού και Άκρας (αντιδημοκρατικής) Δεξιάς για να διαβάλλεται ο εθνισμός! Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η απεμπόλησι της Ενώσεως της Κύπρου με την Ελλάδα, (του δικαιώματος της Κύπρου στην Αυτοδιάθεσι), από το πολιτικό φάσμα της Ελλάδος, χαρίζοντάς την κυριολεκτικώς στην Άκρα (αντιδημοκρατική) Δεξιά και μετά να χρησιμοποιείται η ταύτισι Άκρας Δεξιάς και Ενώσεως για κατασυκοφάντησι της Ενώσεως ως δήθεν... σωβινιστικού και αντιδραστικού αιτήματος. Με αυτή τη λογική εάν συνεχιστεί για μερικά ακόμη χρόνια η στρατιωτική κατοχή της Κύπρου, είναι πολύ πιθανόν να ακούσουμε ότι το αίτημα της απελευθερώσεως, π.χ. της Κερύνειας, είναι εκδήλωσι... αντιδραστικού σωβινισμού!

Η εθνικοφροσύνη, από την άλλη μεριά, (με κύριο φορέα της τη βασιλοφροσύνη) ήταν ο κύριος λόγος υπέρθεωσ της Δεξιάς. Παρα ταύτα όμως, η Δεξιά δεν διακρίθηκε ιδιαίτερα για τους αγώνες της για την εθνική ολοκλήρωσι και με τον Εθνικό Διχασμό που προκάλεσε επεσώρευσε μεγάλα δεινά στο έθνος. Ζούσε περισσότερο με το άγχος του κομμουνιστικού κινδύνου και, προ του 1974, δεν είχε διαχωριστική γραμμή από διάφορα φασιστοειδή «εθνικόφρονα» στοιχεία που με την πρώτη ευκαιρία εφεραν τη Χούντα και προκάλεσαν την τραγωδία της Κύπρου. Εχρησιμοποίησε την κρατική εξουσία εναντίον κάθε διαμαρτυρομένου. Η ρουσφετολογία της ήταν μια εξατομικευμένη χρησιμοποίησι δημοσίων πόρων για ψηφοθηρία, που εξέθρεψε τον κρατισμό («μια θέση στο Δημόσιο!») και δημιούργησε τη νοοτροπία ότι το Κράτος είναι λάφυ-

ρο της εκάστοτε Κυβερνήσεως. Ταυτοχρόνως, αυτός ο ιδιότυπος λαϊκισμός ήταν και μια απάντησή της στο λαϊκισμό της Κομμουνιστικής Αριστεράς, γιατί δεν μπορούσε να διατηρήσει τα λαϊκά της ερείσματα μόνο με την εθνικοφροσύνη.

Το δίλημμα μεταξύ εθνισμού και κοινωνισμού, με τη βιαιότητα που ετίθετο στον αιώνα μας, και η απουσία θεωρητικής του επεξεργασίας και ορθής αντιμετώπισης, έχει θολώσει, νομίζω μέχρι και σήμερα, τα μυαλά πολλών ανθρώπων. Αυτή η σύγχυση εξηγεί και την παρατηρηθείσα στο παρελθόν «κούραση» πολλών Ελλήνων με τα εθνικά θέματα ή και ακόμη μερικών διαπρεπών πράγματι διανοουμένων στο Εξωτερικό, ελληνικής καταγωγής και αριστεράς κατά μεγάλο ποσοστό προελεύσεως. Οι τελευταίοι, φιλόσοφοι, πολιτειολόγοι, συγγραφείς κ.ο.κ., αν και προερχόμενοι από Χώρα που κατατρύχεται από άλυτα εθνικά προβλήματα, το εθνικό πρόβλημα, θεωρούμενο προφανώς ως εκδήλωση επαρχιωτισμού, δεν έχει αποτελέσει, απ' ό,τι γνωρίζω, για κανέναν απ' αυτούς πεδίο ερεύνης, και, με τη στάση αποστασιοποιημένου κοσμοπολίτη, μεταχειρίζονται μερικές φορές την Ελλάδα σαν... μητριά (!), κάτι που είναι αδιανόητο π.χ. για Άγγλο, ή Γάλλο ή Σουηδό. (πρβλ. και το άκρως σωβινιστικό των Αγγλο-σαξόνων "right or wrong, it's my country!").

Οι **κεντρώες δημοκρατικές δυνάμεις**, τέλος, μέσα στο πολωτικό κλίμα που επικρατούσε, παρέμειναν διασκορπισμένες και επαμφοτερίζουσες. Δεν μπόρεσαν να οργανωθούν σε μόνιμη βάση και να προωθήσουν εναλλακτικές λύσεις συμβιβασμού του εθνισμού με τον κοινωνισμό. Όμως, όμως φορές ενώθηκαν κάτω από ισχυρές προσωπικότητες (Ελευθερίου Βενιζέλου, Γεωργίου Παπανδρέου) και ήλθαν στην εξουσία, προσπάθησαν να συμβιβάσουν το κοινωνικό με το εθνικό, επιδιώκοντας και την απελευθέρωση ελληνικών χωρών και τον κοινωνικό εκσυγχρονισμό της χώρας. Επειδή, φαίνεται, με την πολιτική τους αυτή αφαιρούσαν εκλογική πελατεία από τα μονοπώλια της «εθνικοφροσύνης» και «λαϊκοφροσύνης», επολεμήθησαν λυσσαλέα και από τα δύο άκρα. Είναι γνωστές, π.χ. οι συνδεδασμένες σκοφαντικές εκστρατείες κατά του Ελευθερίου Βενιζέλου και ενέργειες δολιοφθοράς τόσο από τη βασιλο-«εθνικόφρονα» Δεξιά όσο και από τη «λαϊκόφρονα» Κομμουνιστική Αριστερά κατά τη διάρκεια της Μικρασιατικής Εκστρατείας, οι ανακτορικές δολοφονίες που διέλυσαν την Ένωση Κέντρου υπό τον Γεώργιο Παπανδρέου και άνοιξαν το δρόμο στη Δικτατορία. Γενικώς, οι δυνάμεις του Κέντρου επολεμούντο συνεχώς από μεν τη Δεξιά ως «συνοδοιπόροι των εχθρών του Έθνους», από δε την Κομμουνιστική Αριστερά ως «νεροκουβαλητές της οικονομικής ολιγαρχίας».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

17. Ο ρεαλισμός της παραδοχής αυτής είναι συζητήσιμος. Οι αρχαίοι Έλληνες είχαν εναργή συνείδηση της υπάρξεως του φθόνου και των συνεπειών του. Ο αποκλεισμός του από τις κοινωνικές και ιστορικές επιστήμες μάς έχει στερήσει ενός πολύτιμου εννοιολογικού εργαλείου με το οποίο θα μπορούσαμε να κατανοήσουμε πολλά ακατανόητα κοινωνικο-

ιστορικά φαινόμενα. Βλέπε σχετικά: 1. Der Neid in der Griechischen Philosophie von **Ernst Milobenski** (1964, Otto Harrassowitz, Wiesbaden) στη σειρά Klassisch-Philologischen Studien, herausgegeben von Hans Herter Wolfgang Schmid, Heft 29. 2. Envy and the Greeks: A Study in Human Behaviour by **Peter Walcot**, ARIS & Phillips Lmdt, Warminster, England. 3. ΦΘΟΝΟΣ and its related ΠΑΘΗ in Plato and Aristotle by **Michael J. Millis**, PHRONESIS 1985, vol. XXX/1.

18. Π.χ. η ευρεία συναίνεση των Γερμανών στο Ναζισμό, τον Πόλεμο και την εξόντωση των Εβραίων αξιολογείται αρνητικά. Οι δημοκρατικές αποφάσεις, βεβαίως, δεν έχουν την εγγύηση του αληθούς και αποδεικνύονται μερικές φορές καταστροφικές, όπως η σχεδόν ομόφωνη απόφαση του Δήμου των Αθηναίων για εκστρατεία στη Σικελία. Αυτή ακριβώς την παρατήρησι κάνει ο Θουκυδίδης όταν λέει ότι, όταν οι Αθηναίοι έμαθαν την καταστροφή των στρατιωτών τους, «χαλεποί ήσαν τοίς ξυμπροθυμηθείσι τών ρητόρων τόν έκπλουν. ώσπερ ούκ αύτοί ψηφισάμενοι (δηλ. ώσπερ ούκ ει αύτοί έψηφίσαντο), ώργίζοντο δέ και τοίς χρησμολόγοις τε και μάντεσι...» Thukydides κ.λπ. Lib. VIII, Cap. 1, 1.

19. **M.I. Finley**: Democracy: Ancient and Modern. Rutgers University Press, 1973, σελ. 58.

20. Αυτή την εξάρτησι, που δείχνει την αξία της Δημοκρατίας ως μηχανισμού ανακατανομής των πόρων εξουσίας υπέρ των εργαζομένων, προσπαθούν να ανατρέψουν οι εργαζόμενοι με τις οργανώσεις και τα κόμματά τους. Επειδή οι «λαϊκιστές της αγοράς» διαδίδουν σήμερα ότι έννοιες όπως «εργατες», «εργατική τάξη», «εξάρτησι» ή «εκμετάλλευσις» κ.λπ είναι δογματικοί αναχρονισμοί, σπεύδω να αναφέρω ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, που θεωρεί τους «εργάτες» («workers») ως «αριθμητικώς τη μεγαλύτερη και οικονομικώς τη σημαντικώτερη ομάδα στην Κοινότητα», έχει νομολογήσει για όλα τα Δικαστήρια των κρατών-μελών, ότι για το χαρακτηρισμό «εργάτης» απαιτείται σχέση «υποταγής και εξαρτήσεως (subordination)» από τον εργοδότη. Βλ. Introducing a European Legal Order, by Gordon Slynn (μέλος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου), London, (1992), σελ. 86-88.

21. «Την μόν αληθεστάτην προφασιν [δηλ. πραγματική αιτία του Πελοποννησιακού Πολέμου], άφανεστάτην δέ λογω τους Αθηναίους ήγοῦμαι μεγάλους γιγνομένους και φόβον παρεχοντας τοίς Λακεδαιμονίοις αναγκάσαι ές τό πολεμείν». Βλ. Thukydides κ.λπ. Lib. I., Cap. 23, 6.

22. Βλ. **M.I. Finley**: Democracy κ.λπ., κεφ. 2 "Democracy, Consensus and the National Interest", σελ. 38-71.

23. Αλλιώς δεν εξηγείται λογικώς η ενθουσιώδης λαϊκή αποδοχή της προσαρτήσεως της Αυστρίας στη Γερμανία και η υποστήριξή της από προσωπικότητες του εργατικού κινήματος, όπως ο **Karl Renner**!

ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ

(Ή το έδαφος και το εμπόρευμα)

του Γιώργου Καραμελιά

Β' ΜΕΡΟΣ

Η σημασία της χωροταξικής εδαφικοποίησης

Υπ' αυτή την έννοια, όλες εκείνες οι προτάσεις και τα κινήματα που κατατείνουν στη μείωση των ωρών της κοινωνικά αναγκαίας εργασίας, στην προστασία του περιβάλλοντος, στη μεταφορά του κέντρου των αποφάσεων πιο κοντά στο έθνος, την περιφέρεια, την κοινότητα, τον πολίτη, εντάσσονται σε ένα ενιαίο ρεύμα, έστω και εάν, ανάλογα με την εποχή και τη συγκυρία, δεν έχουν πάντα ή ακόμα συνείδηση της εγγύτητάς τους.

Έτσι είναι δυνατόν οι οικολόγοι της Δύσεως π.χ. να υποστηρίζουν τα κινήματα περιφερειακής αυτονομίας στις χώρες τους και να θεωρούν εθνικιστικά τα αντίστοιχα κινήματα εθνικής ανεξαρτησίας ή εθνικής επιβεβαίωσης σε άλλες χώρες. Κι αυτό γιατί στη Δύση η ενίσχυση του περιφερειακού επιπέδου αντιπαράκειται στον εθνικιστικό συγκεντρωτισμό, ενώ αντίθετα στην Ανατολή ή τον Τρίτο Κόσμο η εθνική διεκδίκηση απέναντι στον ιμπεριαλισμό ή σε γειτονικές επεκτατικές δυνάμεις αποτελεί το αντίστοιχο πεδίο της εδαφικοποίησης.

Ακόμα χειρότερα, υπάρχουν δυνάμεις που ευνοούν την αναδιοργάνωση της εργασίας και την κοινωνική αλληλεγγύη, χωρίς να κατανοούν το **αντικαπιταλιστικό** δυναμικό που εμπεριέχει η έννοια της εδαφικοποίησης και της εθνικής ταυτότητας στην εποχή μας. Την εποχή της παγκοσμιοποίησης του καπιταλισμού, η εθνική ή περιφερειακή εδαφικοποίηση αποτελεί θεμελιώδες εμπόδιο στην επέκταση της κυριαρχίας του εμπορεύματος (χαρακτηριστική είναι η λογική της απόλυτης ελευθερίας του εμπορίου της GATT). Ή κατανοούν την έννοια της εδαφικοποίησης όταν πρόκειται για το κλείσιμο ενός εργοστασίου, στο... Λαύριο π.χ., που θα υποχρεώσει τους εργάτες να ξεριζωθούν, ή όταν αφορά τις... μετατάξεις των δημοσίων υπαλλήλων, αλλά δεν την καταλαβαίνουν όταν πρόκειται για τη θεμελιώδη διάσταση της εθνικής εδαφικοποίησης.

Γι' αυτό τον αλληλοαποκλεισμό εθνικής και κοινωνικής εδαφικοποίησης, που μας κληροδότησε ιδιαίτερα η περίοδος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου στη Δύση (αντίθετα στον Τρίτο Κόσμο εθνική και κοινωνική απελευθέρωση έτειναν να ταυτιστούν), ιδιαίτερο ρόλο έπαιξε η ταύτιση εθνικισμού και φασισμού. Ο επιθετικός ιμπεριαλισμός εμφανίστηκε ως ένας ρατσιστικός εθνικισμός και έτσι χαρίστηκε από τα ριζοσπαστικά κοινωνικά κινήματα της Δύσης η εθνική διάσταση στην άκρα δεξιά. Ο αριστερός αντικαπιταλισμός «παρὰχώ-

ρησε» στη δικαιοδοσία του αντιδραστικού αντικαπιταλισμού το εθνικό φαινόμενο. Κατά τον ίδιο τρόπο που ο ρομαντισμός «χαρίστηκε» συχνά στην αντιδραστική εκδοχή του.

Τα πράγματα όμως είναι μάλλον πιο απλά. Η ανάγκη της χωροταξικής εδαφικοποίησης παίρνει στις χώρες της μητροπολιτικής Δύσης μορφές που υπερβαίνουν το έθνος-κράτος προς την κατεύθυνση της περιφέρειας, παράλληλα με την ευρωπαϊκή υπερεθνική διαδικασία. Στις χώρες του Τρίτου Κόσμου και της Ανατολικής Ευρώπης παίρνει τα χαρακτηριστικά της εθνικής ή εθνοτικής διεκδίκησης. Και στις δύο περιπτώσεις, αντιστρατεύεται την καπιταλιστική λογική της ριζικής και γενικευμένης αποεδαφικοποίησης και γι' αυτό, είτε ως ριζοσπαστικός εξτρεμισμός, είτε ως αντιδραστικός εθνικισμός, καταπολεμάται από το διεθνές κεφάλαιο.

Η εδαφικοποίηση αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο ενός εναλλακτικού υποδείγματος. Χωρίς αυτήν δεν υπάρχει δυνατότητα εναλλακτικού μοντέλου κοινωνίας και ανάπτυξης.

Προτεραιότητα του εθνικού ζητήματος στην Ελλάδα

Κατά συνέπεια, για οποιαδήποτε εναλλακτική στρατηγική, το πεδίο του **χώρου** είναι αποφασιστικό. Για την Ελλάδα, το απαραίτητο πεδίο είναι κατεξοχήν το εθνικό και κατ' επέκταση το ευρύτερο βαλκανικό. Δεν μπορεί να υπάρξει εναλλακτική οικονομική και κοινωνική στρατηγική χωρίς αναβάθμιση της αυτονομίας του εθνικού χώρου της Ελλάδας στα πλαίσια της Ευρώπης. Μια πιο ελεύθερη κοινωνία δεν μπορεί να είναι υπερτροφικά συγκεντρωτική και καταναλωτικά παρασιτική. Για να μπορέσει όμως να ενισχυθεί το επίπεδο της αυτονομίας στο εθνικό πεδίο, πρέπει να συναρθρωθεί με τη βαλκανική περιφέρεια. Ο παρασιτισμός και η αποδιάρθρωση του εθνικού χώρου είναι άμεσα συνδεδεμένα με την αποδιάρθρωση του συνολικού βαλκανικού χώρου στα πλαίσια της Ευρώπης.

Σε χώρες όπου οι κυρίαρχες τάξεις — αστική τάξη και διανοήση — είναι παρασιτικά εξαρτήματα ευρύτερων ενοτήτων, οποιαδήποτε απόπειρα ενίσχυσης της αυτονομίας του χώρου αναφοράς τους αποκτάει αυτομάτως **χαρακτηριστικά και διαστάσεις επαναστατικής διαδικασίας**. Η χωροταξική επανεδαφικοποίηση του ελληνικού χώρου σημαίνει και την επιλογή διαφορετικού μοντέλου κοινωνίας!

Αν ορίσουμε λοιπόν τις μεγάλες αντιθέσεις της εποχής μας ως την αντίθεση ανθρώπου-φύσης, τη χωροταξική συγκρότηση (Βορράς-Νότος, έθνη, περιφέρειες, εδαφικοποίηση κλπ.), τις ταξικές-κοινωνικές αντιθέσεις (εκμεταλλευτές-εκμεταλλεούμενοι, διευθυντές-διευθυνόμενοι κ.ο.κ.), το πεδίο της σχέσης ατομικού-συλλογικού, των ατομικών δικαιωμάτων και τη συνάρθρωσή τους με την πολιτική και πολιτειακή μορφή, καθώς και τις σχέσεις των δύο φύλων, σε κάθε συγκυρία και περιοχή κάποια από αυτές αποκτά μια σχετική προτεραιότητα, παρόλο που ένα συνολικό εναλλακτικό μοντέλο οφείλει να τις πάρει υπό όψιν του στην καθολικευμένη διαπλοκή τους.

Σε πλανητική κλίμακα, η αντίθεση ανθρώπου-φύσης έχει αποκτήσει μια θεμελιώδη προτεραιότητα, σε συνάρθρωση με την αντίθεση Βορρά-Νότου. Σε κάθε επί μέρους περιοχή οι προτεραιότητες, παρόλο που «φωτίζονται» από τις πλανητικές, δεν ταυτίζονται πάντα μαζί τους.

Υπάρχουν χώρες και περιοχές που το «κλειδί» της συγκυρίας είναι τόσο προφανές, ώστε δεν χρειάζεται πολύ μελέτη για να επισημανθεί. Στον Τρίτο Κόσμο, το «κλειδί» της συγκυρίας είναι η θεμελιώδης υποταγή του Νότου στο Βορρά. Στη Δύση είναι η αντίθεση ανθρώπου-φύσης που ενεργοποιεί τις υπόλοιπες. Στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων, τουλάχιστον για τη δεκαετία του '90, ο τρόπος ένταξής τους στην παγκόσμια κοινότητα αποτελεί το καθοριστικό πεδίο για τη διαμόρφωση, τόσο των κοινωνικών και πολιτικών σχέσεων, όσο και της περιβαλλοντικής πραγματικότητας. Ειδικότερα στην Ελλάδα, ακριβώς γιατί βρισκόμαστε ανάμεσα σε Βορρά και Νότο, Δύση και Ανατολή, αναπτυγμένους και υπανάπτυκτους κ.ο.κ., το «κέντρο» είναι εξαιρετικά ρευστό και μετακινούμενο, η χωροταξική διάσταση είναι πάντα πολύ ισχυρή, ενώ οι διασυνδέσεις ανάμεσα στα διαφορετικά επίπεδα πολύ πιο προφανείς. Το «κέντρο» δηλαδή βρίσκεται στην Ελλά-

δα πολύ πιο κοντά στη σύνθεση των επιπέδων, παρά στη μοναδικότητα κάποιου παράγοντα. Ωστόσο αυτό δεν αναιρεί το γεγονός πως σε κάθε περίοδο κάποιος παράγων αποκτά μια σχετική προτεραιότητα. Στη δικτατορία, το ζήτημα των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων είχε την πρωτοκαθεδρία. Στην αμέσως μεταπολιτευτική περίοδο, οι εσωτερικές κοινωνικοπολιτικές αντιθέσεις προεξάρχουν των υπολοίπων. Στη δεκαετία του '80, το γενικευμένο κλίμα της αφασίας αντανακλά ίσως και την έλλειψη κάποιου κέντρου. Για τη δεκαετία του '90, δεν μπορούν να υπάρχουν πολλές αμφιβολίες. Το ζήτημα του «χρώου» αποκτά μian αποφασιστική προτεραιότητα στην ελληνική κοινωνία. Πόλεμος στα Βαλκάνια, ένταξη σε μια ολοκληρωμένη υπερεθνική ενότητα, επίταση του τουρκικού επεκτατισμού, όλα δείχνουν πως σε αυτή τη δεκαετία **θα αποφασιστεί** το μέλλον της Ελλάδας για πάρα πολύ καιρό.

Εθνικό ζήτημα και πολιτική αναδιάρθρωση

Κατά συνέπεια, όλες οι πολιτικές δυνάμεις θα τείνουν να επανακαθοριστούν με βάση το «εθνικό». Και είναι βέβαιο πως θα επιβιώσουν και θα αναπτυχθούν εκείνες που θα προσφέρουν εναλλακτικές λύσεις στην ολοκληρωτική παρασιτικοποίηση, περιθωριοποίηση ή ακόμα και ακρωτηριασμό της Ελλάδας.

Δηλαδή δεν θα έχουμε απλώς ένα σχήμα όπου όλες οι πολιτικές δυνάμεις θα διαχωριστούν στο εσωτερικό τους με βάση τα εθνικά ζητήματα, αλλά και μια διαφοροποιημένη ανάπτυξη των διαφορετικών πολιτικών χώρων με βάση το εθνικό! Στην Κατοχή, για παράδειγμα, δεν είχαμε μόνο ένα διαχωρισμό στο εσωτερικό των πολιτικών χώρων με βάση το εθνικό, αλλά και μια

Φωτογραφία του Κώστα
Αντωνίου

διαφορική ανάπτυξη των πολιτικών δυνάμεων. Η αριστερά γιγαντώθηκε εξαιτίας του εθνικού. Αντίστροφα, π.χ. στην Αλγερία και την Κύπρο, η παραδοσιακή αριστερά υποβαθμίστηκε εξαιτίας της αντίστοιχης στάσης της στο εθνικό ζήτημα, κ.ο.κ.

Στην Ελλάδα το εθνικό ζήτημα θα πυροδοτήσει μια ριζοσπαστικοποίηση των πολιτικών δυνάμεων, προς λύσεις απόρριψης της σημερινής θέσης της χώρας στον καταμερισμό εργασίας και την παγκόσμια τάξη πραγμάτων — χωρίς να ισχυριζόμαστε ότι αυτές θα γίνουν απαραίτητα και πλειοψηφικές. Το βέβαιο είναι ότι ο πολιτικός χάρτης θα αναδιαταχθεί, η παραδοσιακή αριστερά και δεξιά θα συρρικνωθούν, και στο χώρο του ΠΑΣΟΚ, του Συνασπισμού, των Οικολόγων, ίσως και στη λεγόμενη «πατριωτική δεξιά», θα υπάρξει μια ανάπτυξη των εναλλακτικών «εθνοκεντρικών» και «βαλκανοκεντρικών» δυνάμεων. Αν μάλιστα η εθνική κρίση βαθύνει περισσότερο, θα υπάρξουν και κάθετοι διαχωρισμοί που θα ανατρέψουν πλήρως τις παλιές ισορροπίες.

Η ανάπτυξη αυτών των δυνάμεων θα πάρει **υποχρεωτικά** και αντικαπιταλιστικό χαρακτήρα, συνειδητά ή ασυνείδητα. Κι αυτό γιατί η σημερινή οργάνωση του παγκόσμιου καπιταλισμού και η ένταξη της Ελλάδας στο διεθνή καταμερισμό εργασίας απαιτούν την περαιτέρω υποβάθμιση της θέσης και του ρόλου της, ή τουλάχιστον την καθήλωσή της σε μια παρασιτική σχέση. Για να υπάρξει μια αλλαγή σε αυτή τη θέση, πρέπει να επιλεγεί ένα μοντέλο ανάπτυξης και πολιτικής συμμετοχής που να ανατρέπει και τις εσωτερικές ταξικές, κοινωνικές, περιβαλλοντικές και εν τέλει πολιτικές ισορροπίες. Η σχιζοφρένεια της αναζήτησης μιας εθνικής πολιτικής και του καταναλωτικού παρασιτισμού δεν μπορεί να συνεχίζεται εσαεί. Μια αυθεντικά εθνική πολιτική θα πρέπει να διαρρήξει τον ομφάλιο λώρο της ελληνικής κοινωνίας με τον κυρίαρχο παρασιτισμό, ή τουλάχιστον να το αποπειραθεί. Δεν μπορούμε

να κάνουμε βαλκανική πολιτική έχοντας, π.χ., όλο το βάρος των ανταλλαγών μας στραμμένο προς τη Δύση. Κατά συνέπεια θα πρέπει να αλλάξει η παραγωγική και καταναλωτική δομή της ελληνικής κοινωνίας. Δεν μπορούμε όμως να αλλάξουμε αυτή τη δομή, εάν δεν ενισχυθεί ο παραγωγικός ρόλος των κοινοτήτων, εάν δεν προχωρήσουμε σε εσωτερική αποκέντρωση, εάν δεν ενισχυθεί ο ρόλος και η συμμετοχή των εργαζομένων κ.ο.κ. Διαφορετικά δεν θα έχουμε εθνική πολιτική, αλλά απλούς εθνικιστικούς λεονταρισμούς χωρίς αντίκρουσμα. Η προτεραιότητα του εθνικού προβλήματος θα πιέσει για μια βαθειά μεταρρύθμιση της πολιτικής και κοινωνικής ζωής, ή έστω για μια απόπειρα μεταρρύθμισης.

Και η «πανουργία της ιστορίας» είναι πράγματι χωρίς όρια. Οι μετασχηματισμοί αγγίζουν τους ίδιους τους «ευρωπαϊστές» και φιλελεύθερους, της δεξιάς και της αριστεράς, που ανάγουν το άτομο (είτε ως καταναλωτή, είτε ως προτεραιότητα των ατομικών δικαιωμάτων) σε μοναδικό σημείο αναφοράς τους. Βλέπουμε λοιπόν τους «αντιεθνικιστές», να προσπαθούν να αντιπαραθέσουν στο μακεδονικό ζήτημα την ανάγκη βαλκανικής αλληλεγγύης και επαφής ανάμεσα στους λαούς. Κατ' αυτό τον τρόπο, όμως, προωθούν άθελά τους την ενίσχυση ενός βαλκανικού προσανατολισμού της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, δηλαδή την **εθνοκοποίησή** της.

Το ότι οι κ.κ. Κύρκος και Παπαγιαννάκης προσπαθούν να αντιπαραθέσουν μια λογική βαλκανικής αλληλεγγύης στο Μακεδονικό, είναι ακριβώς η ένδειξη του αναπροσανατολισμού που πραγματοποιείται στο σύνολο της ελληνικής πολιτικής σκηνής και μια απόδειξη — αν χρειάζεται ακόμα — τόσο για την προτεραιότητα της χωροταξικής εδαφικοποίησης, όσο και για τους κοινωνικούς και πολιτικούς μετασχηματισμούς που εγκυμονεί. Ως προς τα υπόλοιπα *hic Rhodus, hic salta*. ■

Τό Βυζάντιο στή δίνη τῶν χριστολογικῶν ἐρίδων

τοῦ Βαγγέλη Κοροβίνη

Γ' ΜΕΡΟΣ

Ὁ χρόνος τέλος δέν καταργεῖται, ἀλλά σάν «μίμηση» αἰωνιότητας συναρμόζει τό παρόν μέ τό αἰώνιο. Ὁ φιλόσοφος δέν εἶναι μόνον ὁ ἄνθρωπος τῶν «ἀρχῶν», ἀλλά καί ὁ ἄνθρωπος τοῦ μέλλοντος²⁴. Ἡ κρατοῦσα ἀντίληψη σύμφωνα μέ τήν ὁποῖα ἀπουσιάζει κάθε ἱστορική μέριμνα ἀπό τόν ὀρίζοντα τοῦ κλασικοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐπειδή, ὑποτίθεται, οἱ ρυθμοί τῆς ἱστορίας θεωροῦνται ὡς καθ' ὀλοκληρίαν χασοκοί καί μὴ δυνάμειοι νά συμμορφωθοῦν μέ τό συμπαντικό πρότυπο τῆς ἀρχαιότητας, νά συναρθρωθοῦν γιά παράδειγμα μέ τήν κυκλική περιοδικότητα τῆς κίνησης τῶν οὐρανίων σωμάτων, δέν εὐσταθεῖ. Ἦδη στά ὀμηρικά ἔπη **ἀντιδιαστέλλεται, ἀχνά ἔστω, ὁ βιωμένος χρόνος**, ὁ χρόνος ὅπως τόν βιώνει ὁ ἄνθρωπος σάν εὐθύγραμμη πορεία πρὸς τόν θάνατο, **πρὸς τόν φυσικό χρόνο** τῆς «αἰωνίας ἐπιστροφῆς» (τῆς ἀναπαραγωγῆς τῶν εἰδῶν γιά παράδειγμα ἢ τῆς «ἀτέρμονης» διαδοχῆς τῶν ἐποχῶν). Ὡς εἰδικό χαρακτηριστικό τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στοὺς θεοὺς καί τὰ ζῶα τίθεται ἡ ἐπίγνωση ἀπό μέρους του τῆς θνητότητάς του. Οἱ θεοί, ἀντίθετα, ἐνῶ ἔχουν συνειδηση τῆς θνητότητας τῶν ἀνθρώπων καί τῶν ζῶων, οἱ ἴδιοι εἶναι ἀθάνατοι. Τὰ ζῶα, πάλι, εἶναι θνητά χωρὶς νά βιώνουν ἐκ τῶν προτέρων τήν θνητότητά τους. **Στά ὀμηρικά ἔπη ὀριοθετεῖται μιά πρώτη διαφοροποίηση τῶν ἐπιπέδων ὑπαρξῆς** (φύση, κοινωνία, πάνθεον) καί σημειώνεται ἓνα πρῶτο ρῆγμα στήν συμπάγεια καί «ἀμεριμνησία» τῆς μυθικῆς ἐμβίωσης τῆς ζωῆς. Μέχρι τότε καί μέ τήν ἐξαιρεση σ' ἓνα βαθμό τῶν πόλεων τῆς Μεσοποταμίας (οἱ ἀντιλήψεις τῶν Ἑβραίων γιά τόν χρόνο καί τήν ἱστορία θά ἐξετασθοῦν ἀργότερα), οἱ μῦθοι καί οἱ τελετουργικές πρακτικές που συνδέονταν μ' αὐτοὺς νοηματοδοτοῦσαν καί «ἐγγυῶντο» μιά σχεδόν **αὐτοματική** καί χωρὶς προβλήματα ἀναπαραγωγῆ τοῦ κόσμου καί τῶν ἀνθρώπων κοινωνιῶν. Ἡ τελετουργική ἐπανάληψη τῆς στιγμῆς τῆς δημιουργίας, τῆς μετατροπῆς τοῦ χάους σέ κόσμο (μέ τήν μεσολάβηση τοῦ ἱερατικοῦ βασιλέα), διασφάλιζε τόν «θρίαμβο» τῆς θεϊκῆς ζωῆς πάνω στό χάος τῆς ἐπίγειας ζωῆς. Ὁ χρόνος τῶν ἀνθρωπίνων ὑποθέσεων ὑπῆρχε μόνον σάν μιά ἠχώ τοῦ χρόνου τῶν «ἀρχῶν», τῆς στιγμῆς τῆς δημιουργίας²⁵.

Στά ὀμηρικά ἔπη καί τόν Ἡσίοδο ἡ **συμπάγεια φύσης καί κοινωνίας** προβάλλει σάν ἐξαιρετικά προβληματική. **Εἶναι κάτι ποῦ πρέπει νά ἐπιτευχθεῖ μᾶλλον, παρά ἀπλῶς νά βιωθεῖ**. Ὁ βιωμένος χρόνος, ὁ «αἰών», δέν μπορεῖ νά συναρμοσθεῖ αὐτοματικά καί ἄμεσα μέ τούς κυκλικούς ρυθμούς τῆς φύσης. **Τό χάος** ἐμφανίζεται σάν μιά διαρκῶς ἀναδυόμενη πραγματικότητα πού στά πλαίσια τῆς φύσης ἀναχαιτίζεται, ἀλλά **στά**

πλαίσια τῆς κοινωνίας ἀπειλεῖ συνεχῶς νά γίνει ἐκρηκτικά παροῦσα. Ἡ τύχη τῆς κοινωνίας εἶναι ἀνοιχτή στό ἐνδεχόμενο τῆς ἀποσύνδεσης τῆς ἀπό τήν τροχιά τοῦ κόσμου καί τῆς ἐμβύθισης τῆς στήν «ἄβυσσο» τῆς ἐν πολλοῖς χασοκῆς κίνησης τῆς ἱστορίας²⁶.

Ἡ ἀντιδιαστολή βιωμένου καί φυσικοῦ χρόνου καί ἡ συνειδητοποίηση τοῦ ἰδιαίτερου τρόπου ζωῆς τῆς ψυχῆς δέν ὀδήγησε οὔτε σέ μανιχαϊστικοῦ χαρακτήρα πόλωση μεταξύ ψυχῆς καί σώματος, οὔτε πολύ περισσότερο στόν ἀτομικισμό. Ἡ ἀνακάλυψη αὐτῆς σηματοδότησε ἀπλῶς τήν συνειδητοποίηση τῆς **διαφοροποίησης** τῶν ἐπιπέδων ὑπαρξῆς καί ὄχι τήν **διάσπαση** τῶν δεσμῶν μεταξύ τους, πού θά ἦταν μιά ἀπό τίς προϋποθέσεις ἀνάδυσης τοῦ ἀτομικισμοῦ. Μέ τήν ἐμφάνιση τῶν πόλεων, ὡς μιάς νέου τύπου «κατοικίας» τοῦ ἀνθρώπου μέσα στόν χρόνο καί τήν ἱστορία, αὐτό πού εἶναι σταθερό καί μόνιμο στόν ἀνθρώπο, ἡ ἀθανασία του σάν δόξα, σάν ἀνάμνηση σπουδαίων πράξεων, συνδέεται μέ τήν συλλογική μνήμη τῆς πόλης. **Ἡ ἀρετή τίθεται ὡς πολιτική ἀρετή καί ὄχι πλέον ὡς εὐγενής καταγωγή**. Ἡ δίκη, ἡ δικαιοσύνη, εἶναι ὁ σταθερός νόμος τοῦ σύμπαντος, στόν ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος μετέχει, μετέχοντας στήν ζωὴ τῆς πόλης. Ἡ πόλη ὀριοθετεῖται ὡς ἓνας εὐτακτος πολιτικός (= κοινωνικός) χώρος, σάν ἓνα κοσμικό ἀνάλογο, σάν μιά νησίδα σχετικῆς σταθερότητας πού μπορεῖ νά λειτουργήσει σάν «ἐργαστήριο» ἀθανασίας τελικά²⁷. **Ἐπέρτατο ἰδανικό τῆς ἀρχαίας πόλης δέν εἶναι νά διαιωθεῖ ὡς καθεστῶς καί συλλογικό ὑποκείμενο, ἀλλά νά λειτουργήσει ἀπλά ὡς πλαίσιο διάπλασης ἐνάρετων καί φρόνιμων πολιτῶν**. Τό κοινοτικό ἰδεώδες τοῦ ἀρχαίου ἑλληνισμοῦ οὔτε αἰθέριο καί ἄσχετο μέ τήν καθημερινότητα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἦταν (ἡ πόλις ὑπηρετεῖ καί τό «ζεῖν» καί τό «εὐ ζεῖν»), οὔτε ἐπιδιώχθηκε ποτέ νά μετατραπεῖ σέ μιά συμπαγή καί περιεκτική τῶν πάντων πραγματικότητα.

Μέ τήν ἀποσύνδεση τῆς κοσμολογίας ἀπό τήν μυθολογία πού προώθησαν οἱ προσωκρατικοί «φυσικοί» φιλόσοφοι καί τήν ἀντιδιαστολή «νόμου» καί «φύσεως» πού εἰσήγαγαν οἱ σοφιστές, ἡ πορεία συνειδητοποίησης τῆς ἰδιαιτερότητας τῶν ἐπιπέδων ὑπαρξῆς πού ἐγκαινιάσθηκε στά ὀμηρικά ἔπη προσλαμβάνει ἀπό ἓνα σημεῖο καί πέρα τήν μορφή τῆς συρρίκνωσης τῆς πραγματικότητας στήν ὀρατή καί πεπερασμένη τάξη τῆς φύσης καί τῆς **ὀξείας ἀντιδιαστολῆς φύσεως καί κοινωνίας, πεπερασμένου καί αἰώνιου**. Καί πάλι ὁμως δέν ὀδηγοῦμεθα στήν γέννηση τοῦ ἀτομικισμοῦ. Ὅταν ὁ Πρωταγόρας, γιά παράδειγμα, ὀριοθετοῦσε

«Ἡ Κοίμησις» τοῦ ὁσίου Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, λεπτομέρεια, Βυζαντινό Μουσείο Ἀθηνῶν

τόν ἄνθρωπο ὡς μέτρο «πάντων» τῶν «χρημάτων», δέν ἀναφερόταν σέ μιά ὑποτιθέμενη ὄντολογική ἐπάρκεια τοῦ ὑποκειμένου ὡς πηγῆς καί ἔδρας τῆς ἀλήθειας, ἀλλά στόν συμβατικό χαρακτήρα τῶν κοινῶν ἀξιών τῶν διαφόρων κοινωνιῶν. Ἡ ἀνακάλυψη τοῦ λόγου, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἀπό τήν προσωκρατική φιλοσοφία καί ἡ χρησιμοθηρική καλλιέργεια του ἀπό τούς σοφιστές (ἡ πολιτική ἀρετή ἐξισώνεται μέ τίς ἰκανότητες πειθοῦς στά δικαστήρια καί τήν ἐκκλησία τοῦ δήμου καί ἡ ρητορική ἀναγορεύεται σέ «ὑψηλή τεχνολογία» τῆς ἐποχῆς) ὀδήγησε στό ἀπόγειο του τόν θρυμματισμό τῆς συμπάγειας τῆς μυθικῆς ἐμβίωσης τῆς ζωῆς καί ἀποσταθεροποίησε τά πολιτισμικά θεμέλια τῆς κοινωνικῆς ζωῆς²⁸.

Ἡ πολεμική τοῦ Πλάτωνα κατά τῶν σοφιστῶν, πάντως, εἶναι **δευτερεύουσα**. Τούς ἀντιμετωπίζει ἀπλῶς σάν «πτωχοῦς συγγενεῖς» καί ἀνταγωνιστές του στήν ἀμφισβήτηση τοῦ **κύριου ἀντιπάλου του, τῆς παραδοσιακῆς προφορικῆς παιδείας τῶν ἀρχαίων, τῆς ποίησης**. Ἡ ἀντιπαλότητα τοῦ Πλάτωνα πρὸς τόν «μυθικό» πολιτισμό τῶν ποιητῶν ὀφείλεται κατ' ἀρχήν στό γεγονός ὅτι ὁ συμβολικός πλοῦτος τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν ἀποδυναμώθηκε βαθμιαία καί ἡ ποιητική παράδοση ἄρχισε νά λειτουργεῖ σάν ἓνα καταπιεστικό περιβάλλον γιά τήν διαφοροποιημένη ψυχή τῶν φιλοσόφων. **Στόν Πλάτωνα ἡ οὐσία τῆς μυθικῆς ἐμπειρίας ἐπαναποκτᾶται μέν, ἀλλά στό ἐπίπεδο πλέον τῆς διαφοροποιημένης συνείδησης**. Οἱ προσπάθειες τῶν σοφιστῶν νά προσοικωθοῦν κριτικά τήν μυθολογία, μέσω τῆς ἀλληγορικῆς ἐρμηνείας τῶν μύθων καί τῆς ἐκλογίκευσής τους, κρίνονται ἀποτυχημένες. Ὡς ἐξίσου προβληματικές ἀξιολογοῦνται καί οἱ προσπάθειες τῶν τραγικῶν ποιητῶν νά «τιθασεῦσουν» τό τυχαῖο ἀντιμετωπιζόντάς το ὡς ἐκδήλωση μιᾶς ἀφανοῦς ἐκ πρώτης ὄψεως κανονικότητας (δόμηση τῆς πλοκῆς «κατά τό εἶκος καί τό ἀναγκαῖον»), νά «προσλάβουν» τήν μοῖρα ὡς ἐσωτερικό στοιχεῖο τοῦ ἀνθρώπου, νά ὀριοθετήσουν τελικά τόν ἄνθρωπο ὡς ἓνα αὐτόνομο κέντρο ἀποφάσεων (ὑπό τήν μορφή βέβαια, ἐνός πα-

ραδειγματικῆς ἐαυτοῦ καί ὄχι μιᾶς βαθμιαίας ἀποκαλυπτόμενης προσωπικότητας. Στήν τραγωδία εἶναι ἡ ἴδια ἡ πλοκή — καί ὄχι τά ἦθη τῶν ἡρώων — πού κινεῖ τά πράγματα²⁹. Αὐτό πού ἐνοχλεῖ κυρίως τόν Πλάτωνα στήν ποίηση εἶναι ὁ κίνδυνος νά περιθωριοποιηθεῖ στά πλαίσια τῆς τό ἀἴτημα **τῆς ταύτισης τοῦ «ῥαίου» μέ τό «ἀληθές»**. Γι' αὐτό ἀκριβῶς καί στήν θέση τῶν παλαιῶν μύθων ὁ Πλάτων τοποθετεῖ τούς μύθους τῆς ψυχῆς. Ὁ «ἔρω» δέν εἶναι ἡ ἐπιθυμία γιά τό «ῥαῖον» ἀλλά γι' αὐτό πού ἡ ἐπαφή μέ τό «ῥαῖον» γεννᾷ («τόκος ἐν καλῷ»). Μόνον μέσω τῆς «πτήσης» τῆς ψυχῆς πρὸς τήν ἰδέα τοῦ ῥαίου, πού εἶναι ἀναπόσπαστα συνδεδεμένη μέ τήν ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ, ἡ ψυχή ἀπελευθερώνεται καί κατακτᾷ τήν ἀρετή³⁰.

Ἐφ' ὅσον, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ ψυχή ὀριοθετεῖται ἀπό τόν Πλάτωνα ὡς μετέχουσα σ' αὐτό πού εἶναι αἰώνιο, ὑπάρχει πλέον ἡ **δυνατότητα νά «προβληθεῖ» ἡ τάξη τῆς ψυχῆς** (ἡ ἱεραρχία λογιστικοῦ, θυμοειδοῦς καί ἐπιθυμητικοῦ) **στήν κοινωνία καί τήν φύση καί ταυτόχρονα νά «ἐσωτερικευθεῖ» ἡ τάξη ἡ παρατηρούμενη στήν φύση καί τήν κοινωνία** (στήν ἰδανική, βέβαια, πάντα Πολιτεία, τήν «Καλλίπολη», ὡς ἱεραρχημένη συνάρθρωση τῶν τάξεων τῶν φιλοσόφων, τῶν φυλάκων καί τῶν δημιουργῶν)³¹. Ἡ διαλεκτική αὐτή μεταξύ τῆς ψυχῆς, τῆς κοινωνίας καί τῆς φύσης ἐπιτρέπει στόν φιλόσοφο νά μὴν εἶναι, ἀκριβῶς, μόνον ἄνθρωπος τῶν «ἀρχῶν» ἀλλά καί ἄνθρωπος τοῦ μέλλοντος. Ἡ «κάθαρση» τῆς ψυχῆς δέν εἶναι μόνο προῖόν **«ἀναμνήσεως»**, ἐνεργοποίησης δηλαδή τῆς μνήμης τῆς ἰδεατῆς συμπαντικῆς τάξης (στήν ὁποία μετεῖχε ἀμεσίτευτα ἡ ψυχή πρὶν «πέσει» στόν ὀρατό κόσμο), ἀλλά καί προῖόν **«θεωρίας»**. Μιᾶς στό «ἐδῶ» καί στό «τῶρα» μετοχῆς στήν ἀρμονία καί τήν τάξη τῆς φύσης στήν τελεολογική τῆς προοπτικῆς, στά πλαίσια μιᾶς δίκαιας πολιτείας. Πίσω ἀπό τό ὅπωςδῆποτε ὑποβαθμισμένο ἐνδιαφέρον τοῦ κλασικοῦ ἑλληνισμοῦ γιά τήν ἱστορία δέν βρίσκεται οὔτε μιά κυκλική ἀντίληψη τῶν ρυθμῶν τῆς ἐν σχέσει μέ τήν εὐθύγραμμη τῶν νέων χρόνων, οὔτε μιά πλήρης — δυσιστικῆς ἐμπνεύσεως

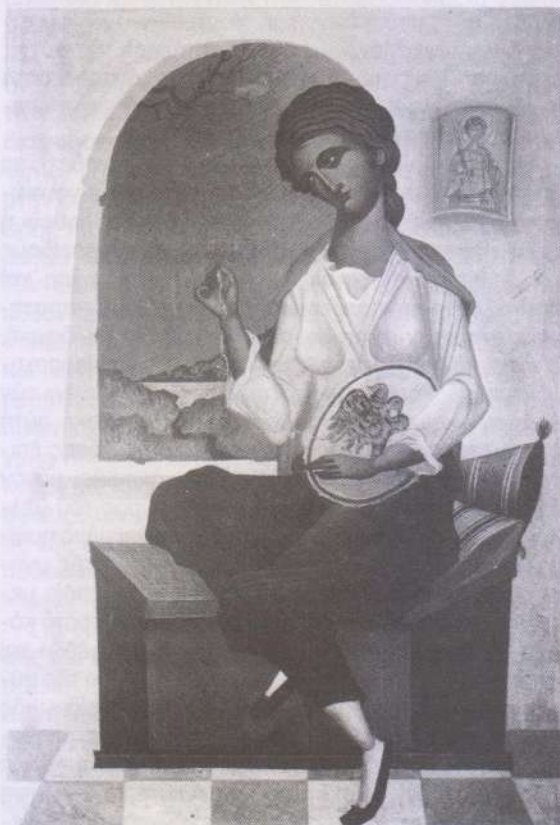
— άπαξίωση της ιστορίας, αλλά κατ' αρχήν ή έσωτερική όλοκλήρωση της αρχαιότητας και ή όντολογική της βεβαιότητα.

Μπορούμε τώρα νά άνασυγκροτήσουμε τήν άποφασιστική άλλαγή πού σηματοδότησε τήν μετάβαση από τόν άρχαίο στόν μετά Χριστόν κόσμο. Όδηγηθήκαμε από τήν **τελεολογία τής φυσικής τάξεως στην τελεολογία τής «θείας ζωής»**. Οι 'Ιδέες δέν τίθενται πλέον ως μεγέθη αύθύπαρκτα, άρχές «συναίτιοι» μέ τόν ίδιο τόν Θεό. Μπορεί σύμφωνα μ' αυτές νά γεννήθηκαν τά πάντα, αλλά οι 'Ιδέες **δέν μετέχουν τής «υπερουσίας» ούσίας του τριαδικού Θεού, άποτελούν άπλά τά πρότυπα τών όντων πού τά θέτει ως προορισμούς τους, ό έκ του μηδενός** (μή ύποκειμένος σέ κανένα φυσικό ή νοητό προκαθορισμό) **δημιουργός τους Θεός**³². Όρίζοντας όλοκλήρωση του ανθρώπου και τής ανθρωπότητας δέν είναι πιά ή μετοχή στόν «κτιστό» κόσμο τών 'Ιδεών. Είναι ή «άκτιστη» τελειότητα του τριαδικού Θεού. 'Η ύπόσταση μπορεί νά πραγματώνεται τώρα όχι πλέον έλλειπτικά και μεριστικά ως «άποκαθαρμένος» νοῦς και ψυχή, αλλά **ως δυναμικά ενεργούμενη ένότητα τής ψυχής και του σώματος** στό «έδω» και τό «τώρα» τής επίγειας ζωής κατ' αρχήν, **ως πρόσωπο**. 'Η συμπερίληψη τών αισθήσεων και έν γενεί τής σωματικής ύπαρξης στό γεγονός τής «σωτηρίας», ή 'Ενσάρκωση και ή 'Ανάσταση, ή ένυπόστατη δηλαδή «είσβολή» του άπόλυτου μέσα στην 'Ιστορία, νοηματοδοτούν και σημασιοδοτούν έναν άδιαιρέτο τρόπο ύπαρξης του ανθρώπου. 'Η θεανθρώπινη φύση του Χριστού και ή αντίδιαστολή τής θείας ούσίας μέ τόν κτιστό κόσμο **μετακινούν όριστικά τήν διαχω-**

ριστική γραμμή τών επιπέδων τής ύπαρξης πέραν τών δυϊστικών διαχωρισμών σέ «ύλη» και «πνεύμα». 'Η «άντίσταση» στην πρόσ τήν ατέλεια του ανθρώπου στρεφόμενη «κλήση» του τριαδικού θεού δέν μπορεί πλέον νά άποδοθεί στά έμπόδια πού θέτει τό σώμα, αλλά στην ίδια τήν έλευθερία του προσώπου, στην άποδοχή ή στην άπόρριψη άκριβώς τής «τελειοποιού» κλήσης του Θεού. **'Η βούληση και όχι ή φύση άναδεικνύεται σέ κεντρική όντολογική κατηγορία του ανθρώπου**, σέ αντίθεση μέ τήν αρχαιότητα, όπου ή σφαίρα τής βούλησης έθεωρείτο ύποδεέστερη από εκείνη τής γνώσης, επειδή ή βούληση καταπιανόταν άναπόφευκτα μέ τό επίμερους και παροδικό. Τό ύπαρξιακό και ιστορικό «καλό» και «κακό» δέν αντιμετώπιζονται σάν προϊόντα άνατροπής τής ιεραρχίας τών δομικών στοιχείων τής ψυχής (λογιστικό, θυμοειδές, έπιθυμητικό), αλλά ως άπόρροια τής διαστροφής του προσανατολισμού του «αυτεξούσιου», τής έλευθερης βούλησης. **'Από τό «όμολογούμενης τή φύσει ζείν» σημειώνεται μετάβαση στο όμολογούμενης «τή θεία έλευθερία ζείν»**³³. 'Η 'Ιστορία όριοθετείται και νοηματοδοτείται άποφασιστικά σάν τόπος τής δημιουργικής παρουσίας του ανθρώπου. **Δέν έχουμε πλέον νά κάνουμε μέ μερική και διαλείπουσα συναρμογή του παρόντος μέ τό αίώνιο**, έξαρτώμενη από τήν φύση και τήν δεκτικότητα του «ύποδοχέα», του άμορφου ύλικού πού άποτελεί τήν έκάστοτε πρώτη ύλη για τήν είσοδο, τήν «ένσάρκωση» τής 'Ιδέας μέσα στην 'Ιστορία. **'Η «αίωνιότητα» όχι μόνον δέν διαγράφει τόν χρόνο, αλλά τόν «έξαγιαζει» συνεχώς**, άφου διά του «χαριτωμένου» ανθρώπου τά «έσχατα» είσχωρούν άκατάπαυστα στο ιστορικό παρόν³⁴.

Ό «θυσιαστικός» και «άγαπητικός» τρόπος ύπαρξης του προσώπου τέλος, άποτελεί **όρο άρσεως** όχι μόνο τών «έσω» **διαιρέσεων** (δηλαδή όρο τής συναρμογής τών έξίσου «κτιστών» συνθέσεων ροπών και δυνάμεων, του σώματος και τής ψυχής, πού στην δυναμικά ενεργούμενη ένότητά τους συγκροτούν τήν ανθρωπινή φύση), αλλά και τών «έξω». Όπως άκριβώς ή ύπερουσιότητα του τριαδικού θεού συνδέεται μέ τόν ιδιαίτερο τρόπο ύπάρξεώς του ως «κοινωνίας τριών όμοουσιών προσώπων» και μέ τήν «κενωτική» είσβολή του στην 'Ιστορία «έν τώ προσώπῳ» του Λόγου και μέ τήν μορφή «δούλου», έτσι και ή ιδιαιτερότητα του ανθρώπου άπέναντι στην φύση συνδέεται μέ τόν ιδιαίτερο τρόπο ύπάρξεως τών ανθρωπίνων προσώπων ως **«άμοιβαία μετεχόμενων καθολικών έτεροτήτων»**. Τό πρόσωπο δέν ένσαρκώνει μίαν άφηρημένη ανθρωπότητα, αλλά άποτελεί μιά συγκεκριμένη καθολικότητα, επειδή συνιστά **αυτότελη έκφραση τής κοινωνικής ανθρωπότητας**³⁵. 'Η ιστορία κατ' αυτόν τόν τρόπο νοηματοδοτείται σάν πεδίο άνθισης τής προσωπικής έτερότητας, αλλά, όπως θά φανεί στή συνέχεια, και τής έθνικής ιδιοπροσωπίας. 'Η «κοινωνική» ένέργεια τών ατομικών και συλλογικών ύποκειμένων άπελευθερώνεται από τά «δεσμά» του χρόνου και τόν «κλοιό» μιās ιστορίας πλήρως ή μερικά άνυπέρβατης, μιās ιστορίας «ύπό τόν ήλιον» τής όποίας «ούδέν καινόν» έμφανίζεται.

Είναι φανερό λοιπόν ότι μέ τόν «προσωποκεντρικό» της χαρακτήρα ή χριστιανική ανθρωπολογία διευρύνει, διαπλατύνει και δίνει μορφή στην άγνωστη έν πολλοίς

Κόρη που κεντά, έργο του Γ. Κόρμυ

μέχρι τόν Σωκράτη «ἡπειρο» τῆς ἐσωτερικότητας καί ἀπ' αὐτή τήν ἀποψη οἱ Χριστολογικές αἰρέσεις τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Βυζαντίου «μπλοκάρουν» ἐνδιάθετες ροπές τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας καί ὑποβαθμίζουν, ἀπαξιώνουν καί φτωχαίνουν τά «κεκτημένα» τῆς. Ἡ ἐσωτερικότητα αὐτή, ἐξάλλου, δέν καλλιεργεῖται κατά κανένα τρόπο σάν ψυχολογικό μέγεθος, ὅπως στούς «νέους χρόνους», ὥστε νά εἶναι βάσιμος ὁ ἰσχυρισμός ὅτι ἡ «ἀνθρωπολογική μετάλλαξη», πού προσκόμισε ὁ Χριστιανισμός τῶν πρώτων μετὰ Χριστόν αἰώνων, ἐγκτεται σπὴν γέννηση τοῦ ἀτομικισμοῦ (πού τόν προετοίμασε μάλιστα, ὑποτίθεται, ἡ ἀρχαία φιλοσοφία). Ὅπως φαίνεται καί ἀπό τίς παραπάνω διατυπώσεις, ἐνθαρρύνεται μὲν στό πολλαπλάσιο ἢ διαφοροποίηση τῶν ὑποκειμένων καί ἡ ἀνθιση τῆς προσωπικῆς ἐτερότητας, χωρὶς ὅμως νά καλλιεργεῖται ἡ ρήξη τοῦ ἐνός μέ τό ὄλο. Ἀκριβῶς αὐτόν τόν στόχο ἐξυπηρετεῖ καί ὁ μὴ ἀναπαραστατικός χαρακτήρας τῆς εἰκόνας (καί θά λέγαμε καί ἡ λειτουργική πρακτική στό σύνολό τῆς) σπὴν ὁποία «φανερώνεται» καί διά τῆς ὁποίας «ἐμβιώνεται ἡ ἀλήθεια τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ». Ἐπειδὴ ἡ εἰκόνα ἀποτελεῖ μιά πραγματικότητα καθ' ἑαυτήν (τὴν ὀρθόδοξη «εἰκονολογία» τὴν προαναγγέλει κατὰ μέγα μέρος ἡ ποιητική τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἡ «μίμησις» γιὰ τόν Σταγειρίτη δέν ἦταν ἀναπαράσταση καί ὁμοίωμα ἀληθοφανές τῆς «νοητῆς» ἢ «αἰσθητῆς» — ἀδιάφορο — πραγματικότητας, ἀλλά ἓνα «ζῶον», μιά πραγματικότητα καθ' ἑαυτήν, πού εἶχε τὴν ὄντολογική βαρύτητα καί τὴν ὑπαρκτική γνησιότητα ἐνός ζωντανοῦ ὀργανισμοῦ. Κατὰ συνέπεια δέν θά μπορούσε ποτέ νά ἀποτελέσει μιά ὑποκειμενική καί αὐθαίρετη «κατασκευή» πού ἐκφράζει τόν «ἐσωτερικό κόσμο» τοῦ καλλιτέχνη ἢ ἀναπαριστᾷ νατουραλιστικά τὴν «πραγματικότητα», δέν ὑπάρχουν περιθώρια νά μετατραπῆ ἡ ἐμπειρία τῆς «αὐτοψίας» σέ ὑπόθεση ἀτόμων. Ἡ «ἐνοείδια» τῆς «αὐτοψίας», ὡς ψυχικῆς καί σωματικῆς ταυτόχρονα ἐμπειρίας τοῦ προσώπου, ὀριοθετεῖται, ἀπὸ τὴν πατερική παράδοση ὡς ἡ ἄλλη ὄψη μιᾶς ἀμε-

σίτευτῆς ἀπὸ αὐτονομημένους καί στεγανούς θεσμούς «κοινωνίας» τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό καί τοὺς συνανθρώπους του. Βαθύτερο νόημα τῆς προσκύνησης τῶν εἰκόνων εἶναι ἡ «ἐν τῷ προσώπῳ» τῶν ἀγίων προσκύνηση τοῦ «πλησίον»³⁶.

Ἀνακεφαλαιώνοντας τίς διαφορές καί ὁμοιότητες μεταξύ τῆς ἀρχαιοελληνικῆς καί τῆς ὀρθόδοξης ἀνθρωπολογίας μπορούμε νά θέσουμε ἓναν κοινὸ παρονομαστή τους, παρά τίς θεμελιώδεις διαφορές τους, τὸν μὴ ἀτομικιστικὸ, τὸν «κοινωνητικὸ» χαρακτήρα τους, τὴν ὑποταγή ἀπὸ μέρους καί τῶν δύο τοῦ «ὀρθῶς διανοεῖσθαι» στό «ἀληθῶς κοινωνεῖν». Αὐτὸ τό στοιχεῖο ἀκριβῶς ἀναδεικνύει διαυγέστερα ἢ ἐπόμενη καμπὴ σπὴν θεολογικὴ ζωὴ τοῦ Βυζαντίου, ἡ ἴσχυαστική ἔριδα. ■

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

24. Στέλιος Ράμφος, ὁ.π., σελ. 118.
25. I.G. Gunnell, "Political philosophy and time", The University of Chicago Press, 1987, σελ. 17-53.
26. ὁ.π., σελ. 72-95.
27. ὁ.π., σελ. 95-103 καί 110-124.
28. A.E. Taylor, ὁ.π., σελ. 138-181 καί 280-309.
29. I.G. Gunnell, ὁ.π., σελ. 103-110 καί 125-150 καθώς καί «Πλάτωνος Πολιτεία», Εἰσαγωγή, Ἑρμηνεία καί σημειώσεις Κ.Δ. Γεωργιούλη, Ἐκδόσεις «Ι. Σιδέρης», Ἀθήνα 1963, σελ. 302-319.
30. A.E. Taylor, ὁ.π., σελ. 250-279 καί Στέλιος Ράμφος, «Φιλόσοφος καί Θεῖος ἔρως», Ἐκδόσεις «Τήνος», σελ. 11-133.
31. «Πλάτωνος Πολιτεία», ὁ.π., σελ. 275-301 καί A.E. Taylor, ὁ.π., σελ. 310-348.
32. Στέλιος Ράμφος, «Ἰλαρόν φῶς τοῦ κόσμου», ὁ.π., σελ. 142, 337-437.
33. ὁ.π., σελ. 356.
34. I.G. Gunnell, ὁ.π., σελ. 181-224 καί A.E. Taylor, ὁ.π., σελ. 525-567, καθώς καί Στέλιος Ράμφος, ὁ.π., σελ. 463.
35. Στέλιος Ράμφος, ὁ.π., σελ. 191, 483.
36. ὁ.π., σελ. 143.

πράξη

Εναλλακτικό Βιβλιοπωλεῖο

«ΠΡΑΞΗ»

Αρμενοπούλου 24 τηλ. 202-349
Ροτόντα, (στον πεζόδρομο)

— Λογοτεχνία, Θεωρία, Ιστορία, Οικολογία, Εθνικά θέματα,

Παιδαγωγικά

— Περιοδικά (και παλιά τεύχη)

ΤΟΥΡΑΝΙΣΜΟΣ ΠΑΝΤΟΥΡΚΙΣΜΟΣ

Α' ΜΕΡΟΣ

του Δρ. Αχιλλέα Στ. Ανθεμιδη*

Στην εποχή μας ακούγονται και γράφονται συχνά οι έννοιες Ισλάμ, Ισλαμισμός, ισλαμικός κίνδυνος, ισλαμική επανάσταση, ισλαμικό κράτος, ισλαμικός ιμπεριαλισμός, ισλαμικό τόξο και άλλες παρόμοιες έννοιες και φράσεις, που ασφαλώς εντυπωσιάζουν τον κάθε αναγνώστη, που με τη σειρά του αισθάνεται δέος και ανασφάλεια μπροστά στην προσπάθεια αυτή.

Ο Ισλαμισμός, ή μάλλον ο πανισλαμισμός, που κατέρρευσε με την κατάλυση και το διαμελισμό της Οθωμανικής αυτοκρατορίας το 1918, ανέπλευσε και πάλι προς τα εμπρός, ακριβώς λόγω της σύγχρονης τεχνολογίας των μέσων μαζικής ενημέρωσης, αλλά και καταστροφής, και ακόμα λόγω των πλούσιων πλουτοπαραγωγικών πηγών που βρίσκονται στα χέρια εξουσιών οπαδών της ισλαμικής θρησκείας, όπως Ιράν, Λιβύη, Σουδάν, Πακιστάν και άλλες χώρες.

Εξάλλου η επέκταση και η ενθάρρυνση του Ισλαμισμού, μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση των Μπολσεβίκων, υπήρξε ο αντίποδας της επικράτησης μαρξιστικών ιδεολογιών και το αντίδοτο της αθεϊστικής κρατικής αντίληψης στις χώρες επικράτησης της δικτατορίας του προλεταριάτου και για το λόγο αυτό βοηθήθηκε από το δυτικό κόσμο όσο και όπου αυτό ήταν εφικτό και δυνατόν. Έτσι λαοί, και κυρίως από τον αφροασιατικό χώρο, χρησιμοποιούν τα πιο σύγχρονα μέσα για τη διάδοση των ισλαμικών ιδεών, πράγμα που φοβίζει τους χριστιανικούς και άλλους λαούς, από την πείρα του παρελθόντος. Και ενώ αυτά συμβαίνουν στο διεθνές στερέωμα, στη χώρα μας ισχύει ένα διάχυτο πνεύμα απομονωτισμού σχετικά με το κοσμοθεωρητικό βάθρο των συνομιλητών μας στις διάφορες κοινωνικές, οικονομικές και γενικά διεθνείς συναλλαγές μας.

Οι γνώσεις μας για τον κόσμο των Σλάβων, των Αράβων, των Τούρκων, αλλά και για τους λατινογενείς λαούς είναι πολύ περιορισμένες έως ανύπαρκτες, ενώ αντίθετα υπάρχει πλούσια ξένη βιβλιογραφία στο θέμα αυτό.

Ιδίως Σλαβολόγους, Αραβολόγους και Τουρκολόγους δεν θα συναντήσουμε ούτε στα πανεπιστήμιά μας, ούτε στα σχολεία μας, στις επιχειρήσεις μας και στις κρατικές μας Υπηρεσίες γενικά, και ας ζούμε σε ένα περίγυρο 100 και πλέον εκατομμυρίων Αράβων που στην πλειοψηφία τους είναι μουσουλμάνοι, με τους Τούρκους που μετά την κατάρρευση των Σοβιέτ διεκδικούν εκεί 100 περίπου εκατομμύρια τουρκογενείς πληθυσμούς, αλλά και τους Σλάβους που εκτείνονται στο βορρά και φτάνουν τα 300 εκατομμύρια περίπου.

Μας ξενίζει ο απόηχος της φράσης ισλαμικό τόξο και ισλαμικός επεκτατισμός, και γεννάται αμέσως το ερώτημα: Τι θα κάνουμε εμείς οι Έλληνες;

Υπάρχει προοπτική συμβίωσης με το Ισλάμ και τα ισλαμικά κράτη ή πρέπει να ακολουθήσουμε κι εμείς τις έννοιες του Τζιχάντ, που σημαίνει ιερός πόλεμος εναντίον των εχθρών του Ισλάμ;

Το θέμα βρίσκεται ακριβώς στο πιο κρίσιμο σημείο και η μελέτη εκ μέρους μας του Ισλαμισμού δείχνει ότι, παρά τις προσπάθειες μερικών ηγετών του, δεν θα φτάσει ποτέ στο σημείο να απειλήσει κυριαρχικά τον πολιτισμένο κόσμο, παρά μόνο σε τοπικούς συσχετισμούς δυνάμεων και μάλιστα έξω από τα όρια της ευρωπαϊκής ηπείρου.

Όμως ένας άλλος κίνδυνος είναι ορατός κι αυτός είναι ο κίνδυνος του Τουρανισμού-Παντουρκισμού. Ο Παντουρανισμός —και με άλλη έκφραση ο Παντουρκισμός— αναδείχθηκε σε ιδεολογικό κίνημα και αποτέλεσε τις βάσεις του τουρκικού επεκτατισμού. Μάλιστα με την κατάρρευση των Σοβιέτ, που κρατούσαν σε πειθαρχημένο σύνολο τους τουρκογενείς λαούς, ο δρόμος της σύγκλισης με τους εν λόγω λαούς είναι ανοικτός. Έτσι εξηγείται η λυσσαλέα σύγκρουση μεταξύ Αζέρων και Αρμενίων για το Καραμπάχ, ενώ δεν αποκλείεται σύγκρουση και με άλλους λαούς, κυρίως τους Ρώσους. Άλλωστε η Αρμενία είναι η μόνη ανεξάρτητη πλέον χώρα που έχει ανοικτούς λογαριασμούς με τους Παντουρκιστές.

Φρονώ πως ο κάθε ακροατής και αναγνώστης της εισήγησής μου θα είναι δυνατόν να καταστεί οικείος με τις έννοιες του Τουρανισμού-Παντουρκισμού, του Ισλαμισμού-Πανισλαμισμού και ακόμη θα κατανοήσει για ποιους λόγους η σημερινή τουρκική εξουσία διακρίνεται από την κοσμοθεωρία του τουρκικού επεκτατισμού, παρά το γεγονός ότι το τουρκικό έθνος δεν είναι αμιγές, δεν είναι καθαρό εθνολογικά, αλλά στα σπλάχνα του ζουν και αναπνέουν εκατομμύρια αλλογενείς και αλλοεθνείς μειονοτικές εθνότητες, για τις οποίες ο 21ος αιώνας θα είναι το έτος της απελευθέρωσής τους.

Τουράν - Τουρανικοί λαοί

Είναι γεγονός ότι η ελληνική Γραμματεία δεν ασχολήθηκε στα σοβαρά με την κοσμοθεωρία του Τουρανισμού, Οθωμανισμού, Τουρκισμού και Παντουρκισμού, που κυριάρχησε και κυριαρχεί στη γειτονική μας Τουρκία. Έτσι τα εγκλήματα γενοκτονίας, η καταπάτηση και η μη αναγνώριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πολιτειακό καθεστώς που ίδρυσε ο Μουσταφά Κεμάλ Πασά, δεν είναι κατανοητά στη δική μας σκέψη και φιλοσοφία. Και πέρα από τα πιο πάνω, η μη εφαρμογή και καταπάτηση των συμφωνημένων αποτελούν για μεν τους Έλληνες παράλογη και παράνομη πράξη από άποψη θείου και ανθρωπίνου δικαίου, ενώ για τη γειτονική χώρα αποτελούν αυτονομία σκέψη και πράξη.

Οι αρχές και η εξέλιξη της ιδεολογίας του Παντουρκισμού, που επηρεάζουν την τουρκική πολιτική σκέψη από την εποχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μέχρι σήμερα, βασίζονται στη γέννηση διαφόρων παντουρκικών οργανώσεων που ανέπτυξαν δραστηριότητα μέσα και έξω από την Τουρκία, καθώς και των

παντουρκικών εφημερίδων, περιοδικών, βιβλίων, διαλέξεων, των μέσων μαζικής ενημέρωσης κλπ.

Ο Παντουρκισμός γεννήθηκε τον προπερασμένο αιώνα στους τουρκόφωνους λαούς που ζούσαν στην τσαρική Ρωσία και εν συνεχεία αναπτύχθηκε στο χώρο της Μικράς Ασίας. Χωρίς ποτέ να έχει θεσπισθεί ως επίσημη ιδεολογία του τουρκικού κράτους, υπεθάλπετο πάντα από τις κυβερνήσεις της Άγκυρας, άλλοτε φανερά και άλλοτε κρυφά.

Η βάση της παντουρκικής ιδεολογίας είναι κυρίως ο αλυτρωτισμός, με στόχους την ανεξαρτησία και ακολούθως την Ένωση με τη «Μητέρα Τουρκία» όλων των τουρκοφώνων ομάδων που ζουν στη Διασπορά, όπως στην Κριμαία, το Αζερμπαϊτζάν, τον Καύκασο, το Τουρκεστάν, το Καζακστάν, το Ουζμπεκιστάν, τη Δυτική Κίνα, την Κιργισία, το Ταταριστάν, τη Σιβηρία, το Αφγανιστάν, το Ιράν, το Ιράκ, τη Συρία, τη Βουλγαρία, τη Γιουγκοσλαβία, τη Δυτική Θράκη, την Κύπρο ώστε να δημιουργηθεί έτσι ένα μεγάλο Τουρκικό Κράτος άνω των 100 εκατομμυρίων κατοίκων.

Μερικά από τα συνθήματα που κατά καιρούς χρησιμοποίησαν οι Παντουρκιστές είναι:

«Η Τουρκία στους Τούρκους».

«Όπου υπάρχουν Τούρκοι υπάρχει μία Τουρκία».

«Ο κόσμος των Τούρκων είναι ένα ενιαίο σύνολο».

«Όλοι οι Τούρκοι είναι ένας στρατός».

«Ο Παντουρκισμός ως ιδανικό αποτελεί ηθική τροφή για το έθνος».

«Η Κύπρος είναι εξ ίσου τουρκική όσο η Μικρά Ασία και η Δυτική Θράκη».

Η εξόντωση και το ξεριζώμα του μικρασιατικού ελληνισμού το 1922-23, η γενοκτονία των Αρμενίων του 1915-18, ο διωγμός των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης το 1955, η εισβολή στην Κύπρο το 1974, η συνε-

Τουρκικό μνημείο στην Σμύρνη

χής προσπάθεια εκτουρκισμού των Κούρδων και η συνεχής απειλή στη Δυτική Θράκη και στα νησιά του Αιγαίου είναι αποτελέσματα της επιρροής του παντουρκικού δόγματος στην επεκτατική πολιτική της της Τουρκίας.

Τούρκοι και οι Τουρανικοί λαοί

Ξεκινώντας από την Κωνσταντινούπολη, ας περάσουμε από τις εκτάσεις της Δυτικής και της Ανατολικής Ανατολίας που έχουν πια εκτουρκιστεί τελείως, ύστερα από τη γενοκτονία των Αρμενίων και την ανταλλαγή των πληθυσμών που είχε ως αποτέλεσμα την αποχώρηση των Ελλήνων της Ρωσίας και του Πόντου και ας περάσουμε στο Περσικό και το Ρωσικό Αζερμπαϊτζάν και στην Κασπία Θάλασσα. Συνεχίζοντας τη διαδρομή κατά μήκος των βορείων επαρχιών του Ιράν, που βρίσκονται στις νότιες ακτές της Κασπίας Θάλασσας προχωρούμε προς το Τουρκμενιστάν, το βόρειο Αφγανιστάν, το Ουζμπεκιστάν, το Καζακστάν, το Κιργιζιστάν και το Σινγκιάνγκ (το κινεζικό Τουρκεστάν, που κατοικείται από Κιργισίους) ως τα Αλτάια όρη, που είναι και το λίκνο της τουρανικής «φυλής». Μέσα σ' αυτή τη ζώνη, που σε μερικά σημεία είναι στενή και σε άλλα πλατιά, σε μερικά σημεία ξερή, άγονη και αραιοκατοικημένη κι αλλού εύφορη και πυκνοκατοικημένη, ζουν σαράντα έως πενήντα εκατομμύρια τουρκόφωνοι πληθυσμοί.

Αλλά και έξω από αυτή τη ζώνη, υπάρχουν λίγο πολύ αρκετές τουρκικές μειονότητες στις Βαλκανικές χώρες, κι ακόμα υπάρχουν οι Τάταροι της Κριμαίας, οι Χριστιανοί Τσομπάνοι, οι Γιακούτοι της Ανατολικής

Σιβηρίας κλπ. Τουρανοί υπάρχουν ακόμα στην Κίνα και τις Ινδίες.

Οι Τουρανοί ακολουθούν διάφορες θρησκείες, όπως ο Μωαμεθανισμός, ο Χριστιανισμός, ο Σαμανισμός κλπ. Από τους οπαδούς του Ισλάμ πάλι άλλοι είναι Σουνίτες (ορθόδοξοι) και άλλοι Σίιτες (αιρετικοί). Σχετικά με τη γλώσσα τους μιλούν διάφορες τουρανικές διαλέκτους. Επίσης, λόγω της γεωγραφικής διασποράς τους, έχουν υποστεί την επίδραση διάφορων πολιτισμών, όπως είναι ο κινεζικός, ο περσικός, ο ρωσικός, ο ινδικός και ο δυτικός. Ωστόσο —κι εδώ συνίσταται το πρόβλημα που στηρίζουν οι τουρανοιστές την κοσμοθεωρία τους, δηλ. ότι αποτελούν από τη Μεσόγειο ως τα σύνορα της Κίνας μια εκτεταμένη και αρκετά συμπαγή ζώνη λαών της ίδιας εθνικής και γλωσσικής ομάδας και της ίδιας θρησκείας, δηλ. του Ισλάμ— πρόκειται για μια αλυσίδα εθνικής συνοχής πληθυσμών, που θα ήταν συνεχής αν δεν υπήρχε μεταξύ τους η ινδοευρωπαϊκή και χριστιανική (ή μη τουρανική και μη μωαμεθανική) Αρμενία. Ο αρμενικός λαός, που είναι το πρώτο χριστιανικό κράτος στον κόσμο, δημιούργησε ρήγμα στη συνοχή αυτή των τουρανικών φυλών και το γεγονός αυτό απετέλεσε το θεωρητικό βάθος για την εξαφάνιση από το πρόσωπο της γης των λαών της Αρμενίας.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Β' ΜΕΡΟΣ

* Εισήγηση στο διεθνές Συνέδριο για τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ιωνία, Πόντο, Κων/πολη, Ίμβρο, Τένεδο κλπ. - Θεσσαλονίκη 25/9/1992

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑΣ (ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ - ΜΑΧΗ - ΠΕΛΑΣΓΟΣ - ΡΗΣΟΣ)	
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΑΚΡΟΚΕΡΑΜΟ - ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡ. ΓΙΑΝΝΑΚΕΝΑΣ ΑΧ.ΠΑΡΑΣΧΟΥ 127, ΤΚ 114 75, ΑΘΗΝΑ - ΤΗΛ. 6440021	
Νίκου Ανδριώτη DER FÖDERATIVE STAAT VON SKLORJE UND SEINE SPRACHE	1.400
Αθανασίου Α. Κόρμαλη ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΘΡΑΚΗ	1.300
Αθανασίου Α. Κόρμαλη ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΡΩΜΥΛΙΑ. Ή αλύτρωτη Όρφικη γη	600
Αθανασίου Α. Κόρμαλη ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΓΗ	1.600
Δημητρίου Ν. Έφραμιδη ΠΟΝΤΟΣ	800
Ιωάννου Χρ. Γιαννάκενα ΒΟΡΕΙΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ Ή Απάντηση στά Σκόπια ...	1.000
Θαλή Μυλωνά Η ΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ..	300
Λάζαρου Γαβαλά ΕΘΝΙΚΟ ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ	900
Ιωάννη Μάλλωση Ο ΙΩΝ ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ ΕΞΟΡΙΣΤΟΣ ..	700
Ναταλίας Π. Μελά ΠΑΥΛΟΣ ΜΕΛΑΣ	900
Περικλής Ροδάκης Ο ΓΟΡΔΙΟΣ ΔΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΘΝΟΤΗΤΩΝ-Η ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ	2.300
Γιάννης Μαγκριώτης ΠΟΜΑΚΟΙ Ή ΡΟΔΟΠΑΙΟΙ	800
Γεώργιος Κλεάνθους Σκαλιέρης ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΦΥΛΑΙ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ	3.000
Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου ΑΛΗΣΜΟΝΗΤΕΣ ΠΑΤΡΙΔΕΣ-ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ, ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ ΚΑΙ ΠΑΣΧΑΛΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΘΡΑΚΗ	1.500
Ν. Σκούφου (1817) ΔΟΚΙΜΙΟ ΠΕΡΙ ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΥ ..	600
Γ.Π. Κοροναίου ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΚΑΘΙΣΤΟΥ ΥΜΝΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ	350
Π. Καρολίδη Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΡΩΜΥΛΙΑ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ...	700
Μυρτίλου Άποστολίδη ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ	650
Νίκος Άτζεμόγλου Τ' ΑΓΙΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	5.000
Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως ΘΡΑΚΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ	2.000
Γιάννης Μαγκριώτης Ο ΕΠΕΚΤΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ...	1.000
Κώστας Θρακιώτης ΛΑ-Γ' ΚΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ	2.500
Άναστάσιος Πολυζωίδης ΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ - ΗΤΟΙ ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΣΥΜΒΑΝΤΑ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ (1874) 2 ΤΟΜΟΙ	3.700
Περικλής Ροδάκης Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ-ΟΙ ΘΡΑΚΕΣ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ	1600
Ζάρεβαντ ΠΑΝΤΟΥΡΑΝΙΣΜΟΣ	2.000
Γιάννης Χολέβας ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΛΑΒΟΦΩΝΟΙ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	2.500
Χρ. Κηπουρός ΘΡΑΚΗ! ΘΡΑΚΗ!	1.000
Μάκη Άντωνόπουλου Ο ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ	2.500
Μάκης (Θωμάς) Άντωνόπουλος Τά μικρά τραγούδια μιάς μεγάλης πατρίδας	1.200
Καλλιτέχνη έκδοση χειρόγραφης συλλογής λιανοτράγουδων για την μαρτυρική και πάντα Έλληνική Κύπρο, εμπλουτισμένη με γκραβούρες του 1878, Ιωάννου Κ. Χολέβα	1.000
Ο Μακεδονολάτρης ΙΩΝ ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ	1.000
Για πρώτη φορά ολοκληρωμένη έργασία για την πολυδιάστατη φυσιογνωμία του Ίωνα Δραγούμη. Ως Φιλόσοφο, Δημοσιολόγο, Οικονομολόγο και Κοινωνιολόγο.	
Ιωάννου Κ. Χολέβα Η ΠΟΥΛΥΛΟΚΑΜΗ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΗΜΙΣΕΛΗΝΟΣ	2.200
Έξαιρετικό έργο που αποτελεί την μαύρη βίβλο του σύγχρονου τουρκικού επεκτατισμού.	
Γιάννης Μαγκριώτης ΘΡΑΚΗ, Η ΕΠΑΛΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΟΡΡΑ	2.500
Κόστα Χατζηπανταίου ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ και ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑ	800

ΑΠΟΣΤΕΛΛΟΝΤΑΙ ΜΕ ΑΝΤΙΚΑΤΑΒΟΛΗ

έλλοπία

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Η «έλλοπία» κυκλοφορεί ταυτοχρόνως στην Αθήνα, Θεσσαλονίκη, υπόλοιπη Ελλάδα και Κύπρο. Στην επαρχία και την Κύπρο διακινείται από τὰ κατά τόπους πρακτορεία. Στην Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Κύπρο (έκτός από την μέσω πρακτορείου διακίνηση) μπορείτε να τη βρείτε στα παρακάτω σημεία πώλησης:

ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΑΘΗΝΩΝ:

- «ΠΑΡΟΥΣΙΑ» Σόλωνος 94
- «ΘΕΜΕΛΙΟ» Σόλωνος 84
- «ΠΥΡΙΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ» Σόλωνος και Ίπποκράτους
- «ΔΩΔΩΝΗ» Ασκληπιού 3
- «ΓΡΗΓΟΡΗΣ» Σόλωνος 71
- «ΤΟΛΙΔΗΣ» Σόλωνος 71
- «ΕΣΤΙΑ» Σόλωνος 60
- «ΕΝΔΟΧΩΡΑ» Σόλωνος 62
- «ΑΙΟΛΟΣ» Σόλωνος 114
- «ΜΗΝΥΜΑ» Σόλωνος 83
- «ΠΟΛΙΤΕΙΑ» Ασκληπιού 1
- «ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ» Γραβιάς 3-5
- «ΚΟΜΜΟΥΝΑ» Θεμιστοκλέους 37
- «ΒΙΒΛΙΟΓΟΝΙΑ» Ακαδημίας 57
- «Α-Ω ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ» Ακαδημίας 57 Στοά
- «ΚΑΡΑΒΙΑΣ - ΡΟΥΣΣΟΠΟΥΛΟΣ» Ακαδημίας 58
- «ΒΑΒΕΛ» Π. Γενναδίου 5
- «ΠΑΡΑΠΕΝΤΕ» Ίπποκράτους 52
- «ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ» Ίπποκράτους 15ε
- «ΠΙΤΣΙΛΟΣ» Σοφοκλέους 4
- «LIBRO» Π. Ίωακείμ 8 (Κολωνάκι)
- «ΝΙΚΟΛΑΚΗΣ» Γ' Σεπτεμβρίου 91
- «ΤΡΟΧΑΛΙΑ» Γριβαίων 3-5

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Περιοδικό «έλλοπία»
Χαβρίου 3, Αθήνα, τηλ. 3241.039.

ΑΛΛΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ:

- «ΑΚΡΟΚΕΡΑΜΟ» Αχ. Παράσχου 123 (Γκύζη)
- «ΗΧΩ» Λ. Κηφισίας 39 (Άμπελόκηποι)
- «ΛΥΜΠΕΡΗΣ» Παπαβασιλείου 7 (Μαρκόπουλο)
- «ΠΑΡΟΥΣΙΑ» Αγ. Κών/νου 5 (Πειραιάς)

ΠΕΡΙΠΤΕΡΑ

- Βερανζέρου & Ακαδημίας, Πλ. Κάνιγγος
- Πλ. Ομόνοιας 18
- Πλ. Ομόνοιας και Σταδίου 65
- Σόλωνος 66
- Υμηττού 3, πλατεία Υμηττού
- Κοτσιᾶ 1, Κάτω Ήλιούπολη
- Φαρμακείο Κώστα Μεθυμάκη,
- Κεντρική πλατεία Ήλιούπολης
- 17ης Νοεμβρίου 1

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ:

- «ΛΟΞΙΑΣ» Ίσαύρων 7
- «ΡΑΓΙΑΣ» Ερμού 44
- «ΙΑΝΟΣ» Αριστοτέλους 7
- «ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ» Αριστοτέλους 9
- «ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΑΚΗΣ» Αριστοτέλους 4
- «ΕΝΤΥΠΟ» Πατριάρχου Ίωακείμ 4
- «ΛΩΤΟΣ» Καστριτσίου 11
- «ΗΡΟΔΟΤΟΣ» Ίωάννου Μιχαήλ 2
- «ΒΑΝΙΑΣ» Αρμενοπούλου 26
- «ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ» Ερμού 71
- «ΚΕΝΤΡΙ» Δημ. Γούναρη 22
- «ΜΗΝΥΜΑ» Δέλλιου 6

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Εναλλακτικό Βιβλιοπωλείο
«ΠΡΑΞΗ» Αρμενοπούλου 24, Ροτόντα, Θεσ/νίκη,
τηλ. 20.23.49

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΚΥΠΡΟΥ:

- «ΑΙΓΑΙΟΝ» Έκτορος 40 Λευκωσία
- «ΑΜΑΡΑΝΤΟΣ» Ήρακλέους 37 Λευκωσία
- «ΑΜΟΡΓΟΣ» Κιτίου Κυπριανού 21 Λεμεσός

Τα βιβλία της «γνώσης»

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΕΞΩΡΡΙΖΟΥΝ

Αρχαίοι Συγγραφείς

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ

Χαρακτήρες

ΔΙΟΓΕΝΗ ΛΑΕΡΤΙΟΥ

Διογένης ο Κυνικός

ΣΟΥΗΤΩΝΙΟΥ

Νέρωνας

ΗΡΟΔΟΤΟΥ

Η εκστρατεία κατά των Σκυθών

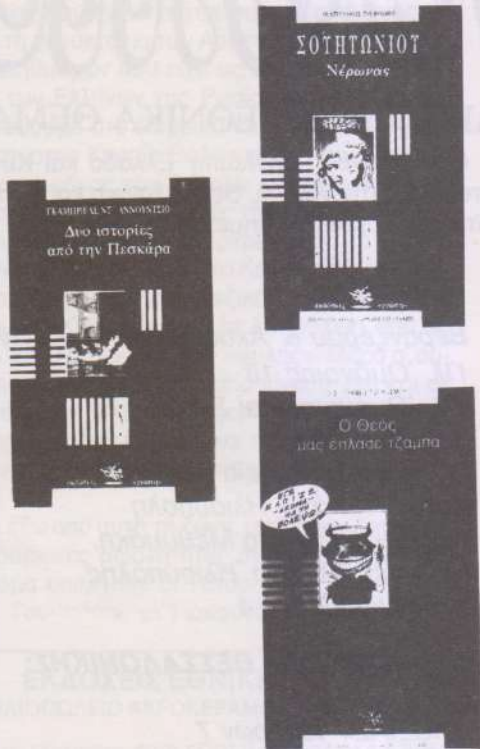
Κλασικοί Συγγραφείς

ΓΚΑΜΠΡΙΕΛΕ ΝΤ' ΑΝΝΟΥΝΤΣΙΟ

Δύο ιστορίες από την Πεσκάρα

ΝΑΘΑΝΙΕΛ ΧΩΘΟΡΝ

Ο νεαρός αγαθός Μπράουν

Σύγχρονοι Συγγραφείς

ΕΝΤΣΟ ΡΟΥΣΣΟ

Η Συμμορία Καπαρούτσι

ΜΑΡΣΕΛΟ ΝΤ' ΟΡΤΑ (ανθ.)

Εγώ ελπίζω να τη βολέψω

ΜΑΡΣΕΛΟ ΝΤ' ΟΡΤΑ

Ο Θεός μας έπλασε τζάμπα

Τ.ΒΟΣ-ΝΤΑΜΕΝ ΦΟΝ ΜΠΟΥΚΧΟΛΖ

Η Αυτοκρατορία των τεσσάρων ανέμων

ΒΙΒΛΙΑ ΞΕΟΥΣ

εκδόσεις «γνώση»

Ιπποκράτους 31, 106 80 Αθήνα - τηλ. 36 20 941, 36 21 194

Περιεχόμενα

- 1 Εισαγωγικό σημείωμα
3 Καφενείο «η Ωραία Ελλοπία»
Μανόλης Δεληγιαννάκης-Χυτήρογλου
- ΚΥΠΡΟΣ**
- 5 Το χρέος της Ελλάδας για την Κύπρο
8 Κύπρος και στρατηγική του Ελληνισμού· για μια εθνική στρατηγική
10 Για μια ανανεωμένη γλωσσική παιδεία
13 Το δίκαιον είναι ακαταπόντιστον
*Θέμος Στοφορόπουλος
Παναγιώτης Ήφαιστος
Φίλιππος Κρητιώτης
Ανδρέας Χριστοφίδης*
- ΒΟΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΣ**
- 16 Αυτονομία στη Β. Ήπειρο (το «γιατί» και το «πώς» ενός πανεθνικού αιτήματος)
Αναστάσιος Γκοτσόπουλος
- ΘΡΑΚΗ**
- 19 Η μειονοτική γλώσσα
Ναθαναήλ Παναγιωτίδης
- ΒΑΛΚΑΝΙΑ**
- 22 Το γιουγκοσλαβικό δίλημμα, β' μέρος, Η ελληνική στάση (τελευταίο)
26 Βαλκάνια και διανοούμενοι
27 Η μουσουλμανική μειονότητα της Βουλγαρίας και οι σχέσεις της με την Τουρκία, β' Μέρος (τελευταίο)
*Δημήτρης Καλουδιώτης
Μιχαήλ Γ. Δανίκας
Γιάννης Κυμιωνής*
- ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ**
- 30 Η Συμφωνία Παρα-Ευξείνιας Συνεργασίας, α' μέρος
Ανάργυρος Ν. Παπαδόπουλος
- ΤΟΥΡΚΙΑ**
- 32 Η γενοκτόνος Τουρκία
36 Με το βλέμμα στραμμένο στην Κεντρική Ασία: Τουρκία και Παντουρκισμός
*Θέμος Στοφορόπουλος
Μιχαήλ Γ. Δανίκας*
- ΠΟΛΗ - ΙΜΒΡΟΣ - ΤΕΝΕΔΟΣ**
- 38 Έκκληση για την Αγιά-Σοφιά
- ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ**
- 40 Η Τουρκία στην ΕΟΚ·
Οι πρόσφυγες στη Μικρασία και τον Πόντο
Μανόλης Δεληγιαννάκης-Χυτήρογλου
- ΠΟΝΤΙΑΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ**
- 42 Η συγκέντρωση της 19ης Μαΐου στη Θεσσαλονίκη: Σταθμός και αφετηρία
Φωκίων Φουντουκίδης
- ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ πρ. ΕΣΣΔ**
- 43 Ο Άγιος Παντελεήμονας στην Καμπαρντίνα
44 Η απαράδεκτη στάση του ελληνικού κράτους απέναντι στους Έλληνες πρόσφυγες
48 Η φυγή των Ελλήνων της πρ. ΕΣΣΔ στην Ελλάδα. Αίτια και προσδοκίες, γ' μέρος
*Νατέλα (Φωτεινή) Καλαϊτσίδου
Χρήστος Σοφιανίδης
Βλάσης Αιγυζίδης*
- ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ**
- 52 Μιχαήλ Δέφνερ (1848-1934). Ένας ελληνολάτρης φιλόλογος
Όθων Μ. Δέφνερ
- ΠΑΙΔΕΙΑ - ΓΛΩΣΣΑ**
- 53 Ο γλωσσικός εξανδραποδισμός στην Κύπρο, α' μέρος
Ανδρέας Μακρίδης
- ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΘΝΟΣ**
- 56 Εθνισμός και κοινωνισμός. Προβλήματα συμβίωσης, β' μέρος (τελευταίο)
61 Χώρος και Χρόνος (ή το Έδαφος και το Εμπόρευμα), β' μέρος (τελευταίο)
*Θεόδωρος Γ. Δημόπουλος
Γιώργος Καραμπελιάς*
- ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ**
- 64 Το Βυζάντιο στη δίνη των χριστολογικών ερίδων, γ' μέρος (τελευταίο)
68 Τουρανισμός - Παντουρκισμός, α' μέρος
*Βαγγέλης Κοροβίνης
Αχιλλέας Ανθεμίδης*